

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОЛОГОВСЬКА ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 378.091.3:373.5.011.3-051:91-044.85]:331.548-047.22

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ПРОФІЛЬНОГО
НАВЧАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело _____ Пологовська Ю.Ю.

Науковий керівник: **Рідей Наталія Михайлівна**

доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Пологовська Ю.Ю. Формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2024.

У дисертації вперше спроектовано та експериментально підтверджено ефективність структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу зі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії, яка є цілковитою єдністю взаємодії цільового, методологічного, процесуального, організаційно-методичного працеорієнтованого і релевантного блоків. Обґрунтовано і структуровано профорієнтаційну компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання у змісті та будові синергетичного комплексу професіограми-системи вимог до якостей та морально-етичних рис, здібностей, здатностей (системних, аналітичних, дослідницьких), компетенцій спеціальних – природничо-географічної, суспільно-географічної (соціосферної, антропосферної компоненти, спеціальні суспільно-географічної складової біосоціосферної, професіосферної) компоненти та готовності (методологічна фахова та професійно-орієнтована (репродуктивна) компоненти у компетенціях), компетенцій складових компонент сформованості (профорієнтаційної компетентності/відповідальності) компетентностей – соціального захисту, біоетики, екологічної та академічної культури, професійної академічної культури, культури географії (навчання, наукових досліджень та інноватики). Представлено авторське бачення дефініції «профорієнтаційна компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання», «процес формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії», «профільне навчання».

Розроблено діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії

для профільного навчання – нативний, спеціальний суспільний, організаційно-методичний, професійно-орієнтувальний критерій; рівні – високий, середній, достатній та низький в організаційно-методичних умовах: нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості у реалізації стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; синергія структурно-логічної організації освітнього процесу зі забезпечення природовідповідності, нарощення академічного потенціалу ефективності освіти і науки зі пролонгованою зайнятістю учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість; структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості. Забезпечено впровадження структурно-логічної організації освітнього процесу зі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у етапах організації пускового, академічного, психолого-педагогічного, природничо-географічного, суспільно-географічного, діагностичного, професійно-орієнтованого блоку дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації та методики проведення педагогічного дослідження. Розроблено агрегатований комплекс, який включає навчально-методичний та методичний посібники «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», навчально-методичне забезпечення – методичні рекомендації для практичних, лабораторних занять, модульних контрольних робіт, навчальних практик, самостійної роботи, засоби діагностики: метеорології і кліматології, гідрології і океанології, економічної і соціальної географії України, історії суспільно-географічних досліджень, географії релігій, поведінкової географії, медичної географії та менеджменту природних ресурсів; «Я» - проект безпечного простору профільного навчання; семінар – план безпекового коридору закладів освіти; віртуальна експедиція безпечної маршрутизації; краєзнавча практика – регіональна привабливість у стратегії

сталого розвитку України.

Ключові слова: профорієнтаційна компетентність учителя, профільне навчання, профорієнтаційна робота, підготовка майбутніх учителів географії.

ABSTRACT

Pologovska Iu. Formation of vocational guidance competence of future geography teachers for specialized education. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – theory and methodology of vocational education. – Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov, Kyiv, 2024.

The efficiency of the structural-functional model of the structural-logical organization of the educational process for the formation of future geography teachers career guidance competence has been designed and experimentally confirmed in the dissertation for the first time. This model involves complete interaction of target, methodological, procedural, organizational-methodological work-oriented, and relevant blocks, and the methodology of its implementation that has been revealed and disclosed. The career guidance competence of future geography teachers for specialized education has been substantiated and structured in the synergistic complex content and structure of the professional profile-system within the requirements for qualities and moral-ethical traits, abilities, capacities (systemic, analytical, research), competencies of special – natural-geographical, socio-geographical (sociosphere, anthroposphere components, special socio-geographical component of biosociosphere, professional sphere) components and readiness (methodological professional and professionally-oriented (reproductive) components in competencies), competency components of formation (career guidance competence/responsibility) competence – social protection, bioethics, environmental and academic culture, professional academic culture, geography culture (teaching, research, and innovation). An author's vision of the definitions “specialized education” and “process of forming career guidance competence of future geography teachers’ is presented.

A diagnostic toolkit has been developed to assess the levels of formation of future geography teachers career guidance competence for specialized education – native, special social, organizational-methodical, professional-orientational criterion;

levels – high, medium, sufficient, and low in organizational-methodical conditions: personnel potential for creating regional attractiveness in implementing territorial development strategies through the implementation of educational quality policies ensuring life safety; synergy of structural-logical organization of the educational process with natural compatibility, increasing academic potential of education and science efficiency with prolonged employment of geography teachers in the conditions of specialized education for regional attractiveness career guidance; structural-logical organization of the educational process, formation of career guidance competence of future geography teachers for specialized education and satisfaction of the social order demand in professional employment environments. Implementation of a structural-logical organization of the educational process with the formation of career guidance competence of future geography teachers for specialized education is ensured in the stages of organizing the start-up, academic, psychological-pedagogical, natural-geographical, socio-geographical, diagnostic, professionally-oriented block of disciplines, and a result-oriented block of diagnostic tools and state certification and methodology of conducting pedagogical research. An aggregated complex has been developed, it includes educational-methodical and methodical manuals “General Geology”, “Meteorology and Climatology”, educational-methodical support – methodological recommendations for practical, laboratory classes, modular control works, educational practices, independent work, diagnostic tools: meteorology and climatology, hydrology and oceanology, economic and social geography of Ukraine, history of socio-geographical research, religious geography, behavioral geography, medical geography, and natural resource management; “I am” - the project of a safe space for specialized education; seminar – a plan of an educational institution’s safety corridor; virtual expedition of safe routing; local history practice – regional attractiveness in regional development strategy.

Keywords: career guidance teacher competence, specialized training, career guidance work, training of future geography teachers

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації
Монографії:

1. **Пологовська Ю.Ю., Щабельська В.Г.** Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries: collective monograph*. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. P.2. pp. 533-552.

Статті в наукових фахових виданнях України:

2. **Пологовська Ю.Ю.** Критерії, показники та рівні сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії в умовах профільного навчання. *Витоки педагогічної майстерності. Серія педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 22. С. 174-180.

3. **Пологовська Ю.Ю.** Інноваційні педагогічні технології як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. СХХХХІ (141). С. 167-181.

4. **Пологовська Ю.Ю.** Зміст форми та методи формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2019. (№ 67), Т.2. С.117-123.

5. **Бажанова С., Пологовська Ю., Канцур І.** Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Економіка і суспільство*. [Електронний ресурс]. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1280/1234>.

6. **Бажанова С.Є., Пологовська Ю.Ю., Бикова М.Д.** Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. Вип. № 5 (23) 2022. С. 168-180.

7. **Пологовська Ю.Ю.** Методика організації профільного навчання в практиці роботи сучасної школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*:

міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. Вип. 60. Том 3. С. 231-235.

Статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних

8. **Пологовська Ю.Ю.** Організаційно-педагогічні умови формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2020 № VII (86). pp. 39-44 (закордонне періодичне видання, що внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

9. Rozhi I., Humenyuk H., Fomin M., Moskalenko M., **Pologovska Iu.**, Shchabelska V. An Integral Model of Training of Future Teacher of Geography for the Local History and Tourism Work on the Basis of Competence Approach. A Proposal for Transitional Forms of Education. *Revista Romanea scapentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol.14. pp. 363-391 (закордонне видання, що індексується у Web of Science).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. **Пологовська Ю.Ю.**, Щабельська В.Г. Дидактичні основи формування профорієнтаційної компетенції у майбутніх вчителів географії до профільного навчання у старшій школі. *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції (Херсон 8-9.10. 2015 р.)*. С. 439-444.

11. **Пологовська Ю.Ю.** Метод проектів як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Ужгород, 23-24.06.2017 р.). С. 80-84.

12. **Пологовська Ю.Ю.** Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії методом ситуативного аналізу. *Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення»* (Херсон, 5-6.10.2017 р.). С.194-197.

13. **Пологовська Ю.Ю.** Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії на принципах контекстного навчання. *Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи»* (Київ, 30-31.10.2017 р.). С.464-468.

14. **Пологовська Ю.Ю.** Нові підходи до організації та проведення профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді в умовах інформатизації суспільства. *Матеріали III міжнародної науково-методичної конференції «Основні напрями розвитку педагогічної науки»* (Рівне, 07-08.12.2018 р.). С. 132-134.

15. **Пологовська Ю.Ю.** Квазіпрофесійна діяльність як сучасна технологія формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення»* (Херсон, 3-4 жовтня 2019 р.). С. 198-200.

16. Butkaliuk K., Shchabelska V., Bykova M., **Pologovska Iu.** Socio-geographical concept of labor market monitoring and regional employment policy formation. *IV International Scientific Congress «Society of Ambient Intelligence – 2021» (ISCSAI 2021)*. SHS Web Conf. Kryvyi Rih, Ukraine, April 12-16, 2021. Vol. 100. pp.1-7.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

17. Щабельська В.Г., **Пологовська Ю.Ю.** Комплексна економіко-географічна практика: методичні рекомендації. Збірник наскрізних програм

навчальних та виробничих практик студентів Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 72-75.

18. **Пологовська Ю.Ю.**, Щабельська В.Г. Природно-заповідний фонд у структурі рекреаційного природокористування Київської області. *Зарубіжна колективна монографія з природничих наук «Scientific developments of Ukraine and EU in the area of natural sciences»*. 2020. Р.2. pp. 557-580.

19. Машіка Г.В., **Пологовська Ю.Ю.**, Бикова М.Д. Сучасні тенденції розвитку екологічного туризму в Україні умовах пандемії Covid-19. *Науково-практичний журнал «Екологічні науки»*. 2021. № 2 (35). С. 146-153.

20. Щабельська В.Г., Бикова М.Д., **Пологовська Ю.Ю.** Інноваційно-інвестиційний потенціал економіки України». *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Економіка»*. 2021. № 21(49). С. 19-26.

21. Щабельська В.Г., **Пологовська Ю.Ю.**, Бикова М.Д. Особливості розвитку логістики туристичних послуг в Україні». *Економічний науково-практичний журнал Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 75. С.117-122.

22. **Пологовська Ю.Ю.** Метеорологія і кліматологія: методичний посібник. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. 165 с.

23. **Пологовська Ю.Ю.** Загальне землезнавство: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 124 с.

ЗМІСТ

| | |
|---|------------|
| ВСТУП..... | 14 |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ..... | 26 |
| 1.1. Дефінітивний аналіз тезаурусу педагогічної проблеми дослідження..... | 26 |
| 1.2. Семантика профорієнтаційної роботи учителя географії в умовах профільного навчання..... | 45 |
| 1.3. Профорієнтаційна компетентність майбутнього учителя географії: структурно-логічний і структурно- функціональний аналіз..... | 84 |
| Висновки до першого розділу..... | 117 |
| Список використаних джерел до першого розділу..... | 122 |
| РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ УМОВ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ..... | 142 |
| 2.1. Обґрунтування організаційно-методичних умов формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання | 142 |
| 2.2. Розроблення та обґрунтування структурно-логічної схеми організації освітнього процесу майбутніх учителів географії для профільного навчання..... | 168 |
| 2.3. Обґрунтування та проектування структурно- функціональної моделі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для | |

| | |
|--|------------|
| профільного навчання..... | 210 |
| Висновки до другого розділу..... | 219 |
| Список використаних джерел до другого розділу..... | 225 |
| РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ..... | 231 |
| 3.1.Розроблення та обґрунтування критеріального апарату оцінювання рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання | 231 |
| 3.2. Організація та методика проведення педагогічного дослідження, верифікація структурно-функціональної моделі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії до профільного навчання з експертним оцінюванням..... | 246 |
| 3.3. Процедура оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання зі застосуванням авторського агрегатованого комплексу у формальному етапі експерименту..... | 263 |
| Висновки до третього розділу..... | 337 |
| Список використаних джерел до третього розділу..... | 341 |
| ВИСНОВКИ | 342 |
| ДОДАТКИ..... | 348 |

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БЖД – безпека життєдіяльності

ГІМ – геоінформаційний моніторинг

ГІС – геоінформаційні системи

ДЗЗ – дистанційне зондування Землі

ЕГ – експериментальна група

ЄС – Європейський Союз

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗО – заклад освіти

КГ – контрольна група

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НУШ – Нова українська школа

ОК – освітній компонент

ОПП – освітньо-професійна програма

ОТГ – об'єднана територіальна громада

ПЗФ – природно-заповідний фонд

ЧАЕС – Чорнобильська атомна електростанція

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності модернізації процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання з метою забезпечення соціального замовлення на високопрофесійні педагогічні кадри, спроможні забезпечити наскрізність та неперервність упровадження стратегії сталого розвитку.

Європейською Хартією участі молоді в муніципальному та регіональному житті (1988, 1991, 2002 рр.) та Краківською декларацією «Молодь – діяльна сила у своїх містах і регіонах» передбачено: заохочення та залучення молоді до спільної реалізації політики в напрямках: п.п. 3-7 – дозвілєвої діяльності та відпочинку, організації соціокультурної діяльності; п.п. 8-11 – зменшення безробіття та забезпечення зайнятості; п.п.12-15 – містобудова та забезпечення житлом; п.п.16-19 – професійна підготовка та розвиток, освіта – агент активації мобільності як засобу соціально-економічної збалансованості; п.п.20-23 – запобіжні заходи безпеки в соціосфері та сфері здоров'язбереження і його охорони; п.п.24-28 – гарантування громадського доступу до інформації, доступ до інформування молоді інформаційними центрами баз даних; п.п.29 – спеціальні руралістичні заходи організації територій; п.п.30 – спеціальні соціокультурні заходи у сфері мистецтва і культури; п.п.31-33 – пріоритет стратегічних заходів екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища; п.п.37-41 уможливлення практичного представлення молоді в муніципальних, регіональних та територіальних громадських органах із передбачення посад для запровадження механізмів управління проєктною діяльністю зі сталого розвитку (суспільства, територій). Реалізація зазначених вимог Хартії ЄС потребує неперервної професійної підготовки майбутніх учителів географії з профорієнтаційною компетентністю для профільного навчання і забезпечення напрямів регіональної економічної та соціальної географії, георуралістики, географії рівня якості життя, географії культури, географії праці, суспільної географії – поведінкової географії, географії природних ресурсів, рекреаційної географії; географії професійної і соціальної

зайнятості – географії дозвілля, географії освіти і науки, політичної географії, географії туризму, ГІС, методології географії, професійно орієнтованої географії – менеджменту розвитку територій, стратегії сталого розвитку, БЖД, ГІМ, екології людини; сприяє виробленню практичних рекомендацій щодо розроблення структурно-логічної організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання щодо реалізації молодіжної політики, розроблення молодіжних проєктів для стратегії сталого розвитку територій, забезпечення молодіжної кадрової політики зі створення інституційних умов муніципального та регіонального представлення молоді в управлінні суспільним розвитком на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Розбудову уніфікованої номенклатури територіальних одиниць ЄС, встановленої Статистичним бюро ЄС (EUROSTAT) у партнерстві з національними інституціями (з англ. – *Nomenclature of Territorial Unit for Statisti*, далі – NUTS) системи NUTS, передбачено майже в 3-х десятках країн ЄС і 2 тис. адміністративно-територіальних одиниць (ISO 3166-1 «alfa-2»), яка забезпечує впровадження стандартизованої моделі інформаційного моніторингу (статистики), реалізації політики сталого розвитку, регіональної та молодіжної політики й формування сталого розвитку територій та їх регіональної привабливості. Тому й назріла необхідність інвентаризації, систематизації інформаційних масивів даних (соціального, економічного, екологічного, рекреаційного, медичного, особливо геоінформаційного) моніторингу для моделювання та прогнозування стану і розвитку адміністративно-територіальних, інституційних, політичних систем, а також модернізації систем професійної підготовки фахівців спроможних до педагогічної, інформаційно-аналітичної та проєктної діяльності й управління ними, зокрема й профорієнтації здобувачів освіти в умовах профільного навчання на майбутню траєкторію успіху здобуття сучасних наукових знань та компетентностей географії з метою апробації власних проєктів «Я – проєкт безпечного простору», «План безпекового коридору закладу освіти», «Експедиція

безпечної маршрутизації», «Регіональна привабливість у стратегії регіонального розвитку». Актуалізація профорієнтації в безпекових аспектах змісту, методики та організації професійної підготовки майбутніх учителів географії для профільного навчання апріорі є аксіологічно беззаперечною в умовах соціальної турбулентності глобального виміру екологічних і соціальних криз особливо під час воєнного стану, пандемійної загрози, вимушеного переселення і незахищеності (соціального захисту прав громадян України), несанкціонованої міграції, маргіналізації тощо.

Теоретичні та методичні засади впровадження компетентнісного підходу в освітній процес висвітлено в наукових роботах В. Андрущенка, Н. Бібік, В. Бондара, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, В. Бобрицької, М. Дробнохода, І. Зязюна, О. Овчарук, Л. Хоружої; проблеми модернізації професійної підготовки фахівця обґрунтували дослідники О. Біда, В. Білик, В. Бондаренко, Н. Бордюг, О. Васюк, С. Криштанович, О. Матвієнко, Л. Сущенко, Н. Титова, С. Толочко; теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів географії досліджувала низка науковців практиків-педагогів – О. Браславська, Л. Булава, Л. Вішнікіна, С. Кобернік, М. Криловець, Т. Назаренко, О. Топузов, О. Чубрей, П. Шищенко, А. Шуканова; проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до профорієнтаційної роботи зі школярами досліджували в теоретичних і методичних аспектах В. Зінченко, М. Острога, Н. Пономарьова, Х. Процько, О. Сагадіна, В. Харламенко, М. Чумак, Н. Шакун; науково-методичні підходи до організації профільного навчання географії досліджували В. Безуглий, О. Браславська, Т. Гільберт, Л. Круглик, Т. Назаренко, Л. Паламарчук, О. Топузов, І. Удовиченко; загальні засади побудови системи профорієнтації в умовах профільного навчання вивчали В. Доротюк, Н. Левченко, О. Мельник, М. Піддячний, В. Туташинський, В. Чудакова. Суспільно-географічні аспекти дослідження територіальної організації суспільства відображені в працях українських географів І. Гукалової, А. Доценка, С. Лісовського, К. Мезенцева, В. Нагірної, Л. Немец, Г. Підгрушного, М. Пістуна, Л. Руденка, О. Топчієва, О. Шаблія.

Питанням збалансованого розвитку та досягнення цілей сталого розвитку присвячено наукові праці Г. Білявського, В. Боголюбова, І. Горленко, М. Дробнохода, С. Лісовського, Л. Мельника Л. Руденка; розвиток освіти для сталого розвитку досліджували О. Висоцька, І. Вишенська, І. Коренева, В. Кириленко, О. Маслюківська, О. Пометун, В. Підліснюк, І. Рудик, Г. Чайковська. Теоретичні і прикладні аспекти збалансованого природокористування досліджено в працях Б. Данилишина, С. Лісовського, Л. Мельника, М. Хвесика. Категорію регіонального розвитку держави, функціональної структуризації території України досліджують Д. Мальчикова, А. Мельничук, К. Мезенцев, Н. Нагірна, Г. Підгрушний, М. Пістун, М. Фашевський. Використання геоінформаційних технологій в географічних дослідженнях вивчали Е. Бондаренко, Л. Даценко, Т. Козаченко, Д. Ляшенко, В. Остроух, Л. Руденко, В. Самойленко, О. Світличний, В. Чабанюк.

Дослідження наукових джерел вітчизняної та зарубіжної теорії, методики і практики професійної освіти майбутніх учителів географії дають підстави для виокремлення суперечностей у формуванні профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, а саме між: соціальними потребами суспільства на висококваліфікованих учителів географії з профорієнтаційною компетентністю для профільного навчання та недосконалістю традиційної професійної підготовки (відсутністю структурно-логічної організації процесу формування організаційно-методичного і змістового наповнення) в умовах соціальної турбулентності глобального виміру (воєнного стану також); необхідністю удосконалення освітньо-професійної програми формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії, відсутністю стандартів на професійну підготовку та їх потребами реалізації педагогічної, інформаційно-аналітичної, проєктної діяльності в профільному навчанні при реалізації в середовищах професійної зайнятості за цільовим призначенням; вимогами освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України та практичними прогалинами персональної проєктної діяльності учнів щодо

розроблення індивідуальних проєктів, планів, експедицій безпечного простору життя, здобуття освіти та пролонгованої зайнятості.

Суспільна значущість професійної підготовки майбутніх учителів до профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання, недостатній рівень теоретичної і практичної розробленості означеної проблеми та виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану УДУ імені Михайла Драгоманова та відображено в наукових дослідженнях у межах зведеного плану науково-дослідних робіт сфери освіти, науки та інноватики «Теоретичні та методичні засади ступеневої підготовки фахівців для сфери туризму в умовах педагогічного університету» (ДР № 0106U000905), «Поєднана професійна підготовка педагогічних та туристських кадрів» (ДР № 0106U000905), «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (ДР № 0117U004914) та «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України» (ДР № 0122U000046). Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (нині – УДУ імені Михайла Драгоманова) (протокол № 6 від 21.11.2017 року).

Мета дослідження полягає в розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу з формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити дефінітивний аналіз тезаурусу педагогічної проблеми дослідження формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання.

2. Проаналізувати структурно-логічну та структурно-функціональну будову профорієнтаційної компетентності та семантику профорієнтаційної роботи учителя географії для профільного навчання.

3. Науково обґрунтувати зміст і структуру профорієнтаційної компетентності, розробити критеріальний апарат для рівнів її сформованості.

4. Визначити та теоретично обґрунтувати організаційно-методичні умови формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання.

5. Розробити та експериментально перевірити ефективність структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу з формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії з експертним оцінюванням для реалізації профільного навчання.

Об'єкт дослідження – процес формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у визначених організаційно-методичних умовах.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети на етапах дослідження застосовано методи: *теоретичні* – абстрагування, аналізу предмета вивчення (структури і функціоналу та структурних компонентів моделі формування компетентності у визначених організаційно-методичних умовах на етапах організації освітнього процесу, також профорієнтаційної компетентності й організації профільного навчання); дефінітивного аналізу тезаурусу педагогічної проблеми; системного аналізу об'єкта дослідження (процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії як системи (професійної освіти), так і складової підсистеми (моделі), загальної системи надання (освітніх, наукових, інформаційно-аналітичних, соціальних) послуг; структурно-організаційного, структурно-логічного, структурно-функціонального видів аналізу (архітектоніки організації й

функціонування структурних елементів підрозділів закладу освіти – систем професійної підготовки, наукових досліджень, інноватики, управління, професійної орієнтації профільного навчання закладу освіти (далі – ЗО) та закладу вищої освіти (далі – ЗВО) за цільовим призначенням), також обґрунтування змісту і структури профорієнтаційної компетентності; *емпіричні* – організації спостереження за об'єктом дослідження для забезпечення профілізації освітнього процесу; компаративістики (встановлення класифікаційних ознак схожості/відмінності в об'єкті вивчення, порівняння змісту, структури, функціоналу і релевантності професійної підготовки, освітньо-професійних програм ЗВО експериментального майданчика, освітніх програм дисциплін, структурно-логічних схем організації організаційно-методичного забезпечення освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх географів); процедур (метрії кількісних показників/параметрів релевантності навчання для верифікації моделі формування компетентності, її експертного оцінювання (методу колективних експертиз) та встановлення дієвості організаційно-методичних умов реалізації профільного навчання в майбутній діяльності учителів географії), *спеціальні* – проектування та імітаційного моделювання (теоретичне конструювання на основі прогностики основних параметрів об'єкта – моделі стану і розвитку з метою моделювання якісно нових станів для вироблення варіантів стратегій); регіонального аналізу (дослідження регіональної специфіки дислокації ЗВО та її вплив на семантику професійної підготовки, організації освітнього процесу, вивченні конкурентних переваг регіональної привабливості, зокрема й регіональних особливостей професійних середовищ зайнятості); педагогічного експерименту (для перевірки ефективності моделі, виокремлення організаційно-методичних умов, структурно-логічної організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх географів для профільного навчання); *статистичні* – обробки результатів дослідження (кількісний та якісний аналіз отримання даних).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функціональну модель структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання;

- розроблено, обґрунтовано структурно-логічну схему систематизації змісту географічних наук, обґрунтовано міжпредметні зв'язки між фундаментальним, прикладним спеціальним, системоутворювальним методологічним, системо-утворювальним професійно-орієнтованим блоками географічних наук та значення їх змісту в структурно-функціональній моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання; структурно-логічну схему організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у етапах організації пускового, академічного, психолого-педагогічного, природничо-географічного, суспільно-географічного, діагностичного, професійно-орієнтованого блоку дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації; визначено та обґрунтовано зміст і структуру поняття «профорієнтаційна компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання», сформульовано в авторському баченні зміст понять дослідження «профільне навчання», «процес формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії»; розроблено пропозиції елективних курсів з географії за різними профілями навчання;

- розроблено та обґрунтовано критеріальний апарат (критерії – нативний (природовідповідність), спеціальний суспільний (профілізація), організаційно-методичний (регіональна привабливість), професійно-орієнтувальний для рівнів (низький, середній, достатній, високий) сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання) з метою встановлення рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для

профільного навчання в організаційно-методичних умовах: нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості в здійсненні стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; синергія структурно-логічної організації освітнього процесу із забезпечення природовідповідності, нарощення академічного потенціалу ефективності освіти і науки до пролонгованої зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість; структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості;

- *розроблено* авторський агрегований комплекс навчально-методичного супроводу організаційно-методичного блоку структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, який містить навчально-методичний та методичний посібники «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», НМЗ – методичні рекомендації для практичних, лабораторних занять, модульних контрольних робіт, навчальних практик, самостійної роботи та засобів діагностики: метеорології і кліматології, гідрології та океанології, економічної і соціальної географії України, історії суспільно-географічних досліджень, географії релігій, поведінкової географії, медичної географії та менеджменту природних ресурсів; «Я» - проєкт безпечного простору профільного навчання; семінар – план безпекового коридору закладів освіти; віртуальну експедицію безпечної маршрутизації; краєзнавчу практику – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України;

- *удосконалено* методичний органайзер забезпечення загальної фізичної географії «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», їх курсів лекцій (Moodle), зокрема «Гідрологія та океанологія», методичних рекомендацій з навчальної практики метеорології та кліматології; у галузі

спеціальної географії в забезпеченні соціальної та регіональної економічної географії курсів лекцій, методичних розробок для практичних занять та науково-методичних комплексів «Історія суспільно-географічних досліджень», «Географія релігій» (Moodle); форми та методи професійної підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання;

- подальшого розвитку набула методологія професійної підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи для профільного навчання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та науково-методичному забезпеченні агрегатованого комплексу дисциплін галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з підготовки бакалаврів освіти (географія), 2320 вчитель географії закладу загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО); дисертаційні положення підкріплено академічними напрацюваннями: навчально-методичними посібниками у галузі природничої географії в забезпеченні загальної фізичної географії «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», їх курсами лекцій (Moodle), зокрема «Гідрологія та океанологія», методичними рекомендаціями з навчальної практики метеорології та кліматології; у галузі спеціальної географії із забезпечення соціальної та регіональної економічної географії курсами лекцій, методичними розробками для практичних занять та науково-методичними комплексами «Історія суспільно-географічних досліджень», «Географія релігій» (Moodle); у біосоціосферних аспектах спеціальної географії конспектами лекцій, методичними розробками для практичних занять з дисциплін «Поведінкова географія», «Географія природних ресурсів», а також розділом колективної монографії «Природно-заповідний фонд у структурі рекреаційного природокористування Київської області», у професіосферних аспектах

географії – конспектами лекцій та методичними розробками з практичних занять (Google classroom).

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес УДУ імені Михайла Драгоманова (акт впровадження № 252 від 25.04.2024 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/87 від 09.04.2024 р.), Університету Григорія Сковороди в Переяславі (довідка № 249 від 23.04.2024 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 503/33-22 від 16.04.2024 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 453/01 від 27.03.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. У переважній більшості науковий доробок напрацьовано особисто/одноосібно у фахових виданнях категорії «Б» та таких, що входять до наукометричної бази Index Copernicus, навчально-методичних та методичних посібниках, працях апробаційного характеру; також у співавторстві в міжнародних монографіях – [1] автору належить теоретичне і методичне обґрунтування змісту і структури профорієнтаційної компетентності в майбутніх учителів географії; [16] здійснено аудит та моніторинг природно-заповідного фонду для встановлення рекреаційного потенціалу Київської області; у статті, яка входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science [7] запропоновано перспективи прогнозування і моделювання туристично-краєзнавчої роботи вчителів на основі компетентнісного підходу; у працях апробаційного характеру [8] розроблено дидактичні основи з формування профорієнтаційної компетентності в майбутніх учителів географії, [14] запропоновано суспільно-географічні аспекти в концептах діагностики ринку праці; у статтях, які додатково відображають дисертаційні положення – [17], [19] та [20], розкрито реалії розвитку та особливості логістики туризму в Україні та виокремлено тенденції розвитку екологічного туризму в умовах пандемії Covid-19; [18] визначено структуру інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки України; [21] встановлено перспективи готельно-

ресторанного бізнесу; у методичних рекомендаціях [15] запропоновано практичні алгоритми комплексної економіко-географічної практики.

Апробацію матеріалів дисертації здійснено під час виступів на семінарах, круглих столах та щорічних звітно-наукових конференціях викладачів УДУ імені Михайла Драгоманова протягом 2016 – 2023 рр. Основні положення та результати дослідження висвітлено й обговорено на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (Україна, Херсон, 2015 р., 2017 р.), «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Україна, Ужгород, 2017 р.), «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи (Україна, Київ, 2017 р.), «Основні напрями розвитку педагогічної науки» (Україна, Рівне, 2018 р.); «Society of Ambient Intelligence – 2021» (Україна, Кривий Ріг, 2021 р.); *всеукраїнській* – «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (Україна, Херсон, 2019 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дослідження відображено у 23 публікаціях, серед них розділ в колективній монографії; 4 статті в наукових фахових виданнях України в галузі педагогіки, 2 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, зокрема одна стаття в наукометричній базі Web of Science; 7 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 2 посібники (навчально-методичний та методичний), методичні рекомендації в співавторстві та 6 статей, що додатково розкривають зміст дисертації.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з анотації українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації відповідає вимогам, серед них відповідного тексту в обсяжному об'ємі.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Дефінітивний аналіз тезаурусу педагогічної проблеми дослідження

Основою сучасної парадигми освіти України виступає компетентнісно-орієнтоване навчання, що посилює практико-орієнтованість освітнього процесу, який спрямовано передусім на вироблення досвіду застосування набутих знань, умінь та навичок.

Процес упровадження компетентнісного підходу у освітній процес забезпечено у наукових роботах присвячених обґрунтуванню феномену освіти В. Андрущенка [2], рефлексивному аналізу застосування компетентнісного підходу та дослідження світового практично-корисного досвіду й національних перспектив Н. Бібік [4], забезпечення якісної освіти, реформування освітньої галузі України у контексті проблем і тенденцій розвитку глобалізованого світу М. Дробноход [22; 23], спеціально орієнтованим підходам методології освіти/педагогіки О. Дубасенюк [24], світовому досвіду та українським перспективам для бібліотеки з освітньої політики О. Овчарук [41], фундаментально-філософським підходам педагогічної дії І. Зязюна [34; 35], ретроспективним поглядам на розвиток компетентнісного підходу Л. Хоружої [153].

Згідно із вихідними положеннями Державного стандарту базової і повної середньої освіти України [19], упровадження компетентнісного підходу у систему освіти передбачає, що результатом освіти передбачено формування компетентностей особистості через призму розвитку знань, умінь на основі індивідуального, навчального, культурного, соціального, життєвого досвіду, які набуваються в освітньо-інформаційному та соціокультурному середовищах; її особистісних якостей, потреб та інтересів, які мотивують до навчання. Сформований компетентнісний потенціал охоплює систему ключових,

загальнопредметних і предметних (галузевих) компетентностей, які є основою для успішної соціалізації та активної громадянської діяльності учнів, свідомого професійного самовизначення та самореалізації, вихованню відповідальності та поваги до родини, інших членів суспільства, навколишнього середовища, національних цінностей, культури українського народу, розвитку здатності ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності [19].

Вивчення спеціалізованих досліджень та узагальнення практичного досвіду науковців щодо сутності та спрямованості компетентнісного підходу дозволило окреслити основні його засади: «компетентнісний підхід – це орієнтація освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості з метою досягнення загальної, що є інтегрованою характеристикою особистості та має бути сформована під час навчання і охоплює знання, вміння, ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості» [41, с. 72]; готовність випускників ЗВО до здійснення ефективної професійної діяльності в різних сферах на основі набутих ключових компетентностей і пов'язаний з переорієнтацією змісту, структури та якості освіти на впровадженні системи ключових компетентностей [171, с. 7]; спрямований на досягнення практичних результатів, розвиток ціннісних орієнтацій і життєво необхідних знань, умінь і навичок у здобувачів освіти та передбачає прогнозування результатів навчання і вимагає нових підходів до оцінювання результатів навчання [154, с.128]; компетентнісний підхід у сучасній освіті надає можливість випускникам набути потенціал необхідних знань та практичних навичок, який дозволять їм бути конкурентоспроможними на ринку праці, розв'язувати проблеми в реальних ситуаціях, знайти своє «Я» у професії. [4, с. 45]; передбачає накопичення нормативно визначених знань, умінь та навичок, розвитку здатності застосовувати їх у реальних ситуаціях, успішно використовувати сучасні техніки та досвід у своїй професійній діяльності. Організація освітнього процесу на основі компетентнісного підходу гарантує підготовку висококваліфікованих та компетентних фахівців, які

завдяки здобутому в процесі навчання комплексу професійних компетенцій будуть готові до ефективного виконання завдань у майбутньому [88; с. 71].

Зауважено на доцільність положень Дж. Равена щодо впровадження компетентнісного підходу в освітній процес, що дозволяє:

- учителям керувати індивідуалізованими навчальними програмами, спрямованими на розвиток основних компетентностей учнів;
- учителям отримувати визнання своїх досягнень у процесі вивчення та оцінювання їх педагогічної діяльності;
- учням виявляти власні таланти, спостерігати за їх розвитком і отримувати визнання за свої досягнення;
- відповідальним за педагогічну діагностику особам планувати дослідження, щоб стимулювати поліпшення якості освітніх програм та загальної освітньої політики;
- забезпечити ефективне управління кадровими ресурсами, на основі більш проникливих, дієвих процедур професійного навчання, працевлаштування й подальшого професійного зростання, становлення фахівців, а також реалізації політики з відбору персоналу та підвищити якість професійного складу трудових ресурсів, виявити та залучити кандидатів на впливові посади в суспільстві найбільш компетентних і професійних [170, с. 4].

Застосування компетентнісного підходу у освітньому процесі передбачає такі трансформації:

- оновлення змісту системи освіти, скеровуючи його вектор не на процес та накопичення знань, інформації, а на результат – сформувати у учнів/студентів здатність знаходити потрібну інформацію, опановувати нові знання, уміння, навички, компетентності, застосовувати їх в життєвих ситуаціях; зміни зумовлюють організаційні перетворення у освітньому процесі, в першу чергу, у змісті навчальних предметів/дисциплін, викладанні, використанні освітніх технологій, оцінюванні навчальних досягнень здобувачів освіти; реалізуються на основі принципу диференціації, міжпредметної інтеграції змісту і технологій навчання;

впровадженні діяльнісного підходу, інноваційних методів стимулювання навчальної діяльності, метод проєктів, креативної практики вирішення проблем; оцінювання навчальних досягнень, що спрямоване на моніторинг умов, особливостей розвитку особистості, опановування здобувачами освіти компетентностями та дає змогу побудувати/відкоригувати їх траєкторію розвитку, вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаровуванню; набуті компетентності для життя та підготувати успішного, конкурентноздатного фахівця на ринку праці;

- переорієнтації освітньої парадигми з учителицентризму до дитиноцентризму/студентоцентризму;
- побудова суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії між учасниками освітнього процесу, що ґрунтується на засадах взаєморозуміння, співробітництва;
- наскрізний процес виховання, який спрямовано на формування творчої, гармонійно розвиненої, національно свідомої особистості;
- зміна ролі вчителя/викладача з носія компетентних знань у новатора, тьютора, ментора, коуча, фасилітатора [81].

Отже, компетентнісний підхід націлено на переорієнтацію освітнього процесу з трансляції знань на досягнення практичних результатів заснованих на особистому досвіді, формуванні необхідних цінностей та професійних знань та навичок здобувачів освіти, розвиток компетентностей необхідних для успішної самореалізації.

Розглянуто трактування базових понять компетентнісного підходу – «компетенція» та «компетентність».

Сутність, базові характеристики цих понять висвітлено в низці наукових праць Н. Бібик, І. Бежа, С. Бондара, М. Голованя, О. Заблоцької, І. Зазюна, В. Кременя, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, В. Ягупова та інших.

На думку Н. Бібик, С. Бондара, О. Овчарук провідними складовими компетенцій є знання, уміння, навички, досвід діяльності, цінності та ставлення. Компетенцію як соціально закріплений освітній результат Н. Бібик характеризує як такий, що охоплює мотиваційні, когнітивні, операційно-

технологічні, етичні, поведінкові складові, які ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях. Компетенції є вимогами, які ставляться перед учнями та студентами для успішного засвоєння знань, навичок і досвіду, способів діяльності та особистісних якостей, що є важливими в конкретній соціальній сфері [4].

Відповідно визначення поняття «компетенція»: С. Бондар потрактовує як здатність ефективно розв'язувати проблеми, які потребують не лише володіння готовою інформацією, але й активної участі розуму, досвіду та творчих здібностей учнів [5]; М. Головань визначає як «деяку відчужену, наперед задану вимогу до підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи)» [15, с. 24-25]; інтегровану характеристика якості випускника; результат освіти, який включає в себе досвід у чотирьох основних аспектах – досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у знаннях, досвід здійснення відомих способів діяльності й уміння діяти з врахуванням визначених зразків; досвід творчої діяльності, що проявляється у вмінні приймати ефективні рішення в складних ситуаціях, а також досвід усвідомлення емоційно-ціннісних орієнтацій як особистісних ставлень; О. Савченко характеризує як суспільно визнаний та заданий соціальними нормами рівень знань, навичок, ставлень у конкретній сфері діяльності [116].

Отже, в усіх наведених визначеннях компетенція розуміється як комплексні знання, навички, способи діяльності та особистісні якості людини, які визначають її готовність до якісного вирішення професійних завдань у конкретній галузі [15].

Зарубіжні дослідження (К. Біліш, М. Йорас, М. Лінард, Б. Рей, Л. Тюркл та інші) потрактовують поняття «компетенція» як здатність або готовність мобілізувати усі ресурси, організовані в систему знань, вмінь, навичок, здібностей і психологічних якостей, необхідних для виконання завдання на високому рівні, які відповідатимуть цілям і умовам перебігу процесу, будуть адекватні конкретній ситуації [80]; С. Вайдетт та С. Холліфорд у своїх наукових працях розглядають компетенцію «як здатність, що відображає

необхідні стандарти поведінки» [80, с. 66]; Л. Спенсер та С. Спенсер зазначають, що компетенція є фундаментальною характеристикою індивіда, яка має пряму залежність з критеріями ефективної й успішної дії в професійних та особистих ситуаціях, а базовими якостями особистості виступають мотиви, психофізіологічні особливості, самосвідомість (віра в ефективність своїх дій в будь-якій ситуації), знання та навички [80].

Нині компетенції відіграють ключову роль у визначенні успіху фахівців та виступають одночасно як певні вимоги до підготовки фахівців (потенціал, знання, навички, досвід, цінності, мотивація необхідні для успішного виконання роботи, професійних обов'язків), так і здатність працівника відтворювати певний тип стійкої поведінки для досягнення поставленої мети [65].

Поняття «компетентність» у Законі України «Про вищу освіту» розглядається «як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [106].

У нормативно-правовому документі Національна рамка кваліфікацій «компетентність» трактується як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [78].

Тлумачення поняття «компетентність» у науковців суттєво не суперечить одне одному, а лише доповнює, поглиблює уявлення про цю категорію, акцентуючи увагу на різних її аспектах. Представлено деякі з них:

– О. Овчарук, О. Локшина, О. Пометун, О. Савченко визначають компетентність «як набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, що складається з спеціально структурованих (організованих)

знань, умінь, навичок і ставлень, які дозволяють їй ідентифікувати, оцінювати та розв'язувати проблеми у певній сфері діяльності» [41; 57; 98; 117];

– І. Бех розглядає «компетентність» як «досвідченість суб'єкта в певній життєвій сфері» [3];

– І. Зязюн, у контексті професійної підготовки, потрактовує компетентність як здатність вирішувати завдання певного рівня складності у професійній діяльності на основі набутих знань, умінь, навичок, досвіду у цій галузі; зазначає, що у професійній діяльності вона проявляється як системна характеристика з чітко визначеною структурою та може мати кількісний вимір (виділення рівнів) та визначатися як якість підготовки [34, с. 14];

– М. Головань розглядає компетентність як «інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності» [15, с.25];

– С. Гончаренко та Н. Ничкало пропонують трактувати компетентність як «сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, а саме вміння аналізувати, прогнозувати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [110, с. 149];

– Л. Вішнікіна, І. Діброва, В. Самойленко, досліджуючи ретроспективу розвитку компетентнісної географічної освіти, визначають компетентність як сукупність інтелектуальних і фізичних якостей особистості, необхідних для вирішення життєвих ситуацій, здатність самостійно приймати рішення, бути відповідальним за їхню реалізацію у різних сферах людської діяльності [12, с.61];

– В. Ягупов вважав, що компетентність доцільно розглядати як «теоретичну та практичну підготовленість, здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єкта), наявність позитивних ставлень і сформованих якостей

особи та її готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо), як суб'єкта діяльності, до певного виду діяльності» [170, с. 6];

– Дж. Равен характеризує компетентність як «специфічну здатність особи, необхідну для ефективного виконання конкретної діяльності в певній предметній галузі; охоплює вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення; розуміння відповідальності за свої дії»; зазначає, що компетентність є багатокомпонентним явищем, що складається із великої кількості відносно незалежних один від одного, але водночас взаємозамінних компонентів, які умовно можна класифікувати в три групи – когнітивна, афективна і вольова, кожна з яких відіграє важливу роль у розвитку та успішності особистості [170, с. 5-6].

Згідно контент-аналізу тлумачення поняття «компетентність» виокремлено основні погляди на трактування аналізованого терміна:

- компетентність як характеристика особистості, що дається внаслідок оцінювання результативності її дій, які спрямовані на розв'язання завдань/проблем [121] (такий підхід дозволяє визначити здатність особистості ефективно застосовувати знання, уміння і навички у практичних ситуаціях, для вирішення завдань та проблем у професійній діяльності);
- компетентність як здатність до чогось – здатність успішно застосовувати знання, вміння, досвід і особистісний потенціал для задоволення своїх індивідуальних і соціальних потреб, діяти й виконувати поставлені завдання (експерти програми «DeSeCo» з питань визначення та ситематизації ключових компетентностей) [9];
- компетентність як процес [29];
- компетентність як здатність до кваліфікованої праці; здатність якісно і професійно виконувати завдання або роботу, що включає в себе необхідні знання, навички та досвід, які дозволяють працівнику відповідати вимогам своєї посади та успішно виконувати свої обов'язки [4; 5; 10; 15; 24; 34; 116; 170; 29];

- компетентність як поєднання, набір знань, умінь, навичок [99];
- компетентність як інтелектуально та особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини (професіоналізм), заснований на знаннях, вміннях [10; 29].

Спільним для всіх трактувань феномену «компетентність» є розуміння її як характеристики особистості на основі набутих через навчання і виховання знань, умінь та досвіду, що зорієнтовані на становлення її як суб'єкта життя, культури та професійної діяльності; сформованої здатності до практичних дій в певній сфері діяльності; дозволяє особистості успішно інтегруватися та реалізуватися у суспільстві [57; 161].

Проведений аналіз наукових праць та досліджень засвідчив, що існує значна кількість інтерпретацій понять «компетентність» та «компетенція». У науково-педагогічному середовищі доволі часто терміни «компетентність» і «компетенція» використовуються як синоніми, ототожнюються або компетенції розглядаються як складові елементи компетентності, а також «компетентність» визначається як здатність до виконання діяльності, а «компетенція» описує сферу повноважень конкретної особи.

У тлумачному словнику сучасної української мови «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь» та як «коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи», а «компетентність» – властивість за значенням компетентний, володіння достатніми знаннями в якій-небудь галузі, кваліфікований, поінформованість, обізнаність, авторитетність [9, с. 560].

У словнику «Професійна освіта» вищезазначені поняття визначено: «компетентність – міра відповідності знання, уміння, досвіду осіб певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності завдань і проблем, які вони виконують і вирішують», а також «компетенція – коло повноважень, прав, обов'язків певного державного органу, або коло питань, в яких певна посадова особа має знання та досвід» [110, с. 130–131].

Переважає більшість науковців інтерпретуючи зв'язок між цими категоріями, зазначають, що «компетенція» охоплює сукупність знань, умінь,

навичок, ставлень у певній сфері діяльності, якості особистості, а «компетентність» являє собою здатність до певної діяльності, що сформована на основі набутих знань, умінь та навичок, способів діяльності, досвіди та розвитку особистісних якостей. Тобто компетентність виступає інтегруючою множин компетенцій, рівень досягнення яких визначає рівень сформованості компетентності.

Наукові видання поняття компетенція/компетентність потрактовують через призму «правовідносин», що визначають коло повноважень, прав та обов'язків відповідно до статуту органу. В педагогічній літературі ці поняття відображають характеристики результатів освітнього процесу, зумовлені потребами суспільства; у системі фахової підготовки провідною складовою виступає професійна компетентність.

Професійна компетентність є складним багатокомпонентним поняттям у психолого-педагогічній літературі і трактується як «єдність теоретичної та практичної підготовки студентів» [1]; «поєднання знань і професійно значущих особистісних якостей» [67]; «здатність фахівця кваліфіковано й ефективно застосовувати теоретичні знання, знання-засоби, знання-цінності як у запланованих, так і непередбачених педагогічних ситуаціях» [66]; «складне інтегральне психологічне, професійне, фахове і суб'єктне утворення, яке формується в процесі набуття професійної освіти, актуалізується, розвивається і вдосконалюється у процесі практичної професійної діяльності як її суб'єкта» [170].

Науковий колектив авторів і укладачів «Енциклопедії освіти» потрактовують професійну компетентність як «інтегративну характеристику ділових та особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [28, с.409].

Формування професійної компетентності відбувається з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутнього фахівця, державних освітніх

стандартів, які сприяють підготовці кваліфікованих фахівців у відповідності до вимог ринку праці.

У словнику професійної освіти професійна компетентність учителя трактується як «інтегративна якість учителя, яка проявляється у рівні його професійної освіти, готовності до реалізації особистісного потенціалу під час творчої педагогічної діяльності, вдосконаленні досвіду та прагненні до безперервної самоосвіти» [110].

Науковий доробок ученого І. Зязюна констатує, що здібність і готовність педагога ефективно виконувати професійні функції відповідно із прийнятими у суспільстві на цей час стандартами є змістом професійно-педагогічної компетентності. Професійна компетентність учителя реалізується на трьох рівнях, а саме: загальному, фаховому та конкретному, кожен з яких відображає важливі аспекти професійної компетентності, які допомагають ефективно виконувати свої обов'язки [35, с. 42]. Зауважено, що на загальному рівні провідними є ключові та операційні компетентності, фаховому – компетентність конкретної спеціальності; ключові компетентності включають у себе широкий спектр вмінь – комунікаційні уміння, здатність до співпраці, лідерство та адаптацію до змін та інші; операційні компетентності визначаються уміннями та навичками щодо планування, організації та контролю освітнього процесу; на конкретному рівні домінуючою виступає компетентність окремого педагога, який володіє глибокими науковими, методичними знаннями з конкретної предметної галузі, методикою викладання певного предмета, уміннями ефективно проводити навчальні заняття [35].

Наукові працювання В. Ковалю пропонують у свої розглядати професійну компетентність майбутніх учителів-філологів як комплекс професійних знань, предметних навичок, умінь зі спеціальності, які активізують мотивацію професійно діяти та мотивацію до професійного вдосконалення, дозволяють планувати та удосконалювати свою професійну діяльність, а також досвід, способи мислення, цінності і ставлення, що спрямовані не лише на досягнення

поставленої мети, але й на власну постановку цілей та вирішення завдань у сфері професійної діяльності [39].

Учений В. Ковальчук вважає, що професійну компетентність учителя на сучасному етапі розвитку освіти доцільно розглядати як інтегральне особистісне утворення, яке включає систему необхідних знань для успішної професійної діяльності, глибоке розуміння їх значення у практичному застосуванні, вміння використовувати різні методи та алгоритми для вирішення професійних завдань, а також здатність творчо підходити до виконання професійних обов'язків [40].

Професійну компетентність учителя географії М. Елькін у дисертаційному дослідженні розглядає «як інтегральну особистісну якість, яка характеризує його здатність до розв'язання професійних проблем і типових професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності, з використанням знань, умінь, навичок і нахилів, освітнього й життєвого досвіду, цінностей»; зазначає, що професійна компетентність є проміжним етапом на шляху становлення професійної майстерності, завданням якої є набуття суб'єктами професійного становлення (учнями, студентами, працівниками закладу освіти) знань, умінь, навичок та якостей необхідних для досягнення відповідного рівня вміння в обраній галузі навчання або діяльності [26, с. 13].

Дослідниця В. Саюк визначає професійну компетентність учителя географії «як інтегровану професійно-особистісну характеристику педагога, яка включає ціннісні орієнтації, фахові й функціональні знання, уміння й навички та особистісні якості, спрямовані на досягнення ефективного результату в професійній діяльності» Основу моделі професійної компетентності учителя географії складають психологічна, дидактична, предметна (географічна), методична, комунікативна, управлінська та проєктивна компетентності, а її розвиток відбувається згідно з закономірним і цілеспрямованим процесом, що передбачає якісні зміни у професійних знаннях, вміннях, мотивах, а також у професійних і особистісних якостях [120, с. 48].

Розглядати професійну компетентність учителя географії А. Шуканова пропонує як готовність для того, щоб «продемонструвати (мобілізувати) відповідну структуру знань, умінь, цінностей зі свого предмету, з методики навчання географії, з педагогічної психології в нерозривній цілісності з особистими якостями і моральними цінностями педагога» [12, с. 187].

Загалом професійна компетентність педагога визначається як сукупність інтегрованих знань, вмінь і досвіду, вміння спеціаліста в певній професії, а також особистісних якостей, зокрема мотиваційно-ціннісних установок до професійної діяльності, взаємодії з учнями, батьками, колегами, здатність до професійно-особистісного саморозвитку та самовдосконалення, які дозволяють людині ефективно проектувати і здійснювати свою професійну діяльність. Професійну компетентність педагога, що проявляється на рівні конкретної спеціальності, розглядають як фахову компетентність.

Дослідниця О. Браславська (Тімець) стверджує, що професійну компетентність доцільно розглядати як комплекс властивостей та умінь особистості учителя, що дозволяють успішно виконувати професійні завдання з навчання і виховання учнів, одним із складників якої є фахова компетентність. «Фахова компетентність майбутнього вчителя географії – багатоаспектне, інтегральне утворення, яке забезпечує ефективність особистісного становлення (наявність мотивації професійної діяльності й ціннісного ставлення студента до навчання) та опанування професійною діяльністю, що пов'язане зі здатністю осмислено засвоювати комплекс знань і способів діяльності з конкретного предмета (географії) і провадити пошуково-дослідницьку діяльність стосовно обраного кола питань географічної освіти, а також розвиває географічне мислення, свідчить про прагнення до постійного професійно-особистісного розвитку» [131, с. 14].

Отже, більшість дослідників характеризують професійну компетентність педагога як структурно-функціональне утворення, що поєднує в собі професійні знання, вміння та особистісні і професійно важливі якості (спрямованість, мотиви, цінності, здатність до рефлексії), що проявляються в професійній діяльності як

компетентність. Система професійних знань, умінь і навичок включає конструктивні, гностичні, аналітичні, прогностичні проєктивні, організаторські, перцептивні, рефлексивні, комунікативні уміння та уміння в галузі цифрових технологій, культуру педагогічного спілкування, креативність, володіння високим рівнем педагогічної майстерності [112].

Професійна компетентність учителя є системним утворенням, яке включає в себе низку компетентностей, ієрархія яких визначається специфікою виконуваної професійної діяльності.

Трансформаційні перетворення у системі освіти, задекларовані в законодавчих документах держави (Закон України «Про повну загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» (НУШ), Концепція профільного навчання в старшій школі), спрямовані на впровадження комплексної професійної орієнтації, підготовку учнів до формування життєвих орієнтирів особистості, професійного самовизначення, профілізацію навчання в закладах загальної середньої освіти. Упровадження комплексної професійної орієнтації у школі потребує підготовлених до професійної роботи фахівців, які:

- орієнтуються у світі сучасних професій, їх специфіці та кваліфікаційних характеристиках професії;
- володіють методами психолого-педагогічної діагностики та враховуючи індивідуальні психофізіологічні особливості учнів, специфіку методик профорієнтаційної роботи з різними освітньо-віковими групами, допомагають у професійному самовизначенні школярям;
- вміють створювати умови для професійного самовизначення учнів (розвивати професійні інтереси, нахили, здібності школярів, формувати адекватне ставлення до себе як суб'єкта професійного самовизначення);
- вміють здійснювати управління процесом вибору професії: підготувати учнів до свідомого вибору власного професійного майбутнього на основі розвитку стійких мотивів вибору професії, професійних інтересів та за потреби допомогти їм усунути труднощі у виборі профілю навчання, професії;

- вміють визначати та проектувати освітню траєкторію учнів;
- орієнтуються в різноманітності та специфіці різних форм профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання;
- володіють методами організації профорієнтаційної роботи, розуміють їх сутність, специфіку використання та здатні до самостійного конструювання і модифікації профорієнтаційних засобів;
- здатні забезпечити ефективну профорієнтаційну роботу під час освітньо-виховного процесу (урок, гурток, факультативи тощо) у різних за напрямом і профілем класах;
- застосовують інноваційні форми професійної орієнтації та передовий педагогічний досвід, зокрема ІКТ у профорієнтаційних цілях.
- володіють способами організації профосвіти, профінформування, профдіагностики та профконсультування в умовах профільного навчання.

З огляду на виклики сьогодення формування профорієнтаційної компетентності учителів географії постає невід’ємною складовою реформи системи вищої педагогічної освіти.

Упродовж тривалого часу профорієнтаційну компетентність не розглядали як окрему складову професійної компетентності, а акцент досліджень наукових студій було спрямовано на вивчення феномена професійної підготовки учителів «готовність учителів до профорієнтаційної роботи». З переходом шкіл на профільне навчання, актуальність досліджень в цьому напрямі значно зростала.

Теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів географії досліджено у напрямках: О. Браславська (Тімець) [130] – формування фахової компетентності, Л. Вішнікіна, С. Сарнавський, О. Федій, А. Шуканова [13] – компетентнісного навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти, О. Дмитрук, Я. Олійник, П. Шищенко [163] – концепції стандартів вищої базової географічної освіти, С. Кобернік [38] – методики навчання географії, М. Криловець [50;51], Т. Назаренко [72] – обґрунтування системи методичної підготовки майбутніх учителів географії,

Л. Вішнікіна, В. Самойленко, О. Топузов [135] загальної методики навчання географії, О. Чубрей [155-158] – системи підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до профорієнтаційної роботи зі школярами вивчено у аспектах: В. Зінченко, В. Харламенко [33], М. Острога [84] – специфіки підготовки майбутніх бакалаврів середньої освіти до використання цифрових технологій у профорієнтаційній діяльності; О. Пономарьова [100-103] – профорієнтаційних заходів у практиці підготовки майбутнього вчителя інформатики; Х. Процко [112] – підготовки майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної роботи у загальноосвітній школі; О. Сагадіна [118] – підготовки вчителів у системі післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи, формування готовності вчителів до консультативної профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників; М. Чумак [159] – підготовки майбутніх учителів фізики до профорієнтаційної роботи з учнями загальноосвітньої школи в умовах профілізації навчання; Н. Шакур, І. Буцик [160] – змісту профорієнтаційної компетентності викладача ЗВО та інші.

Більшість науковців розглядає «готовність до професійної діяльності» як активний стан особистості, що мотивує її до дії, виконання професійних завдань, усвідомлення наслідків за результатами її виконання; як результат фахової підготовленості, що сприяє налагодженню механізмів виконання професійних завдань та є передумовою для цілеспрямованої та ефективної професійної діяльності; як форма діяльності суб'єкта у загальному потоці його умов; як показник належного рівня сформованості системи професійних умінь, навичок та якостей, які забезпечують високий рівень виконання професійних функцій у педагогічній діяльності.

Готовність учителя до майбутньої професійної діяльності як цілісне інтегративне утворення проявляється у здатності ефективно виконувати основні функції учителя – навчальну, розвиваючу та виховну; організувати освітній

процес та ефективно співпрацювати з усіма учасниками освітнього процесу; ефективно вирішувати різноманітні проблеми та завдання, що виникають у різних ситуаціях та здатність до професійної адаптації й саморозвитку. Досягненню такого стану сприяє розвиток професійно значущих особистісних якостей, система професійних знань та умінь, здатність використовувати свій навчальний і життєвий досвід.

Під готовністю майбутніх учителів до професійно орієнтаційної роботи зі старшокласниками О. Негривою розуміє «сукупність спеціальних знань, умінь, навичок, необхідних для надання допомоги учням у виборі майбутньої професії у школі, самореалізацію в педагогічній діяльності, позитивне ставлення до профорієнтаційної роботи, свідоме бажання займатись нею, емоційну стійкість, врівноваженість, настанову на активні, цілеспрямовані дії» [79; с. 19].

Готовність майбутнього вчителя інформатики до профорієнтаційної діяльності із старшокласниками Г. Шліхта розглядає як результат професійної підготовки студента і розглядає феномен дослідження як інтегровану якість особистості, що включає знання, уміння, навички (комунікативні), психологічну налаштованість та обумовлює можливість здійснювати цей вид діяльності [167].

Готовність майбутнього учителя фізики до профорієнтаційної роботи з учнями в умовах профільного навчання М. Чумак характеризує як інтегративну якість особистості, яка виражається у усвідомленому прагненні і спрямованості на організацію профорієнтаційної роботи в умовах профілізації навчання, поєднує в собі високий рівень володіння загально-професійними і спеціальними знаннями, вміннями, навичками, які дозволяють успішно виконувати профорієнтаційні функції [159].

Як складне особистісне утворення із специфічною структурою, компоненти якої сприяють формуванню достатнього рівня готовності педагога до цього виду педагогічної діяльності Д. Завітренко окреслює готовність майбутнього учителя технологій до професійної орієнтації учнів. Провідними дескрипторами компонентів готовності виступають ціннісні орієнтації та

мотиви, які спонукають майбутніх педагогів до професійної діяльності у системі профорієнтації, орієнтують їх на досягнення визначених цілей, професійний саморозвиток, самовдосконалення; професійні знання, уміння, навички необхідні для здійснення професійної орієнтації учнів [30, с.92].

Дисертаційне дослідження Н. Пономарьової визначає готовність майбутнього учителя інформатики до проведення профорієнтаційної роботи зі школярами як систему загальних та спеціальних знань, умінь, навичок, які є необхідними для успішного виконання профорієнтаційної діяльності, а також сформованість стійкого бажання здійснювати цю діяльність та здатність оцінювати та підвищувати рівень власної підготовки до неї [103, с. 166].

Узагальнюючи наукові підходи до тлумачення такої характеристики учителя як готовність до профорієнтаційної роботи М. Острога, обґрунтовує її як «індивідуальне утворення, що має характеризуватися наявністю низки специфічних знань та вмінь, психологічною налаштованістю на такий вид діяльності та рефлексією щодо неї, що включають: здатність прогнозувати і створювати умови для самостійного вибору учнями індивідуальної траєкторії професійного розвитку, стимулювання учнів до особистого виваженого вибору, його формування і корекції, сформованість педагогічної рефлексії і високий рівень володіння психолого-педагогічними та спеціальними знаннями, відповідними вміннями і навичками, що забезпечують успішність виконання профорієнтаційної діяльності через використання, самостійне конструювання і модифікацію профорієнтаційних засобів, розробку диференційованих (індивідуалізованих) програм профорієнтації учнів на основі індивідуальних освітніх маршрутів» [84, с. 76].

Профорієнтаційну компетентність В. Зінченко розглядає як «комплекс особистісних можливостей педагога, які дають змогу йому ефективно і доцільно реалізовувати цілі і завдання профорієнтаційної роботи»; пропонує розглядати у єдності – профорієнтологічного, методичного і праксеологічного аспектів [33]. Профорієнтологічний аспект – оволодіння основами профорієнтології (теорії профорієнтаційної роботи – професійної освіта та

професійне виховання, професійна консультація та діагностика, професіографія, побудова кар'єри тощо). Методичний аспект – готовність до організації профорієнтаційної роботи в закладах освіти, адаптації профорієнтаційних матеріалів, заходів до змісту навчального предмета чи виду діяльності, організації профільного навчання. Праксеологічний аспект – здатність до вивчення своїх індивідуальних особливостей, осягнення та сприйняття слабких і сильних сторін своєї особистості, діяльності, визначення шляхів подолання негативних сторін з опертям на сильні сторони, проєктування подальшої особистісної, життєвої та професійної траєкторій розвитку [32, с.94].

Профорієнтаційну компетентність В. Харламенко визначає як «інтегративну систему, яка містить здатність майбутніх учителів здійснювати професійні функції у процесі профорієнтаційної роботи, враховуючи різні освітні потреби учнів, забезпечуючи обґрунтоване спрямування професійного самовизначення та створювати умови для його здійснення» [150, с.60].

Тотожне визначення поняття профорієнтаційної компетентності потрактовує Х. Процко як «інтегративне особистісне утворення, яке обумовлює здатність майбутніх учителів технологій виконувати професійні функції в процесі здійснення профорієнтаційної роботи в загальноосвітній школі, враховуючи потреби ринку праці та створюючи умови для професійного самовизначення особистості учнів» [112; с. 60].

Профорієнтаційну компетентність П. Дмитренко та І. Косяк визначають як «системну особисту освіту, інтегруючи профорієнтаційні знання, уміння, практичний досвід, особисто-професійні якості, що забезпечують ефективність виконання профорієнтаційних функцій в майбутній професійній діяльності» [20; с. 41].

На думку дослідників Н. Шакур, І. Буцик, профорієнтаційну компетентність доцільно розглядати як «інтегровану якість особистості, що характеризується здатністю і готовністю особистості до здійснення цілеспрямованої профорієнтаційної діяльності на основі попередньо

сформованих знань, умінь, навичок, якостей, інтересів та цінностей» [160, с. 182].

У дисертаційному дослідженні О. Сагадіної профорієнтаційну компетентність учителя визначено як «інтегральну здатність педагога, результат сформованості особистісних якостей, мотиваційно-ціннісних орієнтацій і практичного використання системи знань, умінь, що забезпечують організацію ефективної педагогічної взаємодії в організації профорієнтаційній роботі» [118, с. 131].

На нашу думку, профорієнтаційна компетентність – це цілісне утворення, що являє собою системну властивість особистості, яка включає професійно-ціннісну мотивацію, профорієнтаційні знання, уміння, практичний досвід, особистісно-професійні якості, що характеризують її готовність та здатність до виконання профорієнтаційних функцій в майбутній професійній діяльності.

1.2 Семантика профорієнтаційної роботи учителя географії в умовах профільного навчання.

Одним із ефективних шляхів покращення та модернізації якості освіти, розвитку особистості здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в сучасних умовах розвитку суспільства є впровадження системи профільного навчання у старшій школі. Однією з переваг системи профільного навчання є індивідуалізація та диференціація освітнього процесу. Профільне навчання дає змогу учням зосередитись на індивідуальних освітніх та професійних інтересах і потребах, обрати конкретну галузь знань, яка їх цікавить, відповідає вимогам майбутньої професії, кар'єрним цілям і сприяє розвитку й підтримці індивідуальних професійних здібностей.

Такий підхід в освіті допомагає старшокласникам розвивати свої таланти, здібності та початкові професійні уміння, спеціалізовані навички та бути більш вмотивованими на успішну професійну самореалізацію.

Проблемі становлення і розвитку профільного навчання присвячено напрацювання Н. Бібіка [81] (у практичних аспектах poradника для вчителя),

М. Гузика [18] (організації профільного навчання), В. Кременя (перспективи профільної школи, стратегії профілізації старшої школи) [47; 48; 49], І. Лікарчука [54] (проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язання), О. Локшиної [55; 56] (практичний досвід зарубіжної старшої профільної школи), В. Рибалко [112] (особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників), А. Самодрин [119] (профільне навчання в середній школі), Н. Шияна [164; 165; 166] (дидактичні основи організації профільного навчання в ЗСО сільської місцевості, пропедевтика профільного навчання у школах сільської місцевості).

Науково-методичні підходи до організації профільного навчання географії досліджували: О. Браславська (О.Тімець) [6] щодо формування методики навчання географії у профільній школі; Т. Назаренко [72;73; 74;75;76;77] – теоретико-методичні засади навчання географії у профільній школі та реалізації методичних засад у нових підручниках, Л. Паламарчук, Т. Гільберт В. Безуглий [85] – організація і зміст навчання географії (10-11 кл.), Л. Круглик – допрофільна і профільна освіти в контексті вивчення соціальної географії, Л. Паламарчук [86] – соціокультурна спрямованість профільних курсів географії (за вибором) для різних напрямів підготовки, О. Топузов [133;134;136;137;138] – проблеми формування змісту курсів за вибором та організації навчальної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах в умовах профільного навчання, І. Удовиченко [140;141;142;143;144;145;146] – концептуальні засади змісту навчання географії учнів старшої школи на профільному рівні та особливості формування системи навчальних понять з географії в учнів старшої школи, інтеграції суспільно-наукових знань на уроках географії в старших класах профільної школи, навчання географії учнів старшої профільної школи засобами формування громадянської компетентності, педагогічних умов навчання географії в старшій школі на профільному рівні на прикладі вивчення процесів глобалізації.

Згідно Концепції профільного навчання у старшій школі «профільне навчання» потрактовується як «диференціація й індивідуалізація навчання, що

дозволяє за рахунок змін у змісті, організаційній структурі освітнього процесу повніше враховувати інтереси, нахили і здібності учнів, їх можливості, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх і професійних інтересів і намірів щодо соціального і професійного самовизначення» [42].

На думку В. Кушнір, профільне навчання доцільно розглядати як систему спеціалізованої підготовки учнів старших класів, яка має на меті надання педагогічної підтримки для особистісного зростання, професійного самовизначення, соціальної адаптації та готовності до професійного навчання учнів з опертям на зміни в структурі, змісті та організації освітнього процесу, залежно від особливостей профілю [53].

У дисертаційному дослідженні Т. Назаренко визначено профільне навчання як систему спеціалізованої підготовки старшокласників, спрямовану на індивідуалізацію процесу навчання, що дає змогу сфокусуватись і зосередитись їм на конкретній сфері знань, яка відповідає їхнім запитам, намірам, прагненням у професійному становленні і відповідає професійним потребам суспільства та здатність до усвідомленого вибору власної професійної діяльності [76, с.10].

Здійснено контнет-аналіз та узагальнення підходів до визначення поняття «профільне навчання». Згідно авторського бачення тлумачимо «профільне навчання» як: «вид диференціації й індивідуалізації навчання», що уможлиблює змістову й структурну модернізацію освітнього процесу для задоволення інтересів, здібностей і вподобань учнів, розкриття їх потенційних можливостей із забезпечення умов для навчально-пізнавального середовища старшокласників згідно з освітніми потребами і орієнтирами соціального і професійного самовизначення; профільне моделювання освітнього процесу, як механізм організації диференційованої підготовки, яка передбачає розлоге, поглиблене і професійно зорієнтоване освоєння циклу близькопрофільних дисциплін; систему функціональної підготовки старшокласників з метою здійснення педагогічного впливу та підтримки їх особистісного росту, фахового

самовизначення, соціального становлення та готовності до профілізації професійного навчання; диференціація профільної підготовки шляхом сценаріїв варіативності змісту, архітектури та організації освітнього та виховного процесів, формування груп та класів на базі учнівських здібностей та вподобань у прогнозуванні майбутнього фаху згідно з професійною та соціальною зайнятістю, рівнем розвитку та освітніх можливостей учнів; система спеціалізованої фахової підготовки з персоналізацією освітнього процесу, що дозволяє зорієнтуватися в галузі наук та знань, що відповідає потребам, очікуванням професійного становлення та зайнятості та задовольняє соціальне замовлення суспільства; вид селективного вибору профілю, який враховує освітні потреби, вподобання, якості та здібності учнів і формування сприятливих умов профілізації навчання старшокласників згідно з диференціацією; передумова в забезпеченні якості допрофільної підготовки та її компонент, що реалізується у 8–9 класах засобами трансформації, цільових завдань, змісту й організації профільного навчання (передбачає інформаційні, технологічні й психолого-педагогічні інформаційні та методичні бази для профільного навчання, готує ціннісні орієнтири соціального і фахового самовизначення); організаційна система професійної орієнтації методичного впливу на учнів з метою формування персонально-усвідомленого обрання фаху, опанування здатностей професійної діяльності при врахуванні індивідуально-психологічних особливостей учнів, їх потреб та вимог середовищ професійної зайнятості; конгломерат соціально-економічних, медичних, психологічно-педагогічних впливів професійної орієнтації, спрямованих на формування фахового покликання; діагностування спроможності та відповідності обраній професії або обрання іншої зайнятості; напрям виховної роботи зі профорієнтації учнів та підготовки їх до самостійного вибору фаху й професійного позиціонування в суспільній діяльності.

Метою профільного навчання є створення умов для якісної освіти учнів старших класів, враховуючи їх професійні запити, індивідуальні здібності,

можливості та потреби; професійна орієнтація учнів на майбутню професійну діяльність, яка користується попитом на ринку праці; забезпечення взаємозв'язку та наступності між загальною та професійною освітою; надання учнівській молоді можливостей для саморозвитку і самовдосконалення з метою формування і розвитку інтелектуального та культурного потенціалу нації [42].

Головними завданнями профільного навчання в ЗЗСО визначено: діагностика навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей учнів та створення умов для професійного самовизначення та всебічного розвитку; формування позитивного ставлення та готовності до праці, професійного самовизначення та оволодіння майбутньою професією; формування в учнів універсальних компетенцій (soft skills) – соціальних, комунікативних, інформаційних, технологічних для успішного кар'єрного розвитку; забезпечення наступності, взаємозв'язку між загальною середньою освітою та професійною освітою відповідно до обраного профілю.

Реалізація освітніх цілей та завдань профільного навчання, відповідно до Концепції профільного навчання (редакція 2013 р.), відбувається на основі принципів особистісно-орієнтованої та компетентнісної парадигми освіти і виховання, які відображають специфіку профільного навчання:

- принцип соціальної рівноваги передбачає, що освіта повинна відповідати потребам ринку праці, соціальним очікуванням та інтересам учнів, сприяти розвитку ключових компетенцій для успішної адаптації до трансформації ринків праці;
- принцип наступності й неперервності базується на тісній взаємодії між допрофільною підготовкою, профільним навчанням і професійною підготовкою з метою забезпечення цілісного та систематичного розвитку учнів;
- принцип гнучкості спрямований на розширення можливостей учнів у виборі освітньої траєкторії, створення гнучких умов для зміни профілю навчання, змісту і форм організації профільного навчання, широкий вибір навчальних

програм, широкий вибір профільних напрямків, флексібільність навчальних програмах, гнучкість у формах організації навчання;

- принцип варіативності полягає у розгалуженості навчальних планів, освітніх програм, змісту освіти, використанні технологій, наданні учням можливості вибору предметів (курсів), що вільно вивчаються, зміні видів діяльності та використанні інтегративного підходу у вивченні обов'язкових предметів;
- принцип діагностико-прогностичної реалізованості – полягає у діагностиці здібностей, здатностей та запитів учнів для усвідомленої орієнтації на профіль навчання та подальше професійне самовизначення; принцип допомагає забезпечити індивідуалізоване та ефективне навчання, яке спрямоване на розвиток потенціалу кожного учня;
- принцип диференціації полягає у створенні умов для самостійного і добровільного вибору учнями профілю навчання з урахуванням їх інтересів, здібностей, результатів навчання та професійних намірів;
- принцип індивідуалізації орієнтований на розвиток сильних сторін особистості з метою розвитку її потенціалу, досягнення поставленої цілі [42].

Впровадження профільного навчання в ЗЗСО – це складний і багатоетапний процес, який потребує чіткого планування, ресурсів, співпраці всіх зацікавлених сторін (ЗЗСО – учні – їх батьки) та включає такі етапи:

- перший (аналітичний) етап – моніторингові дослідження запитів учнів щодо їхніх освітніх потреб, професійних намірів, діагностику рівня готовності учителів до роботи у профільних класах, вивчення тенденцій на ринку праці, можливостей школи та регіональних освітніх тенденцій, що допомагає зрозуміти, які напрями профільного навчання відповідатимуть потребам та здатностям учнів і запитам регіону;
- другий (концепційний) етап – вивчення нормативно-правової бази, законодавчих актів, рекомендацій, передового досвіду щодо впровадження профільного навчання в ЗЗСО, розробка моделі профільного навчання,

визначення основних цілей, завдань та методів впровадження, створення/удосконалення навчально-методичної і матеріально-технічної бази, удосконалення професійної підготовки учителів до роботи в умовах профільного навчання;

- третій етап (виконавчий) – впровадження моделі профільного навчання та моніторингові дослідження щодо її ефективності, внесення коректив, проведення профорієнтаційної роботи серед учнів, забезпечення психолого-педагогічного супроводу учнів, їх батьків, педагогів.

Профільне навчання спрямовано на формування в учнів старших класів навичок самостійної науково-дослідницької, пошукової діяльності, розкриття наявних задатків і здібностей, розвиток інтелектуальних, психічних, креативних, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти, правильного та усвідомленого ставлення до вибору майбутньої професії.

У перехідному етапі реформаційних змін освіти в Україні старша школа функціонує як профільна, активно триває робота над створенням оптимальної мережі старших профільних шкіл – ліцеїв відповідно до вимог НУШ. Профільне навчання у 10-11 класах здійснюється за такими напрямками як суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний, які включають 27 профілів (рис. 1.1). Профіль навчання – це спосіб організації диференційованого освітнього процесу, що передбачає поглиблене вивчення споріднених предметів з професійною спрямованістю. Традиційно в ЗЗСО учні навчаються за такими профілями: філологічний (українська, іноземна філологія), математичний, біолого-хімічний, економічний, інформаційно-технологічний та правовий, що свідчить про обмеження можливостей старшокласників у виборі освітньої траєкторії. Крім того, система профільного навчання «характеризується великою кількістю невпорядкованих профілів та дублювання профілів навчання в географічно близьких закладах» [37].

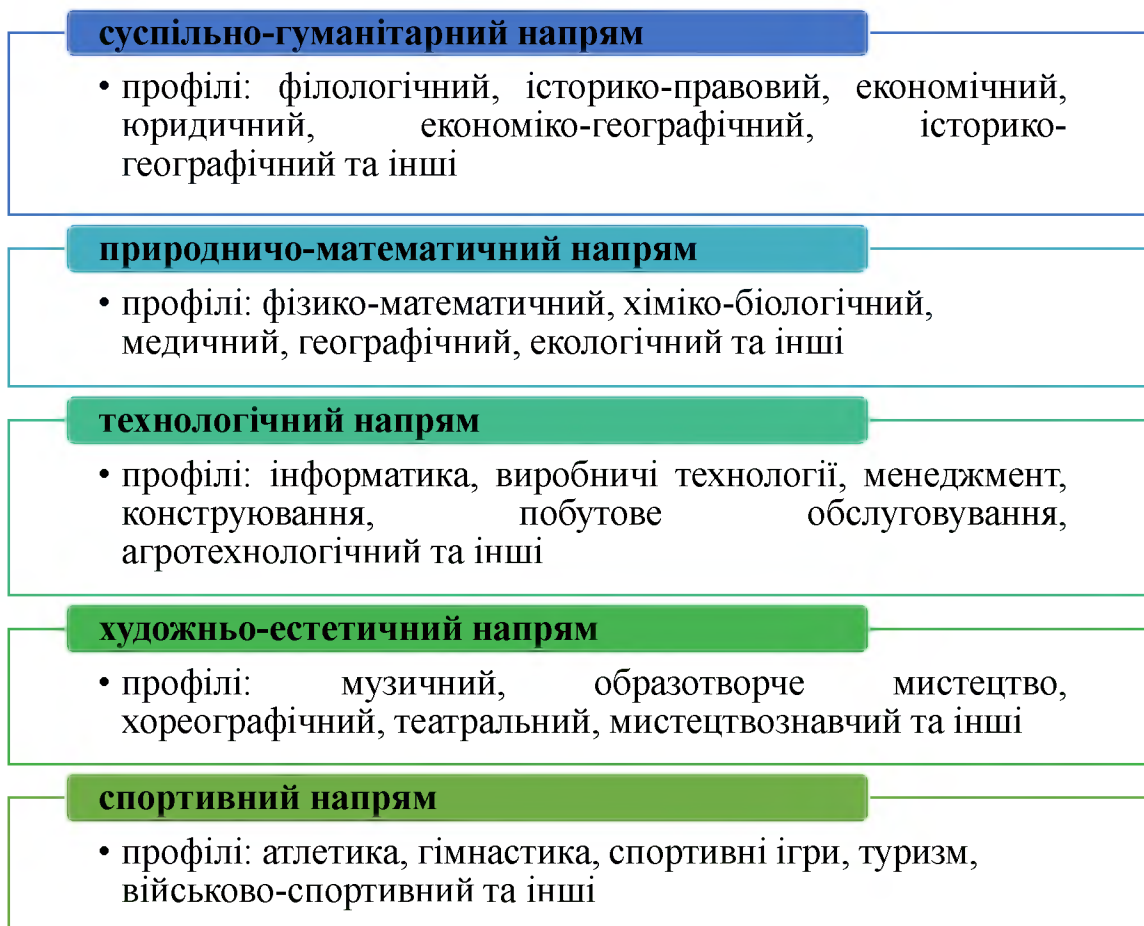


Рис.1.1 Напрями профільного навчання в ЗЗСО

Відповідно до закону України «Про повну загальну середню освіту» у 2027 році передбачено перехід на 12-річну систему шкільної освіти. Учні здобуватимуть профільну середню освіту (10-12 класи) протягом трьох років за новими програмами та стандартами, навчаючись у академічному (за умов подальшого здобуття учнями вищої освіти за напрямом профілізації та наявності відповідної обдарованості) або професійному ліцеях (за умов здобуття освіти професійного спрямування та наявності певних уподобань та здібностей) [107].

З метою забезпечення рівного доступу до освіти, остаточного вибору профілю та самореалізації учнів відповідно до їх здібностей, професійних намірів передбачено перехідний (адаптаційний) період. В 10 класі учні вивчатимуть навчальні предмети за програмами першого року їх поглибленого вивчення, що дозволить здобувачам освіти отримати об'єктивну картину своєї

профільноорієнтованої спроможності і у її випадку невідповідності запитам та індивідуальним можливостям змінити профіль навчання. У 11 класі зміна профілю виключається. Проєкт стандарту передбачає 9 освітніх галузей – мовно-літературна, математична, природнича, соціально-збережувальна, технологічна, громадська та історична, мистецька, інформатична, фізичної культури [107].

Освітні програми профільної середньої освіти мають містити обов'язкові освітні компоненти (предмети та інтегровані курси) та модельні навчальні програми/навчальні програми. Учні 11-12 класів зможуть вивчати профільні предмети у обсязі 600 годин. Освітні програми профільної середньої освіти академічного спрямування включатимуть освітні компоненти, які спрямовані на досягнення учнями поглибленого рівня знань та вмінь у межах відповідних освітніх галузей та модельні навчальні програми/навчальні програми визначені цим стандартом.

Освітню програму профільної середньої освіти за професійним спрямуванням орієнтована на формування в учнів необхідних знань, навичок і компетенцій для успішного вступу в певну професійну галузь та включатиме освітні компоненти, які орієнтовані на державні освітні стандарти з певних професій, стандарти передвищої освіти з певних спеціальностей та професійні стандарти.

Такий демократичний підхід до організації профільного навчання не обмежує можливості учнів у виборі власного освітнього шляху та дає змогу старшокласникам сфокусуватись на конкретній сфері знань, розвивати свої таланти, здібності та початкові професійні уміння, спеціалізовані навички.

Нині структура профільного навчання включає три компоненти в змісті освіти страшокласників:

- інваріативний (базовий) компонент охоплює базові загальноосвітні та вибірково-обов'язкові предмети, які є обов'язковими для всіх профілів та за змістом і системою вимог до підготовки випускників відповідають Державному стандарту базової та повної середньої освіти;

- профільний компонент включає цикл профільних загальноосвітніх дисциплін, що вивчаються на більш глибокому рівні та є обов'язковими для учнів, які обрали певний профіль. Вони реалізують цілі, завдання, зміст профілю. Концепцією профільного навчання передбачено вивчення двох-трьох профільних предметів з однієї або споріднених освітніх галузей;
- елективний компонент включає курси за вибором, які поділяються на спеціальні та факультативні курси, що входять до складу профілю. Вони виконують дві освітні функції: профільно-формуючу – поглиблюють і розширюють зміст профільних дисциплін, що зорієнтовані на майбутню професію відповідно до обраного профілю навчання та освітньо-розвивальну – сприяють задоволенню пізнавальних інтересів та освітніх потреб учнів, не пов'язаних із вибраним профілем навчання [145]. Слід зазначити, що елективні курси є важливою складовою допрофільної підготовки.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти [19] та Концепції профільного навчання (2013 р.) [42] опанування навчальних предметів у старшій школі в умовах профільного навчання здійснюється на трьох рівнях:

- рівень стандарту – обов'язковий мінімум змісту навчальних предметів, визначений Державним стандартом;
- академічний рівень – пропонується для базових або близьких до профільних предметів, зміст яких сприяє більш глибокому опануванню навчальним матеріалом, а обсяг достатній для подальшого вивчення відповідних предметів у закладах вищої освіти;
- профільний рівень – змістове наповнення якого визначають програми затверджені МОН України. Зміст навчальних предметів поглиблений і передбачає орієнтацію на майбутню професію [44].

У Концепції профільного навчання (2013 р.) задекларовані дві форми організації профільного навчання:

– внутрішкільну – профільні класи в ЗЗСО; профільні групи в багатопрофільних ЗЗСО, профільне навчання за індивідуальними навчальними планами і програмами ЗЗСО, динамічні профільні групи;

– зовнішню – міжшкільні профільні групи району, шкільного округу, профільна школа інтернатного типу, опорна старша школа з пришкільним інтернатом, навчально-виховний комплекс, міжшкільний навчально-виробничий комбінат, загальноосвітні навчальні заклади на базі ЗВО) [42].

Нині найпоширенішими формами організації профільного навчання в Україні є: спеціалізовані (профільні) заклади – ліцеї, однопрофільні класи, мультипрофільні класи, а в сільській місцевості – опорні школи (ліцеї). На жаль, впровадження ефективного профільного навчання у сільських школах є ускладненим. Малочисельність і нерівномірність наповнення класів унеможливує забезпечення варіативності профілів та обмежує учнів у виборі бажаного профілю [61].

Нині, не лише в малокомплектних школах сільської місцевості, альтернативою виступає мультипрофільна модель навчання. Інваріативні предмети, передбачені навчальним планом, старшокласники вивчають на академічному чи стандартному рівнях у складі свого класу. Предмети, що визначають напрям профілізації, які обрали старшокласники для вивчення, вони опановують у складі динамічної/профільної групи, сформованої з числа учнів паралелі класів. Елективні курси учні обирають для підсилення профільного навчання або задоволення пізнавальних інтересів. Така модель організації профільного навчання реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, дозволяє створити найоптимальніші умови для професійного самовизначення та подальшої самореалізації учнів; сприяє збереженню контингенту учнів; мотивації педагогічного колектива до професійного саморозвитку.

Профільне навчання доцільно розглядати як важливий компонент стратегії розвитку освіти в ОТГ, регіоні, оскільки сприяє створенню ефективної освітньої системи, яка відповідає запитам суспільства, потребам ринку праці,

розвитку людського капіталу, підвищенню конкурентоспроможності та економічному розвитку цих територій. Профільне навчання має на меті допомогти учням набути необхідні знання і навички для вступу на ринок праці в конкретній сфері або професії, що сприятиме зменшенню відтоку трудових ресурсів, перспективних молодих спеціалістів із регіону, оскільки вони матимуть можливість отримати якісну освіту та працевлаштуватись в Україні. Профільне навчання стимулює впровадження інновацій в освіті, є механізмом підвищення соціальної мобільності, подолання соціальної диференціації та поляризації серед учнівської молоді, відкриває доступ до якісної освіти.

У сучасних умовах розвитку суспільства ефективним способом впровадження профільного навчання є створення освітнього округу, що сприятиме раціональному та ефективному використанню наявних ресурсів і матеріально-технічної бази закладів освіти ОТГ, регіону. У постанові Кабінетів Міністрів України «Про затвердження Положення про опорний заклад освіти» від 19 червня 2019 р. № 532 освітній округ визначено як «сукупність закладів освіти (їхніх філій), зокрема закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури і спорту, що забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території» [104]. Завданнями освітнього округу та його філій є створення безпечного освітнього середовища, рівного доступу до здобуття якісної освіти, умов для розвитку інтересів та здібностей учнів, їх професійного самовизначення, свідомого вибору та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами освіти.

Важливим компонентом профільного навчання виступає допрофільна підготовка в основній школі (8–9 класи), яка спрямована на створення умов для реалізації інтересів, нахилів і здібностей учнів шляхом відповідних змін у завданнях, змісті й організації процесу навчання. Мета допрофільної підготовки полягає в створенні підґрунтя для успішного вибору майбутньої освітньої траєкторії та професійної кар'єри учнями та передбачає надання допомоги здобувачам освіти в самостійному та об'єктивному виборі майбутнього навчального профілю, створення умов для підвищення готовності підлітків до

соціального, професійного і культурного самовизначення, для подальшого профільного навчання в основній школі за допомогою диференціації та індивідуалізації навчання (8–9 класи).

Завдання допрофільної підготовки:

- розкрити задатки і здібності учня, створити умови для його розвитку й підтримки, сформулювати інтерес до певного профілю (профілів) навчання;
- інформувати учня про цілі, завдання, переваги профільного навчання, перелік профілів, їхній зміст та значення для подальшого професійного навчання і професійної самореалізації;
- створити організаційно-педагогічні умови для розвитку й підтримки обдарувань у галузі науки, усвідомленого і цілеспрямованого вибору учнем профілю і продовження навчання за цим профілем;
- формувати готовність учня до подальшого профільного навчання за обраним профілем;
- допомогти учню набути досвіду рефлексії у процесі допрофільної підготовки.

До основних форм допрофільної підготовки належать: курси за вибором, факультативні курси (предмети), профільна діагностика та орієнтація, профільне консультування, інформаційна робота, предметні гуртки, предметні олімпіади тощо.

Профільна діагностика – діагностика освітньо-професійних здібностей, мотивів та інтересів учнів; результатів допрофільної підготовки з метою підвищення її ефективності та вибору оптимального навчального профілю освітньо-професійним здібностям учнів.

Профільна орієнтація – ознайомлення учнів з навчальними профілями, їх особливостями, надання психолого-педагогічної допомоги в проектуванні освітньо-професійної траєкторії, виборі профілю навчання, створення умов для підвищення готовності підлітків до соціального, професійного і культурного

самовизначення в цілому; розробка ефективних профільно-орієнтаційних засобів.

Профільне консультування – індивідуальна консультативна допомога учневі у виборі навчального профілю в старшій школі.

Інформаційна робота – поширення інформації про сутність та специфіку допрофільного і профільного навчання.

Вивчення географії в старшій профільній школі здійснюється на рівні стандарту та профільному рівні. Навчальний предмет «Географія» (рівень стандарту) входить до інваріативної складової змісту середньої освіти усіх профілів та реалізується на основі обов'язкового вивчення у 10 класі курсу «Географія: регіони та країни» та в 11 класі – курсу «Географічний простір Землі». У 10 класі на вивчення дисципліни відведено 52 години (1,5 години на тиждень), а в 11 класі – 35 годин (1 година на тиждень) [68].

Змістове наповнення курсу «Географія: регіони та країни» (10 клас) спрямоване на формування в учнів знань про просторову диференціацію природних умов і ресурсів, організацію населення і господарської діяльності у регіонах світу та окремих країнах, умінь орієнтуватися у світових і регіональних соціально-економічних, геополітичних та геоекологічних процесах [68].

Курс географії в 11 класі «Географічний простір Землі» формує в учнів уявлення про географічну оболонку як планетарний комплекс Землі, основні властивості і закономірності її будови, розвитку та загальні суспільно-географічні закономірності світу з метою сталого розвитку [68].

Традиційно вивчення географії на профільному рівні передбачено у природничому, економічному, суспільно-гуманітарному напрямках. Зміст географічної освіти на профільному рівні реалізується на основі вивчення курсу «Регіони і країни світу» у 10 класі в обсязі 175 години (5 год. на тиждень) та курсу «Географічний простір землі» у 11 класі – 175 год (5 год на тиждень) [70].

Курс «Регіони і країни світу» (10 клас) спрямовано на вивчення глобальних та регіональних явищ і процесів, що відбуваються в світі, окремих субрегіонах, країнах. У курсі «Географічний простір землі» (11 клас) учні вивчають тенденції та загальні закономірності розвитку географічної оболонки – горизонтальну зональність, закономірності еволюції та цілісності, колообігу речовин і енергії, ритмічності. Окремий розділ присвячений вивченню топографії з основами геодезії, картографії, ГІС та ДЗЗ, що дає змогу учням оволодіти практичними навичками необхідними для аналізу та роботи з географічними даними [70].

Варіативна складова представлена вивченням курсів за вибором, за рекомендованими МОН України навчальними програмами для використання у закладах загальної середньої освіти: «Екологічний менеджмент та економіка природокористування» (авт. Логінова А.О., Яценко В.С.) 10 клас; «Загальна географія» (профільний рівень) 10 клас (авт. С. Кобернік, Р. Коваленко); «Основи геоінформаційних систем і технологій» (авт. Даценко Л.М., Остроух В.І.) 10-11 клас; «Географія економічних систем світу» (авт. Назаренко Т.Г.) 10 клас; «Політична географія світу» (авт. Назаренко Т.Г.) 9 – 10 клас; «Всесвітній спадок ЮНЕСКО» (авт. Назаренко Т.Г.) 9 – 10 клас; «Географія культури України» (авт. Грома В.Д., Яценко В.С.) 10-11 клас; «Країни Європи на політичній карті світу» (уклад. Кошовська Л.І., Лошатецька О.Ф., Петровська Л.В., Путінцова О.А., Федун І.І) 10 (11) клас; курс за вибором регіонального змісту «Київщинознавство» (авт. Довгань А., Совенко В., Гудима В., Надтока О., Яценко В.); факультативів за навчальними програмами «Юний географ-краєзнавець» (авт. Чобан Р.) 6 – 11 клас [89].

Покращення іміджу навчального предмета «Географія» в ЗЗСО можливе через формування в учнів уявлення про географію як багатокомпонентну і багатогранну науку. У ЗЗСО географія є навчальним предметом, який розкриває суть і закономірності просторово-часового розвитку природних і соціально-економічних геокомплексів географічної оболонки. Опанування основами географічних знань дозволяє зрозуміти процеси і явища, які

відбуваються в географічних системах, тенденції соціально-економічного, політичного, екологічного розвитку держав, регіонів, територій, сутність та наслідки геоекологічних, природно-ресурсних, етнічних проблем, глобалізації економічних процесів [163].

Система географічних знань є невід'ємним компонентом професійної підготовки не лише фахівців, професійна діяльність яких буде пов'язана з географічною складовою [76, с. 4]. Географія має досить широке об'єктно-предметне поле досліджень, що вивчає геопросторові закономірності взаємодії та комплексування природних, соціально-економічних, природно-господарських, соціо-природних геокомпонентів географічної оболонки [139]. Багатоаспектність предметного поля дослідження зумовлено положенням географії на стику різних наук:

- природничих (фізична географія, ландшафтознавство, геоморфологія, метеорологія і кліматологія, гідрологія та океанологія);
- суспільних і економічних (економічна і соціальна географія, географія природокористування, географія світового господарства, розміщення продуктивних сил, регіональна економіка, просторова організація суспільства);
- інженерно-технічних (геодезія, картографія, дистанційне зондування Землі, меліоративна географія, будівельна кліматологія, інженерна гідрологія, ГІС та інші);
- екологічних (геоекологія, ландшафтна екологія, гідроекологія та інші);
- політичних і управлінських (політична географія, геополітика, електоральна географія, управління розвитком регіонів та інші);
- військових (військова географія, військова топографія, військова картографія та інші);
- культурологічних (географія культури);
- психолого-педагогічних (поведінкова географія, гуманістична географія, географія рідного краю та інші);

- релігійних (географія релігій, сакральна географія та інші) [163].

Географія виступає однією з важливих освітньо-професійних дисциплін та дисциплін загальної підготовки, необхідної для людей різних професій, адже її змістове наповнення сприяє формуванню сучасного географічного мислення, кругозору, загальної освіти і культури, які виступають основою для подальшої освіти і професійної діяльності, становленню особистості. Географічні знання є необхідними при оцінці та розв'язанні локальних, регіональних, глобальних соціально-економічних, геоecологічних, геополітичних, природоохоронних, міждержавних проблем [163].

Враховуючи багатоаспектність предметного поля географії, що дозволяє сформувати у школярів основи політичної, економічної, екологічної культури в процесі її вивчення, ми пропонуємо для вивчення в інших профілях навчання такі профільні курси/курси за вибором:

- фізико-математичний, фізичний профілі – «Космічне землезнавство»;
- екологічний профіль – «Екологія людини», «Екологічна географія», «Менеджмент природних ресурсів», «Географія Світового океану», «Ландшафтна екологія», «Екологічний моніторинг»;
- агрохімічний профіль – «Географія сільського господарства», «Агрокліматологія», «Географія ґрунтів та основи ґрунтознавства»;
- історичний, історико-філологічний – «Історична географія», «Етногеографія», «Краєзнавство», «Семіотична географія» з акцентом на етносеміотику;
- правовий профіль – «Політична географія», «Електоральна географія», «Юридична географія»;
- соціально-філософський профіль – «Поведінкова географія», «Гуманістична географія», «Семіотична географія», «Політична географія», «Гендерна географія»;
- економічний профіль – «Маркетингова географія», «Бізнес-географія», «Логістична географія», «Географія транснаціональних корпорацій»,

- «Менеджмент природних ресурсів», «Географія торгівля», «Географія сфери послуг», «Географія фінансів», «Географія промисловості»;
- іноземної філології – «Лінгвогеографія», «Країнознавство», «Семіотична географія» з акцентом на лінгвосеміотику;
 - технологічний профіль – «Географія будівництва», «Геологія», «Гідрологія», «ГІС», «Геоурбаністика», «Георуралістика», «Географія будівництва»;
 - інформаційно-технологічний профіль – «Геоінформаційні системи і технології», «Дистанційне зондування Землі»;
 - художньо-естетичний профіль – «Географія культури», «Культура географії», «Географія релігій», «Географія креативних індустрій»;
 - спортивний профіль – «Географія туризму», «Географія дозвілля», «Рекреаційна географія», «Спеціалізовані види туризму»;
 - військово-спортивний – «Військова географія», «Топографія», «Географія зв'язку»;
 - медичний профіль – «Медична географія», «Рекреаційна географія»;
 - біологічний профіль – «Біогеографія», «Біомоніторинг».

Під час вивчення географії учні оволодівають прийомами пізнання географічного простору і поведінки в ньому, вимірювань параметрів природного середовища і оцінки географічних явищ і процесів; опановують мову карт, уміння роботи з картографічними матеріалами, космо- і аерофотознімками, з ГІС-технологіями, технологіями ДЗЗ, розвивається розуміння географічних законів та закономірностей просторових взаємозв'язку між природним середовищем та суспільними об'єктами, розселенням, геоекологічною ситуацією. Знання та розуміння цих процесів сприяє формуванню компетентностей необхідних для майбутнього фахового і кар'єрного розвитку особистості незалежно від обраної професії.

Оволодіння географічними компетентностями відкриває широкий спектр можливостей для професійної самореалізації та допомагає стати високо-

кваліфікованим фахівцем у різних галузях: учителем географії, синоптиком, гідрометеорологом, землевпорядником, техніком геоінформаційних систем, дистанційного зондування Землі, фахівцем в галузі картографії, з міського і регіонального планування, туризму, маркетологом, логістом, ландшафтним дизайнером тощо.

Складовою системи організації профільного навчання в ЗЗСО є профорієнтаційна робота. Профорієнтаційна робота – це система дій та заходів, спрямованих на допомогу учням у виборі майбутньої професії, кар'єрному розвитку та успішному інтегруванню на ринок праці. Профорієнтаційна робота має на меті допомогти учням у самоідентифікації, визначенні своїх інтересів, здібностей, схильностей, зборі інформації про професії та можливості подальшого навчання і професійного розвитку.

Вибір майбутньої професії учнями є складним діалектичним процесом, який відбувається в умовах дії об'єктивних (пов'язані з внутрішніми мотивами особистості до успішної професійної самореалізації) та суб'єктивних (практичні міркування зумовлені життєвими обставинами, професійні настрої у суспільстві, уподобання друзів, родини) чинників. Серед них доцільно виділити:

- особистісні інтереси, захоплення – учні досить часто обирають напрям професійної діяльності, який відповідає їхнім хобі, захопленням;
- здібності – учні обирають професії, де можуть проявити свої здібності та таланти;
- академічні успіхи здобувачів освіти – успіхи у вивченні певних предметів впливають на вибір професії, адже учні відчують більшу впевненість та зацікавленість у тих сферах, де вони досягають або можуть досягти хороших результатів;
- соціальне середовище – учні при виборі професії враховують думку своїх батьків, професійні переконання та професійний вибір друзів;
- інформаційне середовище – медіа, соціальні мережі виступають агентами професійного самовизначення підлітків;

- ажіотажний попит серед однолітків на певні спеціальності, зумовлений соціальними тенденціями, трендами на ринку праці та пов'язаний з завищеними соціальними очікуваннями особистості, орієнтованими на престиж, статус певної професії; учні обирають через соціальний тиск спеціальності, які не відповідають їхнім індивідуальним здібностям і інтересам, що призводить до порушення їх професійної ідентичності;
- економічний аспект – бажання покращити власне матеріальне становище, тенденції на ринку праці, опертя на економічну спеціалізацію регіону;
- «статус певної професії у суспільстві» – вибір професії пов'язаний з прагненням особистості досягнути певного статусу або позиції в соціальній структурі групи або суспільства [93].

В Українській енциклопедії освіти професійна орієнтація визначена як «...комплексна науково обґрунтована система практичних методів і засобів впливу на особистість з метою забезпечення самостійного й усвідомленого вибору професії, її освоєння та здійснення професійної діяльності на основі врахування індивідуально-психологічних властивостей людини та потреб ринку праці в кадрах» [28].

Професійна орієнтація – це процес самоідентифікації та розуміння власних інтересів, цінностей, здібностей та можливостей особистості у контексті вибору професії або кар'єрного шляху. Цей процес допомагає учням зрозуміти, які професійні напрямки найбільше відповідають їх особистісним характеристикам та досягненням кар'єрних цілей. Професійна орієнтація включає ряд структурних елементів – професійну просвіту, професійну консультацію, професійний відбір, професійну адаптацію [32, с. 14-15].

Професійна просвіта передбачає формування знань, понять про світ професій, психофізіологічні, соціально-економічні умови правильного вибору професії. Вона містить п'ять взаємопов'язаних компонентів – професіографію, професійну інформацію, професійне виховання, професійну пропаганду, професійні проби.

Професійна консультація передбачає надання допомоги індивіду у виборі майбутньої професії чи кар'єрного напрямку, що відповідає її індивідуальним особливостям, інтересам, здібностям. Важливо допомогти індивіду зрозуміти свої інтереси, навички, цінності та амбіції, оцінити власні можливості. Професійне консультування містить чотири взаємопов'язані компоненти – довідково-інформаційну, діагностично-активізуючу, медичну і формувально-корегувальну профконсультацію.

Професійний відбір (добір) – комплексне дослідження особистості з метою прогнозування її професійної придатності. Він включає чотири взаємопов'язані компоненти – медичний, психофізіологічний, соціально-психологічний, педагогічний профвідбір.

Професійна адаптація – пристосування особистості до професійного навчання або професійної діяльності й включає професійну (виробничу) та соціально-психологічну адаптацію [32, с. 14-15].

На жаль, нині профорієнтаційна робота в ЗЗСО носить селективний характер, функціонує як низка заходів, які часто не пов'язані між собою та не охоплюють потреби учнів щодо подальшого навчання та кар'єрного розвитку в повному обсязі. Вони переважно спрямовані на ознайомлення учнів з варіантами подальшого навчання, професійного розвитку та передбачають тестування інтересів і здібностей учнів, бесіди з учителями та шкільними психологами, відвідування закладів освіти [43]. Такий підхід є недостатнім для ефективної підготовки учнів до прийняття рішень щодо майбутньої кар'єри та навчання.

При побудові системи професійної орієнтації в ЗЗСО важливо враховувати обов'язкові складові, які допоможуть забезпечити комплексний підхід до розвитку готовності до професійної діяльності учасників:

- наявність наскрізної та цілісної програми професійної орієнтації;
- систематичний моніторинг ефективності програми професійної орієнтації та її оновлення з урахуванням змін на ринку праці та потреб учасників;

- індивідуальний підхід до кожного учасника професійної орієнтації – програма професійної орієнтації повинна бути вільною від соціальних, гендерних стереотипів, спрямованою на розвиток здібностей, навичок та інтересів, задоволення потреб усіх здобувачів освіти, допомогти їм в ідентифікації потенційних кар'єрних шляхів;
- побудова профорієнтаційної роботи учителя на засадах тьюторства та менторства передбачає індивідуальний підхід, поділ досвідом, допомогу у плануванні кар'єри, активну взаємодію, емпатію, підтримку, мотивацію в процесі професійного розвитку учнів, що допомагає їм краще зрозуміти себе, свої професійні можливості та успішно реалізувати свій потенціал;
- комплексна діагностика професійного самовизначення учнів у поєднанні з посиленням психологічним супроводом допоможе їм краще зрозуміти себе та власні кар'єрні перспективи, що відповідають інтересам, здібностям та цінностям, сприятиме формуванню психологічної готовності до ролі фахівця, готовності входження та успішної комунікації, взаємодії в новому колективі, адаптації до соціальних аспектів професійного життя, розвитку гнучкості та адаптивності для швидкого реагування на зміни в соціально-професійному середовищі, реалізації власного професійного потенціалу, усвідомленню особистої визначальної ролі у досягненні життєвих цілей та кар'єрному розвитку [93];
- сформована команда з кваліфікованих профорієнтаційних радників та/або підготовлених учителів, які володіють знаннями та мають досвід у галузі профорієнтації, що дозволяє їм надавати професійну експертну підтримку учням;
- партнерство зі стейкхолдерами, ЗВО, громадою з метою підготовки висококваліфікованих кадрів для забезпечення сталого розвитку регіону, ОТГ;
- взаємодія з батьками, залучення їх до побудови освітньо-професійної траєкторії учнів, оскільки вони мають значний вплив на кар'єрні рішення своїх дітей, але члени родини досить часто мають хибні уявлення про

професійні інтереси і можливості своїх дітей, специфіку професії, яку вони пропонують обрати дітям;

- проведення для учнів тренінгів та семінарів з питань професійного розвитку, розвитку комунікаційних навичок, лідерства, відкритості до нових ідей, навчання протягом життя, розв'язання конфліктів та міжособистісної взаємодії, планування, організації та керування своєю діяльністю з метою досягнення поставлених цілей та завдань та інших м'яких навичок, які мають важливе значення для професійного становлення та успішного кар'єрного розвитку;
- стажування учнів у організаціях та установах з метою ознайомлення з особливостями робочого процесу, спілкування з фахівцями, набуття практичного досвіду, фахових навичок та компетенцій для успішної реалізації у вибраній професії або галузі [43].

Профорієнтаційна робота в ЗЗСО реалізується відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Концепції державної системи професійної орієнтації населення (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 842 від 17 вересня 2008 року (зі змінами); редакція від 29.01.2022), Концепції профільного навчання у старшій школі (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 року) та інших нормативних документів.

У профорієнтаційному процесі учнів нині виділяють чотири етапи.

Початковий етап (1-4 класи) спрямований на розвиток в учнів інтересу до різних видів праці, формування понять про її значення в житті людини та суспільства. Основними формами профорієнтаційної роботи на початковому етапі є інтерактивні уроки, які спрямовані на розвиток в учнів інтересу до різних видів праці (розповідь про професії, рольові ігри, конкурси), зустрічі з представниками професій, позитивне моделювання (використання позитивних прикладів професійного успіху для мотивації учнів), бесіди із учнями про важливість праці в житті людини та суспільства, екскурсії, участь у проєктах тощо.

Пізнавально-пошуковий етап (5-7 класи) спрямований на формування в учнів ціннісних орієнтацій, мотивації до самопізнання та активності у власному професійному самовизначенні, позитивного ставлення до усіх видів праці, знайомство зі світом професій. На цьому етапі доцільно проводити лекції та презентації, екскурсії на підприємства, до ЗО чи інших установ, надання індивідуальних консультацій з питань профорієнтації, залучати до участі у профорієнтаційних заходах, які організуються в школі чи позашкільних закладах та використовувати активні групові форми профорієнтаційної роботи – рольові, ділові ігри, профорієнтаційні ігри тощо.

Базовий (визначальний) етап ((7) 8-9) – відбувається систематична підготовка учнів до професійного самовизначення. Робота на цьому етапі спрямована на ознайомлення з науковими основами вибору професії та передбачає вивчення основних категорій та класифікацій професій, її класифікаційних ознак, вимог різних професій до особистості, знань, умінь та навичок, що допомагає учням усвідомити, які якості та компетенції необхідні для успішної кар'єри у вибраній галузі, правила вибору професії та передбачає діагностику інтересів, здібностей та цінностей учнів, розвиток навичок професійного самовизначення, проведення консультацій з питань профорієнтації. Ефективними методами і формами роботи на цьому етапі є проведення уроків профорієнтації або годин спілкування щодо вибору професії, залучення учнів до проведення дослідницьких проєктів з професійної орієнтації, застосування активних групових форм профорієнтаційної роботи – рольових, ділових ігор, хакатонів тощо, діагностика професійних намірів, надання індивідуальних консультацій з питань профорієнтації. Ці форми роботи сприяють залученню учнів до активного процесу професійного самовизначення та допомагають їм зробити обґрунтовані кроки щодо майбутньої кар'єри.

Коригувальний (уточнювальний) етап (10-12 класи) – основний акцент професійної орієнтації, спрямований на індивідуальне консультування та підтримку старшокласників у процесі прийняття остаточного рішення щодо

професійного самовизначення. На цьому етапі проводяться профінформаційні заходи, спрямовані на формування психологічної готовності учнів до праці та підготовку до майбутнього професійного життя, діагностичні заходи з профорієнтації, учні залучаються до заходів з профорієнтації у ЗВО [93; 103].

Підлітковий вік є періодом інтенсивного особистісного та професійного самовизначення особистості: учнівська молодь починає усвідомлювати себе як індивідуума з власними уподобаннями, цілями та цінностями, активно досліджує світ професій, кар'єрні шляхи. Саме тому інтенсифікація процесу профорієнтаційної роботи повинна розпочинатися ще під час базового (визначального) етапу (8-9 класи), який в умовах профільного навчання є основою допрофільного навчання. На цьому етапі учні замислюються над професійним майбутнім і мають час для ознайомлення з професіями, виявлення своїх інтересів та здібностей, а також для підготовки до вибору профілю навчання або напряму в основній школі.

Профорієнтаційна робота під час допрофільного навчання (8-9 класи) є важливою складовою освітньо-виховної діяльності учнів, які ще не визначились з профілем навчання у старшій школі та допомагає їм більш зважено та свідомо ухвалити рішення щодо вибору майбутнього профілю навчання й кар'єри. Основні аспекти профорієнтаційної роботи в умовах допрофільного навчання включають:

- введення учнів у світ професій – ознайомлення учнів з професіями, їхніми особливостями, вимогами до фахівців та можливостями професійного розвитку й реалізації, що допомагає здобувачам освіти більш детально дослідити ринок праці та знайти своє професійне покликання та будувати власний професійний розвиток;
- діагностика навичок і інтересів учнів – визначення за допомогою тестів, опитувальників індивідуальних сильних/слабких сторін, навичок та особистих інтересів учнів;

- консультації з питань кар'єрного розвитку з метою надання допомоги учням у розкритті потенційних шляхів кар'єрного росту, враховуючи індивідуальні особливості;
- екскурсії на підприємства, до ЗВО – ознайомлення учнів з реальними умовами праці або особливостями навчання в певній галузі;
- інформаційна робота – проведення лекцій, презентацій та інших професійно-орієнтованих інформаційних заходів з метою розкриття специфіки професій; при підготовці профорієнтаційної інформації та побудові виступу слід враховувати особливості сприйняття інформації учнями, а саме переважанням кліпового мислення, а тому тексти мають бути чіткими, лаконічними і представлені яскравими образами [152];
- практичні тренінги та майстер-класи з професіоналами певної галузі – залучення учнів до практичних вправ, тренінгів та майстер-класів, що дозволяє здобувачам освіти отримати практичний досвід у різних сферах та визначити власні професійні вподобання;
- систематичне використання елементів профорієнтації у різних формах під час уроків.

Концепція НУШ докорінно змінює підходи до організації освітнього процесу, профорієнтації в ЗЗСО, надаючи більше академічної свободи учителям [106]. Академічна свобода дозволяє учителям географії створювати інноваційне профорієнтаційне середовище в умовах профільного навчання для розвитку професійної орієнтації учнів. Встановлено, що активізувати учнів до професійного самовизначення можна за допомогою проєктів. Відповідно, до навчальної програми для закладів загальної середньої освіти: «Географія 6 – 9 класи» (автори Довгань А.І., Гладковський Р.В., Савчук І.Г., Сovenко В.В.) та на основі інформації про особливості професійного самовизначення учнів, учитель географії може запропонувати проєктні роботи, які сприятимуть підвищенню рівня підготовки і розвитку softskill у здобувачів освіти: у 8 класі для учня, якого цікавить історія української державності – проєкт «Історія формування території України/адміністративно-територіального устрою

України»; для учня, який планує працювати в галузі журналістики – проєкт «Журналістське розслідування – «Етногенез українців» або «Код української нації»; для учня, який має намір стати лікарем – проєкт «Пандемії минулого та пандемії майбутнього» або «Особливості системи охорони здоров'я країни».

Профорієнтаційна робота в умовах профільного навчання спрямована на професійний розвиток та підтримку учнів у виборі майбутнього кар'єрного шляху з урахуванням індивідуальних інтересів, здібностей та професійних цілей, що сприяє краще зрозуміти власні сильні і слабкі сторони та обрати напрям навчання, який відповідає інтересам та майбутнім кар'єрним амбіціям здобувачів освіти.

Загальні засади побудови системи профорієнтації в умовах профільного навчання вивчали у аспектах: В.Доротюк [21] – соціально-професійної орієнтації учнів в умовах профільного навчання, О. Мельник [62]– науково-методичного забезпечення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання курсу «Людина і світ професій» (8–9 кл.) та «Побудова кар'єри» (10–11 кл.), О. Мельник, І. Уличний [63] – науково-методичного змісту профорієнтаційної роботи зі школярами в умовах профільного навчання, В. Доротюк, Н. Левченко, М. Піддячний, В. Туташинський, В. Чудакова [91] – організаційно-педагогічних засад формування інформаційного простору профільної школи.

Профорієнтаційна робота в умовах профільного навчання виконує широкий спектр функцій, які допомагають її учасниками прийняти обґрунтовані рішення щодо професійного розвитку, розкрити свій професійний потенціал та досягти успіху в обраній сфері, а саме:

- інформаційна функція – надання інформації про різні професії, освітні шляхи, можливості навчання та розвитку, тенденції на ринку праці;
- діагностична функція – діагностика особистісних інтересів, здібностей, цінностей та потреб учнів, які впливають на вибір професії та їх професійний розвиток та дозволяє краще зрозуміти себе і власні можливості;

- консультативно-дорадча функція – надання консультацій та підтримки у виборі професії, розвитку кар'єри, підготовці до співбесіди та інших аспектів професійного життя;
- психологічна функція – надання психологічної підтримки та допомоги у подоланні стресу, страхів, невизначеності та інших психологічних перешкод, що можуть виникнути в процесі вибору професії та кар'єрного розвитку.
- планувальна функція – розробка та імплементація професійних планів, стратегій розвитку, враховуючи індивідуальні потреби та обставини кожної особи.
- соціальна функція – створення сприятливого соціального середовища для обміну досвідом, контактів з її учасниками, менторство та підтримка в реалізації професійних амбіцій.

Основними шляхами інтегрування профорієнтаційної роботи в освітній процес є: включення навчального предмета профорієнтаційного спрямування, наскрізна профорієнтація (інтеграція професійної орієнтації у шкільні курси та діяльність учнів на різних етапах навчання), включення профорієнтаційної складової в позаурочну діяльність (гуртки, клуби або групи). На думку В. Синявського, М. Тименко, М. Янцура, профорієнтаційна робота має бути інтегрованою в різні аспекти шкільної програми (під час вивчення базових дисциплін шкільного компоненту, варіативної його частини) та позашкільних заходів, щоб забезпечити учням комплексний підхід до вибору професії та розвитку кар'єрних навичок [64].

У Концепції професійної орієнтації у НУШ зазначено, що цілісна професійна орієнтація в ЗЗСО має включати 3 основні компоненти: «наскрізну професійну орієнтацію, профорієнтаційний курс на рівні базової та старшої профільної освіти (наприклад, 8 та 10 клас), практику та волонтерство» [43].

За змістом і спрямованістю методи та форми профорієнтаційної роботи поділяють на: інформаційно-довідкові; діагностичні; морально-емоційної

підтримки; активізації професійного самовизначення; надання допомоги у конкретному виборі й прийнятті рішення щодо вибору професії [109; с.76].

Інформаційно-довідкові методи і форми спрямовані на ознайомлення учнів з різними видами професій, соціально-економічними та психофізіологічними умовами вибору професії. До них належать професіографічні екскурсії, зустрічі з фахівцями; лекції, бесіди, консалтингові студії з питань професійного самовизначення; профорієнтаційні уроки; фільми, відеоролики, подкасти про світ професій; ярмарки професій тощо.

Діагностичні методи спрямовані на діагностику індивідуальних особливостей і можливостей учнів з метою надання їм інформації щодо подальшого навчання та професійного розвитку. До них належать: психометричні тести для визначення інтелектуальних здібностей, тести для діагностики особистісних рис та характеристик, опитувальники для визначення інтересів та цінностей, професійні проби у спеціально організованому освітньому процесі; індивідуальні бесіди для вивчення амбіцій, досвіду та особистих цілей учня, групові бесіди для виявлення соціальних навичок та комунікативних здібностей; ігрові ситуації, тренінги; пролонговане спостереження.

Методи морально-емоційної підтримки пов'язані з психологічною підтримкою особистості у вирішенні питань щодо професійного вибору, зміни кар'єрного шляху та працевлаштування. До них доречно віднести профорієнтаційні та профконсультаційні форми тренінгів.

Методи активізації професійного самовизначення особистості спрямовані на стимулювання вмотивованості учнів до обрання майбутньої професії, самостійності у прийнятті рішень щодо вибору чи зміни професії, реалізації професійних перспектив. До них можна віднести профорієнтаційні ігри та вправи, профорієнтаційні опитувальники та інші.

Серед форм та методів профорієнтаційної роботи, які активізують в учнів мотивацію до професійного самовизначення, доцільно виділити професіографічні дослідження, що допомагають сформуванню в учнів умінь і

навички самостійного підбору інформації про професії, ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців обраного профілю, складати професіограми. Професіограма – це професійно-кваліфікаційна модель фахівця, що включає опис об'єктивних характеристик професії, моделювання професійної діяльності та вимоги до індивіда.

Окрему групу профорієнтаційної роботи становлять активні методи, завдяки яким учні поступово перетворюються з об'єкта професійного самовизначення на суб'єкта. Найбільшого розповсюдження у профорієнтаційній практиці набули ігрові методи, серед яких є дидактичні ігри, ігри-вправи і сюжетно-рольові ігри.

Ділові ігри є ефективним інструментом у профорієнтаційній роботі, оскільки передбачають моделювання умов професійної діяльності, дозволяють її учасникам емоційно зануритися в професію, відчувати себе частиною реального професійного середовища, зрозуміти реальні вимоги та виклики, що чекають на них у певній професії, сприяють формуванню мотивації до професійної діяльності, розвитку професійних навичок. Цей метод дозволяє учасникам відтворити різні сценарії робочих ситуацій, вирішувати завдання, що відповідають їхнім потенційним професійним інтересам, зрозуміти, які навички та якості потрібні у певній професії та отримати практичний досвід. Ділові ігри допомагають учасникам краще зрозуміти свої професійні інтереси, цілі, розвивати важливі навички для успішної кар'єри – комунікації, роботи в команді, лідерські навички, прийняття рішень.

Ігри-вправи спрямовані на усвідомлення та закріплення профорієнтаційного матеріалу. До них належать вікторини, конкурси, ігри «запитання-відповідь».

Рольові ігри дають змогу відтворити будь-яку ситуацію в «ролях» та зрозуміти і випробувати різні професійні ролі. В окремих випадках досить ефективними є тематичні дискусії, професійні проби, хакатони, воркшопи, консалтингові студії.

Дієвими заходами професійної орієнтації в умовах профільного навчання є предметні олімпіади, інтелектуальні ігри, тематичні виставки, фестивалі, ярмарки, екскурсії до освітніх установ, профільні гуртки, клуби, лабораторії, літні профільні школи.

Форми професійної орієнтації можна поділити на дві групи: пасивні, які спрямовані на надання інформації про певний вид професії та можливості контакту з представниками різних сфер професійної діяльності (ярмарки вакансій, гостьові лекції, зустрічі з представниками ЗВО, певних професій) та допомагають учням отримати інформацію про потенційні кар'єрні шляхи та можливості подальшого навчання; активні, які сприяють перетворенню здобувача освіти в суб'єкта власного професійного перетворення, надають їм можливість активно досліджувати та відчувати себе у ролі фахівця (екскурсії з практико-орієнтованим елементом, майстер-класи, виїзні практичні заняття, рольові та сюжетні ігри, воркшопи. Комбінація цих форм професійної орієнтації дозволяє створити комплексний підхід, що надає учням можливість отримати різнобічні знання про світ професій та реалізувати свій власний професійний потенціал.

Інформатизація суспільства зумовила появу нового покоління – «цифрові діти», для яких цифрові технології, мультимедійний контент (відео, аудіо та інтерактивні програми), соціальні медіа є невід'ємною частиною їхнього життя. Інформатизація суспільства впливає на моделювання освітнього простору ЗЗСО, в якому наявний широкий доступ до відкритих електронних ресурсів; на організацію асинхронної та синхронної педагогічної взаємодії з використанням різних освітніх медіа та відкриває можливості для оновлення змісту, організаційних форм навчання, зокрема і профорієнтаційної роботи. Особливої уваги заслуговує створення безпечного профорієнтаційного інформаційного середовища, яке має бути розроблено з урахуванням потреб та інтересів учнівської аудиторії та надавати доступ до актуальної та об'єктивної інформації, яка допоможе при виборі майбутньої професії.

Профорієнтаційне інформаційне середовище являє собою комплекс різноманітних джерел та ресурсів, які надають інформацію щодо професійних можливостей, освітніх програм, кар'єрних перспектив та інших аспектів, пов'язаних із професійним самовизначенням:

- веб-сайти та онлайн-платформи, які надають широкий спектр інформації щодо різних професій, освітніх програм, курсів, вакансій, стажувань (сайти центрів зайнятості, профорієнтації, ЗВО, кар'єрні портали);
- друковані видання, які містять корисну інформацію про різні професії, ринок праці, освітні програми ЗО;
- інтерактивні онлайн-інструменти – онлайн-тести, анкети, калькулятори здібностей тощо, які допомагають учням визначити свої професійні інтереси та здібності;
- відео-контент – відеоролики, вебінари, онлайн-курси, подкасти та інші візуальні профорієнтаційні матеріали, які надають учням доступну та зрозумілу інформацію про світ професій;
- інформаційно-соціальні платформи – безпечні групи профорієнтаційної підтримки у соціальних мережах, форуми, спільноти для обміну досвідом та інформацією щодо професійного самовизначення;
- платформи кар'єрного орієнтування молоді – включають професійні консультації, семінари та тренінги з професійного самовизначення, зустрічі з успішними молодими фахівцями/підприємцями, тематичні майстер-класи для формування компетенцій.

Цільовими орієнтирами профорієнтаційної роботи учителя географії в умовах профільного навчання є:

- ознайомлення з різними видами та специфікою певного виду професійної діяльності – надати учням інформацію про різноманітні професії, що пов'язані з географією, а також іншими сферами, у професіограмі яких географічні знання мають першочергове значення, їх суть (обов'язки,

функції, вимоги та кваліфікації, потенційні можливості), розкрити їх значення для економічного розвитку регіону, держави;

- створення умов для виявлення та розвитку індивідуальних нахилів, здібностей та інтересів учнів, допомога у побудові освітньої траєкторії;
- консультування з питань подальшого навчання та працевлаштування.

Основними формами профорієнтаційної роботи учителя географії під час освітньо-виховного процесу в ЗЗСО є: наскрізна профорієнтаційна робота під час вивчення навчального предмету, що передбачає включення профорієнтаційного матеріалу у зміст уроку, бесіди про професії, які пов'язані з матеріалом, що вивчається, адаптування навчального матеріалу відповідно до профілю навчання, інтересів, професійних намірів учнів класу; розв'язання практичних завдань; участь в олімпіадах, участь у тематичних вечорах; залучення учнів до науково-дослідної діяльності, виконання проєктів, підготовка до виступів на конференціях з результатами досліджень; гостьові лекції, зустрічі з представниками наукової спільноти, фахівцями в різних напрямках географічних досліджень, які можуть поділитися власним досвідом роботи та відповісти на питання учнів про професійні аспекти діяльності; кар'єрні дорадчі сесії, де учні можуть обговорити свої професійні інтереси та отримати поради щодо майбутнього навчання та кар'єрного розвитку; екскурсії на підприємства, виставки тощо.

Традиційною формою профорієнтаційної роботи учителя географії в умовах профільного навчання є краєзнавчо-туристська робота. Предметом дослідження туристичного краєзнавства є природні, історико-культурні, соціально-економічні умови та ресурси, об'єкти туристичної інфраструктури, а також різні аспекти туристично-екскурсійної діяльності. Важливою складовою краєзнавчо-туристської діяльності є дослідницька робота, яка передбачає польові дослідження (вивчення природо- та соціально-економічних територіальних комплексів), вивчення архівних матеріалів, статистичних даних, історичних документів та інших джерел інформації, проведення опитувань та інтерв'ю серед місцевого населення аналіз карт, географічних даних,

географічних інформаційних систем, підготовку дослідницьких звітів, презентацій за результатами досліджень. Ці форми дослідницької роботи допомагають учням розвивати критичне мислення, аналітичні та дослідницькі навички, а результати досліджень можуть бути використані для розробки стратегій розвитку території, охорони довкілля, розвитку туризму тощо.

У діяльності гуртків туристсько-краєзнавчого профілю, які працюють у ЗЗСО та позашкільних закладах, виділяють три змістові складові краєзнавчо-туристської діяльності учнів, а саме краєзнавча, екскурсійна діяльність та спортивний туризм.

Краєзнавство – це важлива складова освітнього процесу, яка сприяє поглибленню знань учнів про свій регіон, його історію, культуру, географію та природні ресурси. Краєзнавчими напрямками краєзнавчо-туристської роботи є географічне, біологічне, етнографічне, фольклорно-мистецтвознавче, господарче та екологічне краєзнавство [82; 114]. Узагальнивши наукові підходи до визначення об'єктно-предметного поля краєзнавчих досліджень нами було визначено:

- географічне краєзнавство – дослідження геологічних, гідрометеорологічних особливостей, природно-територіальних комплексів своєї місцевості, вивчення методики проведення геологічних, гідрологічних та фенологічних спостережень;
- біологічне краєзнавство – дослідження особливостей та видового різноманіття рослинного і тваринного світу регіону, їхньої адаптації до місцевих умов; взаємозв'язків між біологічною різноманітністю та місцевими культурними традиціями, віруваннями; значення у господарській діяльності; вивчення методики проведення спостережень за природою, дослідів, збирання колекцій;
- етнографічне краєзнавство – вивчення етнічних груп, які проживають на території рідного краю, історію їх заселення й розвитку, культурні та соціальні звичаї, мову, діалекти та інших аспектів мовної культури, віросповідання, матеріальну культуру та взаємини етнічних груп з

природним та соціальним середовищем; етнографічне краєзнавство сприяє збереженню та вивченню культурних традицій та цінностей;

- фольклорно-мистецтвознавче краєзнавство – ознайомлення з особливостями народних традицій, фольклору та мистецтва конкретного регіону або народу – літературою, музикою, танцем, народними звичаями, ремеслами та інші вирази народної творчості через стимулювання фольклорно-етнографічних ансамблів, проведення вечорниць і народних ігор тощо та включає проведення досліджень, документування та збереження народної культури для майбутніх поколінь, а також створення програм та проєктів з відновлення та популяризації народної культурної спадщини; фольклорно-мистецтвознавче краєзнавство допомагає розкрити багатство та різноманіття народної культури, а також відновити, зберегти та популяризувати унікальні традиції й вирази народної творчості;
- господарче краєзнавство – дослідження соціально-економічних аспектів життя суспільства в взаємозв'язку з природними, географічними, історичними та соціокультурними умовами регіону; вивчає господарську діяльність, економічні і соціальні процеси в регіоні, їх вплив на соціальну сферу та якість життя населення; допомагає краще зрозуміти особливості економічного розвитку регіону та визначити і розробити стратегії для його сталого розвитку;
- екологічне краєзнавство – вивчення взаємозв'язків між природним середовищем та діяльністю людини на певній території, різноманіття екосистем, їхніх функцій, екологічних проблем регіону (забруднення довкілля, знищення природних угідь, втрата біорізноманітності, зміни клімату та їх вплив на біологічні системи); передбачає проведення просвітницьких заходів, кампаній, лекцій та інших форм роботи з громадськістю для підвищення екологічної свідомості та заохочення громади до взаємодії у справах охорони природи; розробку стратегій зі збереження природи, відновлення екосистем, охорони видів та їх арелів, сталого використання природних ресурсів; допомагає краще зрозуміти

взаємозв'язки між людиною та природою, сприяє збереженню та відновленню екологічно здорового й стійкого середовища для майбутніх поколінь.

Встановлено, що екскурсійна діяльність є надзвичайно важливим і потужним чинником розвитку і виховання учнів. Вона допомагає їм пізнати навколишній світ, розширити свої знання, розвинути навички спостереження та аналізу, а також розкрити їхні таланти й здібності. Географічні екскурсії поділяють на навчальні (програмні) та екскурсії, що здійснюються під час позакласної діяльності учнів. Навчальні екскурсії – це екскурсії передбачені шкільною програмою, мають конкретну ціль, пов'язану з вивченням певного географічного об'єкту, регіону чи явища та проводяться на природу, підприємства промисловості, сільського господарства, транспорту, на гідрометеорологічну станцію. Екскурсії, які здійснюються під час позакласної діяльності учнів, організовуються поза навчальною програмою школи, зазвичай у вільний час чи в рамках додаткової позакласної діяльності. Вони включають відвідування природних пам'яток, туристичних об'єктів, музеїв тощо, що допомагає учням розширити свій географічний досвід та розуміння світу.

Розкрито, що спортивний туризм розвивається в двох основних напрямках: маршрутний (проходження маршрутів туристсько-спортивних походів) та змагальний (підготовка та участь в змаганнях із спортивного туризму) туризм. Основними формами є туристські подорожі та туристські зльоти, естафети, змагання.

Під час краєзнавчо-туристської роботи відбувається навчання, виховання, оздоровлення та професійне становлення учнів. Краєзнавчо-туристська робота може бути реалізована через різноманітні форми, які дозволяють учням поглиблювати свої знання про географію, культуру, історію, соціально-економічні особливості розвитку різних регіонів. Основними формами краєзнавчо-туристської роботи, які практикують учителі географії є екскурсії й походи, подорожі та експедиції, туристичні зльоти, робота на географічних майданчиках та спостережних постах, у краєзнавчих музеях, організація і

проведення тематичних виставок та ярмарок, вечорів, вікторин, олімпіад, конференцій, де учні зможуть представити результати власних наукових досліджень на основі даних зібраних під час польових досліджень.

Розкрито ефективний інструмент для підвищення зацікавленості учнів до вивчення географії та допомоги у професійному самовизначенні, а саме створення подкастів та відеороликів учителем географії з питань розвитку географічної освіти та науки. Такі форми стимулюватимуть учнів до вивчення географії, допоможуть їм краще зрозуміти географічний матеріал та значення географії для майбутньої кар'єри.

Запропоновано ефективну форму профорієнтаційної роботи – організовані спільно з профільними ЗВО профорієнтаційні івент-заходи – профіорієнтаційні вікенди, які дозволяють його учасникам отримати інформацію про кар'єрні можливості, набуті первинні професійні знання, уміння. Програма профорієнтаційного вікенду може включати зустрічі з представниками певних професій, випускових кафедр ЗВО, практичні активності (тематичні майстер-класи, workshop), тематичні екскурсії, квести, навчальні ігри тощо, які допоможуть отримати корисні для майбутнього професійного розвитку досвід та знання. Програми вікендів «Моя професія – менеджер з туризму» та «Кар'єрні можливості техніка геоінформаційних систем, картографа, геодезиста» представлено у Додатку А.

У контексті проблематики дослідження змодельовано проєкт програми літньої профільної школи з географії, яка може бути реалізовано на базі навчально-наукової бази «Синевир» УДУ імені Михайла Драгоманова (Закарпатська область, с. Колочава). Літня школа – це «освітній проєкт, який поєднує спільні умови та ресурси навчальних закладів, освітніх установ, наукових центрів, господарських та громадських організацій з метою створення сприятливого навчально-розвивально-виховного середовища для дітей і молоді у вільний від основної освітньої діяльності період». Залежно від мети та завдань виділяють літні школи розвитку загальних і спеціальних здібностей; професійної орієнтації; формування загальних, спеціальних, професійних

компетентностей; поглиблення та систематизації знань, умінь, навичок; стимулювання і мотивації до науково-дослідної діяльності; відпочинку та оздоровлення у поєднанні з різними видами освітньої діяльності тощо [99].

Програма роботи літньої профільної школи з географії включає такі напрями роботи:

- профорієнтаційний – діагностика професійної спрямованості учнів ЗЗСО, консультування та підтримка учнів у виборі професійного шляху пов'язаного з географією: учитель географії, геолог, гідролог, еколог, менеджер туризму, фахівець з питань планування міського простору тощо;
- академічний – поглиблене вивчення географії під час лекційних занять з питань геології, геоморфології, метеорології і кліматології, гідрології, політичної географії, глобалістики, територіального планування і сталого розвитку, геоінформаційного моніторингу, дистанційного зондування Землі (далі – ДЗЗ) тощо;
- практичний – практичні заняття за напрямами професійної підготовки, науково-пізнавальні екскурсії до об'єктів природно-заповідного фонду, відвідування музеїв, установ, підприємств регіону з метою ознайомлення з досвідом фахівців певної галузі, формування професійних навичок; проведення польових комплексних фізико- та суспільно-географічних досліджень – вивчення природних комплексів (клімат, рельєф, гідрологія, ґрунти) процесів та соціально-економічних систем в регіоні; проведення наукових досліджень з використанням засобів ГІС та ДЗЗ – моніторинг стану лісових масивів з метою оцінки впливу діяльності людини на лісові екосистеми; вивчення різноманітності рослинного та тваринного світу в різних екосистемах; геоморфологічних процесів, кліматичних змін у регіоні; дослідження екологічних проблем регіону, можливостей оптимізації використання природних ресурсів, включаючи впровадження енергоефективних технологій, стимулювання використання відновлюваних джерел енергії з метою сталого розвитку; робота над власним дослідницьким проектом;

– участь у менторській програмі – учні матимуть можливість протягом декількох днів попрацювати під керівництвом досвідчених фахівців на базі НПП «Синевир» та інших установ регіону, що допоможе отримати їм цінні професійні поради та рекомендації, випробувати свої навички, отримати реальний професійний досвід.

Напрями роботи можуть бути комбіновані та адаптовані відповідно до потреб, можливостей та інтересів учнів, їх учителів. Провідними формами взаємодії у літній школі є інтерактивні ігри, вікторини, тренінги, воркшопи, квести, консалтингові студії. Комбінація різних форм та методів взаємодії дозволяє забезпечити різноманітність та цікавість процесу навчання в літній профільній школі з географії, а також максимально залучити учасників до активної участі та самостійного опанування матеріалу, проведення наукових досліджень.

Створення літньої профільної школи з географії може стати додатковим джерелом навчання та розвитку для учнів, сприятиме підвищенню іміджу географії серед учнівської молоді; дозволить учням ознайомитися з особливостями професійної підготовки у ЗВО, поспілкуватись з професорсько-викладацьким складом ЗВО; отримати уявлення про особливості студентського життя безпосередньо від студентів, проявити та розкрити себе у нових умовах, ознайомитися з професіями дотичними до географії, набути нові знання, уміння та компетентності, навички соціальної взаємодії, здійснити власний професійний вибір, а студентам-волонтерам, які навчаються за ОПП «Середня освіта (Географія)» набути профорієнтаційних навичок.

Професійна орієнтація – систематична та узгоджена програма, спрямована на підтримку особистості в її професійному розвитку та виборі кар'єрного шляху, формування компетентностей, які допоможуть особистості успішно самореалізуватися в сучасному суспільстві. Тому програма професійної орієнтації повинна бути гнучкою та адаптованою до потреб та індивідуальних особливостей учнів, базуватися на інноваційності, враховувати актуальні вимоги ринку праці і суспільства до фахівців. Такий підхід допоможе

успішно інтегруватися учням в сучасне суспільство, сприятиме розвитку навичок та якостей, необхідних для успішної кар'єри та особистісного зростання.

Відмова від формальної профорієнтаційної роботи, забезпечення структурованої профорієнтації допоможе учням краще зрозуміти свої інтереси, здібності та цілі, зробити більш обдуманий вибір професії, який відповідає їхнім потребам та амбіціям, а не лише популярним тенденціям, а також може позитивно вплинути на ринок праці в регіоні – сприятиме розвитку його конкурентоспроможності та забезпечити більш високу якість робочої сили в майбутньому, оскільки випускники, які обирають професії відповідно до власних здібностей та інтересів є більш мотивованими та продуктивними у своїй роботі.

1.3. Профорієнтаційна компетентність майбутнього учителя географії: структурно-логічний та структурно-функціональний аналіз

Феномен профорієнтаційної компетентності учителя у сучасній науці є складним і водночас актуальним предметом дослідження. Профорієнтаційну діяльність учителів у ЗЗСО традиційно розглядають як інтегральну систему інформаційно-професіографічної, діагностико-прогностичної, професійно-консультативної діяльностей, успішне здійснення яких вимагає від педагога сформованої системи профорієнтаційних знань та вмінь, психологічної готовності (Додаток Б).

У структурі профорієнтаційної компетентності учителя дослідники традиційно виділяють компетенції, які характеризують його підготовленість (когнітивно-технологічна), здатність (проектувальна, діагностична, коригуюча, прогностична, методична, управлінська) і готовність (соціальна, рефлексивна) до системної профорієнтаційної роботи в ЗЗСО та здійснення ролі координатора формування професійного самовизначення старшокласників при виборі майбутнього фаху.

Соціальна компетенція передбачає здатність розуміти роль та функції учителя-предметника у системі профорієнтації; сформованість стійких мотивів та бажання до профорієнтаційної діяльності, професійного самовдосконалення; розвиток емоційного інтелекту, здатність до емпатії, розуміти емоції учасників профорієнтаційної взаємодії (учнів, батьків, колег) та усвідомлювати їх вплив на поведінку і професійний вибір учня, керувати власними емоціями; здатність встановлювати емоційно-позитивний клімат, конструктивно взаємодіяти з учасниками профорієнтаційного процесу.

Когнітивно-технологічна компетенція охоплює глибокі теоретичні та спеціальні знання, уміння з основ профорієнтації; здатність застосовувати їх для організації ефективної профорієнтаційної роботи, вирішення профорієнтаційних задач; уміння створювати умови для реалізації й розкриття професійних здібностей та реалізації професійних намірів учнів.

Методична компетенція включає оволодіння учителем традиційними та інноваційними методами, формами, технологіями організації профорієнтаційної роботи, професійно спрямованого навчання та здатність впроваджувати їх у освітньо-виховний процес, адаптувати їх залежно від когнітивних можливостей і афективних особливостей учнів.

Проектувальна компетенція передбачає здатність педагога проектувати осередки профорієнтаційної роботи в освітньому та виховному процесах, моделі профорієнтаційної діяльності; здатність проектувати способи профорієнтаційної взаємодії, власну профорієнтаційну діяльність та діяльність учнів під час освітнього процесу, конструювати освітні траєкторії учнів відповідно до їх потреб, професійних інтересів, здібностей та когнітивних, емоційно-вольових і фізіологічних можливостей, планувати систему стимулювання активності учнів у процесі професійного самовизначення

Прогностична компетенція включає уміння визначати цілі і завдання профорієнтаційної роботи на кожному етапі, способи досягнення профорієнтаційних цілей, розподіл часу на різні напрями профорієнтаційної роботи, прогнозувати результати профорієнтаційного процесу та можливі

відхилення, прогнозувати розвиток професійного самовизначення в учнів та планувати спільно з учнями індивідуальні освітні програми.

Діагностична компетенція охоплює вміння аналізувати та діагностувати професійні інтереси, здібності учнів, відповідність змісту діяльності учнів, учителів поставленим завданням профорієнтаційної роботи та форм організації професійної орієнтації віковим особливостям учнів, ефективність системи профорієнтаційної роботи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та визначати способи оптимального вирішення проблем.

Управлінська компетенція передбачає володіння учителем методами, прийомами організації власної педагогічної діяльності та діяльності учнів в системі профорієнтації, створення ефективної системи управління профорієнтацією в соціальному та психолого-педагогічному аспектах; володіння контрольно-оцінювальними, контрольно-коригувальними вміннями, а саме: здійснювати моніторинг профорієнтаційної роботи, давати оцінку її ефективності, коригувати змістову, операційно – діяльнісну складові профорієнтаційної роботи відповідно до результатів, обирати альтернативні способи розв'язання профорієнтаційних завдань.

Рефлексивна компетенція передбачає розвиток у вчителя здатності осмислювати основи власної профорієнтаційної діяльності, контролювати її результати, оцінювати рівень підготовленості до здійснення такого виду професійної діяльності; налаштованості до професійного саморозвитку та самовдосконалення.

Науковці В. Зінченко та В. Харламенко у структурі профорієнтаційної компетентності виділяють профпросвітницьку (профінформаційну), профконсультаційна, профдіагностичну та професіографічні складові [33].

Профпросвітницька (профінформаційна) компетентність – здатність шукати, аналізувати та ознайомити учнів з інформаційним матеріалом про професії, умови оволодіння ними, кваліфікаційні характеристики та вимоги до певної посади (професії), особливості регіонального ринку праці; створення умов для активізації специфічної пізнавальної діяльності опантанта, яка сприяє

формуванню у нього активної позиції, готовності до професійного самовизначення [46].

Профдіагностична компетентність передбачає розвиток умінь діагностувати інтереси, професійну спрямованість, здібності учнів, відповідність їх особистісних якостей вимогам професії, ефективність освітнього-виховного процесу «на вході» і «на виході» при здійсненні профорієнтаційної роботи [46; 36].

Профконсультаційна компетентність – здатність здійснювати консультування учнів та їх батьків у питанні вибору майбутньої професійної діяльності дитини з урахуванням її психологічних особливостей та можливостей за результатами психологічної діагностики, наряду навчання, визначати способи досягнення оптимальної відповідності особистості та кар'єри [46; 111].

Професіографічна компетентність – сформованість умінь створювати профорієнтаційні карти та кар'єрні картки, які включають систематизовану інформацію про професію, структуру, стандарти професійної придатності, а також встановлювати відповідність між професійними вимогами та психолого-фізіологічними особливостями, здібностями, можливостями здобувачів освіти для створення ефективної системи профорієнтації [109; 122].

В умовах модернізації української системи освіти збільшуються вимоги до професійної підготовки учителів. Географічна освіта має реагувати на ці зміни і продукувати трансформаційні перетворення в системі професійної підготовки. Майбутні учителі географії повинні мати сформовану систему ціннісних орієнтацій, якостей, набути ґрунтовні предметно-фахові знання та вміння, які забезпечать ефективну організацію майбутньої професійної діяльності – поєднати в собі різні аспекти географічної освіти з профорієнтаційними аспектами в умовах профільного навчання. Ці аспекти були покладені в основу розгляду структурно-компонентної характеристики профрієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання.

У проєкті Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) (2023) [108] визначено набір обов'язкових компетентностей випускника, до яких переліку віднесено:

– інтегральну компетентність – здатність вирішувати проблемні спеціалізовані завдання в галузях середньої освіти шляхом використання теоретичних і практично-корисних знань і умінь зі сфер географічної науки зі спеціальності 014 Середня освіта (Географія), педагогіка/освіта, соціальні, поведінкові науки, психології, методології навчання і наукових досліджень системного управління та оцінювання за структурно-логічною і функціональною семантикою, характеризується соціальною турбулентністю глобального виміру нововизначеності;

– загальні компетентності – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях; наукові знання, розуміння предметної області та професійної діяльності; комунікації державною й іноземною мовами; цільової орієнтації орієнтуватися в інформаційному середовищі, ідентифікувати, діагностувати, здійснювати системний аналіз та опрацювання інформації за методологічною джерельною базою, застосовувати інформаційні ресурси та технології в освітньому, науково-дослідницькому й виховному процесах; персонально, оперативно приймати науково-обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти соціально, екологічно відповідально і усвідомлено згідно чинного законодавства, норм технічного регулювання та морально-етичних наративів; міжособистісної корпоративної співпраці у колективі, професійному середовищі, партнерства з представниками зацікавлених сторін; реалізувати права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення аксеологічної ролі сталого розвитку громадянського суспільства та необхідності його, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; нарощувати аксіологічний потенціал морально-етичних, культурних, академічних і природоохоронних цінностей суспільних досягнень на історичному базисі та закономірностей

розвитку предметної області, її місця у загальній системі наукових знань про природу, суспільство та значення у сталому розвитку суспільства, академічної сфери освіти, науки й інноватики; зберігати фізичне, психічне, ментальне здоров'я, дотримуватимуся здорового способу життя, здійснювати самоменеджмент психо-емоційного стану; раціонально та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку, рекреації та ревіталізації; шанобливого ставлення до багатоманітності і мультикультурності суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей освіти для всіх;

– фахові компетентності, усталені для всіх предметних спеціальностей, включають: трансформацію синтезу сучасних професійно-орієнтованих наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету організації профільного навчання; забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності та профілювання навчання; цілевстановлювати, планувати та проектувати освітній, виховний процес учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб, умов і можливостей; добирати та застосовувати на практиці ефективні методики, методи й технології профільного навчання, виховання і розвитку учнів; організовувати розвиток в учнів ключових та предметних компетентностей засобами навчального предмету та інтегрованого профільного навчання; формувати ціннісне ставлення, розвивати системне, креативне та критичне мислення; застосовувати об'єктивний нагляд і контроль за оцінюванням навчальних здобутків учнів на засадах компетентнісного підходу, аналізувати результати ревалентності профільного навчання; забезпечувати формування у колективі учнів навичок партнерства; віднайдення ефективної мотивації учнів до саморозвитку та самоменеджменту, цілепокладання на розвиток досягнень з урахуванням їх здібностей та інтересів; здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами);

використання здоров'язберезувальних технологій під час освітнього процесу; партнерської суб'єкт-суб'єктної співпраці з учнями в освітньому процесі, залучення представників родини до освітнього процесу; аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивне самооцінювання і самокорекцію професійних якостей.

Для майбутнього учителя предметної спеціалізації 014.07 Середня освіта (Географія) визначено такий набір обов'язкових компетенцій:

- усвідомлювати зміст взаємозв'язків між навколишнім природним середовищем і людиною, розуміти, пояснювати та реалізувати стратегію сталого розвитку суспільства;
- конструктивно застосовувати географічний тезаурус, концепції, стратегії, теорії, підходи та принципи для обґрунтування і пояснень письмовими, усними, візуальними та інформаційно-телекомунікаційними засобами, географічних явищ і процесів на просторових рівнях організації (глобальному, регіональному, державному, локальному) та за типами природокористування;
- застосовувати базові знання з природничо-наукових та суспільно-політичних, соціальних, поведінкових і педагогічних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (Світу), материків і океанів, України; розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах;
- роз'яснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей;
- визначати роль і місце України у Світі зі врахуванням географічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону;
- конструктивно й логічно відтворювати теорії та закони при оцінюванні та інтерпретувати сучасні наукові дані при формуванні в учнів цілісної природничо-наукової картини світу відповідно до вимог Державного

стандарту загальної середньої освіти з освітньої галузі «Природознавство» в школі;

- застосовувати краєзнавчий підхід на уроках географії в умовах неформальної та інформальної організації профільного навчання з учнівською молоддю.

Профорієнтаційну компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання у авторському тлумаченні обґрунтовано і структуровано у змісті та будові синергетичного комплексу професіограми – системи вимог до якостей та морально-етичних рис, здібностей, здатностей та готовності, компетенцій (знань, вмінь, навичок) складових компонент компетентності.

Встановлено, що до системи якостей та морально-етичних рис належать: добросовісність, гідність, порядність, правдивість самопредставлення, самовідданість, повага до гідності, почуття гумору, доброзичливість; гуманність, футуризм у намірах і діях, перфекціонізм, прагматизм; любов до життя, людей, наукової діяльності; природовідповідність, соціальна доцільність, екологічна освіченість та любов до природи; космополітизм, інноваційність, демократичність, допитливість: цікавість до різноманітних аспектів світобудови – природи, культури, соціальних явищ, економічних процесів; системне, критичне мислення; гнучкість та адаптабельність до нових умов, напрямів досліджень та технологій; організаційні якості – ефективно організовувати свою роботу, планувати дослідження, маршрути подорожей, експедицій та вміння працювати з різними видами географічних даних; креативність та інноваційність, відповідальність, уважність та кмітливість; інтелігентність, толерантність, виваженість, прагнення вчитися новому, стресостійкість, самопрограмованість і прогностичність;

- здібності – пізнавальні, творчі, самопрезентації, самоаналізу, комунікативно-творчі; партнерства, організаційні, управлінські, лідерські, психо-емоційні, позитивного інтелекту; розвивати творчі здібності учнів і сприяти формуванню творчої діяльності; аналітичного, критичного, інтелектуально-евристичного мислення;

- здатності:
- загальні – усвідомлювати проблеми та суперечності, обирати та обґрунтовувати власну позицію, коректно сприймати позицію інших і оцінювати їх, знаходити шляхи вирішення проблем, здійснювати самоконтроль та самокритику; розвитку мотиваційно-креативної активності; активізації навчально-пізнавальної діяльності; естетичного сприйняття, полікультурного виховання; працювати з картами, інтерпретувати та використовувати їх для візуалізації та пояснення географічних даних, явищ, процесів, створювати картографічні твори; орієнтуватись на місцевості за допомогою компасу та топографічних карт, визначати місцезнаходження за картою, в просторі за допомогою компасу, читати та інтерпретувати топографічні карти; працювати з ГІС, збирати, аналізувати та візуалізувати географічні дані за допомогою спеціальних інструментів та технологій;
- аналітичні – аналізувати процеси і явища, які відбуваються біосоціогеосистемах, тенденції екологічного, соціально-економічного, політичного розвитку держав, регіонів, територій з притаманними їм національними, етнічними, демографічними особливостями; вимірювати параметри природного середовища і оцінки географічних явищ і процесів;
- дослідницькі – планувати та проводити географічні дослідження, використовуючи різні методи та засоби збору даних – метеорологічні, гідрологічні, кліматичні, ландшафтознавчі, комплексні економіко-географічні дослідження; планувати маршрути в географічному просторі, враховуючи топографію, природні умови та інші фактори;
- компетенції:
 - спеціальні природничо-географічної складової компетентності:
 - загальні фізично-географічні землезнавчі – характеризувати географічні параметри Землі, обґрунтовувати космічно-земні зв'язки; характеризувати будову, властивості архітектуру географічної оболонки, встановлювати та пояснювати причинно-наслідкові, функціональні, просторові зв'язки

- взаємодії структурних елементів навколишнього середовища; описувати природні комплекси;
- *регіональні фізично-географічні материків і океанів* – виокремлювати та характеризувати етапи освоєння океанів і материків; встановлювати та обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки між континентами та океанами; здійснювати комплексну фізико-географічну характеристику материків та океанів за типовим планом; демонструвати на карті материки, океани, географічні об'єкти; визначати та обґрунтовувати закономірності розвитку фізико-географічних процесів на території України, взаємозв'язки між компонентами природи, давати оцінку природних умов та природних ресурсів;
 - *біогеографічна* – застосовувати таксономічне визначення живих організмів, картографувати ареали окремих видів та таксонів живих організмів; складати біогеографічний опис регіону, аналізувати проблеми раціонального використання і охорони біоресурсів;
 - *ландшафтознавча* – визначати та характеризувати одиниці ландшафтного поділу території, розрізняти їх на карті ландшафтів; застосовувати методіку ландшафтознавчих досліджень, оцінювати господарську сприятливість ландшафтів; досліджувати ландшафтні комплекси різних рівнів організації, оцінювати господарську сприятливість ландшафтів; картографувати просторову структуру ландшафтних комплексів різних рівнів організації;
 - *географічно ґрунтознавча* – аналізувати ґрунтоутворюючі породи, основні ґрунтоутворні чинники; визначати загальні закономірності географії типів ґрунтів; аналізувати структуру земельних ресурсів світу та окремих субрегіонів;
 - *гідрологічна, океанологічна, гляціологічна* – трактувати водний баланс для глобального колообігу води; визначити вододіли та виділяти басейни стоку; обчислювати морфометричні характеристики річки, озера, будувати поперечний переріз русла і план річки та план озера в ізобатах; пояснювати загальні закономірності будови, функціонування, динаміки та еволюції

- льодовиків, ґрунтових вод, Світового океану; визначати параметри оцінки наслідків впливу техногенної діяльності людини на гідрологічні об'єкти;
- *геологічна* – будувати літологічні колонки та геологічні розрізи, картосхеми основних геологічних структур і корисних копалин, визначати їх застосування, характеризувати геологічну будову певної території;
 - *геоморфологічна* – визначати форми рельєфу та чинники впливу на характер та інтенсивність екзогенних процесів; аналізувати і складати геоморфологічні карти і профілі; встановлювати дешифрувальні ознаки форм рельєфу за допомогою аеро- і космічних знімків визначати за тематичними картами райони поширення різних форм і типів рельєфу;
 - *палеогеографічна* – застосовувати палеогеографічну інформацію для встановлення етапізацій розвитку географічної оболонки Землі, тлумачити формування геосфер (географічних процесів і явищ); аналізувати палеогеографічні карти, визначати роль газових складових атмосфери в атмосферних процесах;
 - *з метеорології і кліматології* – визначати та пояснювати сутність, закономірності фізичних процесів, явищ, що відбуваються в атмосфері та закономірності формування погоди і клімату; здатність проводити метеорологічні спостереження та кліматологічні дослідження;
 - спеціальні суспільно-географічної складової соціосферної компоненти компетентності:
 - *регіонально-економічні та соціально-географічні* – аналізувати регіональні економіко- і соціально-географічні закономірності формування і розвитку держав; складати регіональні комплексні економіко- та соціально географічні характеристики окремих субрегіонів, регіонів та держав; проводити комплексне суспільно-географічне дослідження галузевої, функціональної та територіальної структури господарства України;
 - *з географії населення і розселення* – аналізувати динаміку чисельності населення світу, розраховувати демографічні коефіцієнти, визначати темпи

росту і приросту населення, аналізувати карти темпів і приросту населення, порівнювати динаміку для конкретних територій; інтерпретувати дані міграційних рухів населення; аналізувати соціологічні теорії і концепції про расові та етнічні процеси ідентифікації; визначати структуру працересурсного потенціалу балансу трудових ресурсів регіонів, країн світу, визначати напрями вдосконалення структури зайнятості, аналізувати моделі ринків праці;

- *спеціальні часткові соціально-географічні* – аналізувати зв'язки між навколишнім природним середовищем і суспільством, галузями зайнятості /галузями економіки, геопросторову організацію соціально-географічних явищ; проводити комплексні соціально-географічні дослідження територіальних суспільних систем різного рівня організації за типами природокористування;
- *географії культури* – встановлювати особливості галузі культури, культурно-територіального системоутворення; обґрунтовувати специфіку трансформацій культури населення країни, регіону відповідно до регіональних і глобальних тенденцій; здатність організовувати геокультурні дослідження;
- *лінгвістично-географічні* – застосовувати лінгвістичні атласи, аналізувати геопросторові особливості поширення мови та її діалектів на певній території; визначати та обґрунтовувати вплив географічних чинників на поширення, асиміляцію, розвиток мов, діалектів; збирати, опрацьовувати та картографувати лінгвістичний матеріал;
- *географії релігій* – виокремлювати просторово-часові аспекти розвитку релігій; визначати конфесійну структуру населення, окремих регіонів і країн світу; аналізувати сучасну релігійну ситуацію, проблеми релігійного розвитку;
- *географії рівня та якості життя* – встановлювати зв'язки між географічним середовищем і суспільством та особливостями якості життя населення; визначати вплив чинників на формування якості життя

населення; застосовувати методики дослідження якості життя; визначати оптимальні шляхи соціально-економічного, еколого-безпечного розвитку територій; здійснювати комплексну характеристику способу життя населення; визначати особливості геопросторової диференціації способу життя; діагностувати особливості основних типів способу життя населення регіонів світу та України;

– *гендерно-географічні* – проводити дослідження у сфері гендерної проблематики, складати та аналізувати гендерний профіль регіону, країни; виявляти етапи взаєморозвитку та взаємодії суспільної і гендерної компонент;

– *гуманістично-географічні* – застосовувати гуманістичний підхід при дослідженні географічних феноменів; аналізувати параметри привабливості ландшафтів, будувати графічні трьохвимірні моделі; аналізувати ментальні карти та здійснювати ментальну структурування географічного простору; обґрунтовувати взаємозв'язки між моделлю поведінки людини в просторі, досвідом і знаннями, особливостями сприйняття нею географічного середовища, приналежністю її до культурної, етнічної, соціальної спільноти;

– *історично-географічні* – обґрунтовувати просторово-часові зміни у процесі взаємодії людини і природи та наукову об'єктивність цих процесів;

– спеціальні суспільно-географічної складової антропоферної компоненти компетентності:

– *економічно-географічні* – здійснювати комплексне оцінювання галузей економіки та складати комплексну характеристику економіки регіону;

– *географії промисловості* – визначати передумови і чинники впливу на формування, функціонування та розміщення промислових комплексів; складати комплексну економіко-географічну характеристику галузевої та територіальної структури промисловості світу та України, стратегічні плани їх розвитку;

- *географії сільського господарства* – визначати та аналізувати вплив чинників на формування, розвиток і розміщення галузей сільського господарства; здатність проводити комплексні економіко-географічні дослідження галузей сільського господарства та агробізнесу; проводити економіко-географічні дослідження ринків сільськогосподарської сировини і продовольчих товарних ринків, оцінювати рівень продовольчої безпеки регіонів і країн;
- *географії транспорту* – визначати та обґрунтовувати вплив природних, історичних, економічних та екологічних чинників на ефективність діяльності окремих видів транспорту; визначати та обґрунтовувати економічну доцільність використання різних видів транспорту, визначати оптимальні транспортні маршрути;
- *географії зв'язку* – аналізувати особливості розвитку та трансформаційних перетворень на ринку телекомунікаційних послуг;
- *географічно будівничі* – визначати та пояснювати особливості впливу природних, соціально-економічних і еколого-безпечних чинників на розвиток будівельної галузі; аналізувати територіальні форми організації будівельної індустрії; визначати та аналізувати вплив чинників розвитку та формування ринку житла, комерційної нерухомості;
- *геоурбаністичні* – визначати сучасні тенденції і проблеми розвитку урбанізації, міст та міських систем в Україні та світі; обґрунтовувати роль і значення міст у розселенні населення, геопросторовій організації господарства, міжнародних відносинах; аналізувати та прогнозувати можливу динаміку розвитку міських поселень, визначати пріоритети розвитку публічних просторів в світі та Україні; застосовувати закономірності і моделі розселення для обґрунтування раціональної організації урбанізованих систем, визначення проблем та перспектив їх розвитку
- *георуралістичні* – здійснювати комплексне суспільно-географічне дослідження сільської місцевості для цілей територіального управління;

– спеціальні суспільно-географічної складової біосоціосферної компоненти компетентності:

- *поведінково-географічні* – аналізувати моделі взаємодії людини та навколишнього середовища, механізми формування поведінки людини в різних ситуаціях та просторах; обґрунтовувати особливості впливу регуляторів індивідуальної та суспільної поведінки на життєдіяльність людини; пояснювати механізми сприйняття людиною середовища, особливості формування просторових уявлень людини про території, поведінкових відповідей людини на зовнішні умови та використовувати ці уявлення в прикладних географічних дослідженнях;
- *географії природних ресурсів* – пояснювати закономірності формування природних ресурсів; визначити ступінь впливу природно-ресурсного потенціалу на розвиток економіки країни; встановлювати вартість природних ресурсів; аналізувати світовий досвід впровадження ресурсозберігаючих технологій та визначати їх економічну ефективність;
- *рекреаційно-географічні* – оцінювати забезпеченість територій за рекреаційним потенціалом; визначати особливості галузевої та територіальної структури рекреаційного господарства країни, чинники, що їх зумовили; здійснювати структурно-організаційний та структурно-функціональний аналіз потенціалу рекреаційних районів України і світу;
- *країнознавчі* – аналізувати вплив природних, соціально-економічних, еколого-безпечних та інституційних чинників на територіальну організацію та структуру господарства держав; складати порівняльні країнознавчі характеристики об'єктів політико-територіального, міжнародно-правового, суспільно-економічного та екологічного статусу;
- *географічно-краєзнавчі* – здійснювати туристсько-краєзнавчі дослідження рідного краю, оцінювати туристсько-рекреаційний потенціал території, розробляти туристичні продукти, проектувати народно-краєзнавчі заходи; адаптувати краєзнавчий матеріал до організації туристсько-краєзнавчої роботи;

– спеціальні суспільно-географічної складової професіосферної компоненти компетентності:

- *географічні сфери послуг* – аналізувати умови формування територіальних сервісних систем і окремих видів обслуговування; визначати закономірності територіальної організації сервісних систем з врахуванням мережевих характеристик, потужності і напрямів переміщень руху послуг; досліджувати та порівнювати особливості організації галузей сфери послуг; здатність аналізувати регіональну забезпеченість послугами сервісних галузей;
- *медично-географічні* – аналізувати вплив природних та соціально-економічних чинників на здоров'я населення, виникнення та поширення хвороб; здійснювати медико-географічну характеристику регіонів і країн світу; визначати головні медико-географічні проблеми України, аналізувати регіональні особливості та ефективність організації системи охорони здоров'я в Україні;
- *географії туризму* – оцінювати туристсько-рекреаційний потенціал території для розвитку перспективних видів туризму; характеризувати рівень розвитку туристичної індустрії в країнах світу;
- *географічно-дозвіллеві* – розробляти соціокультурні проекти для організації маршрутів згідно попиту рекреантів; досліджувати поведінку дозвілля населення, визначати чинники впливу на її формування; досліджувати особливості геопросторової закономірності поведінки людей у вільний час та організації просторів для управління дозвіллевою діяльністю в країнах світу та України; розробляти програми організації вільного часу різночинних груп населення, проекти і сценарії заходів;
- *географії науки* – здійснювати просторовий аналіз розвитку науки в окремих країнах та Україні;
- *географічно-торгівельні* – здійснювати кон'юнктурні дослідження міжнародної торгівлі; аналізувати загальні риси і тенденції розвитку

- міжнародної, міжрегіональної та внутрішньої торгівлі; визначати та аналізувати загальні риси зовнішньої торгівлі і торговельної політики України та давати оцінку її ефективності;
- *географічно-фінансові* – працювати з міжнародними статистичними джерелами, аналізувати стан міжнародних валютно-фінансових відносин; визначати проблеми та шляхи підвищення інвестиційної привабливості України для міжнародних партнерів;
 - *політично-географічні* – аналізувати сучасну політичну карту світу, особливості геополітичної ситуації в світі, регіоні; визначати особливості державних кордонів, характеризувати форми правління та державного устрою країн світу; виявляти географічні особливості сучасних воєнно-політичних конфліктів та обґрунтовувати причини їх виникнення і наслідки; використовувати закони геополітики для пояснення особливостей геопросторової організації політичного життя суспільства;
 - *військово-географічні* – оцінювати вплив особливостей географічного середовища на проведення військових операцій та дій; використовувати географічну інформацію ДЗЗ, картографічні методи і ГІС-технології, географічні інструменти, обладнання при вирішенні військових проблем;
 - *картографічні* – читати та користуватися географічними картами; розв'язувати практичні задачі за топографічними картами; використовувати методи картографічної генералізації при створенні топографічних карт; проєктувати систему картографічних знаків, здійснювати генералізацію явищ, складати тематичні карти; будувати карти за допомогою програмних продуктів ГІС (ArcGIS);
 - *геоінформаційні системні, дистанційно зондувальні* – користуватись інтерфейсом ГІС-паketу для створення тематичних просторових баз даних, тематичного картографування; здатність застосовувати аналітичні можливості сучасних інструментальних ГІС для дослідження природних комплексів, господарських територіальних систем; здатність використовувати ГІС-технології під час викладання географії у закладах

освіти; дешифрувати об'єкти Землі з різних галузей знань на аеро- та космічних знімках; здатність застосовувати метрику ГС-моніторингу об'єктів на дистанційних матеріалах;

– готовність;

– методологічна фахова компонента компетентності:

- *методології навчання географії* – орієнтуватися в освітньому просторі, формувати особистісно-орієнтоване і динамічне середовище життєдіяльності учнів; застосовувати теоретичні знання з методики, психолого-педагогічних та географічних наук, етнопедагогіки для практичної організації освітнього процесу; забезпечувати цілісну єдність досягнення мети відповідності змісту, методів, засобів, організаційних форм навчання; розробляти зміст та способи подання навчального матеріалу відповідно віковим особливостям учнів; планувати навчально-виховну роботу з географії, складати тематичні, поурочні та позакласні плани; моделювати види і типи навчальних занять, самостійну роботу учнів, організовувати різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності на уроках географії; застосовувати та впроваджувати ефективні методи, форми, засоби, технології навчання; здійснювати психолого-педагогічне та науково-методичне оцінювання уроків; здійснювати моніторинг та корекцію знань і умінь учнів з географії, розвивати рефлексивне мислення у них; планувати і проводити навчальні екскурсії (природничі, виробничі) факультативні заняття, керувати позаурочною та позакласною роботою з географії; аналізувати, узагальнювати та проводити педагогічні дослідження з актуальних проблем шкільної географії та методики її навчання; здатність самоосвіти та самоменедженту; адаптувати основні географічні поняття і закономірності географічних процесів до віку учнів;
- *методологічні суспільно-географічно-дослідницькі* – складати програму проведення суспільно-географічного дослідження; працювати з джерельною базою для розв'язання практичних проблем, готувати аналітичні записки на основі її аналізу, картографічні матеріали; застосувати на практиці

- суспільно-географічні методи дослідження; проводити комплексні суспільно-географічні дослідження регіону; проводити суспільно-географічні дослідження з використанням новітніх технологій та отримання науково-обґрунтованих результатів;
- *фізико-географічні дослідницькі* – обґрунтовувати концептуальні засади і методичний апарат фізико-географічного дослідження; планувати і проводити польові експедиційні та стаціонарні дослідження природних умов і ресурсів території; спостерігати, описувати і картографувати їх просторову структуру і властивості; планувати і проводити дистанційні (аерокосмічні) дослідження, дешифрувати елементи земної поверхні за аерокосмічними фотознімками; планувати і проводити дослідження фізичних властивостей природних комплексів, інтерпретувати отримані дані;
 - *педагогічні та методології педагогічних досліджень* – застосовувати методологічні основи і методи науково-педагогічних досліджень; використовувати на практиці знання про психолого-фізіологічні особливості учнів різного віку; аналізувати ефективність педагогічних умов розвитку й соціалізації учнів в процесі профільного навчання та виховання; застосовувати знання з дидактики при розв'язанні професійних завдань; здійснювати добір ефективних методів, засобів, форм навчання в педагогічній ситуації, згідно індивідуальних та особливих потреб учнів; використовувати особистісний потенціал при вирішенні педагогічних завдань; розробляти модель взаємодії «учитель-учень-батьки учнів» на основі педагогіки партнерства; аналізувати, узагальнювати педагогічний досвід колег-педагогів та власний педагогічний досвід, також приймати ефективні рішення при вирішенні професійних задач; розробляти і здійснювати програму професійного самовдосконалення та розвитку;
 - *психологічні* – розкривати сутність психіки, свідомості, пізнавальних процесів особистості у різні вікові періоди; визначати індивідуально-

психологічні особливості особистості, аналізувати та прогнозувати її поведінку;

- *інклюзивні* – застосовувати методики та корекції діагностики різних психологічних властивостей особистості відповідно до її віку; складати індивідуальну програму розвитку та індивідуальний план навчання учнів з особливими освітніми потребами; проєктувати освітнє середовище, навчально-методичне забезпечення згідно з особливостями психофізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами;

– професійно-орієнтована (репродуктивна) компонента компетентності:

- *проєктувально-планувальні територіального призначення* – здійснювати комплекс оцінку ресурсної та соціально-економічної бази регіону; визначати і застосовувати методи планування та прогнозування розвитку території відповідно до особливостей її історичного, економічного і соціального розвитку; визначати особливості та перспективи планувальної структури і функціональне зонування території;
- *екологічні здоров'язбережувальні* – аналізувати процеси, що відбуваються в екосистемах різного рівня; визначати способи захисту навколишнього середовища від антропогенних забруднень; визначати джерела та фактори негативного впливу на людину, оцінювати ризики для здоров'я та розробляти механізми і програми їх усунення; планувати профілактичні заходи з метою забезпечення збереження здоров'я на рівні окремих цільових груп;
- *геоінформаційно моніторингові* – здійснювати збір просторової та атрибутивної інформації; використовувати ГІС для ведення моніторингу навколишнього природного середовища; формувати необхідну (змістовну) для конкретного ГІС проєкту базу даних; створювати картографічні матеріали; здійснювати ретроспективний аналіз змін стану природного середовища з використанням сучасного інструментарію картографічних

методів; використовувати для реалізації проекту програмне забезпечення типу QGIS;

- *територіального/регіонального менеджменту* – визначати основні показники розвитку території, їх структурні пропорції та тенденції зміни; здійснювати аналіз соціально-економічної бази, природно-ресурсного потенціалу території та визначати актуальні проблеми розвитку території; оцінювати інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність території; визначати цілі розвитку територій, визначати їх сильні та слабкі сторони; розробляти концепцію, стратегію та програму соціально-економічного розвитку території;
- *безпеки життєдіяльності* – вирізнити небезпечні чинники навколишнього середовища та аналізувати їх вплив на життєдіяльність людини; розробляти та впроваджувати системи заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини;
- *стратегічні зі сталого розвитку* – аналізувати стан сталого розвитку в країнах за заданими показниками, ефективність заходів впровадження концепції сталого розвитку з урахуванням стану розвитку; здійснювати розрахунки індексних показників сталого розвитку; застосувати набуті знання про основи сталого розвитку в освітній діяльності.
- *компетентності/відповідальність*: соціального захисту, біоетики, екологічної та академічної культури, професійної академічної культури географії (навчання, наукових досліджень та інноватики)

Перед українським суспільством в умовах воєнного стану постає потреба у фахівцях нового покоління, які здатні відповісти на складні виклики сьогодення, ефективно працювати в умовах соціальної турбулентності та сприяти соціально-економічному розвитку держави й підтримці її національних інтересів. Зміст фахової підготовки майбутніх учителів географії повинен відповідати запитам суспільства та національної економіки. В державних документах України стратегічного планування відображено соціальне

замовлення до якості та змісту фахової підготовки майбутніх учителів географії, адекватної стратегічним цілям майбутнього розвитку країни.

Встановлено, що Економічна стратегія України на період до 2030 року (2021) [25] має на меті створення можливостей для України як впливового регіонального суб'єкта; визначено роль держави на світовій мапі як центра безпеки країн Центральної Європи, регіонального фінансового центра Нової Європи; світового центра подовження людського життя, країни з високою якістю життя громадян; новий центр європейської освіти, культури, науки; енергетично незалежна країна, випереджального економічного зростання і бізнес-можливостей; європейський логістичний і транзитний хаб та глобальний транспортний хаб між Азією, Європою і Близьким Сходом; європейський туристичний хаб; цифрової економіки; найбільший постачальник ІТ-продуктів у Європі; європейський лідер у галузі інновацій та нових технологій; країна електронного уряду зі сталим розвитком регіонів на основі збереження національних культурних цінностей і традицій – родина, воля і розвиток. Реалізація візії Економічної стратегії України (2030) потребує не лише нових форм, методів, інструментів вирішення проблем трансформації національної економіки, а й сучасних професіоналів географів ЗЗСО, ЗВО, наукових установ, які завдяки регіональному підходу здатні визначати основні показники розвитку території, їх структурні пропорції та тенденції зміни; здійснювати аналіз соціально-економічної бази, природно-ресурсного потенціалу території; визначати цілі розвитку територій, що потребує удосконалення змістового наповнення елементів структури процесу навчання економічної географії, рекреаційної географії, географії торгівлі, фінансів, якості життя, географії культури.

Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (2017) [27] має на меті забезпечення потреб суспільства та економіки в паливно-енергетичних ресурсах у технічно надійний, безпечний, економічно ефективний та екологічно прийнятний спосіб для гарантування поліпшення умов життєдіяльності.

Ключовими аспектами сучасних тенденцій реформування енергетичної сфери України є зменшення енергозатратності ВВП до 2035 року, формування енергонезалежності з ефективним нарощуванням ресурсного потенціалу, видобутку первинних енергоресурсів, національних технологічних потужностей переробки, нарощення прорезервів, диверсифікацію постачальників, модернізацію провідних виробництв галузі; ророблення провадження стратегії «розумних» енергомереж (англ. Smart Grids); інтенсифікація георозвідки надр видобування вуглеводневих ресурсів в Україні, забезпечення умов для національних підприємств та міжнародних інвесторів; інтеграція України до енергосистеми та системи транспортування газу Європи ENTSO-E й ENTSO-G. Підтримка реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (2017) потребує формування енергоефективного суспільства, що в свою чергу вимагає удосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів географії з актуалізацією проблем енергозбереження в освітніх програмах з географії в ЗЗСО.

Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (2021) [123] має на меті підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні. Реалізація мети передбачає виконання низки завдань – раціональність природноресурсного забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України; збереження ландшафтного біорізноманіття та ПЗФ України; організація мережі моніторингу навколишнього середовища, кліматичного моніторингу; цифровізація сфери екології та охорони навколишнього природного середовища; модернізація системи освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності для забезпечення наслідування суспільних екологічних цінностей та формування екологічної свідомості; ефективна реалізація екологічної політики; стійкої спроможності щодо соціально-економічних та екологічних систем до зміни клімату; трансформація ЧАЕС «Укриття» на екологічно безпечний об'єкт. Для

підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні, в контексті втілення стратегічних цілей Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (2021) необхідно забезпечити відповідний рівень екологічної освіти учителів географії для діагностики та відслідковування змін у природних системах, організації мережі моніторингу навколишнього середовища, цифровізації отриманих даних, що підвищує попит фахівців, які володіють компетентностями в галузі геоінформаційного моніторингу. Формуванню базового рівня екологічної освіти та практичних вмінь, навичок в сфері геоінформаційного моніторингу, використання ГІС в майбутніх учителів географії сприяє змістове наповнення дисциплін фізико-географічного циклу: загальне землезнавство, регіональна фізична географія, географія ґрунтів з основами ґрунтознавства, метеорологія і кліматологія, геоінформаційні технології в географії.

Геопросторові дані є стратегічно важливою інформацією в структурі національної безпеки, зокрема і кібербезпеки (Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни» (2021)). Метою стратегії [126] є посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі. Реалізація зазначеного пріоритету передбачає захист кіберпростору для забезпечення суверенітету та розвитку України (забезпечення кіберстійкості критичної інформаційної інфраструктури); посилення національної кіберготовності та кіберзахист; міжнародна співпраця (європейська і євроатлантична) у сфері кібербезпеки; формування MIL.CERT-UA Міністерства оборони України та Збройних Сил України у партнерстві із Європейською військовою CERT-мережею (з англ. – Military CERT-Network); обмін інформацією зі створення платформи про деструктивну діяльність у кіберпросторі з міжнародними партнерами – США, державами-членами ЄС, членами НАТО; розроблення моделі взаємодії у сфері кібербезпеки з приватним сектором; професійне вдосконалення, впровадження систем військово-патріотичного виховання, підготовки кіберобізнаного суспільства та науково-

технічне забезпечення кібербезпеки; надання безпечних цифрових сервісів та формування балансу між потребами суспільства, національного ринку, економіки держави та заходами з кібербезпеки, забезпечення надійності й безпеки цифрового обслуговування впродовж усього життєвого циклу. Забезпеченню ефективності кібербезпеки сприяють ГІС-технології, геоінформаційне картографування та геоінформаційних моніторинг у підготовці майбутніх учителів географії з ГІС та ГІМ компетенціями.

Стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (2021) [124] має на меті створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики. Стратегічними напрями реалізації стратегії визначено: гарантування гендерної рівності у правовому статусі жінок і чоловіків для рівноправних можливостей обох статей, брати участь у всіх середовищах суспільної діяльності; формування у фахівців сучасних компетенцій зі створення безбар'єрного середовища життя для осіб з різночинними категоріями населення, уніфікованокомфортного дизайну, сталої урбомобільності; розроблення стратегій сталої урбомобільності у територіальних громадах з інклюзивним представленням; забезпечення доступу до екологічнобезпечної та іншої інформації та комунікацій при наданні публічних послуг; орієнтування державної політики на покращення рівня здоров'я, забезпеченні фізичної активності населення; прогрес цифровізації стратегії безбар'єрності, розбудова мереж цифрових хабів (в т.ч. ЗЗСО) та ЦНАПів; провадження публічної політики, національних, міських стратегій розвитку на засадах консолідації зусиль інклюзивності та згуртованості; формування інклюзивності освітніх просторів; формування просторів профорієнтації незайнятих, раціональний консалтинг на основі практично-корисних практик, розбудова платформ для транскордонного обміну досвідом на національному та міжнародному рівнях.

Пріоритетними напрямками трансформації простору України задекларовано безбар'єрний простір, товари, послуги та безбар'єрна інформація. Створення комфортного для усіх груп населення середовища потребує підготовки фахівців, які володіють професійними компетенціями з транспортного планування – визначати оптимальні транспортні маршрути, шляхи безбар'єрного доступу до транспортної інфраструктури, особливості впливу транспортних розв'язок на географічну доступність, просторову структуру територій; територіального планування – досліджувати та проектувати міські, публічні простори; географічних інформаційних систем – на основі обробки геопросторових даних визначати оптимальні маршрути та доступність об'єктів, розробляти безбар'єрні маршрути, здійснювати зонінг території для доступності осіб з особливими потребами; проектування інклюзивного освітнього простору для учнів з особливими освітніми потребами, сприяючи їхньому успішному розвитку та соціальній адаптації.

Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020) [127] має на меті дотримання пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, розвиток людського капіталу через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту та підтримки перспектив міжнародного партнерства з метою набуття повноправного членства України в НАТО; забезпечення сталого розвитку національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір. Ключовими пріоритетами національної безпеки України означено: незалежність та державний суверенітет, суспільний розвиток, Європейська та євроатлантична інтеграція, відновлення територіальної цілісності, які визначають соціальне замовлення на формування та розвиток в особистості системи компетенцій: політично-географічних, медично географічних, географії рівня та якості життя (вміти визначати та обґрунтовувати вплив економічних, соціальних, екологічних, соціокультурних та інших чинників на формування якості життя населення), географії способу життя (вміти обґрунтовувати семантику впливу природних, соціально-демографічних,

етнічних, культурно-релігійних, психологічних, економічних, медичних, політичних та академічних чинників на спосіб життя населення; діагностувати особливості основних типів способу життя населення регіонів світу та України), які є складовими профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії. Формування відповідних компетенцій відбувається під час вивчення медичної, політичної географії, географії рівня та якості життя. Реалізація цілей стратегії в системі освіти потребує розробки безпечного освітнього простору.

Стратегія інформаційної безпеки (2021) [125] має на меті створення ефективної національної системи інформаційної безпеки держави від загроз у мобільному цифровому просторі, формування безпечного інформаційного середовища та гарантії прав і свобод для населення України. Основні напрямки підтримки інформаційної безпеки держави включають: збереження та розвиток української культури (громадянської ідентичності, історичної спадщини); забезпечення нарощення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства; дотримання прав особи на доступ до інформаційних даних, користування та їх інтерпретацію та поширення інформації, свободу вираження своїх поглядів і переконань; розробка та впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій для встановлення, запобігання, усунення і протидії дезінформації, яка може становити загрозу національній безпеці; інформаційна реінтеграція громадян України з тимчасово окупованих територій та прилеглих до них; розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня комунікативної.

Одним із напрямів підтримки інформаційної безпеки держави є збереження та розвиток української культури (громадянської ідентичності, історичної спадщини). Формуванню національної свідомості та патріотизму сприяє краєзнавчий рух зі вивчення історії, культури, традицій, природних, соціально-економічних умов рідного краю. Він сприяє поглибленню географічних знань про унікальність рідного краю, формуванню національної самосвідомості, патріотизму та національній ідентичності учнів. Географічне краєзнавство для школярів є одним із перших кроків на шляху до наукових

досліджень, розвитку професійних намірів та орієнтирів. Тому формування географічно-краєзнавчої компетенції спеціальної суспільно-географічної складової біосоціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності є важливою складовою фахової підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання в ЗЗСО. Імплементация цілей стратегії в географічній освіті потребує створення системи достовірних спеціальних інформаційно-географічних даних (геосферних, соціосферних), у типах господарювання (сільськогосподарських, виробничих, техносферних), за видами суспільної діяльності (економічної, медичної, обслуговування), також у типах природокористування (гідро-, літо-, педо-, біо-, лісокористування).

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022) [128] визначає шляхи подолання глобальних викликів – діджиталізації та цифровізації вищої освіти, віртуальної організації навчання, дослідництва та мобільності, студентоцентроване та природоцентроване навчання та викладання. Стратегічними цілями розвитку системи освіти в Україні визначено впровадження ефективних систем управління в системі вищої освіти, також інноваційних технологій та інформаційно-телекомунікаційних платформ для забезпечення доступу до якісної освіти; нарощення потенціалу довіри суспільства, держави та бізнесу до освітньо-наукової, інноваційної діяльності ЗВО, розробка ЗВО дослідницьких та соціальних проєктів, інноваційних продуктів, послуг та академічних сервісів для галузей економічної діяльності; забезпечення якісної та доступної для населення освітньо-наукової діяльності, вищої освіти, інноватики; інтернаціоналізація вищої освіти України, розвиток міжнародних дослідницьких та освітніх програмах, впровадження практично корисного освітнього досвіду кращих провідних аналогів в ЗВО України; формування привабливості ЗВО для споживачів освітніх, наукових соціальних, інформаційно-аналітичних, консалтингово дорадчих послуг. Трансформаційні перетворення в системі вищої освіти, задекларовані в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022), потребують впровадження нової

парадигма професійної підготовки учителів географії, які виявляють проблеми інноваційних змін в системі освіти для підвищення її якості і конкурентоспроможності. Під час вивчення дисципліни «Методика навчання географії» доцільно буде провести цикл семінарів «Актуальні проблеми вищої географічної освіти та шляхи їх подолання» із залученням стейкхолдерів.

Підґрунтям для розробки Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [129] стали ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період з 2015 до 2030 року. Метою Стратегії є забезпечення високого рівня та якості життя населення України, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом впровадження нової моделі економічного зростання, що базується на засадах сталого розвитку. Стратегія орієнтована на вектори розвитку, безпеки, відповідальності, гордості й пріоритетними цілями визначено: сприяння збалансованому низьковуглецевому економічному зростанню та створенню життєстійкої інфраструктури; забезпечення сталого розвитку галузей економіки та регіонів; подолання бідності, створення ефективних систем соціального захисту, скорочення соціальної та гендерної нерівності; розбудова доступної та ефективної системи охорони здоров'я, забезпечення благополуччя та доступу до якісної освіти в безпечних і життєстійких населених пунктах; перехід до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату; збереження наземних і морських екосистем та сприяння збалансованому використанню їхніх ресурсів.

Реалізація стратегічних цілей сталого розвитку України потребує формування у суспільства розуміння значення його переходу до парадигми сталого розвитку. Одним із індикаторів досягнення сталого розвитку є освіта, зокрема і географічна, яка сприяє поширенню інформації сталого розвитку, формуванню системи знань про аспекти сталого розвитку в економічному, соціальному, екологічному, інформаційному вимірах. Практичне втілення

стратегічних напрямів розвитку України потребує комплексного підходу та співпраці між різними секторами суспільства, включаючи урядові органи, бізнес, громадські організації, громадянське суспільство та академічну спільноту.

Формування профорієнтаційної компетентності майбутнього учителя географії є складним та багатограним процесом. Здійснення дефінітивного аналізу тезаурусу педагогічної проблеми (формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання) сприяло визначенню авторської дефініції «процес формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії», яку трактуємо як освітнє явище, а саме:

- *об'єкт дослідження*, предметне поле, якого цілеспрямовано на задоволення *соціального замовлення* на професійну підготовку та розвиток учителів географії зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) для профільного навчання (зокрема ЗЗСО) у трикомпонентній структурі змісту і структури навчання учнів старшої школи (8-11 класи) – інваріативного базового, профільного та варіативного за напрямками та профілями визначеними в Концепції профільного навчання до 2027 року (2013 р.) [42], відповідно – суспільно-гуманітарний (профілі – філологічний, історико-правовий, економічний, юридичний, економіко-географічний, історико-географічний та інші), природничо-математичний (профілі – фізико-математичний, хіміко-біологічний, медичний, географічний, екологічний та інші), технологічний (профілі – інформатика, виробничі технології, менеджмент, конструювання, побутове обслуговування, агротехнологічний та інші), художньо-естетичний (профілі – музичний, образотворче мистецтво, хореографічний, театральний, мистецтвознавчий та інші), спортивний (профілі – атлетика, гімнастика, спортивні ігри, туризм та інші), а також згідно з Проектом Державного стандарту профільної середньої освіти (2023 р.) [107], що знаходиться на розгляді громадського обговорення та передбачає профорієнтацію на 9 основних освітніх галузей –

мовно-літературну, математичну, природничу, соціально-збережувальну, технологічну, громадську та історичну, мистецьку, інформатичну, фізичної культури та спорту;

- *рівень організації* опанування навчальних дисциплін (старшої школи) для профільного навчання – реалізується згідно з обов'язковими засобами технічного регулювання (Держстандарту базової і повної середньої освіти (2020 р.) [19]; узгоджується для базових або дотичних профільних предметів у загально-, конкретно- та міждисциплінарно-наукових академічних аспектах опанування навчального змісту елективних дисциплін у ЗВО; визначається в змісті рекомендованих навчальних програм (МОН України) поглибленого вивчення з профорієнтацією на майбутній фах і середовище професійної зайнятості;
- *форми організації профільного навчання* – внутрішньоінституційну (ЗЗСО) – профільні функціональні класи, фахово-орієнтовані й динамічні групи в поліпрофільних і спеціалізованих ЗЗСО (зокрема за індивідуальним планом і персональною нормативною програмою); зовнішньоінституційну – міжінституційні комплекси (консорціуми) районних, територіально-громадських, освітньо-ландшафтних, інтернатних, опорних (з інтернатом при школі), навчально-виховних комплексних (установ), навчально-виробничих (комбінатах), базових ЗЗСО в структурі ЗВО – профільні й функціональні фахово-орієнтовані групи, колективи, спільноти; спеціалізованоінституційні установи – ліцейного, вузькопрофільного, опорного (для сільської місцевості), поліпрофільного типу укомплектування класів;
- *семантику культури предметного поля галузі знань географії*, яка забезпечує формування рівнів культури (соціальної, екологічної, економічної, політичної, правової, художньо-естетичної, інформаційної, комунікаційної), тому виокремлено профілі навчання та запропоновано профільні спецкурси/факультативи додаткового опанування – фізико-математичного, фізичного профілів (космічне землезнавство); екологічного

профілю (екологія людини, екологічна географія, менеджмент природних ресурсів, географія Світового океану, ландшафтна екологія, екологічний моніторинг); агрохімічного профілю (географія сільського господарства, агрокліматологія, географія ґрунтів та основи ґрунтознавства); історичного, історико-філологічного (історична географія, етногеографія, краєзнавство, семіотична географія з акцентом на етносеміотику); правового (політична географія, електоральна географія, юридична географія); соціально-філософського (поведінкова географія, гуманістична географія, семіотична географія, політична географія, гендерна географія); економічного (маркетингова географія, бізнес-географія, логістична географія, географія транснаціональних корпорацій, менеджмент природних ресурсів, географія торгівлі, географія сфери послуг, географія фінансів, географія промисловості); іноземної філології (лінгвогеографія, країнознавство, семіотична географія з акцентом на лінгвoseміотику); технологічного (географія будівництва, геологія, гідрологія, геоінформаційні системи і технології, геоурбаністика, георуралістика, географія будівництва); інформаційно-технологічного (геоінформаційні системи і технології, дистанційне зондування Землі); художньо-естетичного (географія культури, культура географії, географія релігій, географія креативних індустрій); спортивний профіль (географія туризму, географія дозвілля, спеціалізовані види туризму); військово-спортивного (військова географія, топографія, географія зв'язку); медичного (медична географія, рекреаційна географія, нутриціологія, безпека життєдіяльності, екологія людини); біологічного профілю (біогеографія та біомоніторинг);

- *інтелектуальна, креативна системна діяльність у сфері освіти, науки й інноватики у системі професійної підготовки та розвитку у системних видах діяльності (навчально-науково-пізнавальної, системного аналізу ресурсної бази; кадрового, матеріально-технічного, соціального, інфраструктурного забезпечення; науково-, навчально-методичного, інформаційно-технологічного, консультативно-дорадчого соціально-правового сервісу і*

супроводу; прогнозування, моделювання, проектування та конструювання освітнього, виховного, дослідницького процесів, планів і програм, проєктів освітніх, наукових, соціальних стратегій розвитку інституцій і напрямів організації; оцінювання й експертизи ефективності традиційних і модернізованих моделей підготовки, методик організації навчання, наукового дослідництва; коригування невідповідностей системи управління якістю освіти), яка здійснюється у ЗВО та співпраці з ЗЗСО, громадським самоврядуванням і стейкхолдерами у циклах процедур – профільного навчання – допрофільної підготовки (курсів і факультативів за вибором, профільної орієнтації, консалтингу, інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, дисциплінарних гуртків і предметних конкурсів з профільного діагностичного (освітньо-фахових здатностей, мотивацій, ревалентності допрофільного навчання), профільним орієнтуванням (до освітньо-фахових профілів, проектуванням портативних траєкторій вибору профіля, формування фахово-орієнтованих засобів і технік навчання), фахового консалтингу і дорадництва;

- організаційно-методичні процедури структурно-логічної та структурно-функціональної організації освітнього процесу (формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії) циклів загальної, професійної (психолого-педагогічна та науково-предметна) підготовки структурно-логічного змісту географічних наук (фундаментальний, прикладний спеціальний, системоутворюючий методологічний, системоутворюючий професійноорієнтований), структурно-логічної організації освітнього процесу ОПП 014.07 Середня освіта (Географія) у етапах організації: пускового, академічного, психолого-педагогічного, природничо-географічного, суспільно-географічного, діагностичного, професійно-орієнтованого блоку дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації;
- Я – самовизначення, становлення, вдосконалення, розвитку, кар'єрного росту для пролонгованої професійної зайнятості та самозайнятості у

нарощенні потенціалу профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії для профільного навчання та набуття відповідності у сфері географічної культури та культури географії у педагогічній еліті.

Висновки до першого розділу

Здійснено дефінітивний аналіз тезаурусу педагогічної проблеми дослідження формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. Розкрито в авторському баченні дефініції понять «профорієнтаційна компетентність майбутніх учителів географії», «процес формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії» та «профільне навчання», яке трактується як: «вид диференціації й індивідуалізації навчання», що уможлиблює змістову й структурну модернізацію освітнього процесу для задоволення інтересів, здібностей і вподобань учнів, розкриття їх потенційних можливостей зі забезпечення умов для навчально-пізнавального середовища старшокласників згідно освітніх потреб і орієнтирів соціального і професійного самовизначення; профільне моделювання освітнього процесу, як механізм організації диференційованої підготовки, яка передбачає розлоге, поглиблене і професійно зорієнтоване освоєння циклу близькопрофільних дисциплін; систему функціональної підготовки старшокласників з метою здійснення педагогічного впливу та підтримки їх особистісного росту, фахового самовизначення, соціального становлення та готовності до профілізації професійного навчання; диференціація профільної підготовки шляхом сценаріїв варіативності змісту, архітектури та організації освітнього та виховного процесів, формування груп та класів на базі учнівських здібностей та вподобань у прогнозуванні майбутнього фаху згідно професійної та соціальної зайнятості, рівня розвитку та освітніх можливостей учнів; система спеціалізованої фахової підготовки з персоналізацією освітнього процесу, що дозволяє зорієнтуватись у галузі наук та знань, що відповідає потребам, очікуванням професійного становлення та зайнятості та задовольняє соціальне замовлення суспільства; вид селективного

вибору профілю, який враховує освітні потреби, вподобання, якості та здібності учнів і формування сприятливих умов профілізації навчання старшокласників згідно диференціації; передумова в забезпеченні якості допрофільної підготовки та її компонент, що реалізується у 8–9 класах засобами трансформації, цільових завдань, змісту й організації профільного навчання (передбачає інформаційні, технологічні й психолого-педагогічні інформаційні та методичні бази для профільного навчання, готує ціннісні орієнтири соціального і фахового самовизначення); організаційна система професійної орієнтації методичного впливу на учнів з метою формування персонально-усвідомленого обрання фаху, опанування здатностей професійної діяльності при врахуванні індивідуально-психологічних особливостей учнів, їх потреб та вимог середовищ професійної зайнятості; конгломерат соціально-економічних, медичних, психологічно-педагогічних впливів професійної орієнтації, спрямованих на формування фахового покликання; діагностування спроможності та відповідності обраній професії або обранні іншої зайнятості; напрям виховної роботи зі профорієнтації учнів та підготовки їх до самостійного вибору фаху й професійного позиціонування у суспільній діяльності.

Визначено особливості організації профільного навчання в ЗЗСО – етапи, форми, напрями, профілі навчання. Окреслено особливості організації, форми, методи профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання та на етапі допрофільної підготовки. Вивчення географії в профільних класах дозволяє більш глибоко зрозуміти природні і суспільно-географічні процеси, явища та сформувати в учнів знання, уміння необхідні для майбутньої професійної діяльності в різних сферах – екології та збалансованого природокористування, метеорології і кліматології, геомоніторингу (далі ГІМ), міжнародних відносин, логістики, туризму, урбаністики, регіонального управління та територіального планування. Обґрунтовано та структуровано профорієнтаційну компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання у синергетичному комплексі професіограми – системи вимог до якостей та морально-етичних рис,

здібностей, здатностей та готовності, компетенцій складових компонент компетентності.

Проведено аналіз державних документів стратегічного планування, у яких окреслено соціальне замовлення на сутнісний зміст професійної підготовки майбутніх учителів географії. Візії Економічної стратегії України (2030) потребують не лише нових інструментів вирішення проблем трансформації національної економіки, а й сучасних професіоналів-географів ЗЗСО, ЗВО, наукових установ, які завдяки регіональному підходу спроможні визначити параметри розвитку природно-ресурсного потенціалу, цілі розвитку територій, що потребує удосконалення змістового наповнення процесу навчання економічної географії, географії торгівлі, фінансів та якості життя. Для підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні та реалізації Стратегії екологічної безпеки (2021) необхідно забезпечити відповідний рівень екологічної освіти учителів географії для діагностики природних систем та організації мережі екологічного та геоінформаційного моніторингу. Геопросторові дані є стратегічно важливою інформацією в структурі національної безпеки, зокрема й кібербезпеки (Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни», 2021), тому необхідна підготовка учителів географії з ГІС та ГІМ компетенціями. У Стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (2021) задекларовано напрями його трансформації – безбар'єрний простір, товари, послуги, безбар'єрна інформація. Створення комфортного для населення середовища вимагає підготовки фахівців, які володіють професійними компетенціями проектування інклюзивного освітнього простору для учнів з особливими освітніми потребами та сприяє їх розвитку, соціальній адаптації завдяки визначенню особливостей та перспектив планування структури публічних просторів. Підтримка реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (2017) потребує формування енергоефективного суспільства, що в свою чергу вимагає удосконалення системи професійної

підготовки майбутніх учителів географії з актуалізацією проблем енергозбереження в освітніх програмах з географії в ЗЗСО. Основними пріоритетами Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020) означено незалежність та державний суверенітет, суспільний розвиток, Європейську та євроатлантичну інтеграцію, відновлення територіальної цілісності, які є пріоритетом соціального замовлення на формування та розвиток в особистості системи компетенцій: політично-географічних, медично-географічних, географії рівня, способу, якості життя, які є складовими профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії. Одним із напрямів підтримки інформаційної безпеки держави (Стратегія інформаційної безпеки (2021)) є збереження та розвиток української культури (громадянської ідентичності, історичної спадщини). Краєзнавчий рух із вивчення історії, культури, традицій, природних, соціально-економічних умов рідного краю є важливою частиною українознавства, сприяє поглибленню географічних знань про унікальність рідного краю, сприяє формуванню національної самосвідомості, патріотизму та ідентичності здобувачів освіти. Тому забезпечення географічно-краєзнавчої компетенції суспільно-географічної складової біосоціосферної компоненти компетентності є важливою складовою підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання в ЗЗСО. Імплементация цілей стратегії в географічній освіті потребує створення системи спеціальних інформаційно-географічних даних (геосферних, соціосферних), у типах господарювання (сільськогосподарських, виробничих, техносферних), за видами суспільної діяльності (економічної, медичної, обслуговування), також у типах природокористування (гідро-, літо-, педо-, біо-, лісокористування). Трансформаційні перетворення в системі вищої освіти, задекларовані в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022), потребують упровадження нової парадигми професійної підготовки учителів дослідників, які виявляють проблеми інноваційних змін для підвищення якості й конкурентоспроможності освіти та розвитку напряму географії освіти та

науки. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (2019) потребує формування в суспільстві розуміння значення переходу до парадигми сталого розвитку.

Положення першого розділу дисертації відображено у роботах здобувачки [94; 95; 96]

Список джерел до першого розділу

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
2. Андрущенко В.П. Феномен освіти: монографія: у 5 кн. Суми: «Університетська книга», 2020. 536 с.
3. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 26–31.
4. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи/за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
5. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень. *Біологія і хімія*. 2003. № 2. С. 8-9.
6. Браславська О. В. Методика навчання географії у профільній школі: посібник-практикум. Умань: Візаві, 2015. 73 с.
7. Браславська О.В., Рожі І.Г. Компетентнісний підхід у контексті професійної підготовки майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2019. № 4 (68). С.100-104.
8. Булава Л.М. Підготовка майбутніх учителів географії до формування міжпредметних компетентностей учнів. *Імідж сучасного педагога*. 2009. № 4 (93). С. 31–35.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
10. Вітвіцька С.С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2011 Вип. 57. С. 52-58.
11. Вішнікіна Л.П. Теоретичні засади формування методичної системи компетентнісного навчання географії. *Науковий вісник Миколаївського*

національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв. 2016 № 3 (54). С. 23-28.

12. Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Ретроспектива розвитку компетентнісної географічної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (43), Issue: 88. С. 37-40.
13. Вішнікіна Л.П., Шуканова А.А, Федій О. А. Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти: колективна монографія/ за ред. Л.П. Вішнікіної. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022. 265 с.
14. Гармаш Т.А. Готовність до професійної діяльності як передумова ефективної управлінської діяльності майбутнього фахівця із логістики. *Міжнародний науковий журнал. Науковий огляд*. 2017. № 4 (36). С. 1-10.
15. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23 – 30.
16. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 336 с.
17. Гончарова Н.О., Шуканова А.А. Професійна компетентність учителя географії у системі навчання STEM. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/196235527.pdf> (дата звернення 20.09.2023 р.).
18. Гузик М. Профільне навчання: як організувати, не зруйнувавши школу. Київ: Редакція загально-педагогічних газет, 2005. 112 с.
19. Держстандарт базової і повної середньої освіти (2020 р.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (12.10.2023 р.).
20. Дмитренко П.В., Косяк І.М. Формування профорієнтаційної компетентності як складової фахової підготовки майбутніх вчителів технологій. *Наукові записки Національного педагогічного університету*

імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2013. Вип. 110. С. 39–45.

21. Доротюк В.І., Піддячий М.І., Левченко Ф.Г., Рогоза В.В., Васьківський М.В., Доротюк О.Г. Соціально-професійна орієнтація учнів в умовах профільного навчання: монографія. К.: Педагогічна думка, 2015. 338 с.
22. Дробноход М. Забезпечення якісної освіти - основне завдання науково-освітньої галузі України. *Освіта і управління*. 2008. Т. 11. № 1. С. 6-9.
23. Дробноход М. Про реформування освітньої галузі України в контексті проблем і тенденцій розвитку глобалізованого світу. *Освіта і управління*. 2010. № 4. С. 7-17.
24. Дубасенюк О.А. Компетентнісний підхід як чинник професіоналізації вищої освіти. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 15. С. 161-164.
25. Економічна стратегія України на період до 2030 року (2021) URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення 20.10.2023 р.).
26. Елькін М.В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії засобами проектної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.04.00 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2005. 20 с.
27. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text> (дата звернення 20.10.2023 р.).
28. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
29. Життєва компетентність особистості: науково-педагогічний посібник / за ред. Л.В. Сохонь, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. К.: Богдана. 2003. 520 с.
30. Завітренко Д. Структура готовності майбутнього вчителя технологій до

професійної орієнтації учнів основної школи. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кіровоград, 2009. Випуск 83. С.90-95.

31. Завітренко Д.Ж. Формування в майбутніх вчителів технологій готовності до професійної орієнтації учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Кіровоград, 2013. 20 с.
32. Зінченко В.П. Сутність та функції профорієнтаційної компетентності педагога. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Глухів, 2018. Вип. 37. С. 31-40.
33. Зінченко В.П., Харламенко В.Б. Формування профорієнтаційної компетентності педагога: теорія і практика: монографія. Глухів: РВВ ГНПУ імені О. Довженка, 2010. 198с.
34. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 13 – 18.
35. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії монографії: монографія. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
36. Ігнатович О.М., Татаурова-Осика Г.П., Шевенко А.М. Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 225 с.
37. Інформаційний бюлетень. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики» Міністерства освіти і науки України. URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/informacijnibyuleteni-2/>
38. Кобернік С.Г. Методика навчання географії: практикум для лабораторних занять студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: НПУ імені

М.П. Драгоманова, 2018. 99 с.

39. Коваль В.О. Терміни «компетенція» і «компетентність» у контексті професійної підготовки майбутніх учителів-філологів. *Вісник ЖДУ імені Івана Франка*, 2014. Вип. 2. С. 9 – 14
40. Ковальчук В.А. Професійна підготовка майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем: теорія, методика, практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Я. Франка. 2016. 183с.
41. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С», 2004. 112 с.
42. Концепції профільного навчання (2013). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe82a9c95d.pdf>. (дата звернення 15.11.2023 р.).
43. Концепція професійної орієнтації у НУШ. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczyia-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf (дата звернення 15.11.2023 р.).
44. Концепція профільного навчання в старшій школі. *Директор школи*. 2010. №1. С. 22–26.
45. Корнєєв В. П. Технології в навчанні географії. Харків: Основа, 2004. 112 с.
46. Коропецька О.М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. К.: КНТ, 2016. 438 с.
47. Кремень В. Перший крок щодо профілізації старшої школи буде зроблено наступного навчального року: інтерв'ю з міністром освіти та науки України. *Освіта України*. 2003. № 11. С. 2–3.
48. Кремень В. Профільна школа: як досягти перспективи. *Освіта*. 2010. № 12. С. 4–5.

49. Кремень В. Профільне навчання: шлях до ефективної реалізації. *Освіта України*. 2010. № 3/4. С. 4
50. Криловець М.Г. Географії: теорія і практика: монографія. Ніжин: Видво НДУ ім. М. Гоголя. 2007. 301 с.
51. Криловець М.Г. Система методичної підготовки майбутніх учителів географії: дис... д-ра наук: 13.00.02 «Теорія і методика навчання географії» / Інститут педагогіки АПН України. Київ. 397 с.
52. Кубіцька М.Д. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/osdys_2016_1_11.pdf (дата звернення 30.09.2023 р.).
53. Кушнір В.М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX–XX ст.): монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2016. 418 с.
54. Лікарчук І. Проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язання. *Директор школи*. 2003. № 20. С. 9–10.
55. Локшина О. Зарубіжна старша профільна школа: структурна організація, зміст освіти, підходи до оцінювання. *Рідна школа*. 2004. № 4. С. 65–67.
56. Локшина О. Профільна школа в зарубіжжі: стан і тенденції розвитку. *Управління освітою*. 2004. № 4. С. 8–11. 184.
57. Локшина О.І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентнісного підходу в освіту країн – членів Європейського Союзу. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1. С. 131-142.
58. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. (Тематичний випуск: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія і технології)*. Київ, 2009. №3, дод.1. С. 8-14.
59. Мантуленко С. В. Зміст, структура та рівні готовності майбутнього

учителя до профільного навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 35. С. 350–355.

60. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: науково-методичний журнал. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»*. Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97 – 108.
61. Мелешко В.В. Варіативність форм організації профільного навчання в сільській місцевості: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка, 2018. 150 с.
62. Мельник О.В. Науково-методичне забезпечення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання: зміст навчальних курсів «Людина і світ професій» для 8–9 кл. та «Побудова кар'єри» для 10–11 кл. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць АПН України, Ін-т проблем виховання. К., 2007. Вип. 10, кн. 2. С. 299– 306.
63. Мельник О.В. Уличний І.Л. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання: науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О. В. Мельника. К., 2008. 120 с.
64. Мельник О.В., Уличний І.Л. Науково-методичне забезпечення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками: науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О.В.Мельника. К., 2008. 122 с.
65. Миронова Л.Г., Зеркаль А.В. Управління персоналом підприємства: компетентнісний підхід. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019 р. № 3 (108) С. 131-136.
66. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного Вчителя: реалії і перспективи. *Початкова школа*. 2004. № 4. С. 88-95.
67. Міщенко І.Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної

- підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2004. 228 с
68. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія 6 – 9 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf> (дата звернення 15.11.2023 р.).
69. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія 10 – 11 класи. Рівень стандарту (2022). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf> (дата звернення 15.11.2023 р.).
70. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія 10 – 11 класи. Профільний рівень (2017). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 15.11.2023 р.).
71. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1-2 (11-12). С. 266 – 268.
72. Назаренко Т.Г. Методика навчання географії в профільній школі : теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2013. 380 с.
73. Назаренко Т.Г. Змістове наповнення підручників для організації навчання географії в профільній школі. Збірник наук. праць Педагогічні науки. Ч.1. Суми: видавництво СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2009. С. 156 – 160.
74. Назаренко Т.Г. Методичні підходи до підвищення мотивації вивчення географії учнями старшої школи при обранні відповідного профілю. *Географія та основи економіки в школі*. 2010. № 11 – 12. С. 18.
75. Назаренко Т.Г. Профільне навчання географії в школі як необхідна умова формування особистісної та соціальної активності учня. *Географія в інформаційному суспільстві: збірник наукових праць*. Київ: ВГЛ «Обрій», 2008. Т. IV. С. 317–319.

76. Назаренко Т.Г. Теоретико-методичні засади навчання географії в профільній школі: автореферат. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 – теорія методики навчання (географія). Київ, 2014. 40 с.
77. Назаренко Т.Г. Умови та етапи впровадження профільного навчання географії. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». 2010. № 2. С. 6-21.
78. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.11.2023 р.).
79. Негривода О.О. Підготовка майбутніх учителів до професійно орієнтаційної роботи зі старшокласниками : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2012. 20 с.
80. Нестуля С.І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 799 с.
81. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
82. Обозний В.В., Недбайло Л.О. Краєзнавство і туризм в Малій академії наук: пошуково-дослідницька робота: навчальний посібник-практикум. Київ: Вид-во НПУ імені М.п. Драгоманова, 2013. 159 с.
83. Організаційно-педагогічні засади формування інформаційного простору профільної школи: методичний посібник/ Піддячий М.І., Доротюк В.І., Левченко Н.Г., Туташинський В.І., Чудакова В.П., Кохан О.В., Ассанов М.О., Рогоза В.В., Коляновська М.С. Київ: «Педагогічна думка». 2013. 144 с.
84. Острога М.М. Підготовка майбутніх бакалаврів середньої освіти до використання цифрових технологій у профорієнтаційній діяльності: дис... д-ра філософії: 015 – Професійна освіта (Цифрові технології).

Суми, 2021. 248 с.

85. Паламарчук Л.Б. Гільберт Т.Г., Безуглий В.В. Географія: підруч. для 10 кл. загальноосв. навч. закл. : профільн. рівень. Київ: Генеза, 2011. 304 с.
86. Паламарчук Л.Б. Соціокультурна спрямованість профільних курсів географії: курси за вибором з географії для різних напрямів/ Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2008 рік / АПН України, Ін-т педагогіки. Київ: Пед. думка, 2009. С. 289–291.
87. Паламарчук Л.Б. Формування педагогічної компетентності вчителя географії в умовах змін освітнього і культурного середовища: теорія і методика. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2009. Вип. 9. С. 184–190.
88. Паращенко Л.І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників практичні підходи. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики): колективна монографія. Київ: К.І.С., 2004. С. 71–84.
89. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68La-s2gn0q2PyIWSWx-Vdw-zmA/edit#gid=247820027> (30.10.2023 р.).
90. Піддячий М.І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: монографія. К.: «Педагогічна думка», 2008. 228 с.
91. Піддячий М.І., Доротюк В.І., Левченко Н.Г., Туташинський В.І., Чудакова В.П., Кохан О.В., Ассанов М.О., Рогоза В.В., Коляновська М.С. Організаційно-педагогічні засади формування інформаційного простору профільної школи: методичний посібник. Київ: «Педагогічна

думка», 2013. 141 с.

92. Побірченко Н.С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 3. С. 24-31.
93. Покась В.П., Покась Л.А., Фруктова Я.С. Узгодження ринку освітніх послуг з потребами ринку праці в місті Києві: стан, проблеми, перспективи. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 174 с.
94. Пологовська Ю.Ю. Зміст форми та методи формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2019. (№ 67), Т.2. С.117-123.
95. Пологовська Ю.Ю. Методика організації профільного навчання в практиці роботи сучасної школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 60. Том 3. С. 231-235.
96. Пологовська Ю.Ю., Щабельська В.Г. Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries: collective monograph*. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. P.2. pp. 533-552.
97. Полякова Ганна. Профільні літні школи в освітньому середовищі вищого навчального закладу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 53, 2015. С. 415-422.
98. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2003. № 5. С. 65-69.
99. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за ред. О.В.*

- Овчарук. К.: «К.І.С», 2004. 112 с. С. 16–26.
100. Пономарьова Н.О. Профорієнтаційний аспект у практиці підготовки майбутнього вчителя інформатики. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2016. № 8. С. 49–52.
 101. Пономарьова Н.О. Принципи підготовки майбутніх учителів інформатики до професійної орієнтації школярів на ІТ-спеціальності. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2017. № 5 (2). С. 256–269.
 102. Пономарьова Н.О. Готовність вчителя інформатики до профорієнтаційної роботи на ІТ-спеціальності як педагогічна проблема. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. № 59 (3). С. 168–178.
 103. Пономарьова Н.О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах: дис....д-ра пед.наук: 13.00.04. Харків, 2019. 570 с.
 104. Про затвердження Положення про опорний заклад освіти: Постанова Каб. Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 532 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.12.2023 р.).
 105. Про освіту: Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення 15.11.2023 р.).
 106. Про освіту: Закон України «Про вищу освіту» URL: https://web.znu.edu.ua/psychologicalservice/docs/normativni_dokumenty/zakon-ukraini-pro-vischu-osvitu.pdf (дата звернення 15.11.2023 р.).
 107. Проект Державного стандарту профільної середньої освіти (2023 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/10/30/НО-projekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity->

30.10.2023.pdf (дата звернення 20.01.2024 р.).

108. Проект стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>. (дата звернення 05.12.2023 р.).
109. Професійна орієнтація: підручник для студентів / Єгорова Є.В., Ігнатович О.М., Кобченко В.В., Литвинова Н.І., Марченко І.Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г.П., Шевенко А.М./ за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
110. Професійна освіта: словник: навчальний посібник для учнів і пед. працівників проф.-тех. навч. закл. /уклад.: С.У. Гончаренко, ред. Н.Г. Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 380 с.
111. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во О.О. Євенок, 2019. 328 с.
112. Процько Х.В. Підготовка майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної роботи у загальноосвітній школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Чернігів, 2009. 233 с.
113. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: монографія/за ред. Г.О. Балла. Київ: Деміург, 1998. 160 с.
114. Рожі І.Г. Підготовка майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи на засадах компетентнісного підходу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Умань, 2018. 351 с.
115. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації/за ред. В.Г.

- Кременя. Київ: ДП «НВЦ» Пріоритети», 2014. 120 с.
116. Савченко О.Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації початкової освіти. *Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України*. 2011. № 4. С. 13–17.
 117. Савченко О.Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2004. С. 34-52.
 118. Сагадіна О. Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця, 2021. 370 с.
 119. Самодрин А.П. Профільне навчання в середній школі: монографія. Кременчук: Вид. центр Сучас. гуманіт.- екон. ін-ту, 2004. 382 с.
 120. Саюк В.І. Розвиток професійної компетентності вчителів географії у системі післядипломної педагогічної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 22 с.
 121. Свірчук Т. Поняття компетентності та компетенції у працях сучасних педагогів та лінгводидактів. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне, 2008. Вип. 16. С. 115–122.
 122. Синявський В.В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування: методичний посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.
 123. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 22.10.2023 р.).
 124. Стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 22.10.2023 р.).

125. Стратегія інформаційної безпеки (2021). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення 25.10.2023 р.).
126. Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни» (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення 24.10.2023 р.).
127. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 20.10.2023 р.).
128. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 22.10.2023 р.).
129. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=905> (дата звернення 20.10.2023 р.).
130. Тімець О.В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Умань, 2011. 487 с.
131. Тімець О.В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Умань, 2011. 40с.
132. Толочко С.В. Теоретичні й методичні засади формування науковометодичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2019. 574 с.
133. Топузов О.М. Профільне навчання: проблеми формування змісту курсів

- за вибором та організація навчальної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць. Київ: Педагогічна думка. 2008. Вип. 8. 544 с.
134. Топузов О. М., Назаренко Т.Г. Теоретико-методичні засади навчання географії в профільній школі. Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. Випуск 32. Кривий Ріг. 2011. С. 125 – 132.
135. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: підручник. Київ: ДНВП «Картографія». 2012. 512 с.
136. Топузов О.М., Назаренко Т.Г. Науково-методичні підходи до організації навчання вчителів географії для професійної діяльності в умовах профільної школи. *Рідна школа*. № 10. 2012. С. 3 – 7.
137. Топузов О.М., Назаренко Т.Г. Проблема підготовки вчителів географії до роботи в умовах профільного навчання. *Географія та основи економіки в школі*. 2009. № 7-8. С. 18.
138. Топузов О.М., Назаренко Т.Г. Психолого-педагогічні умови навчання географії в профільній школі. *Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук України*. № 1(74). 2012. С. 70 – 77.
139. Топчієв О.Г. Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації. *Український географічний журнал*. 2016, № 1 С. 64-69.
140. Удовиченко І. В. Інтеграція суспільно-наукових знань на уроках географії в старших класах профільної школи. *Молодь і ринок*. 2018. № 1. С. 92–96.
141. Удовиченко І. В. Навчання географії учнів старшої профільної школи засобами формування громадянської компетентності. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 2 (94). С. 140–143.
142. Удовиченко І. В. Особливості формування системи навчальних понять з географії в учнів старшої школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів : ГНПУ, 2017. Вип. 3 (35). С. 161–166.

143. Удовиченко І. В. Педагогічні умови навчання географії в старшій школі на профільному рівні на прикладі вивчення процесів глобалізації. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 3 (95). С. 96–98.
144. Удовиченко І.В. Концептуальні засади змісту навчання географії учнів старшої школи на профільному рівні: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2018. 360 с.
145. Удовиченко І.В. Методичні засади навчання географії учнів 10–11 класів на профільному рівні: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія). Київ, 2021. 595 с.
146. Удовиченко І.В. Професійна компетентність та здатність до інноваційної діяльності вчителя як передумова ефективного навчання випускників старшої школи. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 7–8 (62–63). С. 34–37.
147. Федорчук Анна. Структурна модель підготовки майбутнього учителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного профілю. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/190-365-1-SM.pdf> (дата звернення 30.08.2023 р.).
148. Фогель Т.М. Емоційний інтелект вчителя як запорука ефективності навчального процесу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 60(2). С. 200–202.
149. Фрицюк В.А.. Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 6. С. 160-167.
150. Харламенко В.Б. Дидактичні основи курсу профорієнтації в підготовці вчителя трудового навчання: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Київ, 2002. 205 с.
151. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08->

25-07-10-49. (дата звернення 30.09.2023 р.).

152. Холод Г.Я. Допрофільна підготовка учнів: теоретичний і прикладний аспекти. Міжнародний журнал «Грааль науки». 2021. № 1. С.339–348.
153. Хоружа Л.Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Серія «Психологія. Педагогіка»*. Київ: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2007. № 7. 202 с.
154. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей. *Журнал наука і освіта*. 2009. № 2. С. 128-134.
155. Чубрей О. Рівні підготовленості майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. 2019. № 11 (178). С. 120–124.
156. Чубрей О. С. Авторська структурно-функціональна модель професійної підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. 2019. Вип. 16, т. 1. С. 161–165.
157. Чубрей О. С. Сучасний стан та перспективи професійної підготовки майбутніх вчителів географії. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наук. праць. Київ, 2017. Вип. 21, кн. 3, т. 4. С. 550–558.
158. Чубрей О.С. Система підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу: монографія. Чернівці: Технодрук. 2020. 376 с.
159. Чумак М.Є. Підготовка майбутніх учителів фізики до професійної роботи з учнями загальноосвітньої школи в умовах профілізації навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Переяслав-Хмельницький, 2013. 20 с.
160. Шакун Н.А., Буцик І.М. Зміст і сутність професійної

- компетентності викладача закладу вищої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії педагогічних наук України інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна*. Серія: «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи». 2021. Вип.2. 177 с.
161. Шапран О.І. Словник термінів з професійної освіти. Переяслав-Хмельницький: КСВ. 2013. 275 с.
162. Шев'якова Н.Л. Методологічні аспекти формування емоційних й вольових компонентів регуляції діяльності майбутніх учителів. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpro_2011_3_94 (дата звернення 01.10.2023 р.).
163. Шищенко П.Г., Олійник Я.Б., Дмитрук О.Ю. Концепція стандарту вищої базової географічної освіти. Київ: ТанDEM. 2000. 588 с.
164. Шиян Н. І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика. Полтава: АСМІ, 2004. 442 с.
165. Шиян Н.І. Дидактичні засади профільного навчання у загальноосвітній школі сільської місцевості: дис... д-ра пед. наук: 13.00.09 – теорія навчання. Полтава, 2005. 495 с.
166. Шиян Н.І. Пропедевтичне профільне навчання у загальноосвітній школі сільської місцевості. Полтава: АСМІ, 2003. 356 с.
167. Шліхта Г.О. Підготовка майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи із старшокласниками в сучасному інформаційному просторі: автореф.дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Житомир, 2009. 20 с.
168. Шуканова А.А. Функціональна структура професійної компетентності вчителя географії в системі неперервної освіти. *Проблеми сучасного підручника*. 2011. Випуск 11. С. 740-746.
169. Ягупов В.В. Провідні методологічні характеристики основних видів компетентності майбутніх фахівців, які формуються у системі професійно-технічної освіти. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*. 2012. Вип. 2. С. 45-59.

170. Ягупов В.В., Свистун В.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Т. 71. С. 3-8.
171. Ярошенко А.О. Компетентнісний підхід як один із напрямів підвищення якості освіти підготовки фахівців соціальної сфери. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 14. С. 5-12.
172. *Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft)*.
173. Rozhi I., Humenyuk H., Fomin M., Moskalenko M., Pologovska Iu., Shchabelska V. An Integral Model of Training of Future Teacher of Geography for the Local History and Tourism Work on the Basis of Competence Approach. A Proposal for Transitional Forms of Education.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ УМОВ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Обґрунтування організаційно-методичних умов ефективного формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії

Обґрунтовано та здійснено добір організаційно-методичних умов ефективного формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії: нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості в реалізації стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; синергія структурно-логічної організації освітнього процесу зі забезпечення природовідповідності, нарощення академічного потенціалу ефективності освіти і науки до пролонгованої зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість; структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості.

Першою організаційно-методичною умовою визначено нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості в реалізації стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності.

Встановлено, що протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція до стрімкого скорочення кількості абітурієнтів, які вступають до ЗВО на педагогічні спеціальності, зокрема 014.07 Середня освіта (Географія), адже професія педагога не є престижною. Згідно даних ЄДБО у 2018 році до ЗВО на спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія) було подано 1677 заяв та

рекомендовано до зарахування на бюджет 409 осіб, а в 2023 році – 871 заяву та рекомендовано зарахування на бюджет 265 осіб [46]. Суттєве скорочення контингенту студентів викликано як демографічними проблемами (зменшення кількості осіб відповідного віку, які могли б вступати до ЗО, міграцією молоді на навчання за кордон), пандемією COVID-19, воєнним станом в країні, економічними, соціально-безпековими та екологічними чинниками, зміною у пріоритетах вибору професії в учнівської молоді (зростання інтересу до технічних, медичних та інформаційних спеціальностей), низькою привабливістю професії учителя, так і «занепадом географічної науки та поширенням уявлень про географію лише як шкільний предмет, втратою її світоглядного й конструктивного потенціалу» [14]. Проте, географічна грамотність є необхідною передумовою для забезпечення сталого розвитку та національної безпеки держави. Географія завдяки застосуванню міждисциплінарних підходів та виокристанню сучасних технологій (ГІС, ДЗЗ, просторове моделювання) надає інструменти для вивчення геопростору та моніторингу процесів у довкіллі, прийняття рішень у сферах природокористування, міського планування, туризму, екології, розв'язання актуальних проблем сучасного світу на різних рівнях – від локального до глобального, але й розробки стратегій для їх подолання та перспективного розвитку.

Протягом останніх років професійних географів залучають до проєктів, пов'язаних з інтеграцією країни в європейську спільноту, а саме ландшафтного планування та розбудови екомереж, щодо питань децентралізації, планування та управління територіями України; моніторингу та управління екосистемами і тому інтеграція географічної грамотності в освітню систему є стратегічно важливим кроком.

Наразі в 30 українських ЗВО реалізується 35 освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта» з предметною спеціалізацією 014.07 (Географія), з яких 19 є монопрограмами (підготовка здійснюється за 1 предметною спеціалізацією – географія, а 16

програм поєднують географію із додатковими спеціалізаціями, а саме туристсько-краєзнавчою роботою, біологією/ біологією та здоров'ям людини, англійською мовою, історією, економікою, фізичним вихованням та природознавством [15; 46].

Географія закладів, де здійснюється підготовка майбутніх учителів географії є пропорційною майже в усіх регіонах України, за винятком Донецької та Миколаївської областей (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Географія ЗВО, в яких здійснюється підготовка студентів за спеціальністю 014 «Середня освіта» з предметною спеціалізацією 014.07 (Географія)

| № п/п | Область | Назва ЗВО | ОПП, за якими здійснюється підготовка |
|-------|-------------------|--|---|
| 1. | Вінницька | Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського | Середня освіта (Географія). Краєзнавчо-туристична робота |
| 2. | Волинська | Волинський національний університет імені Лесі Українки | Середня освіта (Географія. Економіка) |
| 3. | Дніпропетровська | Криворізький державний педагогічний університет | Середня освіта (Географія). Краєзнавчо-туристична робота |
| 4. | Житомирська | Житомирський державний університет імені Івана Франка | Середня освіта (Географія) |
| 5. | Закарпатська | Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» | Середня освіта (Географія) |
| 6. | Запорізька | Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького | Середня освіта. Географія. Біологія, Середня освіта. Географія. Фізична культура, Середня освіта. Географія. Іноземна мова (англійська) |
| 7. | Івано-Франківська | Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника | Середня освіта (Географія) |
| | | Херсонський державний університет | Середня освіта (Географія) |
| 8. | Київська | Університет Григорія Сковороди в Переяславі | Середня освіта (Географія) Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота |

| | | | |
|-----|----------------|---|--|
| 9. | Кіровоградська | Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка | Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота |
| 10. | Львівська | Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка | Середня освіта (Географія та здоров'я людини) |
| | | Львівський національний університет імені Івана Франка | Середня освіта (Географія) |
| 11. | Одеська | Одеський національний університет імені І.І. Мечникова | Середня освіта (Географія) |
| 12. | Полтавська | Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» | Середня освіта (Географія) |
| | | Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка | Середня освіта (Географія) |
| 13. | Рівненська | Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» | Середня освіта (Географія та біологія) |
| | | Рівненський державний гуманітарний університет | Середня освіта (Географія) |
| 14. | Сумська | Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка | Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини) Середня освіта (Географія. Англійська мова) |
| 15. | Тернопільська | Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка | Середня освіта (Географія) |
| 16. | Черкаська | Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини | Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини) |
| 17. | Харківська | Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди | Середня освіта (Географія) |
| | | Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна | Географія. Природознавство. Економіка. Туристська робота |
| 18. | Хмельницька | Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка | Середня освіта (Географія. Історія) |
| 19. | Чернігівська | Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка | Середня освіта (Географія) |
| | | Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя | Середня освіта (Географія) |

| | | | |
|-----|-------------|---|----------------------------|
| 20. | Чернівецька | Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича | Середня освіта (Географія) |
| 21. | м. Київ | Київський національний університет імені Тараса Шевченка | Середня освіта (Географія) |
| | | Український державний університет імені Михайла Драгоманова | Середня освіта (Географія) |

Встановлено, що географічна рівномірність розташування ЗВО з підготовкою фахівців у галузі географії в більшості регіонів України достатньо забезпечено, що свідчить про широкий спектр можливостей рівного доступу до здобуття відповідної вищої освіти у країні.

Визначено, що найбільш популярними серед абітурієнтів є ЗВО, де здійснюється підготовка за спеціальністю 014 «Середня освіта» з предметною спеціалізацією 014.07 (Географія), а саме Львівський національний університет імені І. Франка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Український державний університет імені Михайла Драгоманова (далі – УДУ імені Михайла Драгоманова), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (далі – ТНПУ імені Володимира Гнатюка), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника та Київський національний університет імені Тараса Шевченка, які мають багатовікову історію підготовки високкваліфікованих фахівців у галузі географії та високий рівень академічної культури. Слід зауважити, що протягом 2022-2023 років спостерігається тенденція до збільшення кількості абітурієнтів в ЗВО розташованих у центральних та західних регіонах України та зменшення у ЗВО, які розташовані у прифронтових та передислокованих (інфраструктура) регіонах.

Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців регламентується нормативними документами ЗВО – державними стандартами освіти, освітньо-професійними програми (далі – ОПП), навчальними планами, які визначають

організацію їх навчально- та науково-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Підготовка майбутніх учителів географії здійснюється в умовах відсутності затвердженого стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта» («014.07 Середня освіта (Географія)»). Робочі групи при розробці освітніх програм 014.07 Середня освіта (Географія) оперують вихідними положеннями таких нормативних документів як Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365), Професійний стандарт вчителя (2020 р.), Проект Стандарту вищої освіти зі спеціальності «014 Середня освіта» (2023 р.) та рекомендаціями, означеними в Хартії географічної освіти (2016 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.), Візії освіти України (2023 р.), Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) (2015 р.).

Проблема удосконалення ОПП фахової підготовки майбутніх учителів є надзвичайно актуальним питанням у сучасному освітньому середовищі та була предметом дослідження низки педагогічних студій. Ґрунтовний аналіз практик формування змісту освітніх програм Середня освіта (Географія) першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти здійснили Д. Мальчикова, Р. Молікевич, У. Борис [15]. Потенціал та структурні зміни в ОПП «Середня освіта (географія)» другого (магістерського) рівня вищої освіти як об'єкта освітнього менеджменту в географії досліджували В. Біланюк, Л. Котик [1].

Розглянуто зміст і структуру ОПП Середня освіта (Географія) (2022 р.) ЗВО, які було обрано площадкою педагогічного експерименту – УДУ імені Михайла Драгоманова), Університет Григорія Сковороди в Переяславі (далі –

УГСП), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Здійснено компаративний аналіз особливостей процесу формування профорієнтаційної компетентностей майбутніх учителів географії для профільного навчання у ЗВО експериментального майданчика.

Встановлено, що розробка ОПП 014 Середня освіта (Географія) здійснюється на основі компетентнісного підходу, який орієнтовано на результати навчання, виражених у термінах, формування загальних, професійних компетентностей, а також і профорієнтаційної, необхідних для забезпечення сумісності, прозорості та ефективності програм в умовах профільного навчання.

Програма підготовки майбутніх учителів географії триває три роки і 10 місяців, її спрямовано на формування висококваліфікованих фахівців. По завершенню навчання здобувачі освіти здобувають кваліфікацію

Професійна підготовка майбутніх учителів географії відбувається з урахуванням необхідності формування у них інтегральної, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Аналіз переліку вищезазначених компетентностей, які було означено в освітніх програмах, дав змогу встановити такі закономірності:

- інтегральна компетентність визначається як здатність майбутніх учителів географії ефективно вирішувати завдання та ситуації, що виникають у професійній діяльності та характеризуються комплексністю і невизначеністю педагогічних умов організації освітньо-виховного процесу в ЗЗО, охоплює широкий спектр знань і умінь, необхідних для успішної роботи учителя, особливо уміння застосовувати теоретичні знання з педагогіки, психології та методики навчання географії, інноваційні методи і освітні технології;
- кількість загальних компетентностей варіює від 10 до 16; переважна їх більшість є спільною, їх спрямовано зокрема на розвиток «soft skill»: професійної етики, комунікаційних навичок – здатності до письмової та

усної комунікації державною мовою, використання знань іноземної мови у професійній діяльності, праці в команді для досягнення спільних цілей, аналізу і оцінювання інформації для прийняття обґрунтованих рішень, постійного саморозвитку та самовдосконалення, реалізації прав і обов'язків як громадянина України; узагальнення основних категорій предметної області відповідно до суспільних потреб та тенденцій, використання теоретичних знань у практичних ситуаціях, застосування сучасних ІКТ в професійній діяльності, діяльності на засадах етичних мотивів, корпоративної етики, сприйнятті та повазі до гендерної різноманітності та мультикультурності, гнучкість та здатність швидко адаптуватися до змін; Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника у переліку загальних компетентностей передбачено формування здатності до впровадження здоров'язберезувальних цінностей у освітній процес з метою створення сприятливого середовища для здорового фізичного, психічного та соціального розвитку учнів; науково-дослідницької діяльності, творчого розв'язання практичних завдань; критично оцінювати професійну діяльність, рефлексії (ЗК16) [20];

- фахові компетентності охоплюють знання, уміння та навички, пов'язані з предметною областю; включають три напрями підготовки: загальнодидактичну, предметно-фахову (географічну) і методичну; основні напрями загальнодидактичної підготовки включають: загальні закономірності освітнього процесу, здатність до його проектування та безпечного освітнього середовища; контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів; психолого-педагогічні основи навчання, педагогіку виховання; предметно-фахова (географічна) підготовка включає такі складові – будова, закономірності географічної оболонки, її значення як планетарного комплексу; закономірності розвитку фізико-географічних процесів, природничих явищ та їх значення для розвитку людства; систему взаємодії «природа-людина-господарство» та сталий розвиток; особливості територіальної організації суспільства; місце та роль України у світі,

особливості організації природи, населення та економіки; географічну термінологію, теорії, парадигми, закономірності та концепції; методи та методики комплексних фізико- та суспільно-географічних досліджень; функціонал ГІС технологій; методична підготовка містить такі складові – методика формування географічної компетентності учнів, організація освітнього процесу та проведення позакласної роботи з географії, аналіз фахової науково-методичної літератури;

- до переліку фахових компетентностей у ОПП ТНПУ імені Володимира Гнатюка включено формування здатності у майбутніх учителів географії застосовування набутих географічних і психолого-педагогічних компетентностей, сучасні методики і освітні технології для формування загальних і предметних компетентностей в учнів та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту з освітньої галузі «Природознавство» в основній (базовій) середній школі (ФК 6) [21];
- освітні програми, згідно з якими студенти здобувають освітній рівень бакалавра, включають обов'язкові освітні компоненти загальної, професійної підготовки, практичну підготовку, атестацію здобувачів та вибіркові компоненти загальної і професійної підготовки; загальний обсяг освітніх програм складає 240 кредитів ЄКТС;
- обсяг та перелік обов'язкових компонент загальної підготовки проаналізованих ОПП є подібним в усіх ЗВО та варіює в межах від 30 до 33 кредитів ЄКТС (ТНПУ імені Володимира Гнатюка); до складу входять освітні компоненти, зорієнтовані на вивчення соціальних, культурних та історичних аспектів людської діяльності, формування здоров'язбережувальної компетентності: «Українська мова за професійним спрямування», «Іноземна мова», «Історія української державності» та «Українська культура», «Філософія», «Фізичне виховання», «Безпека життєдіяльності» у різному трактуванні – «Культура здоров'я особистості» (УДУ імені Михайла Драгоманова)/ «Безпека життєдіяльності.

Здоров'язбережувальні основи підготовки вчителя» (УГСП)/ «Культура безпеки» (ТНПУ імені Володимира Гнатюка) УГСП та ТНПУ імені Володимира Гнатюка студенти опановують інтегрований курс «Історія України. Історія культури України. Захист Батьківщини»; в УДУ імені Михайла Драгоманова передбачено вивчення ОК «Громадянська освіта та основи демократії», що сприяє розвитку у здобувачів освіти громадянської свідомості та активності, здатності до свідомої участі в громадському житті та розбудові демократичного суспільства.

- сучасні інформаційні технології є важливим компонентом освітнього процесу для забезпечення формування інформаційно-комунікативної компетентності у майбутніх учителів географії, а саме тому передбачено вивчення освітніх компонент «Цифрові освітні технології (педагогічні)» в УДУ імені Михайла Драгоманова, «Інформаційно-технічні засоби навчання» і «Сучасні інформаційні технології» – ТНПУ імені Володимира Гнатюка; «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» і «Інфомедійна грамотність» – УГСП; в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника ОК «Інформаційні технології в організації освітнього процесу з географії» віднесено до ОК професійної підготовки.

Освіта має ключове значення для впровадження цілей сталого розвитку і педагоги мають засвоїти знання про взаємодію людини та навколишнього середовища, включати питання сталого розвитку до предметів, які викладають, і тому в ТНПУ імені Володимира Гнатюка ОПП передбачено вивчення освітнього компоненту «Людина й навколишнє середовище».

Обов'язкові освітні компоненти професійної підготовки ранжовано на предметно-фахові (географічні), педагогічного спрямування та інтегральні. Предметно-фахові (географічні) ОК об'єднано у 2 групи – фізико-географічні та суспільно-географічні. Послідовність вивчення географічних ОК встановлено у переважній більшості є спільною для усіх ОПП: на початках вивчаються дисципліни, які формують базове розуміння фізичних («Загальне землезнавство», «Геологія», Геологія», «Гідрологія та океанологія», «Географія

грунтів з основами ґрунтознавства», «Біогеографія» (за виключенням ОПП УДУ імені Михайла Драгоманова, де ця ОК відсутня), суспільно-географічних («Основи суспільної географії», «Географія світового господарства») аспектів географії, у наступності вивчається географія окремих соціо-природних складових географічної системи («Фізична географія материків і океанів», «Ландшафтознавство», «Регіональна економічна і соціальна географія», «Фізична географія України», «Економічна і соціальна географія України»). В єдиний блок «Географія України» об'єднано в УДУ імені Михайла Драгоманова та УГСП ОК «Фізична географія України», «Економічна і соціальна географія України» з метою формування у майбутніх учителів географії знань та умінь для роботи з геоінформаційними системами та картографічними технологіями передбачено вивчення ОК «Картографія з основами топографії» у УГСП та ТНПУ імені Володимира Гнатюка, а в УДУ імені Михайла Драгоманова, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника – ОК «Картографія з основами топографії», «Географічні інформаційні системи». Слід зауважити, що з метою посилення рівня професійної підготовки для роботи з геопросторовими даними в УДУ імені Михайла Драгоманова до переліку обов'язкових ОК предметно-фахової підготовки включено ОК «Дистанційне зондування Землі». У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника та УГСП вивчають професійно-орієнтований курс «Вступ до спеціальності/фаху», який сприяє формуванню у майбутніх учителів географії уявлення про зміст, специфіку майбутньої професійної діяльності, системи знань про об'єкт, предмет, методи та принципи сучасної географічної науки. Обов'язкові складові з методичних основ психолого-педагогічної підготовки представлено як набір окремих ОК. На 1-2 курсах студенти опановують дисципліни – «Педагогіка», «Психологія», а на 3-4 курсах – «Методика навчання географії». У деяких ОПП наявні дисципліни, які підсилюють методичну підготовку майбутніх учителів географії - «Основи педагогічної майстерності» (УГСП), «Географічні задачі та

методика їх розв'язування» (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника).

Переважна більшість освітніх компонент є спільними у проаналізованих ОПП, але в окремих ОПП (УГСП) до переліку додано ОК, який спрямовано на вивчення регіональних соціально-економічних систем (ОК «Географія Київської області») та розкривають особливості регіональної привабливості ЗВО. Однією з пріоритетних галузей розвитку економіки м. Переяслав, яке володіє значним туристсько-рекреаційним потенціалом, визначено туризм, оскільки є соціальне замовлення на фахівців даного профілю і тому до переліку ОК професійної підготовки ОПП УГСП включено ОК «Етногеографія».

З метою формування культури академічного письма, академічної грамотності, здатності до академічної мобільності в ОПП УДУ імені Михайла Драгоманова передбачено вивчення ОК «Академічна культура», в ОПП УГСП – ОК «Основи наукових досліджень та академічного письма» у блоці загальної і професійної підготовки відповідно.

Обсяг вибіркового компонент складає 25% (60 ЄКТС) від загальної кількості кредитів. Для реалізації вільного вибору освітніх компонент передбачено два варіанти: перший – вибір здобувачем освіти дисциплін за блоками, який він буде вивчати протягом періоду навчання, що дозволить йому отримати додаткову професійну кваліфікацію (в УДУ імені Михайла Драгоманова студенти можуть обрати вибіркового блоку «Туристсько-краєзнавча робота» або «Іноземна мова»); другий – вибір окремих вибіркового дисциплін з загальноуніверситетського та факультетського каталогів.

На практичну підготовку здобувачів освіти у проаналізованих ОПП відведено від 12 до 30 кредитів ECTS. Найменшу кількість кредитів (12 ECTS) відведено на проведення практик у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Практична підготовка передбачає проходження навчальних (польових) практик з геології, гідрології, метеорології і кліматології, картографії з основами топографії, геоморфології, географії ґрунтів з основами ґрунтознавства, комплексної географічної практики

(ландшафтна (фізико-) та економіко-географічна/краєзнавча) та навчальних й виробничих педагогічних практик. В Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника передбачено проходження студентами лише навчально-ознайомлюваної практики в ЗЗСО та виробничої цільової педагогічної практики в школі.

Встановлення відповідності результатів навчання здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми визначається атестацією [6]. У ході аналізу ОПП засвідчено, що є розбіжності у формі атестації здобувачів вищої освіти: в УДУ імені Михайла Драгоманова, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника передбачено захист бакалаврської роботи та комплексний кваліфікаційний екзамен, в УГСП, ТНПУ імені Володимира Гнатюка – лише комплексний кваліфікаційний екзамен. Студентам, які виконали вимоги навчального плану підготовки бакалавра і захистили бакалаврську роботу/склали комплексний кваліфікаційний екзамен, рішенням державної екзаменаційної комісії присвоюється відповідно до обраної спеціальності кваліфікація – бакалавр середньої освіти, вчитель географії, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника – бакалавр середньої освіти.

При розробці освітніх програм враховано нормативні вимоги щодо: обсягу кредитів ЄКТС (240 ЄКТС), необхідного для здобуття першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти; переліку компетентностей випускника певної освітньої програми; нормативного змісту підготовки здобувачів вищої освіти, орієнтованого на відповідні програмні результати навчання, що забезпечать формування визначеного переліку компетентностей; форм атестації здобувачів вищої освіти; наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в контексті регіональної привабливості. Щорічно ЗВО випускають понад 300 висококваліфікованих учителів географії, що складає значний кадровий потенціал для освітньої системи. Створення умов для належної професійної підготовки майбутніх учителів географії, її інтеграція з ринком

праці є ключовими факторами не лише для забезпечення якісної освіти, а й нарощення кадрового потенціалу.

Другою організаційно-методичною умовою ефективного формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії визначено синергію структурно-логічної організації освітнього процесу зі забезпечення природовідповідності, нарощення академічного потенціалу ефективності освіти і науки до пролонгованої зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість.

Синергія структурно-логічної організації освітнього процесу зі забезпечення природовідповідності є ключовим агентом для створення ефективної та гармонійної системи професійної підготовки майбутніх учителів географії для профільного навчання. Природовідповідність являє собою світоглядно-ціннісну основу взаємодії людини і природи, яка реалізується на трьох основних рівнях: внутрішньої природи (природа людини) – гармонійний розвиток особистості з навколишнім середовищем враховуючи її фізичне та ментальне здоров'я, формування екологічної етики і екологічної свідомості; зовнішньої природи (навколишнє природне середовище) – раціональне використання природних ресурсів, що не призводить до їх виснаження або деградації, впровадження ресурсозберезувальних технологій, мінімізація негативного впливу діяльності людини на довкілля, збереження біорізноманіття та екосистем; рівні природи окремих цивілізацій, країн – встановлення моральних принципів і обмежень в суспільстві щодо природокористування, враховуючи традицій, звичаї та знання народів щодо взаємодії з природою, забезпечення умов збалансованого функціонування соціальної, економічної та екологічної складових системи «суспільство-природа» [40].

Структурно-логічна організація освітнього процесу зі забезпечення природовідповідності передбачає інтеграцію принципів природовідповідності та педагогічних технологій, що сприяють розвитку і формуванню екологічної свідомості у майбутніх педагогів, саме:

- забезпечення послідовного та неперервного системно-функціонального процесу засвоєння ноосферологічних, квалітологічних цінностей, екологічних понять, знань, спрямовання на формування умінь, компетентостей з збалансованого природокористування [10];
- розробка логічно структурованих навчальних програм, які включають теми з питань природовідповідності, сталого розвитку та охорони довкілля на усіх рівнях організації освітнього процесу;
- розробка та впровадження спеціальних курсів, що охоплюють питання раціонального природокористування, сталого розвитку, екологічної етики та глобальних екологічних проблем;
- впровадження активних методів навчання (проектне навчання, експериментальні дослідження, польові роботи) та інтеграція сучасних технологій ГІС, ДЗЗ, ГІМ, що значно підвищують якість освіти, сприяють більш глибокому розумінню студентами проблем сталого розвитку території, розвитку відповідних професійних навичок (досліджувати вплив діяльності людини на природне середовище, проводити моніторинг змін у природному середовищі, створювати прогнози та моделі екологічних процесів); стимулюють зацікавленість актуальними місцевими, регіональними та міжнародними проблемами;
- залучення здобувачів до участі в екологічних ініціативах, рухах та проектах, які спрямовано на вирішення реальних питань збалансованого природокористування, гармонізованого розвитку соціальної, економічної і природної систем, сталого розвитку території та суспільства.

Організацію освітнього процесу зі забезпечення природовідповідності забезпечує комплексний підхід у системі професійної підготовки майбутніх учителів географії для профільного навчання, поєднуючи знання про природу з соціальною відповідальністю та практиками, що сприяє формуванню екологічної свідомості та культури, професійної компетентності, орієнтованої на сталий розвиток, необхідної для забезпечення викладання географії в умовах сучасних екологічних та геополітичних викликів соціальної турбулентності.

Системоутворююча роль у створенні й забезпеченні ОПП підготовки майбутніх учителів географії, формуванні професійної компетентності, зокрема профорієнтаційної компетентності належить науковим/науково-педагогічним школам (далі НШ та НПШ відповідно). «Наукова школа – неформальний творчий колектив дослідників, об'єднаних загальною програмою дослідження, спільністю підходів, стилем дослідницької роботи, що здійснює наукові дослідження під керівництвом лідера, робить внесок у розвиток та реалізацію дослідницької програми, здатний активно представляти та захищати цілі та результати програми» [44]. Нині існує багато наукових шкіл в системі професійної освіти, які сприяють підвищенню науково-дослідницької діяльності ЗВО, удосконаленню професійної підготовки майбутніх учителів. У контексті нашого дослідження ми проаналізували діяльність НПШ ЗВО, які були обрані майданчиком для проведення експериментального дослідження. Серед науково-творчих об'єднань УДУ імені Михайла Драгоманова доцільно виділити наукову школу «Соціально-філософські проблеми розвитку людини, її освіти та культури». Засновник і керівник – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, заслужений діяч науки і техніки В. Андрущенко. Напрями наукових досліджень наукової школи охоплюють кілька ключових областей: формування особистості в суспільствах перехідного типу; соціокультурні орієнтації молоді та студентів, їх динаміка та формування у трансформаційному суспільстві; комплексна проблема філософії, змісту та модернізації освіти; активних міжнародних навчальних та науково-дослідницьких зв'язків, які спрямовані на фундаментальне розуміння складних процесів, що відбуваються в суспільстві та освіті, розробку ефективних стратегій та рішень для адаптації та розвитку в умовах сучасного світу

Важливе місце займає НПШ «Контекстно-компетентнісна підготовка педагогічних кадрів: інтернаціоналізація вітчизняного досвіду», керівник – доктор педагогічних наук, професор Н. Дем'яненко. Мета діяльності НПШ полягає у конструюванні компетентнісно-контекстної моделі підготовки

педагогічних кадрів на тлі змін у структурі освітньої діяльності та концепції підготовки майбутніх викладачів закладів ЗВО, нарощуванні дослідницької компоненти в освітньому процесі. Напрями наукових досліджень НПШ: світовий контекст розвитку університету; інтернаціоналізація вищої школи України; історія вищої педагогічної освіти; компаративна педагогіка (кроскультурні дослідження), андрагогіка, герогогіка; розширення функцій педагогічного університету в інноваційному соціально-економічному середовищі; тьюторинг в освітньо-науковому просторі вищої школи. Напрями досліджень спрямовані на глибоке розуміння сучасних викликів та тенденцій у галузі педагогічної освіти, а також на розробку інноваційних підходів для підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів. Представники наукової школи Н. Дем'яненко досліджують проблеми теорії, історії, компаративістики професійно-педагогічної, загальнопедагогічної підготовки з урахуванням трансформаційних освітніх змін в Україні (І. Важинський, І. Кравченко, О. Лаврінченко, А. Монь, А. Нестреляй, І. Прудченко, Л. Соколовська та ін.), в контексті інтеграції національної системи освіти у світовий освітній простір (В. Бенера, А. Василюк, Ю. Коноваленко, О. Смольникова, О. Фізеші та ін.) та з позицій неперервності освіти, андрагогіки і герогогіки (Н. Ончул, О. Степаненко, Н. Чаграк та інші)

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка активно розвиває наукову діяльність через функціонування науково-дослідних підрозділів та лабораторій, які забезпечують ефективну наукову роботу в різних галузях знань. У контексті нашого дослідження значущими є результати наукових досліджень наукового центру екологічних інновацій ТНПУ імені Володимира Гнатюка – керівник доктор географічних наук, професор Л. Царик. Напрями роботи Центру спрямовані на вивчення проблем сталого природокористування, стану компонентів довкілля, природно-господарських систем, їх оптимізації, охорони та збереження екостанів і екоситуацій населених пунктів, об'єднаних

територіальних громад (ОТГ) і регіонів, що є ключовими завданнями сучасного суспільства [18].

У ДНВЗ імені Василя Стефаника функціонує 18 наукових шкіл. Актуальними в межах нашого дослідження є НШ «Екологічний простір сучасної освіти» під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Н. Лисенко, яку було створено у 1998 році за активної співпраці з академіком М. Стельмаховичем. Діяльність школи спрямована на дослідження екологічного потенціалу освітньо-виховного процесу на всіх етапах освіти на підставі системи наукових поглядів на людину та її місце у світі природи, а не лише суспільних відносин. Наукова школа співпрацює із ЗВО Республіки Польща (м. Ченстохова, м. Щецін, м. Слупськ), Румунії (м. Сучава), Угорської Республіки (м. Дебрецен, м. Гайдубесермень).

В Університеті Григорія Сковороди в Переяславі на педагогічному факультеті функціонують дві НППШ: «Технології формування професійної компетентності майбутніх учителів», керівник – доктор педагогічних наук, професор О. Шапран та «Професійна підготовка майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей в умовах модернізації вищої школи», керівник – доктор педагогічних наук, професор Ю. Шапран [16].

Напрями роботи наукової школи «Технології формування професійної компетентності майбутніх учителів»: формування професійної компетентності майбутніх фахівців; готовності вчителів до майбутньої професійної діяльності; технологічний підхід у професійній підготовці педагогічних кадрів; розробка інноваційних технологій навчання; використання можливостей регіональних університетських комплексів у неперервній освіті [17].

Формами і методами роботи наукової школи є підготовка здобувачів наукових ступенів до захисту кандидатських і докторських дисертацій; розробка і виконання держбюджетних наукових проєктів, інноваційних тем; поширення передового педагогічного досвіду, використання інноваційних технологій у закладах вищої освіти; здійснення експериментальної роботи,

Мета діяльності наукової школи «Професійна підготовка майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей в умовах модернізації вищої школи» полягає в оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей за умов модернізації вищої школи. Діяльність наукової школи зосереджена на таких аспектах: проведення ґрунтовного аналізу науково-методологічних підходів в аспекті професійної підготовки учителів природничо-математичних спеціальностей; визначення структури та рівнів сформованості готовності майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей до професійної діяльності в умовах Нової української школи (НУШ); теоретичне обґрунтування і практична апробація виокремлених педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей до професійної діяльності; розробка дієвих технологій формування професійної компетентності майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей з урахуванням викликів сьогодення; перевірка за допомогою методів математичної статистики ефективності розробленої розвивальної програми готовності майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей до професійної діяльності в умовах модернізації вищої школи; удосконалення освітніх програм професійної підготовки фахівців педагогічного профілю природничо-математичних спеціальностей [16].

Третьою організаційно-методичною умовою визначено структурно-логічну організацію освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості.

В умовах модернізації загальної середньої освіти Україна потребує учителів географії нової формації, здатних надавати якісні освітні послуги в умовах профільного навчання. Досягнення реалізації ключового завдання можливо завдяки оновленню матеріально-технічної бази та оптимізації освітнього процесу, відкритості системи фахової підготовки майбутніх учителів до впровадження інноваційних педагогічних технологій і вдосконалення

традиційних методів навчання. Проте, між соціальним замовленням на висококваліфікованих учителів географії з профорієнтаційною компетентністю для профільного навчання та традиційною професійною підготовкою в сучасних умовах утворився дисонанс, зумовлений кількома ключовими факторами – відсутністю затвердженого стандарту вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта, недосконалістю традиційної системи професійної підготовки, недостатньою співпрацею між закладами освіти і роботодавцями та певною невідповідністю програмних результатів навчання запитам стейкхолдерів, міжнародним стандартам.

Структурно-логічна схема професійної підготовки є важливим інструментом ефективної організації освітнього процесу в ЗВО, оскільки забезпечує комплексність, безперервність та наскрізність, наступність освітнього процесу, дотримання принципів системності та наступності при вивченні освітніх компонентів в ЗВО, сприяє формуванню професійних знань та умінь в логічній послідовності.

Процес структурно-логічної організації формування профорієнтаційної компетентності передбачає синергію теоретичного навчання та практичної підготовки. Зміст теоретичної підготовки у більшості ЗВО, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) за циклами обов'язкових освітніх компонентів загальної підготовки (українська мова, історія української державності, українська культура, філософія, іноземна мова, етика та естетика – загальною кількістю 30 ECTS); професійної підготовки (дисципліни психолого-педагогічної підготовки – психологія, педагогіка, методика навчання географії (30 ECTS) та науково-предметної підготовки – фізико- та суспільно-географічної наукової підготовки (90 ECTS)); цикл вибіркових дисциплін (60 ECTS.); практичної підготовки – навчальні практики з географічних дисциплін і навчальну та виробничу педагогічну (27 – 30 ECTS) практики.

Дисципліни загальної підготовки спрямовано на формування у здобувачів освіти фундаментальних знань та умінь – критичного мислення, ерудиції,

комунікативних навичок, які є передумовою для подальшого навчання та професійного розвитку. Дисципліни психолого-педагогічного циклу є ключовими компонентами підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності, забезпечують формування необхідних для ефективного викладання, організації профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання, виховання та психологічної підтримки учнів знання та уміння, а саме системи теоретичних знань з педагогіки (педагогічної теорії та діагностики), психології професійного самовизначення та професійної орієнтації учнів; про закономірності розвитку учнів різні вікові періоди, особливості організації профорієнтаційної роботи з різними віковими групами, методи діагности професійного самовизначення; форми, методи, технології профорієнтаційної роботи в ЗЗСО; здатності до організації профільного навчання та професійного самовизначення у процесі вивчення географії; уміння проєктувати індивідуальні освітні траєкторії старшокласників в умовах профільного навчання; розвитку емоційного інтелекту та здатності до рефлексії. Дисципліни науково-предметної підготовки сприяють формуванню у здобувачів освіти знань про природні процеси та явища; встановленню закономірностей взаємодії між компонентами природного середовища; соціально-економічні, політичні та культурні аспекти просторової організації суспільства, її форми; аналізуванню закономірностей розвитку та поширення природних процесів, моделювання змін, розроблення стратегії для збереження та раціонального використання природних ресурсів; аналізування регіональних аспектів територіальної організації суспільства, оцінювання соціально-економічних умов розвитку території та розробки стратегії її сталого розвитку.

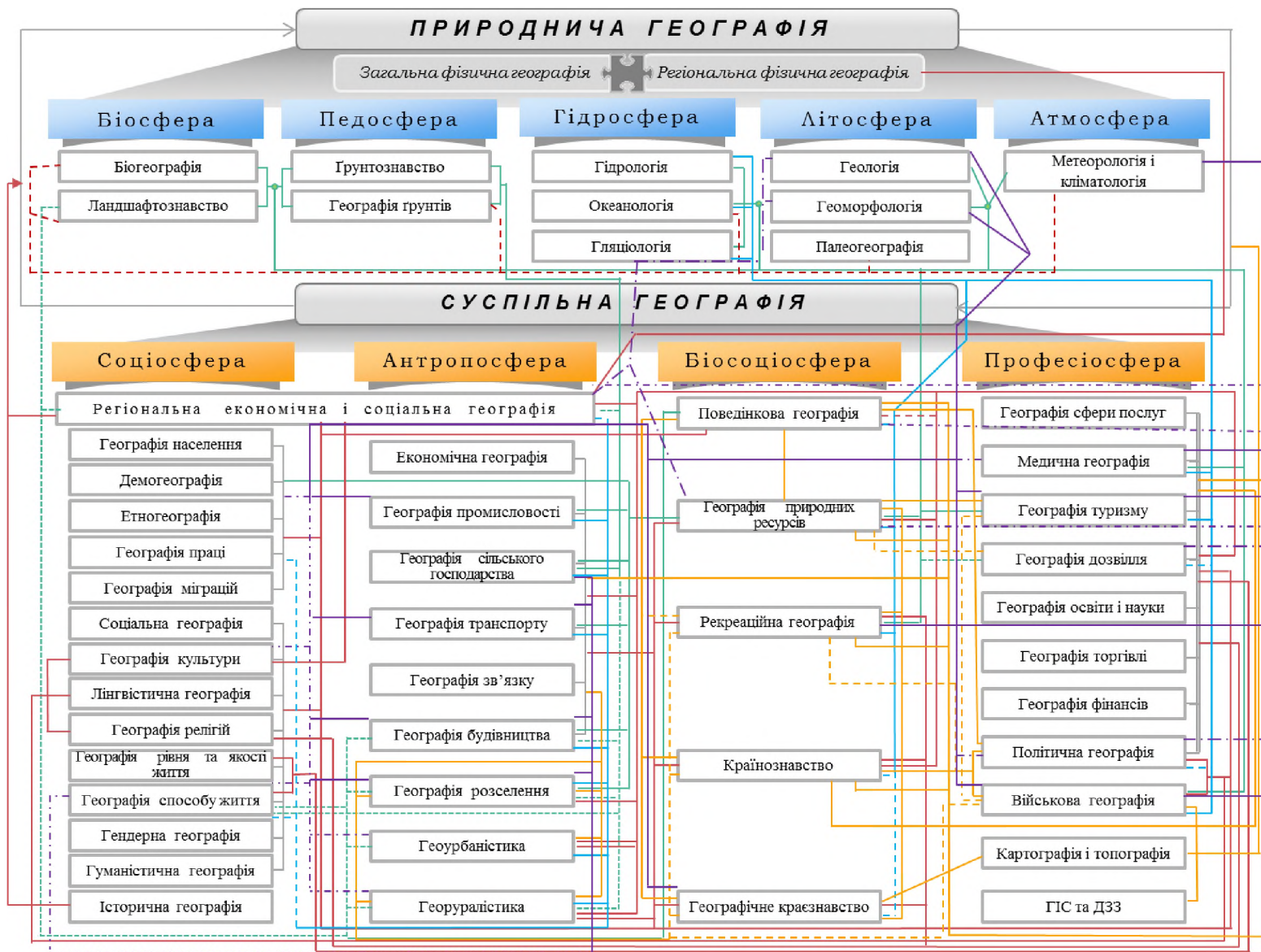
Проходження навчальних практики здобувачами освіти є першим етапом їх підготовки до професійної діяльності та має на меті закріплення теоретичних знань, практичних умінь, навичок, набутих під час вивчення дисциплін науково-предметної підготовки; формування умінь, навичок організації та проведення польових (комплексних фізико-географічних, економіко-географічних, картографічних) досліджень, туристсько-красознавчої роботи. Під

час проходження виробничої практики у майбутніх учителів географії відбувається систематизація, диференціація, корекція та оптимізація набутих профорієнтаційних знань і умінь, розвиток професійної рефлексії.

Географія має довгу історію розвитку, охоплює вивчення просторових аспектів природних процесів і явищ, діяльності людини на Землі та складається з численних галузевих напрямків і дисциплін, які вивчають широкий спектр питань. Головними гілками науки є природнича (фізична) і суспільна (соціально-економічна) географія, які комплексно досліджують компоненти географічної оболонки – природні, соціальні, економічні, соціо-природні, природно-техногенні та характер взаємин між людиною і природою (рис. 2.1). Географічна наука володіє значним конвергентним потенціалом і при дослідженні просторово-часової взаємодії природних умов і ресурсів та виробництва, господарського комплексу, природних і антропогенних чинників формування територіальних господарських систем та суспільних територіальних систем поєднує природничі, соціально-економічні, геоecологічні та технологічні знання.

Теоретичні та прикладні гідрологічні, гідрохімічні та гідроекологічні дослідження представлено у працях В. Хільчевського, В. Гребеня, В. Осадчого, С. Курило, Н. Шерстюк, Є. Павельчука, С. Сніжка. Особливості функціонування, динаміки ландшафтів та ландшафтного різноманіття досліджували М. Гродзинський (автор першого підручника з ландшафтної екології як навчальної дисципліни), В. Гуцуляк, В. Воловик, А. Гудзевич, Г. Денисик, Л. Стефанков, Г. Хаєцький.

Суспільно-географічні аспекти дослідження територіальної організації суспільства відображено в працях українських географів І. Гукалової, А. Доценка, С. Лісовського, К. Мезенцева, В. Нагірної, Л. Немец, Г. Підгрушного, М. Пістуна, Л. Руденка, О. Топчієва, О. Шаблія.



Легенда

— прями міждисциплінарні зв'язки
 - - - опосередковані міждисциплінарні зв'язки

Рис. 2.1 Структура внутрішніх взаємозв'язків географії з міждисциплінарних позицій

Дослідженню утворення та функціонування територіальних структур систем розселення присвячено праці зарубіжних і вітчизняних науковців: Дж. Фрідмана, М. Барановського, О. Великохатько, А. Доценка, В. Зінича, О. Топчієва, Л. Шабашової.

Дослідженням сучасних трансформацій урбанізованих регіонів, формуванню метрополісних регіонів присвячено праці О. Дронової, С. Лісовського, Є. Маруняк, К. Мезенцева, Н. Мезенцевої (Провотар), М. Мельника, Г. Підгрушного, Л. Руденка та інших.

Проблематиці вивчення рекреаційних систем, визначення туристсько-рекреаційного потенціалу регіону присвячено праці вітчизняних дослідників О. Бейдика, В. Герасименка, К. Коломієць, В. Сич, О. Топчієва, В. Яворської, Особливості формування та розвитку ринку туристичних послуг в Україні та світі успішно досліджують О. Бейдик, О. Бордун, О. Любіцева, М. Мальська, В. Смаль, Т. Ткаченко, М. Філь.

Суспільно-географічні аспекти різних видів та форм політичної активності досліджували М. Дністрянський, Н. Дністрянська, Г. Копачинський, А. Кузишин, Б. Яценко.

Категорію регіонального розвитку держави, функціональної структуризації території України досліджують Д. Мальчикова, К. Мезенцев, А. Мельничук, Н. Нагірна, Г. Підгрушний, М. Фащевський.

Питанням збалансованого розвитку та досягнення цілей сталого розвитку присвячено наукові праці Г. Білявського, В. Боголюбова, І. Горленко, М. Дробнохода, С. Лісовського, Л. Мельника Л. Руденка; розвиток освіти для сталого розвитку досліджували О. Висоцька, І. Вишенська, І. Коренева, В. Кириленко, О. Маслюківська, О. Пометун, В. Підліснюк, І. Рудик, Г. Чайковська. Теоретичні і прикладні аспекти збалансованого природокористування досліджено в працях Б. Данилишина, С. Лісовського, Л. Мельника, М. Хвесика. Категорію регіонального розвитку держави, функціональної структуризації території України досліджують Д. Мальчикова, А. Мельничук, К. Мезенцев, Н. Нагірна, Г. Підгрушний, М. Пістун,

М. Фащевський. Використання геоінформаційних технологій в географічних дослідженнях вивчали Е. Бондаренко, Л. Даценко, Т. Козаченко, Д. Ляшенко, В. Остроух, Л. Руденко, В. Самойленко, О. Світличний, В. Чабанюк.

Географія як наука допомагає усвідомити взаємозв'язки між природними і соціально-економічними процесами, наслідки впливу людської діяльності на довкілля, планувати розвиток територій, вирішувати екологічні та соціально-економічні проблеми. Географічні знання є необхідними для реалізації цілей сталого розвитку, управління природними ресурсами, підвищення якості життя населення країни.

Здійснено систематизацію сфер змісту географічних наук у структурі синергетично об'єднаних фундаментального, прикладного спеціального, системоутворювального методологічного, системоутворювального професійно-орієнтованого блоків (рис. 2.2).

Фундаментальний блок включає загальну, регіональну фізичну географію, науки, які вивчають компоненти й фактори географічної оболонки (геологія, геоморфологія, гідрологія, океанологія, метеорологія і кліматологія, ландшафтознавство, біогеографія, географія ґрунтів і ґрунтознавство) та науки, які є складовими блоку біосоціосфери (суспільна географія). Біосоціосфера є складною системою, в якій інтегруються знання про природні системи (біосфера) і суспільство (соціосфера), які допомагають зрозуміти особливості взаємодії природного середовища та людства та їх наслідки, що є важливим підґрунтям для сталого розвитку.

Прикладний спеціальний блок синергізує науково-прикладний потенціал таких складових суспільної географії як соціосфера, антропосфера та професіосфера. Соціосфера зосереджується на вивченні соціальних аспектів та явищ у геопросторі – демографічних процесів, культурних особливостей, соціально-економічних відносин та соціальних явищ, що відбуваються на певній території. Антропосфера досліджує особливості природокористування та взаємодії людини з інфраструктурою, впливу її діяльності на навколишнє середовище й геопростір: формування та розвиток економічних структур

(промислових, агропромислових об'єктів), систем розселення, зокрема ефективних і екологічно стійких міських середовищ, їх вплив на природні та соціальні системи, що є провідними агентами для досягнення збалансованого розвитку та покращення якості життя населення.

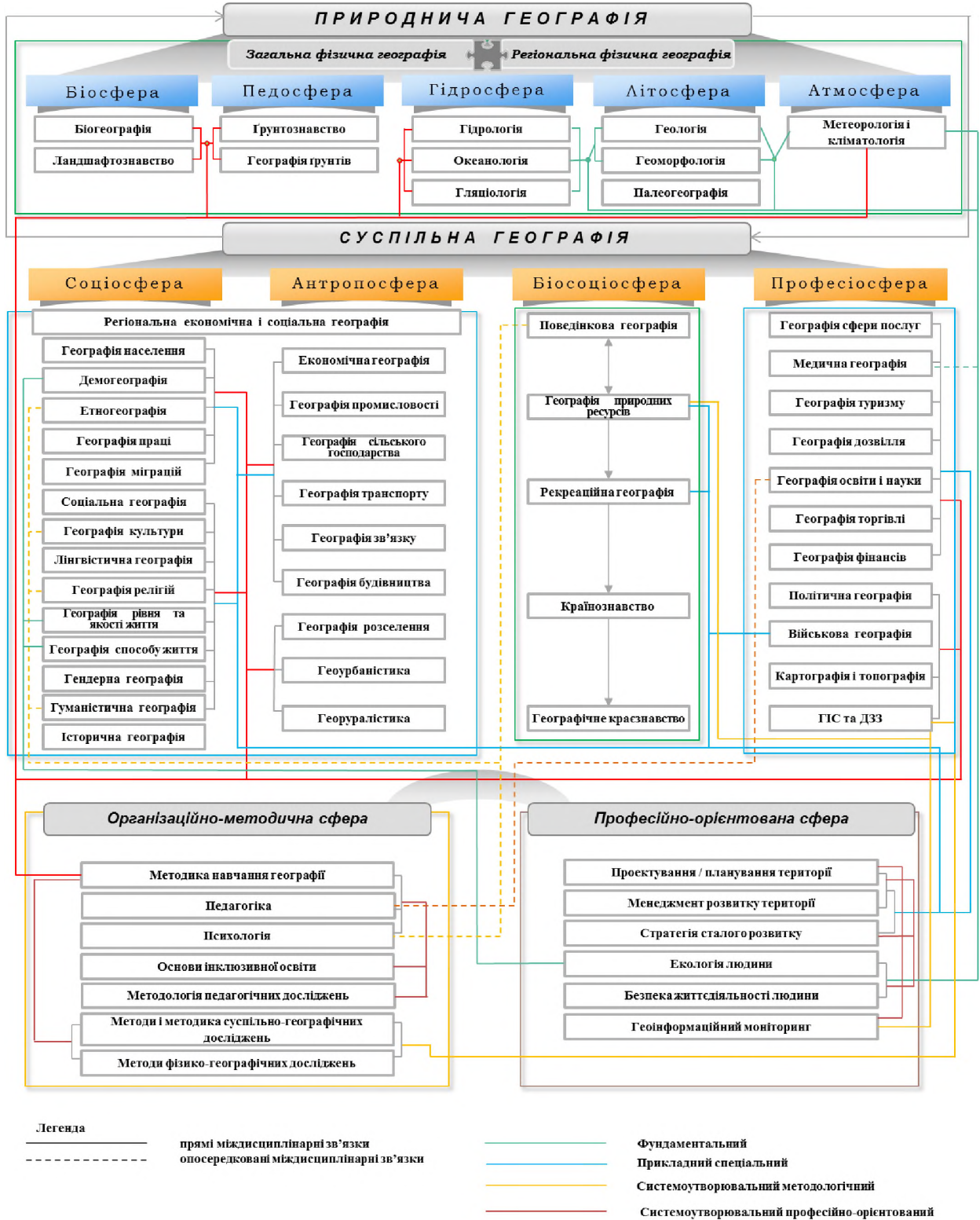


Рис. 2.2 Структурно-логічна схема систематизації змісту географічних наук

Професіосфера охоплює широкий спектр галузевих напрямів географії, які зосереджені на вивченні різних видів економічної діяльності, їх впливу на економічний та соціальний розвиток території та сприяють формування практичних навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. Системоутворювальний блок включає компоненти, які допомагають набути професійні уміння, необхідні для ефективного викладання, проведення наукових досліджень та створюють підґрунття для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в освітній сфері та сприяти науковому прогресу в галузі географії. Системоутворювальний професійно-орієнтований блок сприяє формуванню розумінню взаємозв'язків між економічними, соціальними та екологічними процесами, що відбуваються на різних територіальних рівнях, актуальних проблем сталого розвитку, планування територій та екології людини складних.

Здійснено систематизацію сфер змісту географічних наук, обґрунтовано міжпредметні зв'язки та значення структурно-логічного змісту фундаментального, прикладного спеціального, системоутворювального методологічного, системоутворювального професійно-орієнтованого блоків географічних наук у системі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії.

2.2. Структурно-логічна схему організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання

З метою забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної діяльності в старшій профільній школі було розроблено структурно-логічну схему організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у етапах організації пускового (18 кредитів ECTS, з них 2 кредити відведено на теоретичне навчання та 5 кредитів – на практичне навчання), академічного (9 кредитів ECTS, з них 1,8 – теоретичне навчання, 1,5 – практичне навчання), психолого-педагогічного (24 кредити, з них 4 –

теоретичне навчання, 3 – практичне навчання), природничо-географічного (33 кредити ECTS,, з них 10 – теоретичне навчання, 7 – практичне навчання), суспільно-географічного (48 кредитів ECTS,, з них 10 – теоретичне навчання, 8 – практичне навчання), діагностичного (27 кредитів ECTS), професійно-орієнтованого (12 кредитів ECTS) блоків дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації (9 кредитів ECTS) (рис. 2.3).

Відповідно до навчального плану спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) (2022 р.) в УДУ імені Михайла Драгоманова майбутні учителі географії здобувають знання та вміння, опановуючи цикли дисциплін: цикл загальної підготовки, який містить освітні компоненти – українська мова (за професійним спрямуванням), історія української державності, українська культура, філософія, громадянська освіта та основи демократії, академічна культура, іноземна мова, цифрові освітні технології (педагогічні), культура здоров'я особистості, який складає 30 кредитів ECTS; цикл професійної підготовки, який включає дисципліни структурних складових: драгоманівські студії – психологія, педагогіка, етика та естетика, методика навчання географії та науково-предметна підготовка – геологія, загальне землезнавство, картографія з основами топографії, метеорологія і кліматологія, гідрологія та океанологія, геоморфологія, геоінформаційні системи та технології, основи дистанційного зондування Землі, географія населення і розселення, суспільна географія, історична географія, географія ґрунтів з основами ґрунтознавства, основи ландшафтознавства, фізична географія материків і океанів, географія світового господарства, методи і методика географічних досліджень, регіональна економічна і соціальна географія, географія України, рекреаційна географія, поведінкова географія, які складають 30 та 87 кредитів ECTS відповідно; цикл практичної підготовки – навчальні практики з геології, метеорології і кліматології, картографії з основами топографії, гідрології, геоморфології, географії ґрунтів з основами ґрунтознавства, комплексну економіко-географічну та фізико-географічну (ландшафтну) практики, навчальну та виробничу педагогічну практики, навчальну культурологічну

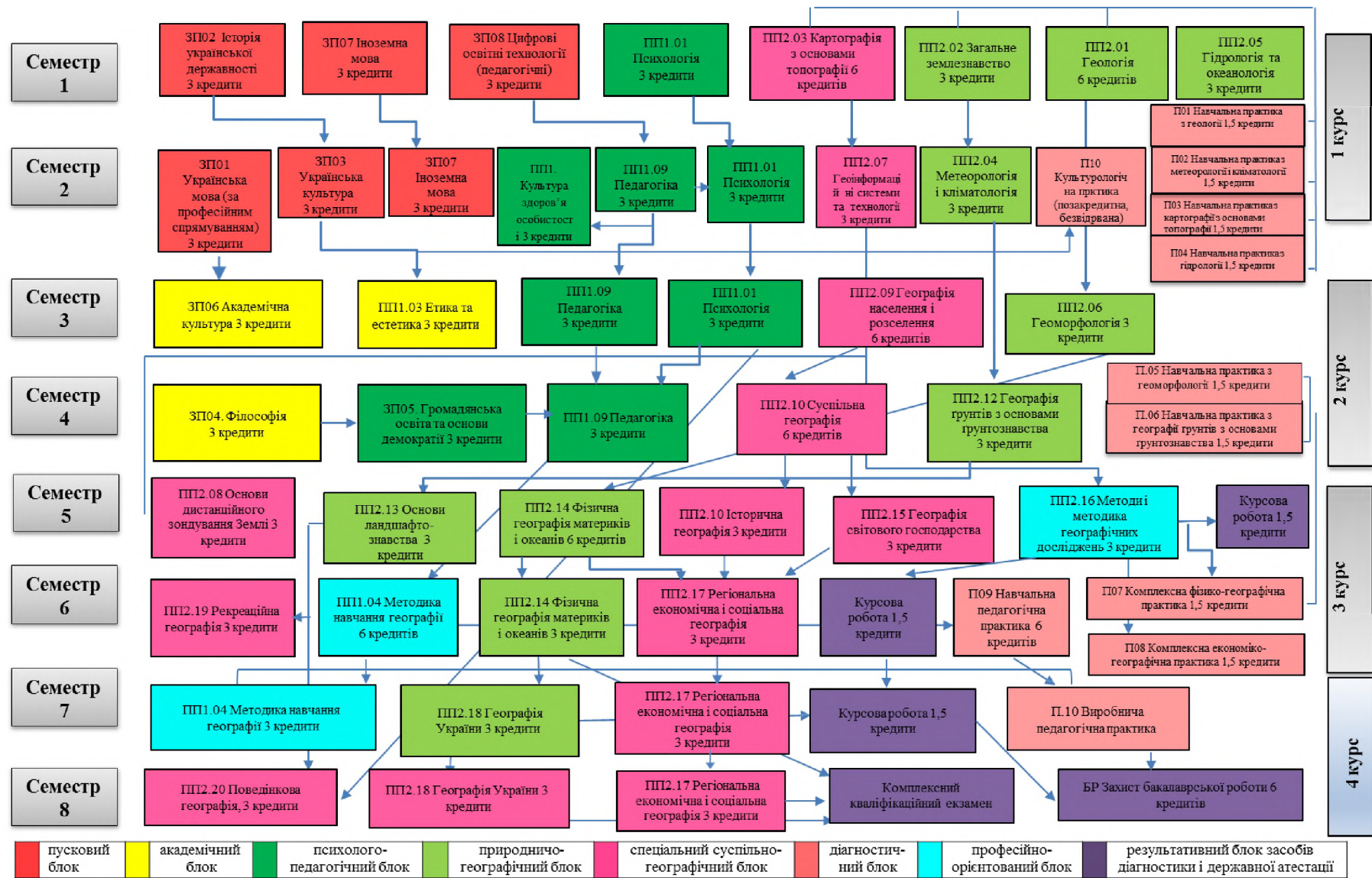


Рис. 2.3. Структурно-логічна схема організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання

практику (безвідривна, позакредитна), який складає 27 кредитів ECTS; дисципліни вільного вибору студентів – 60 кредитів ECTS.

Виокремлено пусковий блок структурно-логічної схеми організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, який включає освітні компоненти «Історія української державності», «Українська культура» «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова», «Цифрові освітні технології (педагогічні)» та спрямований на всебічний розвиток майбутніх учителів географії, формування широкого спектру фундаментальних, професійно-методичних знань та умінь як складових компетенцій, необхідних для забезпечення наскрізності навчання, особистісного зростання й успішного виконання функції викладання.

«Історія української державності» (3 ECTS) є обов'язковим освітнім компонентом, вивчається на першому курсі у першому семестрі та передбачає формування історично-предметної компетенції, яка включає системні знання про історію українського народу, особливості державно-політичного, соціально-економічного, духовного та культурного розвитку української держави; уміння користуватися понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, методологічним інструментарієм аналізу історичних подій, здійснювати пошук та аналізувати історичний матеріал, досліджувати події та явища української історії в контексті світової історії, встановлювати взаємозв'язки між історичними процесами у минулому та на сучасному етапі; застосовувати набуті історичні знання для прогнозування тенденцій світового розвитку та історичних процесів в Україні. Дисципліна «Історія української державності» є пререквізитом ОК «Історія української культури», «Географія України». Набуті знання з історії української державності та державотворення є підґрунтям для розуміння ключових аспектів географічного простору України, зокрема формування державних утворень, території та адміністративно-територіального устрою України; національної ідентичності та культурного розвитку країни; наслідків впливу суспільно-політичних інституціональних змін на розвиток

країни, становлення геополітичного статусу України на міжнародній арені; впливу історичних подій на розподіл і розміщення населення, сучасний стан та розвиток економіки.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» (3 ECTS) вивчається на першому курсі у другому семестрі та сприяє формуванню мовленнєвої компетенції та культури мовлення у майбутнього учителя географії, що передбачає засвоєння знань з граматики, функцій, стилів мови та культури мовлення, специфіки усної і писемної форм мови фаху; базується на здатності логічно формувати думки, дотримуватись послідовності і точності їх викладу; писати тексти основних документів з дотриманням орфографічних та пунктуаційних норм; грамотно складати та оформляти документацію відповідно до чинних вимог [31].

«Іноземна мова» (6 ECTS) опановується на першому курсі у першому та другому семестрах; сприяє формуванню у майбутніх учителів географії іншомовної комунікативної компетенції, яка передбачає: розвиток мовних навичок, уміння роботи з іншомовною лексикою та граматичними конструкціями; розвиток здатності до вільного володіння лексикою і термінологією з фаху, писемного та усного ділового мовлення; підвищення загального рівня ділового спілкування іноземною мовою.

«Історія української культури» (3 ECTS) вивчається на першому курсі у другому семестрі та сприяє формуванню у майбутніх учителів географії обізнаності та здатності у сфері культури, які полягають в тому, що студенти повинні знати закономірності виникнення та джерела формування української культури; особливості її розвитку на різних етапах історії України; сутнісні ознаки духовної культури нашого народу; вміти аналізувати явища духовного життя; усвідомлювати природу різних жанрів художньої творчості і видів мистецтв; орієнтуватись в світі духовної культури, розрізняти світобачення і світорозуміння культурно-історичних епох; аналізувати закономірності виникнення і розвитку мережі об'єктів культури в регіонах; формувати у майбутніх

учителів географії розуміння культурного ландшафту як складової географічного простору України.

«Цифрові освітні технології (педагогічні)» (3 ECTS) опановується на першому курсі у першому семестрі та сприяє формуванню комп'ютерно-технологічної компетенції, яка передбачає формування розуміння функціоналу комп'ютерних текстових, графічних редакторів, баз даних, умінь використовувати програмне забезпечення відповідно до освітніх вимог. Цифрові освітні технології є пререквізитом для вивчення ОК «Методика навчання географії», «Геоінформаційні системи»; сприяє розвитку у майбутніх учителів географії здатності створювати пізнавальний географічний контент, інтерактивне освітнє середовище, використовуючи цифрові інструменти, що сприяє розвитку зацікавленості учнів до географії та підвищенню їх ефективності діяльності на уроках.

Ідентифіковано академічний блок структурно-логічної схеми організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, що включає дисципліни – «Академічна культура», «Філософія», «Етика та естетика» і спрямовано на розвиток у майбутніх учителів географії критичного мислення, ціннісних орієнтацій, професійної етики та академічної дисципліни, що є важливими складовими успішної професійної діяльності.

Однією з ключових компетенцій, якою мають оволодіти здобувачі вищої освіти, є академічна культура. Так, обов'язковий освітній компонент «Академічна культура» (3 ECTS), який вивчається на другому курсі у третьому семестрі, сприяє формуванню вищезазначеної компетенції, яка поєднує у собі певний комплекс знань, умінь і ставлень, а саме: знання ціннісно-нормативних складових освітнього простору та академічного середовища; здатність до академічного читання і письма, академічної комунікації та академічного менеджменту; розуміння та дотримання етичних принципів в науковій і професійній діяльності.

«Філософія» (3 ECTS) вивчається на другому курсі у третьому семестрі та має на меті допомогти студентам засвоїти філософські принципи досягнення дійсності за допомогою базових філософських категорій, створити умови для формування філософсько обґрунтованого світогляду, самостійного стилю мислення. Формування філософської компетенції передбачає засвоєння філософського категоріального апарату, філософських практик та вчень; методологій наукового пізнання; розвитку умінь формувати свою світоглядну позицію та доводити власні переконання; аналізувати та вирішувати професійні задачі на основі філософського осмислення ситуації. Філософія є передумовою для подальшого вивчення дисциплін таких як «Суспільна географія», «Методи і методика географічних досліджень», «Поведінкова географія» та інших. Пізнання філософських концепцій природи простору, часу, буття, принципів діалектики, еволюції, руху, об'єктивності формують методологічний фундамент для розуміння майбутніми учителями географії географічних процесів і явищ, зокрема просторової організації; специфіки взаємодії між людьми та природою; критичного аналізу ідеологічних, соціально-політичних, культурних факторів розвитку суспільства та методів наукового пізнання в географії.

Серед компетенцій, якими повинен оволодіти майбутній учитель географії, пріоритетне значення має морально-етична компетенція, яка належить до надпредметних та має інтегрований характер. «Етика та естетика» (3 ECTS) є обов'язковим освітнім компонентом, який вивчається на другому курсі у третьому семестрі. Етика та естетика є гілкою філософії, яка досліджує специфіку сприйняття людиною навколишнього світу з морального та естетичного погляду. Морально-етична компетенція поєднує в собі розуміння сутності моралі, системи моральних норм та цінностей у суспільстві; морального аспекту виховання; сутності мистецтва, його структури, функцій, закономірностей художнього процесу, значення прекрасного в житті людини; усвідомлення значення категорії естетики у професійній діяльності; уміння використовувати набуті знання у професійній діяльності, повсякденному житті,

діловому спілкуванні; керуватися етичними принципами у педагогічній діяльності, дотримуватися принципів рівності та толерантності; визначати моральний зміст поведінки людини; етичні аспекти зв'язків в системі «людина – природа», вибудовувати гармонійні відносини з природним середовищем. Дисципліна синергізує зв'язки з філософією, історією української культури, поведінковою географією.

Етика та естетика у системі професійної підготовки майбутніх учителів географії окреслює етичні принципи географічних досліджень; естетичний аспект впливає на сприйняття географічного простору та поведінку людини в ньому, дотримання принципів естетики при візуалізації даних, результатів дослідження, створенні картографічних матеріалів, що поліпшує їх сприйняття для користувачів.

Виділено блок психолого-педагогічний блок структурно-логічної схеми організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, що містить освітні компоненти «Педагогіка», «Психологія», «Громадянська освіта та основи демократії», «Культура здоров'я особистості», які формують у майбутніх учителів географії знання та уміння необхідні для ефективної професійної діяльності в сфері освіти.

Однією з ключових дисциплін у системі фахової підготовки майбутніх учителів географії є «Психологія» (9 ECTS), яку студенти опановують протягом 1-3 семестрів; її спрямована на формування у здобувачів освіти психологічної компетенції методологічної фахової складової профорієнтаційної компетентності, яка включає систему знань про особливості розвитку психіки, психічних процесів у різні вікові періоди та індивідуально-психологічні властивості особистості; методики діагностики психологічних властивостей особистості відповідно до віку; аспекти психології навчання, учіння, виховання й психології педагогічної діяльності та особистості учителя; уміння складати програму діагностичного дослідження та адаптувати психологічні методи і методики дослідження, враховуючи вік досліджуваного; діагностувати

особливості прояву різних психічних процесів, станів та властивостей учнів, психологічні особливості засвоєння навчальної інформації з метою корекції педагогічного процесу; розрізняти індивідуально-психологічні якості та властивості учнів з метою ефективної взаємодії в різних видах діяльності; створювати позитивне психологічне середовище в класі; використовувати різноманітні психологічні методики та інструменти для підтримки освітнього процесу.

Освоєння даної дисципліни є необхідною передумовою для подальшого вивчення освітніх компонент із циклів загальної та професійної підготовки, зокрема «Педагогіки», «Методики навчання географії», «Поведінкової географії» (розкриває психічні закономірності взаємодії людини і навколишнього середовища, які відіграють важливу роль у формуванні поведінки), а також дисциплін вільного вибору. Знання основ психології допомагають учителям ліпше розуміти своїх учнів, створювати сприятливі умови для їхнього навчання та виховання, будувати позитивні взаємини з учнями та їх батьками, а також розвивати власні професійні якості та навички.

Освітній компонент «Педагогіка» (9 ECTS), яку студенти вивчають протягом 2-4 семестрів, є базовим у системі фахової підготовки майбутніх учителів географії, адже спрямовано на забезпечення теоретичної і практичної підготовки студентів до виконання функціональних обов'язків учителя, передбачає ознайомлення їх з методами навчання, специфікою планування уроків, особливостями організації освітнього процесу, педагогічними технологіями та інноваціями, які можна застосовувати на уроках географії. Вивчення курсу сприяє формуванню у студентів педагогічної компетенції та компетенції методології педагогічних досліджень методологічної фахової складової профорієнтаційної компетентності, яка включає систему знань про сутність, зміст та методи науково-педагогічного дослідження; особливості становлення, розвитку та соціалізації та формування особистості учнів; основні закономірності, функції та етапи процесу навчання; концептуальні положення та сучасні тенденції системи освіти в світі та Україні; зміст та функції

педагогічної діяльності вчителя НУШ; форми організації освітнього процесу; закони, закономірності, принципи, методи та технології навчання; організаційні форми виховної роботи в школі; сутність і закономірності побудови взаємодії учителя та учнів на засадах партнерської взаємодії; напрями і засоби професійного самовдосконалення. На основі набутих знань формуються уміння застосовувати на практиці теоретичні знання про психолого-фізіологічні особливості учнів різного віку; визначати оптимальні методи, засоби, форми навчання та виховання відповідно до педагогічної ситуації з урахуванням особистісних потреб учнів; вибудовувати взаємодію «учитель-учень-батьки» на засадах педагогіки партнерства; приймати ефективні рішення при вирішенні професійних задач відповідно до принципів навчання і виховання; аналізувати, узагальнювати досвід педагогів-новаторів, власний педагогічний досвід; розробляти і реалізовувати програму професійного самовдосконалення та розвитку. Опанування дисципліни є необхідною передумовою для подальшого вивчення освітнього компонента «Методика навчання географії», успішного проходження навчальної та виробничої педагогічних практик.

Згідно Державного стандарту базової середньої освіти одним із ціннісних орієнтирів реалізації мети базової середньої освіти є формування в учнів культури здорового способу життя. Досягти цих результатів можливо за умов впровадження підходів здоров'язбережувальної педагогіки в освітній процес, що потребує відповідної фахової підготовки майбутніх учителів. Вивчення на першому курсі у другому семестрі дисципліни «Культура здоров'я особистості» (3 ЄCTS) забезпечує формування у майбутніх учителів географії валеологічної культури, валеологічного мислення та компетенцій екологічних здоров'язбережувальних людини професійно-орієнтованої (репродуктивної) складової профорієнтаційної компетентності, що передбачає оперування знаннями, уміннями щодо збереження і зміцнення власного здоров'я та окремих цільових груп; створення безпечних умов життя і професійної діяльності.

«Громадянська освіта та основи демократії» (3 ECTS) вивчається на другому курсі у четвертому семестрі та розглядає аспекти демократичного розвитку суспільства, сприяє формуванню у студентів усвідомлення значення демократичних цінностей у суспільно-політичному житті держави; її спрямовано на формування у студентів базових громадянських компетенцій, політичної та правової культури, здатності реалізовувати власні права та виконувати обов'язки як члена суспільства згідно з правовими принципами, установленими державою; здатності до політичної активності, усвідомлення цінності розвитку відповідального, справедливого громадянського суспільства та необхідності його сталого розвитку; використання інструментів демократично-правової держави як в професійній, так і громадській діяльності; сприяє розвитку у майбутніх учителів географії розуміння сутності глобалізаційних процесів, їх впливу на демократію, національні стратегічні пріоритети та уміння впроваджувати ці знання в освітній процес.

Визначено природничо-географічний блок структурно-логічної схеми організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, який включає обов'язкові компоненти – «Загальне землезнавство», «Геологія», «Гідрологія та океанологія», «Метеорологія і кліматологія», «Геоморфологія», «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства», «Основи ландшафтознавства», «Фізична географія материків і океанів», «Географія України» (блок «Фізична географія України»), які об'єднано в єдину систему на основі узагальнення об'єкта дослідження (географічної оболонки) та спрямовані на вивчення закономірностей зародження, поширення природних об'єктів, процесів та явищ в географічній оболонці, взаємозв'язків між ними та впливу на розвиток суспільства, формування у майбутніх учителів географії розуміння географічної оболонки як планетарного природного комплексу Землі, середовища життя для людства.

Згідно з навчальним планом підготовки студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія), «Загальне землезнавство» (3 кредити ECTS) вивчається на першому курсі у першому семестрі. Загальне землезнавство є

фундаментальною наукою, яка вивчає закони організації, функціонування й історію розвитку географічної оболонки, виступає теоретичним підґрунтям для опанування низки дисциплін (геології, метеорології, гідрології та океанології, геоморфології, географії ґрунтів, біогеографії та інших природничих наук), поєднуючи їх предметно й методологічно. Головними завданнями загального землезнавства є: засвоєння знань про основні властивості Землі як планети та їх географічне значення; географічне значення форми, розмірів, рухів та інших властивостей Землі; географічну оболонку як складний, цілісний соціо-природний комплекс; ознайомлення з методами розв'язування географічних задач. Вивчення курсу передбачає формування у студентів загальних фізично-географічних землезнавчих компетенцій природничо-географічної складової профорієнтаційної компетентності, які забезпечують сформованість у студентів знань про: етапи розвитку географії від античних часів до наших днів, спадщину видатних землезнавців; парадигми та методологічні засади сучасного землезнавства; історію формування уявлень про Землю і Всесвіт; основні гіпотези утворення Всесвіту та Сонячної системи; докази і наслідки рухів Землі; роль гравітаційного й магнітного поля Землі у процесах на земній кулі; будову й організацію географічної оболонки. На основі цих знань формуються уміння: давати загальну характеристику Землі як планети; обґрунтовувати географічні наслідки параметрів Землі як планети; пояснювати основні властивості і закономірності географічної оболонки; характеризувати будову і властивості складових географічної оболонки; розв'язувати задачі на осьове обертання та орбітальний рух Землі, визначення місцевого і поясного часу за географічною довготою, часу сходу і заходу Сонця та тривалості дня тощо; характеризувати наслідки впливу людини на географічну оболонку.

У системі фахової підготовки майбутніх учителів географії провідне місце посідає геологія, яка вивчає внутрішню будову Землі і процеси, які відбуваються у її надрах та на земній поверхні, умови утворення мінералів, гірських порід, корисних копалин і закономірності їх розміщення. «Геологія» (6 ECTS) є обов'язковим освітнім компонентом, який вивчається на першому

курсі у першому семестрі. Метою і основними завданнями геології як навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань про будову і речовинний склад Землі, ендегенні та екзогенні процеси (динамічна геологія, вулканологія, сейсмологія, геологія моря, гідрогеологія), геологічну історію Землі (палеонтологія, історична геологія, палеогеографія), прикладні питання геології (вчення про корисні копалини, інженерна геологія). Вивчення курсу передбачає формування у студентів геологічної компетенції літосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка включає систему знань про: походження, форму, розміри і внутрішню будову Землі, методи її дослідження; речовинний склад земної кори (мінерали і гірські породи, родовища корисних копалин); види, характер ендегенних та екзогенних процесів; геологічну історію Землі, методи її дослідження; геохронологічну і стратиграфічну шкали; принципи побудови геологічних і палеогеографічних карт. На основі набутих формуються уміння: визначати мінерали і гірські породи за визначниками мінералів і гірських порід; описувати відслонення гірських порід і ендегенні процеси; визначати та обґрунтовувати наслідки геологічних процесів для формування рельєфу та утворення корисних копалин; будувати літологічні колонки і розрізи; визначати залишки викопних організмів; будувати геологічні і літолого-фаціальні карти. Геологія забезпечує формування базових знань та умінь для розуміння основ та вихідних положень метеорології і кліматології, гідрології та океанології, геоморфології, ландшафтознавства, фізичної географії материків і океанів тощо [8; 33].

Освітній компонент «Гідрологія та океанологія» (3 ECTS) є обов'язковим, який вивчається у першому семестрі першого року навчання та спрямовано на формування уявлення про загальні закономірності будови гідросфери, її походження та розвиток; закономірності географічного розподілу водних об'єктів різних типів на земній кулі; суть основних гідрологічних процесів в гідросфері; методи вивчення водних об'єктів; розкрити практичне значення водних об'єктів, гідрологічних процесів для господарської діяльності та вирішення завдань охорони природи. ОК «Гідрологія та океанологія» є

пререквізитом таких навчальних дисциплін як «Метеорологія і кліматологія», «Геоморфологія», «Фізична географія материків і океанів», «Географія України», «Основи ландшафтознавства», оскільки поверхневі та підземні води впливають на формування рослинного покриву і природних ландшафтів, форм рельєфу, кліматичних систем та розвиток процесів та явищ в атмосфері. Вивчення курсу передбачає формування у студентів гідрологічної, океанологічної, гляціологічної компетенцій гідросферної складової профорієнтаційної компетентності, яка включає систему знань про фізичні та хімічні властивості та кругообіг води у природі; будову річок і річкових басейнів; джерела і типи живлення, механізм течії річок; основні характеристики та розподіл річкового стоку на земній кулі; режим і особливості господарського використання річок; походження, типи і закономірності поширення на планеті озер, боліт, підземних вод, льодовиків; Світовий океан та його частини, фізичні і хімічні властивості океанічних вод; явища і процеси, що відбуваються у Світовому океані, географічні закономірності їх проявів; особливості використання ресурсів океану та гідроекологічні проблеми, які виникають при їх господарському використанні. На основі цих знань формуються уміння: визначати вододіли та виділяти басейни стоку; визначати морфометричні і фізико-географічні характеристики річкового басейну; визначати гідрографічні характеристики басейну річки; будувати поперечний переріз русла річки та план річки в ізобатах; визначати характеристики стоку річки; обчислювати витрати води річки за максимальною швидкістю водного потоку; морфометричні характеристики озера, будувати план озера в ізобатах, пояснювати закономірності просторово-часових змін гідрологічних характеристик водних об'єктів та виявляти фактори зміни гідрологічних умов на планеті.

«Метеорологія і кліматологія» (3 ECTS) є обов'язковим освітнім компонентом, який реалізовано у другому семестрі першого року навчання та націлено на формування у майбутніх учителів географії компетенції з метеорології і кліматології атмосферної складової профорієнтаційної

компетентності, яка дозволяє оволодіти знаннями про: хімічний склад і будову атмосфери; радіаційний і тепловий режим атмосфери та земної поверхні; географічний розподіл температури повітря на Землі; характеристики вологості повітря; класифікацію хмар та їх особливості; умови утворення атмосферних опадів, їх класифікацію та загальні закономірності розподілу на Землі; місцеві ознаки погоди; чинники формування клімату; особливості морського і континентального клімату; сприяє формуванню у студентів розуміння законів радіаційного випромінювання, термодинаміки та статички атмосфери, процесів тепло- і вологообміну, циркуляції атмосфери. На основі цих знань формуються уміння: характеризувати роль складових атмосфери в атмосферних процесах; визначати та характеризувати особливості радіаційного, теплового режиму земної поверхні та атмосфери, режиму вологості повітря; визначати роль циркуляції атмосфери у формуванні погодних умов; характеризувати чинники формування клімату; характеризувати кліматичні пояси і типи клімату Землі; визначати вплив людини на клімат. Метеорологія і кліматологія має тісний зв'язок з багатьма природничими та прикладними науками, зокрема гідрологією, геологією, геоморфологією, географією ґрунтів, а засвоєння програмного матеріалу дисципліни дозволяє краще розуміти та засвоювати географічні процеси, що вивчаються у регіональних курсах не лише фізичної географії, а й соціально-економічної.

Освітній компонент «Геоморфологія» (3 ECTS) вивчається в першому семестрі другого року навчання. Навчальна дисципліна «Геоморфологія» спрямована на формування у майбутніх учителів географії базових знань про особливості морфології, генезису та історії розвитку форм земної поверхні, які є підґрунтям для розуміння загальних і регіональних закономірностей будови земної поверхні, особливостей впливу будови і поширення різноманітних форм рельєфу на природні компоненти географічного ландшафту. Попередниками курсу визначено освітні компоненти «Геологія», яка формує необхідні знання для розуміння будови земної поверхні, земної кори; «Гідрологія та океанологія», що формує уявлення про вплив поверхневих і підземних вод на

формування земної поверхні, «Метеорологія і кліматологія», що розкриває рельєфоутворюючу роль метеорологічних факторів (температури повітря, кількості опадів, їх розподілу за сезонами року тощо). Курс «Геоморфологія» є пререквізитом таких навчальних дисциплін як «Фізична географія материків і океанів», «Географія України», «Основи ландшафтознавства». Цей курс передбачає формування у студентів геоморфологічної компетенції літосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка включає систему знань про форми рельєфу та їх елементи, класифікації рельєфу; процеси та чинники рельєфоутворення; рівнинний і гірський рельєф материків; рельєф дна Світового океану; ендегенні та екзогенні процеси, їх рельєфоутворюючу роль; методи геоморфологічних досліджень і геоморфологічне картографування. На основі цих знань формуються уміння обґрунтовувати походження, розвиток рельєфу та рельєфоутворюючих процесів, визначати форми рельєфу та їх морфологічні елементи; типи рельєфу, зв'язок рельєфу з геологічною будовою земної кори та іншими природними процесами, господарською діяльністю; проводити польові геоморфологічні дослідження; складати геоморфологічні карти і профілі [8; 36].

Освітній компонент «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» (3 ECTS) вивчається в другому семестрі другого року навчання. Вивчення курсу передбачає формування у студентів географічно ґрунтознавчої компетенції педосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка включає систему знань: про роль ґрунту в природі та житті людини; фактори ґрунтоутворення, морфологію, механічний, хімічний, мінеральний склад ґрунтів; схему процесу ґрунтоутворення, формування родючості та інших властивостей ґрунту під впливом комплексу природніх та антропогенних факторів; закономірності поширення ґрунтів на земній кулі, ґрунтово-географічне районування та особливості ґрунтів ґрунтово-біокліматичних областей, агроекологічну характеристику ґрунтів України та земельні ресурси світу і України. У базисі знань формуються уміння: визначати механічний, хімічний та структурний склад ґрунту; визначати вміст гумусу, вологи у ґрунті,

вбирну здатність, кислотність та лужність ґрунту; закладати та описувати ґрунтові розрізи; володіти методикою картування ґрунтів. Курс передує навчальним дисциплінам «Фізична географія материків і океанів», «Основи ландшафтознавства», «Географія України» [8].

Освітній компонент «Основи ландшафтознавства» (3 ECTS) вивчається в п'ятому семестрі третього року навчання. Завданнями ландшафтознавства є дослідження і картографування просторової структури ландшафтних комплексів різних рівнів організації; вивчення особливостей функціонування, динаміки і розвитку ландшафтних комплексів, кількісних і якісних змін морфологічних і морфометричних параметрів ландшафтних комплексів внаслідок природного розвитку і впливу господарської діяльності людини; оцінка природно-ресурсного потенціалу ландшафтних комплексів та їх придатності для господарського використання; оцінка впливу господарської діяльності людини на ландшафтні комплекси, їх стійкості до антропогенного навантаження. Опанування курсу передбачає формування у студентів ландшафтознавчої компетенції біосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка дає змогу оволодіти знаннями про: типологічну і регіональну класифікацію ландшафтів, їх вертикальну і горизонтальну структуру; особливості функціонування, розвитку природно-територіальних комплексів різних рангів (ландшафти, урочища, фації); методи дослідження і картографування ландшафтів; роль і місце ландшафтознавства в системі підготовки вчителя географії. На основі цих знань формуються уміння: визначати, досліджувати і описувати ландшафтні комплекси за типовим планом; будувати ландшафтні профілі і складати ландшафтні карти; читати ландшафту карту, розрізняти на карті і місцевості одиниці типологічної і регіональної класифікації ландшафтів [8; 31].

«Фізична географія материків і океанів» (9 ECTS) – опановується на 3-4 курсах (6 й 7 семестри) та спрямовано на поглиблення у студентів системи знань про загальні закономірності просторової диференціації географічної оболонки та особливості їх прояву в межах окремих материків і океанів та

фізико-географічних регіонів. Вивчення курсу передбачає формування у студентів компетенції регіональної фізично-географічної материків і океанів природничо-географічної складової профорієнтаційної компетентності, яка дозволяє оволодіти знаннями про: основні етапи дослідження та освоєння материків і океанів; загальні особливості природи океанів і материків, глобальні зв'язки між ними; особливості тектонічної, геологічної будови, рельєфу, кліматичної системи материків і океанів, особливості поширення ґрунтів, рослинності і тваринного світу по території континентів та життя в океані; геопросторові закономірності поширення і основні риси природних зон світу; типовий план характеристики материка та океану. На підґрунті цих знань формуються уміння: характеризувати етапи дослідження та освоєння материків і океанів; пояснювати загальні риси природних умов океанів і материків та визначати чинники, що їх зумовлюють; визначати та обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки між континентами та океанами; давати комплексну фізико-географічну характеристику природно-територіальних комплексів материків та океанів, їх регіональних одиниць за типовим планом [8; 38].

Освітній компонент «Географія України» включає два блоки «Фізична географія України» та «Економічна і соціальна географія України», які вивчаються у сьомому та восьмому семестрах відповідно. Вивчення блоку «Фізична географія України» (3 ECTS) передбачає формування у студентів регіональної фізично-географічної компетенції природничо-географічної складової профорієнтаційної компетентності, яка синергізує у студентів знання про: особливості фізико-географічного положення України; загальні риси геологічної та орографічної будови України; чинники, що формують клімат України; закономірності розподілу тепла і кількості атмосферних опадів по території України; закономірності формування, розміщення річкової та озерної мережі України, особливості залягання і поширення підземних вод; основні типи ґрунтів та закономірності поширення ґрунтового покриву; видову різноманітність та закономірності поширення рослинного покриву й тваринного світу по території України; проблеми охорони природи, історію

розвитку і формування ПЗФ України, їх функції, географію; структуру та основні функції національної екологічної мережі; закономірності диференціації природного середовища, чинники формування природно-територіальних комплексів, схему та таксономічний ряд фізико-географічного районування України, типи природно-територіальних комплексів ландшафтного рівня України; географічне положення, чинники формування, регіональну організацію, компонентний склад, природно-ресурсний потенціал і господарське використання ландшафтів Українських Карпат та Кримських гір; геологічну історію утворення западин Чорного та Азовського морів, закономірності формування гідрологічного та гідрохімічного режимів морських басейнів. На основі цих знань формуються уміння: визначати та обґрунтовувати закономірності розвитку фізико-географічних процесів та явищ на території України, взаємозв'язки між компонентами природи, давати оцінку природних умов та природних ресурсів; здійснювати комплексну характеристику геологічної та орографічної будови України; пояснювати особливості формування, розміщення родовищ корисних копалин, орографічних об'єктів; пояснювати особливості прояву кліматоутворюючих чинників на території України, закономірності територіального розподілу кліматичних елементів; пояснювати закономірності формування та поширення внутрішніх вод, їх природно-ресурсний потенціал та екологічні проблеми; надавати комплексну характеристику водних об'єктів за типовим планом; розкривати закономірності формування і поширення основних типів ґрунтів територією України; характеризувати видовий склад рослинного і тваринного світу України та зональні закономірності його поширення; аналізувати основні функції природоохоронних територій та об'єктів різної категорії заповідності, обґрунтовувати закономірності розміщення об'єктів ПЗФ України; пояснювати принципи і методи фізико-географічного районування України; складати комплексну фізико-географічну характеристику рівнинних ландшафтів України; складати комплексну фізико-географічну характеристику гірських ландшафтів України, пояснювати закономірності їх родової і видової

диференціації, особливості прояву вертикальної поясності в Українських Карпатах та Кримських горах; характеризувати географічне положення, морфометричні показники, особливості гідрологічного і гідрохімічного режиму Чорного та Азовського морів; аналізувати природно-ресурсний потенціал та екологічні проблеми морських басейнів [8; 39].

Спеціальний суспільно-географічний блок структурно-логічної схеми організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання містить дисципліни «Картографія з основами топографії», «Геоінформаційні системи та технології», «Основи дистанційного зондування Землі», «Географія населення і розселення», «Суспільна географія», «Історична географія», «Географія світового господарства», «Регіональна економічна і соціальна географія», «Рекреаційна географія», «Поведінкова географія» та спрямовано на формування у майбутніх учителів географії розуміння сутності територіальної організації суспільства, її форм, закономірностей, трансформаційних процесів, що в ній відбуваються, проблеми взаємодії природи і суспільства в системі «природа – людина – господарство», принципи переходу суспільства до сталого розвитку та умінь регіональних досліджень.

«Картографія з основами топографії» (6 ECTS) є обов'язковим освітнім компонентом, який вивчається у першому семестрі першого року навчання. Картографія перебуває на перетині компетенцій багатьох областей наукових знань, допомагає вирішувати проблеми в таких галузях як територіальне планування, розселення населення, екологія, транспорт, туризм, економіка тощо. Поєднання картографічного методу з ГІС, аерокосмічним методом, ДЗЗ для картографії є потужним інструментом системного аналізу та візуалізації процесів і явищ суспільного розвитку. Вивчення курсу передбачає формування у студентів картографічної компетенції суспільно-географічної складової професіосферної компоненти профорієнтаційної компетентності, яка включає знання: про етапи та основи проектування, складання карт, топографічних планів; способи зображення, систему знакову систему карт; картографічні

проекції та їх практичне значення; уміння: читати карту, топографічні плани та вирішувати по ним професійні завдання; графічного моделювання просторової інформації, створювати картографічні твори; користуватися геодезичними приладами. Курс є важливою передумовою для вивчення таких освітніх компонентів як «Геоінформаційні системи та технології» та «Основи дистанційного зондування Землі».

Освітній компонент «Геоінформаційні системи та технології» (3 ECTS) є обов'язковим та вивчається на першому курсі у другому семестрі; ГІС є потужним інструментом при проведенні географічних досліджень та використовуються у територіальному плануванні, екологічному менеджменті, інвентаризації природних ресурсів, оптимізації землекористування, при налагодженні логістики, розміщенні об'єктів інфраструктури тощо; функціонал ГІС дозволяє проводити аналіз просторових взаємозв'язків між різними географічними об'єктами і явищами, визначити причинно-наслідкові зв'язки та моделювати розвиток явищ і процесів у просторі та часі, здійснювати моніторинг змін у природному середовищі (використання земель, динаміка зміни площ лісових масивів, стан водних ресурсів), аналізувати просторові тенденції у соціально-економічних системах (як розселення населення, розподіл трудових ресурсів тощо). Вивчення курсу передбачає формування у студентів геоінформаційної компетенції суспільно-географічної складової професіосферної компоненти профорієнтаційної компетентності, яка забезпечує формування у студентів знань про зміст і способи просторового аналізу та вимірювання у ГІС; методи формалізації просторово-розподіленої інформації; принципи введення, збереження та редагування даних у ГІС; класифікацію просторових об'єктів у ГІС; статистичні поверхні у ГІС; способи візуалізації даних та результатів у ГІС; умінь: обрати необхідні умови для створення проекту ГІС з урахуванням вихідних вимог; вводити, зберігати та редагувати дані у ГІС; побудувати базу даних; працювати з таблицями, вибірками; вимірювати просторові об'єкти; проводити географічний аналіз даних; створювати статистичні поверхні.

Освітній компонент «Географія населення і розселення» (6 ECTS) є одним із базових серед суспільно-географічних дисциплін та вивчається на другому курсі у третьому семестрі. Змістове наповнення навчальної дисципліни спрямовано на вивчення загальних особливостей демографічної ситуації в світі, закономірностей руху (природного та механічного), структури, розміщення населення, його територіальної організації та слугує теоретичною базою при вивченні окремих країн, регіонів у курсах «Регіональна економічна і соціальна географія», «Географія України» тощо. Вивчення курсу передбачає формування у студентів компетенції з географії населення і розселення суспільно-географічної складової соціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності, яка забезпечує набуття студентами знань про просторові відмінності відтворення, розміщення населення, формування систем розселення, розподілу працересурсного потенціалу та у структурі зайнятості, міграційних процесах; расовий, етнічний та релігійний склад населення; тенденції у світових урбанізаційних процесах, форми урбанізації та соціально-економічні і екологічні проблеми великих міст світу; умінь аналізувати просторові тенденції природного відтворення населення та обґрунтовувати їх вплив на динаміку чисельності населення, розраховувати демографічні показники; аналізувати історичні та сучасні тенденції міграційних процесів, визначати причини та наслідків їх впливу на розподіл населення, соціально-економічний розвиток регіонів; аналізувати соціологічні теорії і концепції про расові та етнічні процеси ідентифікації, етнічні особливості розвитку територій України та світу; визначати структуру працересурсного потенціалу балансу трудових ресурсів регіонів, країн світу, визначати напрями вдосконалення структури зайнятості, аналізувати моделі ринку праці; аналізувати особливості розміщення міського та сільського населення, тенденції урбанізаційних процесів у світі.

На другому курсі у четвертому семестрі освітній компонент «Суспільна географія» (6 ECTS), яку спрямовано на формування у студентів фундаментальних знань з суспільної географії, вивчення ключових понять

географії світового господарства, регіональної економічної і соціальної географії, географії України, рекреаційної географії, прикладних аспектів суспільно-географічних досліджень. Опанування курсу передбачає: формування у студентів системи знань про зміст, структури та функцій суспільної географії; становлення та розвиток суспільної географії в різні періоди, її структуру; засвоєння основних понять – «територія/простір», «просторова організація», «територіальний поділ праці», «суспільно-географічне положення», «суспільно-просторові процеси»; категорії, терміни; теорії і концепції, закономірності, принципи, чинники розміщення продуктивних сил, регіонального розвитку, суспільно-географічного районування; географічні основи взаємодії суспільства і природи; методи дослідження в суспільній географії, вміння аналізувати просторову організацію суспільства, пояснювати суспільно-просторові процеси, оцінювати наслідки взаємодії людини і природи; аналізувати демографічну ситуацію; соціально-економічний розвиток території, основні політико-географічні процеси тощо [8; 34].

На третьому курсі у п'ятому семестрі обов'язковим є освітній компонент «Дистанційне зондування Землі» (3 кредити ECTS). Вивчення курсу передбачає формування у студентів дистанційно зондувальної компетенції з суспільно-географічної складової професійно-орієнтованої компоненти профорієнтаційної компетентності, яка забезпечує набуття знань про: сутність, принципи дистанційного зондування Землі, фізичні основи отримання даних дистанційного зондування Землі та сфери їх застосування; сутність дешифрування та інтерпретації космічних знімків; прилади та програмне забезпечення для інтерпретації космічних знімків; умінь: використовувати програмне забезпечення для роботи з даними ДЗЗ; опрацьовувати дані ДЗЗ, застосовувати їх для вирішення професійних задач; створювати багат шарові моделі, карти, які інтегровані в ГІС.

Освітній компонент «Історична географія» (3 ECTS) є обов'язковим, забезпечується на третьому курсі у п'ятому семестрі. Опанування дисципліни

сприяє формуванню у майбутніх учителів географії розуміння просторово-часових змін у процесі взаємодії соціально-економічних та природних систем минулих епох та історично-географічної компетенції соціосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка забезпечує набуття знань про: історичні етапи становлення політичної карти світу, міграції та просторові форми розселення; історичний процес розвитку світової та регіональних систем господарювання; формування міжнародного географічного поділу праці; умінь: аналізувати політичну карту і державний устрій в різні історичні епохи, визначати рівень соціально-економічного розвитку держав і регіонів на різних етапах історичного розвитку.

Узагальнює науково-практичні положення, які розкрито у таких базових курсах як «Основи теорії суспільної географії», «Географія населення і розселення» освітній компонент «Географія світового господарства» (3 кредити ECTS), який вивчається на третьому курсі у п'ятому семестрі. Змістове наповнення курсу орієнтовано на вивчення сучасних тенденцій розвитку світового господарства, його галузевої структури, форм територіальної організації та систем управління в окремих галузях. Вивчення курсу передбачає формування у майбутніх учителів географії первинної економічно-географічної компетенції антропосферної компоненти профорієнтаційної компетентності, яка забезпечує формування знань про: сучасну політичну карту світу, соціально-економічну типологію держав світу; значення і роль НТП та НТР у розвитку світового господарства, особливості науково-технічної політики провідних країн світу; функціонально-галузеву та територіальну структуру світового господарства; характер сучасного міжнародного поділу праці; особливості трансформаційних та глобалізаційних процесів у світовому господарстві в контексті їх впливу на процеси регіональної інтеграції національних господарств; чинники та особливості територіальної організації галузей світового господарства (паливної промисловості, електроенергетики, металургії, машинобудування, хімічної, сфери агробізнесу, галузей сфери, транспорту); сучасні форми міжнародного економічного співробітництва та

шляхи їх реалізації в системі світового господарства; умінь: аналізувати сучасні тенденції та перспективи розвитку світового господарства; характеризувати сучасні трансформації у міжнародному поділі праці, розкривати його роль у світовому господарстві; аналізувати та обґрунтовувати принципи розміщення основних галузей світового господарства; аналізувати структуру та зрушення в галузях світового господарства і визначати чинники, що їх зумовлюють; давати комплексну характеристику окремих галузей світового господарства; розкривати роль і значення форм міжнародного економічного співробітництва [8].

Обов'язковим є освітній компонент «Регіональна економічна і соціальна географія» (3 ECTS), який опановується здобувачами освіти у шостому, сьомому та восьмому семестрах. Регіональна економічна і соціальна географія забезпечує формування цілісного просторово-часового розуміння сучасної геополітичної ситуації, соціально-економічних процесів в різних країнах і регіонах світу. Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування у майбутніх учителів географії регіонально-економічної та соціально-географічної компетенції соціосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка охоплює сформованість у студентів знань про – типологічні підходи до поділу країн світу та соціально-економічні типи країн світу, закономірності формування, розвитку і розміщення макрорегіонів світу; особливості розвитку економіки різних соціально-економічних типів держав світу; уміння – аналізувати регіональні економіко- і соціально-географічні закономірності формування і розвитку держав; визначати рівень соціально-економічного розвитку держав і регіонів на різних стадіях їх історичного розвитку; досліджувати та порівнювати структуру господарства різних соціально-економічних типів держав світу та визначати напрями їхнього економічного і соціального розвитку; складати комплексні економіко- та соціально географічні характеристики окремих субрегіонів, регіонів та держав; здійснювати оцінку сучасного рівня та напрямів економічної інтеграції держав [8].

Попередниками навчальної дисципліни «Регіональна економічна і соціальна географія» є такі освітні компоненти – «Суспільна географія», «Географія населення і розселення», «Географія світового господарства», «Фізична географія материків та океанів».

Блок «Економічна і соціальна географія України» (3 ECTS) є складовою частиною освітнього компоненту «Географія України», вивчається у восьмому семестрі та передбачає формування у студентів регіонально-економічної та соціально-географічної компетенції соціосферної складової профорієнтаційної компетентності, яка охоплює сформованість у студентів знань про – основні риси і особливості економіко-географічного положення України; структуру, особливості розміщення та рівень забезпечення природними ресурсами, проблеми їх освоєння; принципи використання природно-ресурсного потенціалу в умовах ринкової економіки; сучасний стан та регіональні особливості демографічних, міграційних, етнічних та розселенських процесів в Україні; характер сучасної економічної ситуації в Україні, основні показники соціально-економічного розвитку держави; секторальну структуру економіки України; роль і значення промислового комплексу в економіці України; основні риси та особливості галузево-функціональної і територіальної структури промислового комплексу; закономірності та географічні особливості розміщення промислового потенціалу; роль і значення аграрного сектора в економіці України; основні чинники розвитку, інтенсифікації сільського господарства в ринкових умовах, географію виробництва основних видів сільськогосподарської продукції; галузеву структуру рослинництва і тваринництва; сучасний стан розвитку та географію галузей сфери послуг; особливості розвитку транспорту України в умовах ринкових відносин, галузеву структуру; риси, структуру та географію міжнародних економічних відносин України в контексті національних інтересів; умінь – застосовувати теоретичні знання, систему наукових методів дослідження у вирішенні сучасних соціально-економічних проблем розвитку України; здійснювати оцінку економіко-географічного положення України; господарську оцінку

природних умов і ресурсів з метою раціонального природокористування; аналізувати сучасну демографічну ситуацію, географію ринку праці, міграції, міські та сільські системи розселення та обґрунтовувати їх вплив на розвиток господарства України; аналізувати тенденції розвитку й функціонування галузей економіки України; обґрунтовувати роль сучасних трансформаційних процесів в структурній перебудові господарства; визначати роль і місце держави в міжнародному поділі праці в умовах глобалізації світової економіки.

На третьому курсі у шостому семестрі вивчається освітній компонент «Рекреаційна географія» (3 ECTS), який орієнтовано на формування розуміння у майбутніх учителів географії теоретико-методичних основ просторового розвитку процесів рекреації в медико-біологічному, економічному, соціальному та географічному (територіальному) проявах. Опанування курсу передбачає формування у студентів рекреаційно географічних компетенцій біосоціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності, які сприяють набуттю у студентів знань: про рекреаційну діяльність, рекреаційне господарство як складну систему; структуру, географію туристсько-рекреаційних ресурсів та особливості їх впливу на формування рекреаційного господарства; галузеву та територіальну структуру рекреаційного господарства; типи територіальних рекреаційних систем, їх суть, функції, властивості; умови, чинники, принципи та критерії рекреаційного районування, таксономічні одиниці рекреаційного районування України та світу. Набуті знання формують уміння: здійснювати комплексну оцінку забезпеченості території рекреаційними ресурсами, рекреаційних потреб населення; визначати особливості галузевої та територіальної структури рекреаційного господарства країни, чинники, що їх зумовили; аналізувати модельні рекреаційні системи України та світу; характеризувати рекреаційні райони України і світу; розробляти рекомендації щодо вдосконалення територіальної організації ТРС; аналізувати напрями вдосконалення рекреаційно-туристичного комплексу України; організовувати надання рекреаційних послуг, туристсько-рекреаційну роботу.

Під час вивчення дисципліни відбувається систематизація набутих при вивченні фізико-географічних, суспільно-географічних та психолого-педагогічних дисциплін знань та умінь.

Освітній компонент «Поведінкова географія» (3 кредити ECTS) вивчається на четвертому курсі у восьмому семестрі та має на меті сформувати у майбутніх учителів географії здатність розуміти механізми сприйняття людиною середовища, формування просторових уявлень людини про території, особливості поведінкових відповідей людини на зовнішні умови та використовувати ці уявлення в прикладних географічних дослідженнях. Вивчення курсу передбачає формування у студентів поведінково-географічних компетенцій біосоціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності, які охоплюють сформованість у студентів знань: особливості сенсорного сприйняття людиною навколишнього середовища; чинники, які впливають на формування середовищних (просторових) уявлень людини; особливості сприйняття людиною міського простору, сільських територій, природних ландшафтів та моделі її поведінки в цих середовищах; принципи формування образів окремих регіонів, держав світу та особливості сприйняття їх людиною; регулятори індивідуальної та суспільної поведінки: нормативні системи, системи культурних цінностей; просторові відмінності системи культурних цінностей, національного характеру та соціотипової поведінки етносів; базові методи та методики досліджень поведінкової географії; умінь: аналізувати механізми формування середовищних уявлень людини; аналізувати та обґрунтовувати вплив культурних цінностей на суспільну поведінку та розвиток територій; обґрунтовувати особливості впливу нормативних систем, системи культурних цінностей на поведінку та спосіб життя людей, включаючи соціальні взаємодії та особистий розвиток; аналізувати моделі поведінки людини в різних ситуаціях та економічних, соціальних і культурних умовах проживання та визначати як вони впливають на поведінку індивідів та груп.

Професійно-орієнтований блок дисциплін містить обов'язкові освітні компоненти «Методика навчання географії», «Методи і методика географічних

досліджень», які сприяють розвитку методологічної фахової готовності у майбутніх учителів географії до профорієнтаційної діяльності в умовах профільного навчання.

Освітній компонент «Методика навчання географії» (9 ECTS) викладається у шостому та сьомому семестрах і спрямований на комплексну підготовку майбутнього учителя географії до професійної діяльності. Курс передбачає набуття здобувачами освіти компетенцій методологічної фахової професійної орієнтації профорієнтаційної компетентності, а саме – методології навчання географії та удосконалення компетенції методології педагогічних досліджень. Вивчення курсу забезпечує у студентів формування знань: про науково-теоретичні основи методики навчання географії у ЗЗСО; концептуальні засади організації освітньо-виховного процесу; стан навчально-методичного забезпечення вивчення географії, зміст та структуру навчальних програм, зміст підручників, посібників з географії; принципи навчання географії та шляхи їх реалізації у освітньому процесі; освітні технології в організації освітньо-виховного процесу; типологію і структуру уроків з географії; систему сучасних засобів навчання географії, їх дидактичні особливості та методику застосування, традиційні та інтерактивні форми навчання; методи науково-педагогічних досліджень. Базис знань забезпечує набуття умінь: орієнтуватися у сучасному освітньому просторі; формувати особистісно-орієнтоване і мобільне середовище учнів; застосовувати теоретичні знання з психолого-педагогічних дисциплін та науково-предметної підготовки при організації освітньо-виховного процесу; забезпечувати єдність мети, змісту, методів та засобів навчання, його організаційних форм; організовувати та проводити науково-педагогічні дослідження з актуальних проблем методики навчання географії; здійснювати комплексний методичний аналіз освітніх ресурсів з географії; планувати навчальну, методичну, наукову, організаційну і виховну роботу учителя географії; моделювати різні типи та форми навчальних занять, організовувати самостійну роботу учнів; здійснювати добір системи ефективних методів, прийомів, форм, засобів

навчання для організації навчально-науково-пізнавальної діяльності учнів та впроваджувати їх на практиці; аналізувати, узагальнювати та впроваджувати у практичну діяльність перспективний педагогічний досвід зі забезпечення викладання курсів шкільної географії. Методику навчання географії орієнтовано на підготовку майбутніх учителів географії до педагогічної практики, яка сприяє набуттю студентами досвіду професійно-педагогічної діяльності [8].

Освітній компонент «Методи і методика географічних досліджень» (3 кредити ECTS) реалізовано у п'ятому семестрі на 3 році навчання та спрямовано на набуття майбутніми учителями географії розуміння методики дослідження компонентів природних комплексів та соціально-економічних систем; практичних навичок проведення фізико-географічних (геолого-геоморфологічних, гідрологічних, метеорологічних і кліматичних, ґрунтознавчих, біогеографічних та ландшафтознавчих тощо) та суспільно-географічних (геодемографічних, розселенських, урбаністичних, гео економічних, геополітичних тощо) досліджень. Вивчення курсу передбачає формування у студентів компетенцій методологічних фахових професійної орієнтації, а саме суспільно-географічних та фізико-географічних дослідницьких компетенцій, які дозволяють оволодіти знаннями про: методологічні та методичні підходи, методики проведення суспільно-географічних/фізико-географічних досліджень; концепції, принципи та методи географічних досліджень, їх зміст, функціонал; методи збору та методики обробки географічних даних, представлення інформації, напрями формалізації у географічних дослідженнях; організацію і планування етапів географічних досліджень; уміннями – складати програму проведення географічних досліджень; працювати з джерельною базою; застосувати на практиці географічні методи дослідження; використовувати інструментарій ГІС та ДЗЗ в географічних дослідженнях; узагальнювати результати досліджень, формулювати висновки, готувати аналітичні записки, картографічні матеріали. Набуті під час вивчення дисципліни знання, уміння та навички дозволяють

підготувати на належному науково-методичному рівні курсові та кваліфікаційну роботи.

Діагностичний блок включає навчальні та виробничі практики. Обов'язковою складовою освітнього процесу здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія) є практична підготовка, яка врегульовується ОПП підготовки майбутніх учителів географії освітнього ступеня бакалавр передбачено проведення 10-ти практик, серед яких 8 навчальних (з геології, гідрології, картографії з основами топографії, метеорології і кліматології, геоморфології, географії ґрунтів з основами ґрунтознавства, комплексна фізико-географічна (ландшафтна) комплексна економіко-географічна), 1 навчальна педагогічна та 1 виробнича практики (табл.2.2). Практична підготовка формує у здобувачів освіти розуміння значення фізико-географічних та суспільно-географічних об'єктів, явищ і процесів для сталого розвитку суспільства, сприяє засвоєнню основних закономірностей організації освітньо-виховного процесу в ЗЗСО, набуттю професійних умінь та навичок, первинного досвіду професійної діяльності.

Таблиця 2.2

Структура і організація проходження практик

| № з/п | Вид практики | Назва практики | Кількість тижнів | К-ть кредитів ЄКТС | Семестр | Орієнтовні терміни проведення |
|-------|--------------|---|------------------|--------------------|---------|-------------------------------|
| 1. | Навчальна | Геологія | 1 | 1,5 | 2 | травень-червень |
| | | Метеорологія і кліматологія | 1 | 1,5 | 2 | травень-червень |
| | | Картографія з основами топографії | 1 | 1,5 | 2 | травень-червень |
| | | Гідрологія | 1 | 1,5 | 2 | травень-червень |
| | | Геоморфологія | 1 | 1,5 | 4 | червень |
| | | Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства | 1 | 1,5 | 4 | червень |
| | | Комплексна економіко-географічна практика | 1 | 1,5 | 6 | червень |

| № з/п | Вид практики | Назва практики | Кількість тижнів | К-ть кредитів ЄКТС | Семестр | Орієнтовні терміни проведення |
|-------|--------------|---|------------------|--------------------|---------|-------------------------------|
| | | Комплексна фізико-географічна (ландшафтна) практика | 1 | 1,5 | 6 | червень |
| | | Пропедевтична (педагогічна) | 2 | 3 | 6 | лютий-березень |
| 2. | Виробнича | Виробнича | 6 | 9 | 7 | вересень-жовтень |

Сформульовано основні завдання практичної підготовки, а саме [7]:

- навчальних практик фізико-географічного блоку – оволодіння студентами методами ведення маршрутних і стаціонарних спостережень за фізико-географічними об'єктами, явищами і процесами, набуття умінь встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними, обробки польових матеріалів і складання компонентних і комплексних фізико-географічних характеристик, профілів і карт;
- комплексної економіко-географічної практики – закріплення основних положень методики польових економіко-географічних досліджень, розширення географічного світогляду майбутніх учителів географії, підвищенні їх професійно-географічної та загальної культури;
- пропедевтичної та виробничої педагогічних практик – ознайомлення здобувачів вищої освіти з структурою та змістом освітнього процесу в ЗЗСО, особливостями роботи та педагогічним досвідом учителів географії і класних керівників; поглиблення предметно-фахових знань з географії та психолого-педагогічних дисциплін, формування умінь використовувати їх для розв'язування педагогічних проблем; створювати освітнє середовище, встановлювати сприятливий психологічний клімат в колективі та взаємодію з учнями; планувати, проводити та аналізувати уроки, позакласні заняття з географії, використовувати традиційні методи навчання та інновації.

Передбачено закріплення теоретичних знань та умінь набутих під час навчання програмою практик та дисциплін, які передують таких як «Геологія»,

«Гідрологія та океанологія», «Геоморфологія», «Метеорологія і кліматологія», «Картографія з основами топографії», «Геоінформаційні системи та технології», «Основи дистанційного зондування Землі», «Основи ландшафтознавства», «Географія світового господарства», «Географія населення», «Методи і методика географічних досліджень», «Географія України», «Регіональна економічна і соціальна географія», «Рекреаційна географія», «Психологія», «Педагогіка», «Методика навчання географії», «Цифрові освітні технології» та сприяють розвитку комплексного розуміння географічних явищ і процесів, умінь і навичок, необхідних для успішного проходження практики.

Переважну більшість географічних практик спрямовано на дослідження природних умов та об'єктів в польових умовах. Мета навчальної практики з «Геології» полягає в закріпленні та удосконаленні у студентів теоретичних знань, формуванні практичних умінь та навичок дослідження геологічної будови місцевості, геологічних процесів, застосувати технології та дані дистанційного зондування Землі при вирішенні практичних завдань в геології, навичок аналізу геологічної інформації, розробки та ведення геологічних маршрутів, спостережень, які необхідні майбутнім учителям географії в професійній діяльності. Майбутні учителі географії здобувають діагностико-геологічну здатність, яка заключається в тому, що вони повинні знати – геологічні процеси, їх спрямованість, взаємозв'язок та взаємообумовленість, наслідки; відносну і абсолютну геохронологію та методи встановлення абсолютного і відносного віку гірських порід, хроностратиграфічну шкалу, основні етапи геологічної історії Землі; методи, види, етапи та документи геологічних досліджень; методика графічних, картоскладальних і картометричних робіт; вміти – проводити дослідження геологічної будови місцевості, виявляти і діагностувати геологічні об'єкти та явища; описувати, аналізувати і досліджувати геологічні відслонення, геологічні процеси, явища; працювати з геологічними звітами, тектонічною, геологічною картами, геологічними розрізами, стратиграфічними шкалами; визначати геологічні

структури та об'єкти, форми їх залягання, просторової конфігурації, геологічні процеси за допомогою дешифрувальних ознак на аеро- та космознімках, аналізувати особливості та параметри геологічних об'єктів на знімках; здійснювати геологічне картування в натурі. Навчальна практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового і заключного. Під час підготовчого етапу студенти знайомляться з метою і завданнями польової практики, з методикою польових спостережень, структурою підсумкового звіту, працюють з літературними і картографічними джерелами. Під час польового етапу – вивчають геологічну будову території, геологічні відслонення, умови їх залягання, потужність, геологічні процеси та особливості їх впливу на форми рельєфу. Під час заключного етапу студенти визначають відібрані під час маршрутів зразки гірських порід, мінералів, корисних копалин, органічних решток, готують текстову і графічну частину звіту про польову практику, будують літолого-стратиграфічні колонки [7].

Мета навчальної практики з «Метеорології і кліматології» полягає у набутті студентами практичних умінь та навичок проведення метеорологічних і мікрокліматичних спостережень та обробки й аналізу отриманих результатів. Майбутні учителі географії набувають здатність аналітико-метеорологічних досліджень, яка синтезує знання про: характеристику основних метеорологічних факторів; механізми зародження та розвитку різномасштабних атмосферних процесів та явищ погоди; загальні закономірності формування погоди і клімату; строки, програму, порядок проведення метеорологічних спостережень, документи метеорологічних досліджень; методи спостережень основних метеорологічних величин; будову метеорологічних приладів та принцип їх дії; метеокоди для шифрування та дешифрування синоптичної інформації; вміння: здійснювати метеорологічні спостереження за типовою програмою, інструментальні вимірювання метеорологічних величин; розраховувати, аналізувати результати метеорологічних та мікрокліматичних спостережень; ідентифікувати атмосферні явища, визначати стан розвитку фізичних процесів в атмосфері; аналізувати синоптичні карти, шифрувати

синоптичну ситуацію в місці спостереження; пояснювати взаємозв'язки між метеорологічними величинами в добовому ході; складати опис погоди за власними спостереженнями, прогноз погоди. Навчальна практика включає три етапи: підготовчий, польовий і заключний. Під час підготовчого етапу студенти знайомляться з метою, завданнями польової практики, методиками польових спостережень, готують метеоприлади до роботи. Під час польового етапу проводять самостійні метеорологічні спостереження через кожні 60 хвилин протягом робочого дня з первинною обробкою результатів спостереження (температури повітря, ґрунту, атмосферного тиску, відносної вологості, точки роси, дефіциту вологості, швидкості вітру, хмарності), які фіксують у зведених бланках метеорологічних спостережень щоденника. Під час камерального етапу готують звіт про практику, який містить коротку характеристику місця проведення практики, характеристику клімату місцевості, щоденного характеру погоди (графіки добового ходу температури повітря, атмосферного тиску, відносної вологості, синоптичні пуансони, телеграми погоди) під час практики.

Мета навчальної практики з «Гідрології» спрямована закріпити і поглибити теоретичні знання про водні об'єкти суходолу, сформувати практичні навички з визначення морфометричних і фізико-географічних характеристик водних об'єктів, роботи з відповідними приладами. Майбутні учителі географії набувають здатність гідролого-географічних досліджень, яка полягає в тому, що здобувачі освіти повинні знати: будову річкового басейну та річкового русла; фактори та закономірності формування річкового стоку; режим річок та озер; методи визначення гідрологічних характеристик водних об'єктів; методи розрахунку водного балансу річок та водойм; методи обробки зібраної інформації; вміти – виконувати гідрологічні дослідження та моніторингові спостереження, працювати з гідрологічними приладами та здійснювати гідрологічні спостереження, промірні роботи на річках, озерах та інших водних об'єктах; визначати морфометричні характеристики річкового басейна, русла; складати гідрологічний опис басейну річки та інших водойм; опрацьовувати дані польових вимірювань та використовувати їх для вирішення

професійних задач. Практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового і підсумкового. Під час польового етапу практики передбачено виконання таких видів робіт: дослідження річки, озера, болота. При дослідженні річки студенти мають визначити: фізико-географічне положення, розміри басейна і довжину річки, тип живлення і гідрологічний режим, морфометричні характеристики русла, швидкість течії; фізичні властивості води; особливості господарського використання; дослідженні озера – фізико-географічне положення, форму берегів, ступінь сталості, походження, водний баланс, ступінь солоності, морфометричні та гідрологічні характеристики, особливості господарського використання; при дослідженні болота – морфометричні характеристики, потужність торф'яного шару; характер рослинного покриву, фізичні і хімічні властивості води; тип болота; особливості господарського використання. Підсумковий етап включає підготовку і захист колективного звіту і складання заліку.

Мета навчальної практики з «Картографії з основами топографії» полягає у оволодінні студентами методикою організації і проведення топографо-геодезичної зйомки місцевості, набутті практичних умінь і навичок роботи з геодезичними приладами, вміння орієнтуватися на місцевості, складати карти. Майбутні учителі географії здобувають топографо-геодезичну та картографічну здатності, які полягають в тому, що здобувачі повинні опанувати знання – предмет, зміст і завдання картографо-топографічних робіт; пристрої та прилади для здійснення топографічних і картографічних робіт, умови їх застосування; структуру та послідовність польових картографічних робіт; основні методи топографічного опису місцевості на карті; методику створення картографічної основи на основі отриманих даних; теоретичні засади функціонування географічних інформаційних систем, особливості їх створення та використання; вміння – працювати з геодезичними інструментами, GPS-пристроями для збору геодезичних даних; застосовувати комп'ютерні програми для обробки та аналізу геодезичних та картографічних даних; створювати картографічну основу майбутнього картографічного твору; розробляти та впроваджувати у

практику географічних досліджень методи геопросторового аналізу та візуалізації результатів.

Метою навчальної практики з «Геоморфології» є у набуття практичних умінь та навичок з дослідження геоморфологічних умов конкретної території. Майбутні учителі географії здобувають діагностико-геоморфологічну здатність, яка полягає в тому, що здобувачі повинні знати – методи геоморфологічних досліджень за основними напрямками геоморфології; методи дослідження окремих морфогенетичних категорій рельєфу; дешифрувальні ознаки рельєфу на матеріалах дистанційного зондування Землі; методику графічних, картоскладальних і картометричних робіт; вміти – описувати, спостерігати, аналізувати і досліджувати форми морфоструктурного і морфоскульптурного рельєфу, прогнозувати геоморфологічні процеси; працювати з тектонічною, геологічною, геоморфологічною картами, геолого-геоморфологічними розрізами, за картографічними матеріалами складати комплексні характеристики об'єктів; діагностувати форми рельєфу за аеро-, космознімками, досліджувати зміни рельєфу; визначати роль рельєфу в системі господарської діяльності людини [7].

Мета навчальної практики з «Географії ґрунтів з основами ґрунтознавства» полягає у набутті студентами практичних умінь та навичок дослідження ґрунтів на місцевості, підготовки польових зразків ґрунтів, аналізувати одержані результатами, формувати висновки та розробки рекомендацій з охорони ґрунтів і раціонального їх використання. Майбутні учителі географії здобувають здатність ґрунтово-географічних досліджень, яка полягає в тому, що здобувачі освіти повинні знати – чинники ґрунтоутворення, склад, хімічні, фізико-хімічні властивості ґрунтів; сучасні методи дослідження агрохімічного складу ґрунтів; правила закладання ґрунтових розрізів; вміти – закладати розріз і описувати морфологію ґрунтового профілю згідно методичних рекомендацій; аналізувати ґрунтовий покрив району практики з огляду на перспективи його використання, меліорацію та охорону; визначати у польових умовах механічний склад, структуру, вміст гумусу та кислотність

грунту; визначати ґрунти у польових умовах за морфологічними ознаками та водно-фізичними властивостями; визначати деградаційні процеси в ґрунтах (підкислення, засолення, дегуміфікацію, деградацію). Практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового і заключний. Під час підготовчого періоду студенти вивчають фізико-географічних умови і ґрунтовий покрив району практики, готують інструменти, прилади та інше спорядження для проведення польових досліджень. Під час польового періоду закладають ґрунтові розрізи та здійснюють його морфолого-генетичний аналіз, беруть зразки ґрунту, для проведення лабораторних аналізів, розробляють ескізи розрізів, вивчають видовий склад флори та мезофауни ґрунтів. Заключний період передбачає обробку матеріалів польових досліджень, написання звіту практики [7].

Мета комплексної фізико-географічної (ландшафтної) практики полягає у оволодінні студентами базовими методами польових комплексних фізико-географічних досліджень ландшафтних комплексів різного таксономічного рангу, природних компонентів, що їх утворюють та камеральної обробки польових матеріалів. Майбутні учителі географії удосконалюють фізико-географічні дослідницькі компетенції методологічної фахової складової профорієнтаційної компетентності, набувають здатність проведення польових ландшафтних досліджень. Знати – кліматичну, гідрографічну, едафічну, біоценотичну структуру ландшафту; алгоритми, методи польових досліджень природно-територіальних комплексів; методику камеральної обробки даних польових досліджень; вміти – застосовувати методи збору та обробки інформації; проводити ландшафтні рекогносціувальні дослідження; виділяти природні комплекси у природі, фіксувати взаємозв'язки між їх компонентами; фіксувати сучасні фізико-географічні процеси, оцінювати антропогенні зміни ландшафтів; закладати, описувати і будувати комплексні ландшафтні профілі; картографувати ландшафтно-екологічні умови місця проведення практики. Практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового і камерального. Під час підготовчого етапу практики студенти опрацьовують літературні,

фондові і картографічні джерела інформації про територію проведення практики. Під час польового етапу практики виконуються основні види робіт: 1) дослідження і опис складу, генезису поверхневих відкладів, рельєфу та фізико-географічних процесів; 2) спостереження за погодою; 3) дослідження і опис поверхневих і підземних вод; 4) дослідження і опис ґрунтів; 5) дослідження і опис рослинності та тваринного світу; 6) оцінка природно-ресурсного потенціалу ландшафтних комплексів, дослідження господарського використання ландшафтних комплексів та їх екологічного стану; 7) складання ландшафтних профілів та польової ландшафтної карти; 8) розробка рекомендацій щодо раціонального використання і охорони ландшафтних комплексів. Під час камерального етапу практики здійснюють обробку, аналіз, узагальнення і систематизацію матеріалів польових досліджень (бланків, щоденників, польової ландшафтної карти, зразків ґрунту і ґрунтотвірних порід тощо), будують ландшафтну карту і пишуть звіт [7].

Мета навчальної комплексної економіко-географічна практики полягає у набутті практичних знань та умінь проведення комплексного дослідження природно-ресурсного потенціалу, систем розселення, галузевої та територіальної структури економіки конкретного району, обґрунтуванні механізмів реалізації стратегічного плану соціально-економічного розвитку території в контексті сталого розвитку. Під час проходження практики майбутні учителі географії удосконалюють методологічні суспільно-географічно-дослідницькі компетенції методологічної фахової складової та набувають первинних компетенцій територіального/регіонального менеджменту, проєктувально-планувальні територіального призначення, стратегічні зі сталого розвитку професійно-орієнтованої (репродуктивної) складової профорієнтаційної компетентності. Студенти повинні знати – методи і методику проведення комплексних економіко-географічних досліджень території, її комплексної оцінки; форми, методи планування та механізми реалізації стратегічного плану розвитку територій; вміти – проводити польові стаціонарні і маршрутні економіко-географічні дослідження; застосовувати

методи збору, обробки, аналізу та узагальнення первинної інформації; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фізико-географічними, соціально-демографічними, економічними та історичними явищами й процесами; оцінювати особливості розвитку соціально-демографічної структури населення та галузевої структури економіки території; конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість території; розробляти програму та визначати стратегічні цілі соціально-економічного розвитку.

Навчальну та виробничу педагогічні практики студенти проходять на базі 5-9 класів ЗЗСО. Завдяки системному підходу до організації практики, майбутні учителі географії мають можливість розвинути професійні компетенції та підготуватися до майбутньої педагогічної діяльності; набути знання про особливості організації освітнього процесу в сучасних ЗЗСО; основні форми організації навчально-науково-пізнавальної та виховної діяльності школярів; сучасні підходи до вивчення основних тем шкільного курсу, нові технології навчання; методи формування навичок самостійної роботи й розвитку творчих здібностей учнів; оволодіти низкою професійно-методичних умінь для успішної реалізації майбутньої педагогічної діяльності, а саме: використовувати на практиці форми, методи, засоби навчання; організовувати, планувати та проводити різноманітні за формою і змістом виховні заходи; застосовувати набуті знання, вміння та навички в навчально-виховній роботі з учнями молодшої, середньої та старшої школи; визначати рівень навчальних досягнень учнів з предмету; організовувати і проводити позакласні заходи, науково-дослідну роботу; здійснювати патріотичне виховання учнів [7].

Під час проходження навчальної педагогічної практики (7 семестр) здобувачі освіти знайомляться з особливостями роботи ЗЗСО, досвідом роботи учителя географії, документацією, проводять уроки географії або його фрагмент, виховний захід або його фрагмент, розробляють план-конспект уроку географії та сценарій виховного заходу, відвідують та аналізують уроки, позакласні, виховні заходи. Під час проходження виробничої педагогічної

практики (7 семестр) здобувачі розробляють календарне планування на період практики, плани-конспекти уроків та проводять не менше 6 уроків, позакласний, виховний заходи та готують відповідну документацію, аналізують уроки географії, складають характеристику на учня [7].

Результативний блок засобів діагностики і державної атестації включає курсові роботи (5-7 семестри) та захист бакалаврської роботи і комплексний кваліфікаційний екзамен (8 семестр). На 3 курсі здобувачі освіти виконують курсові роботи з дисципліни «Географія світового господарства» у 5 семестрі та з дисциплін «Фізична географія материків і океанів» або «Регіональна економічна і соціальна географія» у 6 семестрі. На 4 курсі у 7 семестрі передбачено підготовку курсової роботи з дисциплін «Географія України» або «Методика навчання географії». Курсова робота – це обов’язкова складова самостійної наукової роботи студентів з елементами дослідження, що передбачена освітньо-професійною програмою. Мета написання курсової роботи полягає в узагальненні та поглибленні знань, умінь набутих під час теоретичного навчання для комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Завданнями курсової роботи є набуття студентами умінь самостійної роботи з джерельною базою (знаходити, аналізувати та систематизувати інформацію з різних джерел, оцінювати її достовірність та значущість); розвиток навичок академічного письма (структурувати матеріал, оформлювати наукові роботи, включаючи наукове цитування, оформлення списку літератури та додатків); формулювати та аргументувати власні висновки й розробляти практичні рекомендації на основі отриманих результатів; розвиток здатності використовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для вирішення професійних завдань. Написання курсової роботи сприяє формуванню знань та розвитку дослідницьких, аналітичних умінь, навичок, необхідних для успішного виконання більш складних дослідницьких завдань – написання бакалаврської роботи. Проблеми наукового пошуку, представлені в курсових роботах студентів, можуть знайти своє продовження в кваліфікаційних роботах та забезпечити наступність науково-дослідницької

роботи студентів під час навчання, послідовність засобів і форм її проведення відповідно до логіки освітнього процесу.

Завершальним етапом у системі фахової підготовки майбутніх учителів географії першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія) є підготовка і захист бакалаврської роботи та складання комплексного кваліфікаційного екзамену. Кваліфікаційна робота демонструє рівень загальнонаукової, предметно-фахової, методичної підготовки, а також уміння використовувати набуті під час навчання теоретичні знання й практичні навички в дослідницькій роботі за вибраним фахом. Бакалаврська робота обов'язково повинна містити елементи самостійного творчого пошуку та новизни [5].

Комплексний кваліфікаційний екзамен має на меті визначити рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок з нормативних і варіативних дисциплін згідно з програмою підготовки фахівця освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Перелік та кількість дисциплін, що виносяться на екзамені, обумовлені навчальними планами, але не більше 2-3 професійно-орієнтованих дисциплін з нормативної та 1-2 дисциплін варіативної складової освітньо-професійної програми підготовки відповідної спеціальності (загалом не більше 4-х дисциплін). На кваліфікаційний екзамен виносяться питання з таких нормативних дисциплін: «Загальне землезнавство», «Геологія», «Метеорологія і кліматологія», «Гідрологія та океанологія», «Картографія з основами топографії», «Геоморфологія», «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства», «Ландшафтознавство», «Фізична географія материків і океанів», «Географія України», «Суспільна географія», «Географія населення і розселення», «Регіональна економічна і соціальна географія», «Методика навчання географії», а також окремих вибіркових дисципліни.

Структурно-логічна схема організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання об'єднує пусковий, академічний, психолого-педагогічний, природничо-

географічний, суспільно-географічний, діагностичний, професійно-орієнтований блоки дисциплін та результативний блок засобів діагностики і державної атестації та базується на принципах раціонального управління, оптимальності, зворотнього зв'язку, релевантності, доступності та якості освіти, інклюзії, науковості, цілісності, наступності, інтеграції з ринком праці, академічної свободи та доброчесності, гуманізму та демократизму, єдності з вихованням та розвитком, громадянської та екологічної культури, сталості організації освітнього процесу.

2.3 Обґрунтування та проєктування структурно-функціональної моделі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання

Проведення наукового дослідження з проблематики підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи у НУШ потребує розробки структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, яка підвищить ефективність цього процесу, синхронізує його з запитами суспільства, міжнародними стандартами, обґрунтує засоби реалізації у системі фахової підготовки педагогічних ЗВО.

Науковий колектив авторів енциклопедичного словника «Освіта дорослих» поняття «модель» потрактовують як «уявну чи матеріальну реалізовану систему, яка відображає об'єкт дослідження і здатна змінювати цей об'єкт так, що ознайомлення з нею надає нові дані про окреслений об'єкт» [11]. Поняття «модель» у сучасному тлумачному словнику української мови розглядається як «уявний чи умовний (зображення, опис, схема) образ якогось об'єкта, процесу чи явища, що використовується як його представник» [43].

Багато наукових доробків українських та зарубіжних дослідників присвячено моделям, які використовувались для наочного уявлення майбутньої професійної діяльності фахівців та проєктуванню ефективних технологій для їх

підготовки. Моделі служать інструментами для систематизації знань і вмінь, які забезпечують формування професійних компетентностей та підґрунтям для розробки освітньо-професійних і навчальних програм, які відповідають потребам ринку праці та сучасним вимогам суспільства.

Встановлено, що педагоги та психологи найсуттєвішими варіантами трактування поняття «модель» вважають: «модель як тип конструкції»; «модель як еталон для копій, зразок для копіювання»; «спеціальне уявлення будь-якого об'єкта, що реконструює його певні риси» [9, с.145]. У педагогічному дослідженні модель є абстрактним представленням реальності, яке допомагає краще зрозуміти та пояснити певні педагогічні процеси та явища.

Моделювання, як один із методів наукового дослідження, широко застосовується в педагогіці, адже дозволяє об'єднати емпіричну і теоретичну складові в педагогічному дослідженні, а саме експеримент з побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій [19]. Моделювання є основою системного аналізу досліджуваної проблеми, оскільки дозволяє цілісно вивчити процес та виокремити усі елементи. За допомогою моделювання об'єкт досліджується як комплекс елементів, кожен з яких виокремлюється, узагальнюється на основі аналізу та синтезу, а в подальшому на основі певних закономірностей та логічного мислення дані об'єднуються в єдине ціле [2].

Модель підготовки фахівця – це опис процесу професійної підготовки та проєктивний варіант формування готовності до реалізації професійних компетенцій та виконання функцій професійної діяльності, набуття професійно важливих якостей.

Модель виступає конструктором процесу підготовки майбутніх учителів географії до педагогічно-профорієнтаційної діяльності; системою, яка відображає змістовне наповнення освітнього процесу, основні науково-методологічні положення (принципи, підходи, функції), які можуть бути скориговані відповідно до конкретних вимог професійної діяльності, запитів стейкхолдерів, а також до майбутнього розвитку у сфері освіти, стратегічних

цілей розвитку держави. При побудові моделі було використано елементи педагогічного моделювання.

Побудована модель є внутрішньо-організованою і функціонально-діяльнісною, яка містить цільовий, методологічний, процесуальний, змістовний, операційно-діяльнісний, працеорієнтований, релевантний блоки (рис.2.4)

Цільовий блок визначає практичну спрямованість реалізації процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. У цільовому блоці обґрунтовано і сформовано триаспектність мети: стратегічної (модернізація процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання) для впровадження стратегії сталого розвитку територій, цільової (забезпечення ефективності організації процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії як траєкторії досягнення ревалентності для профільного навчання), дослідницької (розробка, обґрунтування та експериментальна перевірка моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії для профільного навчання).

Методологічний блок забезпечує синергію методології наукового пізнання, системного управління, навчально-пізнавальної діяльності, підходів, принципів і функцій науки, організації та навчання. Відповідно підходи наукові – системний, процесний, діяльнісний; організації підготовки – інтуїтивний (ЛПР), квалітологічний (за Г. Саймоном), нарощення потенціалу (за Ч. Ліндбломом); навчання – природо- та людиноцентризму, неперервності, екосистемності, синергії; функціонал містить – футуристичну, пізнавально-прогностичну, технологічну, управлінську, культурно-світоглядну наукові функції; організаційні – інноваційну, соціалізації, інтеграції науки та технологій, соціального захисту, гуманістичну, урбаністичну, гендерну, історичну, функції навчання – навчально-науково-пізнавальну (освітню), пролонгуючу (розвиваючу) та виховну – впродовж життя; принципи науки – за



Рис. 2.4 Структурно-функціональна модель структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання

сферою дії, світоглядною належністю, методологією розвитку науки, видами базового знання, рівнями пізнання; організації – раціонального управління, оптимальності, зворотнього зв'язку, релевантності; навчання – доступності та якості освіти, інклюзії, науковості, цілісності, наступності, інтеграції з ринком праці, академічної свободи та доброчесності, гуманізму та демократизму, єдності з вихованням та розвитком, громадянської та екологічної культури, сталості.

Процесуальний блок містить засоби – правові та довідкові соціального захисту, картографічні, ГІМ, ДЗЗ, інформаційно-технологічні, медіа, полігонні, лабораторні, технічного регулювання, працезохоронні; методи – дослідження: теоретичні, емпіричні, спеціальні, статистичні; організаційно-розпорядчі – адміністративні, регламентування, нормування, проектування, планування, нагляду, специфіки впливу – загально-, функціонально-, структурно-, посадово-організовані; навчання: за інформаційним базисом (словесні, наочні), за рівнем творчості (імітаційні, ігрові, рольові, сценарні, дизайну, проектування, прогностики та моделювання), за логікою пізнання (аналітичні, теоретичні, системного аналізу), за ступенем самопізнання (ситуаційно-інформаційні, наукометричні, еко- та геосистемні, екологічного сліду), дослідницькі (проектно-пошукові, випробувальні, експедиційні), контролю, бінарні інтегровані.

За допомогою словесних методів у майбутніх учителів географії формується глибоке розуміння природних, соціально-економічних, геополітичних процесів, що відбуваються у світі, особливостей професійної діяльності в ЗЗСО в умовах профільного навчання. Наочні методи (ілюстрацій, демонстрації та спостереження) сприяють кращому сприйманню, аналізу та засвоєнню отриманої інформації.

Група методів за рівнем творчості дозволяє сформувати у здобувачів освіти власне сприйняття, тлумачення соціально-економічних та екологічних проблем, проблем в системі освіти, зокрема профорієнтації в умовах профільного навчання, обґрунтування шляхів їх оптимізації, здатність до

моделюванню стану й розвитку геосистем, системи профорієнтації в умовах профільного навчання, розробляти самостійні алгоритми вирішення професійно-практичних завдань під час навчальних та виробничих практик.

Метод дизайну є потужним інструментом для розробки і впровадження інноваційних, ефективних та користувачько-орієнтованих рішень у різних сферах діяльності. Його застосування допомагає підготувати студентів до вирішення професійних завдань та сприяє розвитку творчих і критичних навичок. Застосовується студентами під час виконання проєктних робіт, вирішенні проблемних ситуацій. Ґрунтується на чіткому формулюванні завдання, проблеми, опертям яких є потреби її учасників, продукуванні моделей або прототипів потенційних рішень ситуацій з подальшим їх тестуванням і вдосконаленням.

Група методів за логікою пізнання (аналітичні, теоретичні, системного аналізу) допомагають майбутнім учителям географії глибше розуміти географічні процеси та явища, наслідки впливу діяльності людини на природу та суспільство, концептуальні аспекти профорієнтації в ЗЗСО, розробляти принципи ефективних стратегій регіонального розвитку, спрямованих на збалансоване зростання і покращення якості життя населення в різних регіонах країни, розробляти та впроваджувати ефективні освітні практики для покращення якості освітніх послуг.

Група методів за ступенем самопізнання сприяє поглибленню розуміння природних і соціальних процесів, що відбуваються у географічному просторі, процесів та взаємозв'язків у професійному середовищі, що є важливим для ефективної діяльності в обраній сфері.

Ситуаційно-інформаційні методи використовуються для аналізу конкретних ситуацій в природному, соціальному, професійному середовищі та орієнтовані на збір, обробку і аналіз інформації про стан об'єкта дослідження. Вони дозволяють розвинути у студентів практичні навички аналізу конкретної соціально-економічно-екологічної, професійно-педагогічної ситуації та розв'язувати ситуаційні задачі, сформулювати відповідальну, креативну

особистість, здатну до самовдосконалення і реалізації у професійному середовищі [10].

Метод екологічного сліду використовується з метою вимірювання і оцінки результатів діяльності людини на природні екосистеми та дозволяє зрозуміти взаємозв'язок між людською діяльністю та екологічною ємністю; розвиває індивідуальну активність студентів у напрямку збереження планети для майбутніх поколінь, мотивує їх до раціонального природокористування, розробки планів, програм для управління природними ресурсами та збалансованого розвитку, спрямованих на зменшення негативного впливу діяльності людини на навколишнє середовище.

Застосування дослідницьких методів у освітньому процесі допомагає майбутнім учителям географії набути практичні навички, необхідні для успішної професійної діяльності. Проектно-пошукові методи залучають студентів до моделювання і розв'язання професійних проблемних ситуацій за допомогою проектних технологій. Застосування проектних технологій сприяє формуванню у студентів широкого спектру здібностей – самостійного та аналітичного мислення, генерування нових ідей, вирішування проблеми в нестандартний спосіб, оперативного прийняття рішення в умовах невизначеності та обмежених ресурсів. Експедиційні методи дозволяють студентам набути досвіду дослідження природних і соціальних явищ на місцевості, сприяють розвитку теренових навичок, здатності до аналізу об'єктів дослідження у реальному часі.

Методи контролю виконують контрольню-регулюючу, контрольню-оцінювальну функції, сприяють виявленню рівня сформованості програмних результатів навчання студентів, формуванню у студентів особистих і фахових якостей, працездатності, креативності, самовпевненості, цілеспрямованості, комунікативності, готовності брати на себе відповідальність за власні результати і за якість виконаної роботи групи [10].

Під час організації освітнього процесу використовують бінарні інтегровані методи, які поєднують декілька методів або форм і методів (наочно-

практичних, експедиційно-експериментальних, лабораторно-дослідницьких тощо). Вони сприяють формуванню у майбутніх учителів географії здатностей до комплексного вирішення поставлених завдань, об'єднуючи різні методи досліджень.

Змістовий блок моделі реалізує форми та етапи формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії у системі професійної підготовки. Змістовий блок містить форми: наукового дослідництва – фундаментальні та прикладні, теоретичні та експериментальні; організації – інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна; навчання – дуальна, навчальна (лекції, консультації), самостійна (індивідуальна та групова), практична (лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні), контрольна; етапи – дослідження: камеральний, мотиваційний (пізнавально-спонукальний), констатувальний (скрінінговий) та формувальний (організаційно-методичний агрегатований); організації: системно-аналітичний, методичний, планувальний, проєктувальний, стратегічний; навчання: пусковий (освітньо-науковий), академічний (фундаментально-філософський), психолого-педагогічний, природничо-географічний, суспільно-географічний, професійно-орієнтаційний.

Змістовий блок є невід'ємною органічною частиною процесуального та організаційно-методичного блоку й системоорганізувальним агентом моделі.

Організаційно-методичний блок забезпечено виокремленими та обґрунтованими організаційно-методичними умовами та авторським агрегатованим комплексом. Організаційно-методична складова змістового наповнення включає 4 складові компоненти (профілі) формування профорієнтаційної компетентності для профільного навчання: I. природнича географічна - загальна фізична географія (загальне землезнавство), регіональна фізична географія: геологія, геоморфологія, палеогеографія (літосфера); метеорологія і кліматологія (атмосфера); гідрологія, океанологія, гляціологія (гідросфера); ґрунтознавство (педосфера), біогеографія, ландшафтознавство (біосфера); II. суспільно-географічна – регіональна економічна соціальна

географія: біосоціосфера – географія природних ресурсів, рекреаційна географія, країнознавство, географічне краєзнавство, географія рівня та якості життя, географія способу життя; соціосфера – соціальна географія, географія населення, гендерна географія, демогеографія, етнографія, географія праці, географія міграцій, географія розселення, поведінкова географія, історична географія, географія культури, лінгвістична географія, географія релігій, гуманістична географія; антропосфера – економічна географія, географія промисловості, географія сільського господарства, географія транспорту, географія зв'язку, географія будівництва, геоурбаністика, георуралістика; професіосфера – географія сфери послуг, медична географія, географія туризму, географія дозвілля, географія освіти і науки, географія торгівлі, географія фінансів, політична географія, військова географія, картографія, ГІС, ДЗЗ; III. організаційно-методична - педагогіка, психологія, методика навчання географії, основи інклюзивної освіти; методи і методика суспільно-географічних досліджень; методологія педагогічних досліджень, фізико-географічні дослідження; IV. професійно-орієнтована – менеджмент розвитку території, екологія людини, планування/проектування території, геоінформаційний моніторинг, безпека життєдіяльності, стратегія сталого розвитку.

Авторський агрегатований комплекс містить навчально-методичний та методичний посібники «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», НМЗ – методичні рекомендації для практичних, лабораторних занять, модульних контрольних робіт, навчальних практик, самостійної роботи, засоби діагностики: метеорології і кліматології, гідрології і океанології, економічної і соціальної географії України, історії суспільно-географічних досліджень, географії релігій, поведінкової географії, медичної географії та менеджменту природних ресурсів. Новації: «Я» - проєкт безпечного простору профільного навчання; семінар – план безпекового коридору ЗО; віртуальна експедиція безпечної маршрутизації; краєзнавча практика – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України.

Працеорієнтований блок містить професійні середовища зайнятості: освітні (ЗО – ЗЗСО, ЗВО), пізнавальне неформальне та інформальне (розвивальні та дозвілєві установи та мережі), наукові (наукові та освітньо-наукові інституції), соціальні – регіонально-економічні (моніторингові, демографічні, міграційні, соціокультурні, релігійні центри) та соціально-економічні (промислові, аграрні, транспортні, зв'язку, будівництва, урбаністичні, руралістичні), природничі (рекреаційні, краєзнавчі, природоохоронні), професійно-орієнтовані (сфери послуг, туризму, медичні, торгівельні, політичні, військові, безпекові, картографічні, геоінформаційні), конвенційні (аналітична, моніторингова та експертна діяльність) та представництво ЗВО – УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ – Північний Лісостеп України, Столичний регіон), УГСП (м. Переяслав – Центральний Лісостеп України, Переяславський регіон), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ – Західний Лісостеп України, Карпатський суспільно-географічний регіон, Прикарпаття), ТНПУ імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль – Правобережний Лісостеп України, регіон Поділля).

Релевантний блок включає критеріальну метрику – нативний (природовідповідність), спеціальний суспільний (профілізація), організаційно-методичний критерій (регіональна привабливість), професійно-орієнтувальний (стратегія розвитку); рівні – високий, середній, достатній та низький; результат релевантності – сформованість профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання.

Висновки до другого розділу

Визначено організаційно-методичні умови ефективного формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії: нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості в реалізації стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; синергія структурно-логічної організації освітнього

процесу із забезпечення природовідповідності, нарощення академічного потенціалу ефективності освіти і науки до пролонгованої зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість; структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості.

Проаналізовано освітні програми підготовки майбутніх учителів географії в ЗВО, які стали експериментальним майданчиком дослідження. Установлено, що зміст і структура ОПП мають спільні риси та забезпечують підготовку учителів географії в пропорційному співвідношенні за 3 напрямками: загальнодидактична, предметна фахова (географічна) і методична підготовка. Здійснено систематизацію сфер змісту географічних наук, обґрунтовано міжпредметні зв'язки та значення структурно-логічного змісту фундаментального, прикладного спеціального, системоутворювального методологічного, системоутворювального професійно-орієнтованого блоків географічних наук у системі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії.

Обґрунтовано, спроектовано та верифіковано структурно-функціональну модель структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання з експертним оцінюванням (рис. 2.3), яка враховує системоутворювальні компоненти: цільовий, методологічний, змістовий, процесуальний, організаційно-методичний, працеорієнтований та релевантний блоки. Побудова моделі базується на соціальному замовленні на фахівців – майбутніх учителів географії зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). У цільовому блоці обґрунтовано і сформовано триаспектність мети стратегічної для впровадження стратегії сталого розвитку територій, цільової та дослідницької. Методологічний блок забезпечує синергію методології наукового пізнання, системного управління, навчально-пізнавальної діяльності,

підходів, принципів і функцій науки, організації та навчання. Відповідно підходи наукові – системний, процесний, діяльнісний; організації підготовки – інтуїтивний (ЛПР), квалітологічний (за Г. Саймоном), нарощення потенціалу (за Ч. Ліндбломом); навчання – природо- та людиноцентризму, неперервності, екосистемності, синергії; функціонал містить – футуристичну, пізнавальну-прогностичну, технологічну, управлінську, культурно-світоглядну наукові функції; організаційні – інноваційну, соціалізації, інтеграції науки та технологій, соціального захисту, гуманістичну, урбаністичну, гендерну, історичну, функції навчання – навчально-науково-пізнавальну (освітню), пролонгуючу (розвиваючу) та виховну – впродовж життя; принципи науки – за сферою дії, світоглядною належністю, методологією розвитку науки, видами базового знання, рівнями пізнання; організації – раціонального управління, оптимальності, зворотнього зв'язку, релевантності; навчання – доступності та якості освіти, інклюзії, науковості, цілісності, наступності, інтеграції з ринком праці, академічної свободи та доброчесності, гуманізму та демократизму, єдності з вихованням та розвитком, громадянської та екологічної культури, сталості.

Процесуальний блок містить засоби – правові та довідкові соціального захисту, картографічні, ГІМ, ДЗЗ, інформаційно-технологічні, медіа, полігонні, лабораторні, технічного регулювання, працезохоронні; методи – дослідження: теоретичні, емпіричні, спеціальні, статистичні; організаційно-розпорядчі – адміністративні, регламентування, нормування, проектування, планування, нагляду, специфіки впливу – загально-, функціонально-, структурно-, посадово-організовані; навчання: за інформаційним базисом (словесні, наочні), за рівнем творчості (імітаційні, ігрові, рольові, сценарні, дизайну, проектування, прогностики та моделювання), за логікою пізнання (аналітичні, теоретичні, системного аналізу), за ступенем самопізнання (ситуаційно-інформаційні, наукометричні, еко- та геосистемні, екологічного сліду), дослідницькі (проектно-пошукові, випробувальні, експедиційні), контролю, бінарні інтегровані. Змістовий блок містить форми: наукового дослідництва –

фундаментальні та прикладні, теоретичні та експериментальні; організації – інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна; навчання – дуальна, навчальна (лекції, консультації), самостійна (індивідуальна та групова), практична (лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні), контрольна; етапи – дослідження: камеральний, мотиваційний (пізнавально-спонукальний), констатувальний (скрінінговий) та формувальний (організаційно-методичний агрегатований); організації: системно-аналітичний, методичний, планувальний, проєктувальний, стратегічний; навчання: пусковий (освітньо-науковий), академічний (фундаментально-філософський), психолого-педагогічний, природничо-географічний, суспільно-географічний, професійно-орієнтаційний. Змістовий блок є невід’ємною органічною частиною процесуального та організаційно-методичного блоку й системоорганізувальним агентом моделі.

Організаційно-методичний блок забезпечено виокремленими та обґрунтованими організаційно-методичними умовами та авторським агрегатованим комплексом. Організаційно-методична складова змістового наповнення містить 4 складові компоненти (профілі) формування профорієнтаційної компетентності для профільного навчання: I. природнича географічна – загальна фізична географія (загальне землезнавство), регіональна фізична географія: геологія, геоморфологія, палеогеографія (літосфера); метеорологія і кліматологія (атмосфера); гідрологія, океанологія, гляціологія (гідросфера); ґрунтознавство (педосфера), біогеографія, ландшафтознавство (біосфера); II. суспільно-географічна: біосоціосфера; соціосфера; антропосфера; професіосфера; III. організаційно-методична; IV. професійно-орієнтована. Агрегатований комплекс містить навчально-методичний та методичний посібники «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», НМЗ – методичні рекомендації для практичних, лабораторних занять, модульних контрольних робіт, навчальних практик, самостійної роботи, засоби діагностики. Новації: «Я» - проєкт безпечного простору профільного навчання; семінар – план безпекового коридору ЗО; віртуальна експедиція безпечної

маршрутизації; краєзнавча практика – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України.

Працеорієнтований блок містить професійні середовища зайнятості: освітні (ЗО – ЗЗСО, ЗВО), пізнавальне неформальне та інформальне (розвивальні та дозвілєві установи та мережі), наукові (наукові та освітньо-наукові інституції), соціальні – регіонально-економічні (моніторингові, демографічні, міграційні, соціокультурні, релігійні центри) та соціально-економічні (промислові, аграрні, транспортні, зв'язку, будівництва, урбаністичні, руралістичні), природничі (рекреаційні, краєзнавчі, природоохоронні), професійно-орієнтовані (сфери послуг, туризму, медичні, торгівельні, політичні, військові, безпекові, картографічні, геоінформаційні), конвенційні (аналітична, моніторингова та експертна діяльність) та представництво ЗВО – УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ – Північний Лісостеп України, Столичний регіон), УГСП (м. Переяслав – Центральний Лісостеп України, Переяславський регіон), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ – Західний Лісостеп України, Карпатський суспільно-географічний регіон, Прикарпаття), ТНПУ імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль – Правобережний Лісостеп України, регіон Поділля).

Релевантний блок містить критеріальну метрику – нативний (природовідповідність), спеціальний суспільний (профілізація), організаційно-методичний критерій (регіональна привабливість), професійно-орієнтувальний (стратегія розвитку); рівні – високий, середній, достатній та низький; результат релевантності – сформованість профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. Розроблено структурно-логічну схему організації освітнього процесу майбутніх учителів предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) в етапах організації пускового, академічного, психолого-педагогічного, природничо-географічного, суспільно-географічного, діагностичного, професійно-орієнтованого блоку дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації.

Положення другого розділу дисертації відображено у роботах здобувачки
[25; 26; 27; 29]

Список джерел до другого розділу

1. Біланюк В.І., Котик Л.І. Освітня програма як об'єкт освітнього менеджменту в географії (на прикладі ОПП Середня освіта (Географія) другого (магістерського) рівня вищої освіти «Актуальні питання у сучасній науці» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. Випуск № 9 (15) С. 673-687
2. Бордюг Н.С. Теоретичні і методичні основи підготовки фахівців природоохоронної галузі до екологічного моніторингу у системі післядипломної освіти дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2019. 472 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с., с. 119
4. Даценко Л.М. Навчальна картографія як складова картографічної науки. *Український географічний журнал*. 2011. № 2. С. 59-63
5. Ємчук Т.В., Чубрей О.С. Методичні рекомендації до підготовки, оформлення та захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи (зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)). Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 86 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» (2014) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 01.02.2024 р.).
7. Збірник наскрізних програм навчальних та виробничих практик студентів. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 600 с.
8. Збірник типових навчальних програм для студентів спеціальності 6.040104 «Географія» / за ред. В.П. Покася, В.Г. Щабельської, С.В. Міхелі, В.В. Ковтуна. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 216 с.
9. Карлінська Я.В. Формування інформаційної компетентності студентів комерційних коледжів у процесі навчання природничо-математичних дисциплін: дис. ... к. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної

- освіти. Житормир, 2010. 268 с.
10. Концепція та науково-методичні рекомендації з формування професійно-практичної компетентності фахівців з управління природокористування в агросфері. Київ. 2014. 459 с.
 11. Кремень В. Г. Ковбасюк Ю. В. Освіта дорослих: енциклопедичний словник. Київ: Основа, 2014. 496 с.
 12. Лещенко М. П. Наукова школа академіка Івана Зязюна. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць*. Житомир, 2012. С. 259–269.
 13. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D0%BF#Text>
 14. Мальчикова Д.С., Мезенцев К.В. Публічний імідж географії в контексті трансформації стандартів базової середньої освіти: досвід України і світу. *Український географічний журнал*. 2022. № 1(117). С. 53-63.
 15. Мальчикова Д.С., Молікевич Р.С., Захаров О.О., Борис У.З. Освітні програми підготовки вчителів географії: зміст, структура, реалізація автономії університетів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*. 2022. Випуск 17. С. 62-72.
 16. Наукова школа «Професійна підготовка майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей в умовах модернізації вищої школи» доктора педагогічних наук, професора Ю. Шапран. URL: <https://fpo.uhsp.edu.ua/home/fakultet/kafedry/kafedra-pryrodnychyh-dystsyplin-i-metodyky-navchannya/naukova-roboty-kafedry-pryrodnychyh-dystsyplin-i-metodyky-navchannya/naukova-shkola-profesijna-pidgotovka-majbutnih-uchyteliv-pryrodnycho-matematychnyh-spetsialnostej-v-umovah-modernizatsiyi-vyshhoji-shkoly/> (дата звернення 02.02. 2024 р.).
 17. Наукова школа «Технології формування професійної компетентності майбутніх учителів» доктора педагогічних наук, професора О. І. Шапран.

- URL: <https://spf.uhsp.edu.ua/home/kafedri/kafedra-osvitologiyi-ta-pedagogichnoyi-innovatyky/naukova-shkola-profesora-o-i-shapran/> (дата звернення 01.02. 2024 р.).
18. Науковий центр екологічних інновацій ТНПУ імені В. Гнатюка. URL: <https://tnpu.edu.ua/news/2481/> (дата звернення 01.02. 2024 р.).
19. Нестеренко В.В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти: 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Одеса, 2013. 507 с.
20. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: <http://surl.li/tmzfe> (дата звернення 10.10. 2023 р.).
21. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/geo/014.07_2022.pdf. (дата звернення 16.10. 2023 р.).
22. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)» Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. URL:
23. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)» Університету Григорія Сковороди в Переяславі URL: https://drive.google.com/file/d/1xxadhJ_5cyuV_TSaPIpUE3pSPF7PVIAR/view (дата звернення 10.10. 2023 р.).
24. Пологовська Ю.Ю. Загальне землезнавство: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 124 с.
25. Пологовська Ю.Ю. Зміст форми та методи формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2019. (№ 67), Т.2. С.117-123.

26. Пологовська Ю.Ю. Інноваційні педагогічні технології як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. СХХХХІ (141). С. 167-181.
27. Пологовська Ю.Ю. Критерії, показники та рівні сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії в умовах профільного навчання. *Витоки педагогічної майстерності. Серія педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 22. С. 174-180.
28. Пологовська Ю.Ю. Метеорологія і кліматологія: методичний посібник. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. 165 с.
29. Пологовська Ю.Ю. Метод проектів як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Ужгород, 23-24.06.2017 р.). С. 80-84.
30. Професійна освіта: словник / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 149 с.
31. Рибалко Ю.В. Формування професійної компетентності майбутніх екологів у фаховій підготовці у вищих аграрних навчальних закладах: монографія/ за ред. Н.М. Рідей. Херсон: Грінь Д.С., 2013. 230 с.
32. Робоча програма навчальної практики з геології для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.edu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D0%A0%D0%9D%D0%9F%D0%9F_%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3i%D1%8F.pdf (дата звернення 11.10. 2023 р.).
33. Робоча програма навчальної практики з геоморфології для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.edu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D0%A0%D0%9D%D0%9F%D0%9F_%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3i%D1%8F.pdf (дата звернення 20.01. 2024 р.).

- 34.Робоча програма суспільної географії для студентів спеціальності 106 Географія https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2022/02/2021_ok_02._suspil_na_geografiya_new.pdf (дата звернення 20.01. 2024 р.).
- 35.Силабус навчальної дисципліни «Геологія» для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.udu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/1._%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3i%D1%8F.pdf (дата звернення 20.01. 2024 р.).
- 36.Силабус навчальної дисципліни «Геоморфологія» для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.udu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/5._%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3i%D1%8F.pdf (дата звернення 22.01. 2024 р.).
- 37.Силабус навчальної дисципліни «Основи ландшафтознавства» для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.udu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/6._%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%88%D0%B0%D1%84%D1%82%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf (дата звернення 22.01. 2024 р.).
- 38.Силабус навчальної дисципліни «Фізична географія материків і океанів» для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.udu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/10._%D0%A4i%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84i%D1%8F_%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BAi%D0%B2_i_%D0%BE%D0%BA%D0%B5%D0%B0%D0%BDi%D0%B2.pdf (дата звернення 21.01. 2024 р.).
- 39.Силабус навчальної дисципліни «Фізична географія України» для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). URL: https://prf.udu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/11._%D0%A4i%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3

%D1%80%D0%B0%D1%84i%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0
i%D0%BD%D0%B8.pdf (дата звернення 22.01. 2024 р.).

- 40.Силко Є.М. Ідея єдності людини і природи в педагогічній спадщині С.Ф. Русової; В.М.Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд. Стратегія сталого розвитку: підручник/за редакцією В.М.Боголюбова. К.: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с
- 41.Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ: ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
- 42.Строкаль В.П. Методика організації навчальних практик у майбутніх екологів: монографія/ за ред. Н.М. Рідей. Херсон: Грінь Д.С., 2012. 264 с.
- 43.Сучасний тлумачний словник української мови: 50000 слів / За ред. В. В. Дубічинського. Х.: ВД «Школа», 2006. 832 с.
- 44.Толочко С.В. Теоретичні й методичні засади формування науковометодичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2019. 574 с.
- 45.Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О., Яворська В.В. Концепція довкілля – сучасний напрям інтеграції природничо- та суспільно-географічних досліджень. *Український географічний журнал*. 2017. № 3(99). С. 64-75.
- 46.<https://vstup.edbo.gov.ua/>(дата звернення 02.010. 2024 р.).

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

3.1. Розроблення та обґрунтування критеріального апарату оцінювання рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання

Аналіз показників, критеріїв та рівнів сформованості досліджуваної компетентності є важливим етапом педагогічного дослідження, адже дозволяє об'єктивно оцінити поточний стан підготовки фахівців та прогнозувати її динаміку, своєчасно коригувати освітній процес, з метою підвищення його якості. Це забезпечує високий рівень якості освіти і підготовку конкурентоспроможних фахівців певної галузі.

Наукові видання критерій потрактовують як засіб міркування, ознака, на основі якої проводиться визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки [4]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «критерій» розглядається як «підстави для оцінки, визначення та класифікації чогось; мірило», а «показник» – як «1) свідчення, доказ, ознака чого-небудь; 2) наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; 3) явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; 4) кількісна характеристика властивостей процесу, виробу» [1, с. 119].

Критерії оцінювання визначають стандарти, за якими вимірюються показники компетентності та дають змогу об'єктивно оцінити рівень сформованості кожного показника. Ступінь розвитку показника критерію характеризує рівень. Рівні сформованості компетентності відображають ступінь володіння студентами необхідними знаннями, вміннями та навчиками.

Розроблено та обґрунтовано критеріальний апарат з метою встановлення рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх географів

для профільного навчання у критеріях: нативний, спеціальний суспільний, організаційно-методичний, професійно-орієнтований.

Нативний критерій – застосування методологічного принципу природовідповідності для формування діагностики вихованості й сформованості компетентності відповідно зі закономірностями, які є в природі, частиною якої є особистість здобувача освіти, тобто психолого-педагогічна діагностика природного потенціалу людини, її потреб, мотивів, інтересів, переконань, універсалій і цінностей.

Усвідомлення потреб особистістю (соціальною групою, суспільством) визначено як стан взаємин з суб'єктивними умовами її існування, коли виникає необхідність підтримки для її життєдіяльності, яка обумовлює витoki активності в якості спонуки забезпечення життєспроможності людини (можуть бути як позитивними, так і шкідливими у задоволенні потреб). Процес задоволення потреб виражається у цілях змістової діяльності в певних соціальних взаємодіях (взаєминах) і комунікаціях, визначених соціально-політичними, соціально-економічними, екологічними, соціокультурними та інституційними умовами, які його обумовлюють у потребах особистості (колективу) безпосередньо шляхом виховання, навчання, формування аксіологічного потенціалу, наслідування традицій, спадщини, норм і стандартів поведінки тощо.

Виокремлено потреби здобувачів освіти:

– *низького рівня*, а саме – потреби детерміновані гетико-біологічними чинниками, переважно соціально-економічними і соціокультурними умовами, особливостями їх походження, виховання, характером навчально-пізнавальної діяльності, рівнем соціокультурного розвитку та ментальності здобувача освіти;

– *базового* – сприйняті суб'єктивні індивідуальні потреби, які чуттєво – емоційно переживають через бажання і прагнення, реалізуються згідно ціннісних орієнтацій і життєвих позицій особистості та корелюють з власним практичним досвідом, також рефлексією розуміння життєвої стратегії, міжособистої взаємодії, соціальних комунікацій і фахової діяльності;

– *достатнього* – усвідомлені в залежності від фахової діяльності потреби, які розрізняють професійні (працересурсні), пізнавальні (маметичні у сучасних наукових знаннях), комунікативні (інформаційні, спілкування), дозвіллеві (рекреаційні, відпочинку), фізіологічні; відповідно функціоналу-домінуючі та дотичні (периферійного значення), сталі та ситуативні, персональні та колективні (у взаєминах індивідуалізму чи партнерства, суспільної неподільності);

– *високого* – розуміння системної цілісності потреб, їх біосоціальної єдності, визначення, свідомі та неусвідомлені (потяги), матеріальні та духовні, раціональності й нераціональні, персональні й колективні, престижні і самовизначенні, прості (елементарні) і складні, ефективні та потенційні (знаннєвого потенціалу).

До діагностики за нативним критерієм включали мотивацію як усталену систему стимулів, які спонукають здобувачів освіти до навчально-науково-пізнавальної профорієнтаційної, інформаційно-аналітичної та проектної фахової діяльності. Мотивація є усуненням чинників, які активізують особистість (групу) і орієнтують їх поведінку та визначають ціленаправленість професійної орієнтації. Мотивацію розглядаємо як процес формування та втілення мотивів фаховоорієнтованої діяльності, яка обумовлена потребами, метою та завданнями, інтересами, переконаннями, умовами життєдіяльності й навчання, особливостями комунікацій, міжособистих взаємин та станом ситуацій взаємодії. Уточнено, що мотив – це складна соціально-психологічна категорія – спонука, яка запускає свідомі активності людини у вчинках, що слугують першопричиною виникнення мотиву як феномену.

Виокремлено комбінації мотивів на рівнях:

- *низькому* – зовнішня мотивація, яка не визначається змістом діяльності, а обумовлена зовнішніми чинниками (оплатою, соціальними преференціями);
- *базовому* – внутрішня мотивація, що не взаємодіє зі навколишніми обставинами, а пов'язана зі змістом;

- *достатньому* – зовнішня та внутрішня мотивація набуття фаховоорієнтованих компетенцій;
- *високому* – система мотивів взаємопов'язаних зі свідомістю й професійорієнтованою діяльністю для набуття компетентностей.

Уточнено, що інтереси – це реальна умова цілеорієнтації особистості (соціальної групи) на важливі для неї об'єкти (процеси та явища), значимі для задоволення потреб, які спонукають до соціальних дій перетворення, модернізації процесу формування компетентності згідно власних запитів, уяви та мети набуття професійорієнтаційної компетентності для профільного навчання. Втілені у вчинках принципи, погляди, ціннісні орієнтації, морально – етичні норми, настанови, які визначають цілі і напрями діяльності складають глибоке усвідомлення особистості, її переконання. Усукупнення суспільно – поширених, усталених функцій, які встановлюють в життєдіяльності особистості взірців, ідеалів, наративів, стереотипів свідомої поведінки складають соціокультурні універсалії; детермінована необхідність підтримки сталого соціального відтворення (суспільства, націй тощо), забезпечення соціальної єдності, правонаступництва, наслідування історичного досвіду, традицій, цінностей цивілізаційного розвитку.

Ієрархію соціокультурних універсалій структуровано за рівнями:

- *низькому* – система комунікацій і родинного наслідування;
- *базовому* – володіння певними типами технологій суб'єкт-суб'єктної взаємодії, ідентифікація соціальної стратифікації (диференціація соціальних груп, верств населення);
- *достатньому* – самоідентифікація суспільна, соціальна, фахова, самовизначення ціннісної орієнтації; також лідерських та управлінських якостей, здібностей;
- *високому* – система норм, ідеалів, взірців поведінки, прагнення наслідувати фундаторів і послідовників академічних географічних шкіл, прагнення консолідації руралістичних, ноосферних, безпекових рекреаційних намірів у фаховоорієнтованій діяльності.

Ціннісні орієнтири – сукупність цінностей, які поділяє і реалізує особистість та які уособлюють цілі професійно-орієнтованої діяльності, її прагнень і бажань, намірів і очікувань, які необхідні для досягнення мети при вирішенні цільових завдань (виборі засобів і здійсненні вчинків).

Ціннісні орієнтири – це елементи внутрішньої структури особистості, які сформовано завдяки активно-пізнавально-креативної діяльності та практично корисному життєвому досвіду. Таким чином ціннісні орієнтири поділено за рівнями:

- *низькому* – виокремлюють визнані для особи об'єкти, вчинки від незначимих, що сприяє ідентифікації, інтерпретації взірців, ідеалів норм, краси, моралі;
- *базовому* – базові нахили, прагнення сприймати певні умови життєдіяльності та оцінювання соціальної взаємодії в групах (соціумі);
- *достатньому* – вищий рівень притаманний сприйняттю життєспроможності, оцінювання умов життєдіяльності та фахової зайнятості у соціальних діях інших, встановлення типу поведінки у щоденній життєздатності і у перспективі розвитку;
- *високому* – аксіогемі (цінності у розвитку) і їх роль у поведінці індивідів (груп), які виявляються у ситуаціях, які потребують свідомого вибору і відповідальних рішень (в т.ч. за наслідки) у виборі пріоритетних векторів життєвої і професійно-орієнтованої траєкторії зайнятості.

Обґрунтовано та запропоновано спеціальний суспільний критерій (профілізації) – оцінювання рівня профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії для профільного навчання.

Розкрито тлумачення соціального простору як способу реальної суспільної діяльності, яка охоплює соціальні орієнтири, диспозиції людей, спільнот, країн в позиціях їх взаєморозташування, який не завжди ототожнюється з фізико-географічним простором. Індивідууми, які міжособисто знаходяться поряд у фізичному, зачасту можуть перебувати віддалено в соціальному просторах (геометричному та суспільному вимірах).

Соціально-географічні дистанції розмежовують індивідуумів та характеризують їх соціальне становище (статус, позицію дислокацію, орієнтири). Визначення соціального статусу здобувачів освіти – учителів географії – учнів та модифікацій їх професійного й соціального впливу й реалізації передбачає встановлення місцезоташування в соціальному просторі: на відміну від фізико-географічного соціально-географічний простір має більш поліметрику (багатомірність) координат, а саме соціально-територіально-географічне, соціально-стратифікаційне, соціально-географічно-політичне та їхні параметри з огляду на семантику регіонально-економічної та соціальної географії. Єдність послідовних суспільних трансформацій міжособистісних взаємин, колективних зав'язків, співтовариств в результаті є виявом їх системної інтеграції суспільних видів діяльності та міжпроцесної ієрархії взаємодії соціальних процесів (зміни, взаємин, взаємодії, комунікації, рухи, поведінки, організації й управління), які відбуваються в суспільстві.

Виокремлюють типи соціальних процесів, а саме: історично-природовідповідні, декларативно-революційні, конструктивно-прогресивні, регресійно-деструктивні, еволюційні, ціленаправлені, лінійні, нелінійні, циклові, хаотичні, керовані, трансформаційні, модернізуючі, адаптивні, цивілізаційні. Закцентовано на необхідності вивчення соціальних явищ та застосування процесу підходу їх дослідження.

Уточнено, що соціосфера це: єдність необхідних умов для щоденної життєдіяльності людей та її відтворення, буття людини, саморозвитку як особистості й суб'єкта соціальних явищ (перетворень, розвитку процесів); суспільна багатокомпонентна підсистема ієрархічно впорядкована, цілісна єдність складових необхідних для людини, соціальних груп і співтовариств – умов професійної й соціальної самозайнятості (праці), соціально-побутових, дозвіллевих і рекреаційних потреб, надбань культурної, академічної й природоохоронної спадщини, освіти, науки й інновацій, здоров'я охорони, соцзахисту та соціально-економічного забезпечення й екологічного безпечного розвитку.

Ієрархічна структура соціосфери є інформаційним базисом критеріальної діагностики рівнів оцінювання профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії:

- *низького* щодо моніторингу соціальної інфраструктури – логістики, транспорту, комунікацій, зв'язку, комунального господарювання, установ спорту й здоров'язбереження, освітніх, наукових інституцій, організацій мистецтва й культури, сфери обслуговування та гостинності, споживчих і торгівельних ринків і мереж.
- *достатнього* зі встановлення доступності компонентів соціальної сфери необхідних умов і агентів реалізації можливостей для індивідуумів у сегментах соціальної структури суспільства та діагностика соціального й професійного статусу різночинних категорій соціальних груп, вікової приналежності, функціональної зайнятості та самозайнятості людини чи співтовариств;
- *середнього* з визначення потреб, вподобань, інтересів, вподобань, цільових орієнтирів і класових розшарувань, національностей, конфесійних спільнот, взаємин людини та соціальних груп, професійних колективів, громадських об'єднань і установ – адміністративно-територіальних, самоврядовних, етнічних, соціокультурних і мистецьких, фахових, тощо, їх зв'язки, взаємодія та ставлення до суспільства як цілісного феномену;
- *високого* – дослідження розвитку соціосфери та її потенціалу забезпечення доступу до суспільних надбань і преференцій представниками певних соціальних категорій та соціальних груп; залежностей від рівня/стану соціально-економічного, екологічного, політичного устрою держави, її регіонів та адміністративно-територіальних й територіально-громадянських одиниць соціальної інфраструктури (в т.ч. її стану розвитку оцінювання видів власності, потенціалу демократизації, стану правового захисту соціальних гарантій, системи панівних аксіологічних переконань в соціумі, рівня екологічної й інформаційної безпеки, стилю життя національної ментальності країни.

Встановлено, що соціальна архітектура – це системний комплекс різноманітних по кількості, соцстатусу в сукупності суспільних взаємин усталених конгломератів формалізованих об'єднань (соціальних), співтовариств, диспозицій і взаємин між ними; притаманна характерна риса – емерджентність властива лише системним об'єктам як сукупності структурних складових (властивостям, що непритаманні характерним елементам комплексу); аналітика соціальної структури відрізняється від дослідження складових елементів, а саме особистостей, нормативів, аксіогем, соціальних положень, позиціонування, тощо, тому, що вивчення фокусується на системних емерджентних класифікаційних ознак несумованих складових властивостей, які окремо притаманні, а поєднання їх взаємодії.

Рівні соціальної архітектури у видах підсистем конкретизовано:

- *низького* – встановлення соціально-демократичної будови, яка диференційована у структурі груп індивідуумів за статями та віковими ознаками, визначення за історичними етапами суспільного розвитку соціального положення, семантики життєдіяльності, рольового статусу гендерних вікових показників і параметрів;
- *достатнього* – діагностика соціальної мережі території (соціально-територіальної структури), територіальних сегментів за типами поселення – міського, сільського, селешного та проживаючих на території спільнот як функціональних індикаторів ланок простору життєдіяльності населення та соціальної сфери міст і сіл у реалізації соціальних якостей, взаємин і видів діяльності людей, особливостей її формування та векторів розвитку;
- *середнього* – визначення етнонаціональної соціальної будови, яка регулює соціальні функції, ментальність, настанови, соціокультурні орієнтири людей і угруповань та їх життєві й професійні траєкторії й стратегії; ідентифікація соціально-професійної будови соціуму за профілізацією розподілу індивідуумів і угруповань за професійним призначенням сфер зайнятості згідно класифікації професій і видів економічної діяльності та праці;

– *високого* – встановлення соціокультурної структури диференціації культур, ідентифікації людей за типом культурприналежного та встановлювати вплив агентів культурперетворення на соціалізацію й стратифікацію (перерозподіл, диференціацію) людей і соціальних груп, визначати їх інтенсивність; діагностувати конфесійну структуру для встановлення характеристик світоглядної направленості, моральних наративів, аксіологічних орієнтацій, прагнень, стилю життя людей і спільнот.

Сукупна єдність явищ цільової діяльності, які є виразом змісту, логіки й структури організації управління освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, а саме – взаємин і зв'язків між суб'єктами (особистостями та соціальними колективами) не лише у сфері освіти, науки й інноватики, а й незалежно від неї, та життєдіяльності, вцілому, також від рівня соціалізації представляють організаційну взаємодію підсистем розробленої структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та запропонованих організаційно-методичних умов: нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості в реалізації стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; синергія структурно-логічної організації освітнього процесу із забезпечення природовідповідності, розвиток академічного потенціалу ефективності освіти і науки до пролонгованої зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість; структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості.

Організаційно-методичний критерій визначено як: комплекс взаємин структурних і освітніх компонентів систем соціальної/професійної підготовки та їх організаційно-методичних умов забезпечення, публічного управління й

адміністрування у синергії з соціальним і навколишнім середовищем, в тому числі середовищ працевлаштування; взаємоузгодженні системоутворюючі цілі, терміни, інституційні умови, освітні й соціально-економічні ресурси (також кадрового забезпечення, взаємозв'язки суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу для формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, організаційно-методичних умов її забезпечення) організаційно-управлінської, інституційної діяльності внутрішньо-процесної організації як соціального об'єкту.

Організаційно-методичний критерій розглянуто як: явище впорядкування внутрішнього порядку, синхронізації складових компонентів методології професійної освіти та методики структурно-логічної організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, методики наукового дослідження (формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання) та навчання загального землезнавства, метеорології і кліматології, гідрології та океанології, економічної і соціальної географії України, історії суспільно-географічних досліджень, географії релігій, поведінкової географії, медичної географії та менеджменту природних ресурсів; соціальну цілісність розробленої структурно-функціональної моделі; комплекс процесів/видів діяльності, які забезпечують ефективність структурно-функціональної моделі; складову процесу організації управління у координаційно-субординаційній взаємодії структурних/функціональних компонентів інституційного, відомчого, державного регулювання якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм ЗВО за для досягнення стратегічної (модернізації процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання для впровадження стратегії сталого розвитку територій), цільової (забезпечення ефективної організації процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії як траєкторії досягнення релевантності для профільного навчання) мети та мети дослідження (розробка, обґрунтування та

експериментальна перевірка моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії для профільного навчання) за для задоволення соціального замовлення на підготовку майбутніх учителів за предметною спеціалізацією 014.07 Середня освіта (Географія); процес ресурсозабезпечення та ресурсорозподілу повноважень і обов'язків міжсуб'єктної взаємодії на різних рівнях організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання відповідних рівнів професійної підготовки бакалаврів у межах інституційної системи ЗВО, сфері освіти, науки й інноватики, професійних і соціальних середовищ зайнятості.

Обґрунтовано, що організаційно-методичний критерій індикатором аксіологічного й академічного потенціалів ЗВО, спадщини їх наукових шкіл та об'єднує об'єкти управління; організаційно-управлінські дії, організаційно-методичні умови; організаційний і педагогічний вплив на суб'єктів (особистостей здобувачів освіти, представників науково-педагогічного, допоміжного персоналу, громадського та місцевого самоврядування, працедавців та інших зацікавлених сторін; агентів перетворення в професійних і соціальному середовищах і докільлі, а також зворотніх відгуків на трансформації модернізаційних перетворень у сфері освіти, науки й інноватики. Обґрунтування необхідності розроблення та застосування організаційно-методичного критерію для оцінювання рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання полягає у: необхідності взаємообміну науково-методичним, навчально-методичним та інформаційно-аналітичним забезпеченням змістового наповнення процесуального, організаційно-методичного та релевантного блоків моделі структурно-логічної організації освітнього процесу (формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання); транскордонній, міжінституційній, регіональній співпраці освітніх, наукових і соціальних установ для досягнення консенсусу щодо уніфікації стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта»

(«014.07 Середня освіта (Географія)»), модернізації систем підготовки та вироблення стратегій розвитку ЗВО, ЗЗСО на засадах сталості з врахування регіональної привабливості; удосконаленні якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм ЗВО при реалізації освітньої політики; контролі та нагляді у контексті впровадження національних стратегій (Економічної стратегії України (2030), Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (2021), Стратегії кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни», (2021), Стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (2021), Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (2017), Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020), Стратегії інформаційної безпеки (2021), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022), Стратегії сталого розвитку України до 2030 року (2019)).

Виокремлено рівні оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за організаційно-методичним критерієм у висхідній ієрархії:

низький – розуміння соціальної організації як штучного об'єднання інституційного характеру;

достатній – встановлення статусу суспільного позиціонування ЗВО, ЗЗСО, ЗО та особливостей процесу організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання; ідентифікація соціальних інститутів та визначення автономії закладів освіти;

середній – визначення семантики інституційного функціоналу ЗВО на засадах сталого розвитку з врахуванням регіональної привабливості;

високий – системний аналіз якості й безпеки процесу організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за цільовим призначенням професійних середовищ зайнятості; характеристика рівня впорядкування структурно-логічної

організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання.

Організаційно-методичний критерій рівнів оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання ранжовано у контексті формалізації, а саме:

низької – встановлення та формулювання мети й «дерева цілей» освітніх і наукових установ;

достатньої – визначення функціональних особливостей у набутті соціального статусу інституції та сфери, вцілому, й учасників освітнього процесу, зокрема, під час професійної підготовки та у майбутній професійній діяльності та розвитку;

середньої – компаративістика соціальних позицій шляхом розподілу кординаційно-субординаційної організації взаємодії; оперування знаннями та застосування своду правил і норм, які регулюють суб'єкт-суб'єктні взаємини уповноважених адміністративних, науково-педагогічних працівників і допоміжного персоналу, задіяних представників самоврядування та стейкхолдерів;

високої – встановлення рівня формалізації процедур, цілей і функцій організації управління забезпечення організаційно-методичних умов для ефективного впровадження структурно-функціональної моделі (структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання).

Структуру і семантику процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання визначають – цілі та функції, аксіологія академічного потенціалу закладу освіти, рівень ефективності технічного регулювання, дотримання соціальних стандартів якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм ЗВО, ієрархічна архітектоніка впорядкованості соціальних стандартів і цільового призначення повноважень інституції та індивідуумів.

Для забезпечення ефективності структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання уточнено вимоги до учасників освітнього процесу, здобувачів освіти, викладачів) та до ЗВО, відповідно у логіці послідовного викладу: до індивідуумів – активна навчально-науково-пізнавальна діяльність (також соціальна й громадська), орієнтовна на успіх досягнення мети не лише освітньої релевантності, а й мети закладу освіти при реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм ЗВО для сталого розвитку; вимоги до здобувачів встановлюють без врахування персональних особливостей, адже кожен заклад освіти враховує інклюзивні аспекти при виборі напрямку, галузі та спеціальності на рівнях і ступенях підготовки; відповідність вимогам здобувачів освіти зі врахуванням соціальної стратифікації та приналежності до галузі наук і знань; з боку учасників освітнього процесу до організації освітнього процесу у ЗВО – забезпечення стабільності соціального статусу особи, дотримання вимог соціальних стандартів у глобальному вимірі Болонського процесу; уможливлення самостворення та самовдосконалення в суспільному житті (з врахуванням позицій самоосвіти і самоменеджменту), їх соціальної й майбутньої професійної зайнятості; забезпечення організаційно-методичних умов та соціально-побутових, соціокультурних умов для особистого саморозвитку. Від синергії організаційних взаємин і задоволення окреслених вимог залежить сталість розвитку ЗВО, позитивна динаміка його публічного управління та адміністрування.

Професійно-орієнтований критерій визначено з метою діагностики рівня сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії для профільного навчання. Профорієнтаційна компетентність майбутнього учителя географії включає в себе здатність не лише добре володіти предметом та методикою його викладання, але й орієнтувати учнів у виборі майбутньої професії, проєктувати осередки профільного навчання, що

відповідають їх потребам та сучасним вимогам освіти з метою нарощення кадрового потенціалу регіону.

У висхідній ієрархії виокремлено рівні оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за професійно-орієнтованим критерієм:

низький – компетентності природничо-географічного, психолого-педагогічного, спеціального суспільно-географічного блоків є поверхневими, нестійкими та безсистемними; майбутні учителі географії не завжди здатні продемонструвати належний рівень володіння знаннями та уміннями з педагогіки, психології, методики навчання географії; спостерігається байдуже ставлення до сприйняття нової інформації, самостановлення і самовдосконалення;

достатній – компетенції сформовані під час вивчення дисциплін природничо-географічного, психолого-педагогічного, спеціального суспільно-географічного, професійно-орієнтованого блоків є достатніми та усвідомленими, наявне прагнення до засвоєння нових знань та набуття умінь, розуміння їх призначення у професійній діяльності – профільному навчанні;

середній – сформовано стійку систему компетентностей; здатність для організації та проведення комплексних географічних, педагогічних досліджень; застосування набутих знань та умінь для проектування профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання в ЗЗСО;

високий – сформовано стійкі системні компетентності спеціальних – природничо-географічної, суспільно-географічної (соціосферної, антропосферної компоненти, спеціальні суспільно-географічної складової біосоціосферної, професіосферної) компоненти та готовності (методологічна фахова та професійно-орієнтована (репродуктивна) компоненти у компетенціях), компетенцій складових компонент сформованості (профорієнтаційної компетентності/відповідальності) компетентності – соціального захисту, біоетики, екологічної та академічної культури, професійної академічної культури, культури географії (навчання, наукових

досліджень та інноватики); здібностей, здатностей (системних, аналітичних, дослідницьких).

3.2. Організація та методика проведення педагогічного дослідження, верифікація структурно-функціональної моделі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії до профільного навчання з експертним оцінюванням

Розроблено програму та методику проведення педагогічного експерименту у дослідницьких етапах – камеральному, мотиваційному (пізнавально-спонукальному), констатувальному (скрінінговому) та формувальному (організаційно-методичному агрегатованому).

Експериментальним майданчиком дослідження визначено провідні педагогічні ЗВО, а саме: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника та Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Під час камерального етапу педагогічного експерименту сформовано групи для встановлення регіонального представлення у ЗВО за векторами профілізації як джерельної ланки профорієнтації майбутніх учителів географії. В експерименті брали участь 346 осіб здобувачів освіти, з них 172 особи – контрольна (далі – КГ) та 174 – експериментальна (далі – ЕГ) групи. Розподіл контингенту здійснено у ЗВО експериментальної площадки, а саме ЗВО-1 – Український державний університет імені Михайла Драгоманова (м. Київ – Правобережний лісостеп України, Столичний регіон), ЗВО-2 – Університет Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав) (Центральний лісостеп України, Переяславський регіон), ЗВО-3 – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ – Західний лісостеп України, Карпатський суспільно-географічний регіон, Прикарпаття) та ЗВО-4 –

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль –Правобережний лісостеп України, регіон Поділля).

Камеральним етапом було передбачено: здійснення вивчення наукової, психолого-педагогічної літератури, методичних матеріалів та інших джерел відповідно до теми досліджень, що дозволило визначити ступінь наукової розробки досліджуваної проблеми та окреслити напрями подальших досліджень; забезпечено дефінітивний аналіз тезаурусу педагогічної проблеми формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання; вивчено стан розробленості проблеми формування готовності учителів до профорієнтаційної роботи в ЗЗСО та профорієнтаційної компетентності учителів в теорії і практиці; здійснено нормативно-правовий аналіз зі технічним регулюванням професійної підготовки майбутніх учителів географії, а саме навчальні плани, освітні програми підготовки майбутніх фахівців (бакалаврів) спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, відповідність їх змісту актуальним запитам та тенденціям у галузі освіти, географічної науки; проведено аналіз державних документів стратегічного планування, в яких окреслено соціальне замовлення на сутнісний зміст фахової підготовки майбутніх учителів географії (знання, уміння, здатності, компетентності, якими повинні володіти майбутні вчителі географії) визначено їх відповідність змісту освітніх програм, вимоги до структури професіограми сучасного учителя географії; розкрито можливості нормативно-правових законодавчих, концептуально-стратегічних документів у системі фахової підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання було визначено протиріччя між соціальним замовленням на підготовку педагогічних кадрів з профорієнтаційною компетентністю для профільного навчання, здатних забезпечити наскрізність та неперервність впровадження стратегії сталого розвитку суспільства і недосконалістю традиційної професійної підготовки, що дозволило розробити структурно-логічну схему організації освітнього процесу майбутніх учителів предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

у етапах організації пускового, академічного, психолого-педагогічного, природничо-географічного, суспільно-географічного, діагностичного, професійно-орієнтованого блоку дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації, заснованої на міждисциплінарній взаємодії; в авторському трактуванні профорієнтаційну компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання обґрунтовано і структуровано у змісті та будові синергетичного комплексу професіограми-системи вимог до якостей та морально-етичних рис, здібностей, здатностей та готовності, компетенцій (знань, вмінь, навичок) складових компонент компетентності; визначено методи та підходи до аналізу зібраних даних, зокрема статистичні методи, контент-аналіз, кількісний та якісний аналіз; сплановано перспективи дослідження семантики профорієнтаційної роботи майбутніх учителів географії в ЗЗСО в умовах профільного навчання: нормативно-правове забезпечення, яке регулює впровадження профільного навчання та профорієнтаційної роботи в ЗЗСО; концептуальні документи, в яких означено нові підходи до побудови системи профорієнтації в старшій профільній в умовах НУШ; навчальні програми географії (рівень стандарту та профільний рівень), елективних курсів, їх структуру, зміст; існуючі практики, методи, форми, засоби та моделі профорієнтаційної роботи в освітніх закладах, у тому числі ефективність впровадження інноваційних методів та технологій; передовий досвід учителів та шкільних психологів, профорієнтологів у проведенні профорієнтаційної роботи; реальний стан реалізації системи профорієнтації в ЗЗСО; сучасні потреби та інтереси учнів щодо вибору професійного шляху та навчання; враховуючи багатоаспектність предметного поля географії, визначено спектр професійно-орієнтованих можливостей географії як предмета профільного навчання, розроблено пропозиції елективних курсів з географії для вивчення за різними профілями навчання; визначено потенційні обмеження та ризики, які можуть вплинути на проведення дослідження – відсутність доступу до даних, складність отримання інформації, проведення експериментального дослідження у ЗВО, які виступили експериментальною площадкою дослідження.

Уточнено та модернізовано методику оцінювання мотивації професійної діяльності за К. Замфіром [5] з врахуванням контексту педагогічної проблеми дослідження.

Діагностування мотивації професійної та педагогічної (в тому числі профорієнтаційної діяльності) здійснюється на основі концептуалізації вивчення акмеологічної мотивації, тобто внутрішньої (мається на увазі, що для особи здобувача освіти є значимою власна системна діяльність, середовищної мотивації, тобто зовнішньої (передбачається, що підґрунтям мотивації професійної педагогічної діяльності слугує прагнення здобувачів освіти до задоволення не лише фахових потреб – соціального та професійного реноме майбутніх учителів географії, матеріальне забезпечення тощо по відношенню до викладацької діяльності). Зауважено, що потенціал зовнішніх середовищних мотивів, як правило, превалює над акмеологічними – внутрішніми. Середовищна мотивація може мати позитивні та негативні мотиви. Роль позитивних з точки зору ефективності більш бажана, ніж негативних мотивів.

Інструкція до застосування методики (табл. 3.1): здобувачам запропоновано ознайомитись з нижченаведеними мотивами до педагогічної і професійної діяльності та оцінити їх вагомість за п'яти бальною шкалою.

Таблиця 3.1.

Шкала мотивів до професійної і педагогічної діяльності

| Мотиви професійної, педагогічної (в тому числі профорієнтаційної) діяльності | Рівні оцінювання мотиваційних спонук | | | | |
|---|--------------------------------------|---------------------|----------|-------------------|---------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| | незначний | достатньо-незначний | середній | достатньо вагомий | вагомий |
| 1. Забезпечення матеріального добробуту | | | | | |
| 2. Прагнення кар'єрного зростання | | | | | |
| 3. Уникнення критики в координаційно-субординаційній взаємодії учасників освітнього процесу | | | | | |
| 4. Нівелювання та ухиляння від негативного впливу тиску, примусу неприємностей та стягнень | | | | | |

| Мотиви професійної, педагогічної (в тому числі профорієнтаційної) діяльності | Рівні оцінювання мотиваційних спонук | | | | |
|---|--------------------------------------|---------------------|----------|-------------------|---------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| | незначний | достатньо-незначний | середній | достатньо вагомий | вагомий |
| 5. Потреби в задоволенні якості соціального статусу і суспільної поваги від оточуючих | | | | | |
| 6. Конативність від процесу та результатів професійної діяльності | | | | | |
| 7. Самореалізація, самоосвіта, самоменеджмент, самовдосконалення | | | | | |

Облік показників акмеологічної мотивації (далі АМ) та середовищної позитивної мотивації (далі СПМ) і середовищної негативної мотивації (далі СНМ) здійснено згідно визначених ключів трактування та обробки результатів:

$$AM = \frac{\text{бальна оцінка К} + \text{бальна оцінка 4С}}{2},$$

де К – конативність від процесу та результатів професійної діяльності;

4С – самореалізація, самоосвіта, самоменеджмент, самовдосконалення.

$$СПМ = \frac{\text{бальна оцінка МЗ} + \text{бальна оцінка ПК} + \text{бальна оцінка ЗЯ}}{3},$$

МЗ – забезпечення матеріального добробуту, прагнення кар'єрного зростання;

ПК – прагнення кар'єрного зростання;

ЗЯ – потреби в задоволенні якості соціального статусу і суспільної поваги від оточуючих.

$$СНМ = \frac{\text{бальна оцінка УК} + \text{бальна оцінка НВ}}{2},$$

УК – уникнення критики в координаційно-субординаційній взаємодії учасників освітнього процесу;

НВ – нівелювання та ухиляння від негативного впливу тиску, примусу неприємностей та стягнень.

Параметром виразу за типами мотивації є число в амплітуді цілих або дроби від 1 до 5.

Інтерпретація отриманих даних з обробкою результатів.

Мотиваційно-спонукальний комплекс здобувача визначається згідно узагальнення, систематизації та тлумачення отриманих інформаційних даних діагностики. Мотиваційно-спонукальний комплекс оцінювання мотивації професійної та педагогічної діяльності (в тому числі профорієнтаційної) визначають за типами співвідношення виокремлених мотиваційних видів АМ, СПМ, СНМ. Завдяки експертним заключенням провідних методологів і практиків в галузі знань Освіта/педагогічні науки усталеним твердженням визнано оптимальність співвідношень при агрегуванні:

$$AM > СПМ > СНМ;$$

$$AM = СПМ > СНМ.$$

Небажаним мотиваційно-спонукальним комплексом вважають тип співвідношення: СНМ > СПМ > АМ.

Визначення мотиваційно-спонукальних комплексів здійснюють згідно виокремлення типів співвідношення видової мотивації за зразком поданим у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Діагностика мотиваційно-спонукальних комплексів оцінювання мотивації до професійної та педагогічної діяльності

| Мотиви професійної, педагогічної (в тому числі профорієнтаційної) діяльності | АМ | СПМ | СНМ |
|--|----|-----|-----|
| | | | |
| | | | |

Інтерпретація результатів має враховувати не лише тип мотиваційно-спонукального комплексу, а й співвідношення у перевазі типів мотивації за ступенем вираженості і тому слід виключати абсолютну тотожність між мотиваційними комплексами, оскільки в разі небажаного співвідношення мотиваційно-спонукального комплексу і перший і другий віднесено до неоптимальних типів (СНМ > СПМ > АМ).

За алгоритмом реалізації календарно-тематичного плану педагогічного експерименту на мотиваційному етапі визначено стратегію мотиваційної поведінки здобувачів освіти за цільовим призначенням профорієнтації у

середовищах профільного навчання з перспективами пролонгованої зайнятості регіонального призначення за методикою К. Замфіра «Встановлення мотивації до професійної діяльності» (1980р.). Шкала мотивів до професійної діяльності включала спонукальний комплекс педагогічного заохочення 7 параметрів (забезпечення матеріального добробуту; прагнення кар'єрного зростання; уникнення критики в координаційно-субординаційній взаємодії учасників освітнього процесу; нівелювання та ухиляння від негативного впливу тиску, примусу неприємностей та стягнень; потреби в задоволенні якості соціального статусу і суспільної поваги від оточуючих; конативність від процесу та результатів професійної діяльності; самореалізація, самоосвіта, самоменеджмент, самовдосконалення), на 5 рівнях – в незначній, достатньо-незначній, середній (не більше, не менше), достатньо вагомій та значно вагомій мірі виміру параметрів.

Встановлено, що найбільш оптимальними спонукальними комплексами визначено АМ (акмеологічна мотивація – внутрішня) > СПМ (середовищно-позитивна мотивація – зовнішня) > СНМ (середовищно-негативна мотивація – зовнішня) та АМ = СПМ > СНМ.

Здійснено оцінювання мотиваційних переконань у контексті майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти 4-х ЗВО експериментальної площадки і підтверджено, що задоволеність від реалізації та їх здобутків професійної діяльності переважно регулюється комфортністю умов мотиваційного комплексу педагогічного спонукання майбутніх учителів географії, що свідчить про позитивно релевантний зв'язок, $r = +0,407$, який діагностовано як задоволення майбутніх учителів географії у визначенні власної стратегії вибору професії та кваліфікації. Встановлено, що нарощення рівня їх педагогічного спонукання на поведінку студентів забезпечує результативність досягнення мети мотивації до профорієнтації різних стратифікаційних груп представлення у регіональних ЗВО для забезпечення професійної зайнятості в умовах профільного навчання в ЗЗСО.

Встановлено негативне співвідношення залежності між оптимальністю спонукального комплексу і рівнем психоемоційної нестабільності особистості майбутнього учителя географії (зі значним зв'язком, $r = -0,573$). Встановлено, якщо оптимально сформовано спонукальний комплекс, тим більша активність майбутніх учителів географії, які мотивовані змістом та функціями майбутньої педагогічної діяльності та прагненнями позитивної релевантності, що в свою чергу зменшує ризик набуття емоційної нестабільності. На противагу, в разі більшої заангажованості у майбутніх учителів географії формується мотивація до уникнення, осуду та позиціонування у психологічно-некомфортних умовах (які превалюють над мотивами аксіології педагогічної місії та над зовнішньою позитивною мотивацією у здобувачів освіти), а отже вище рівень психоемоційної нестабільності.

Діагностику зрізу залишкових знань у здобувачів освіти КГ і ЕГ здійснено за формулярами контрольних робіт ректорського нагляду під час констатувального (скрінінгового) етапу педагогічного експерименту та встановлено аліквотність рівнів оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії за структурними компонентами підготовки. Зріз знань здійснено покроково згідно розробленої методики оцінювання за структурними компонентами складових профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії: природничо-географічної компоненти (компетенції базові нативні – загальні фізично-географічні землезнавчі, регіональні фізично-географічні материків і океанів, а саме у частково базових складових: біосферної – біогеографічна та ландшафтознавча; педосферної – географічно ґрунтознавча; гідросферної – гідрологічна, океанологічна, гляціологічна; літосферної – геологічна, геоморфологічна, палеографічна; атмосферної – з метеорології і кліматології); суспільно-географічної компоненти (компетенції спеціальні часткові – соціосферно-географічні (регіонально-економічні та соціально-географічні), географічного народорозселення (демографічні, етнографічні, працегеографічні, географічно-міграційні), соціально-географічні (географії культури, лінгвістично-

географічні, географії релігій, географії рівня та якості життя, географії способу життя, гендерно-географічні, гуманістично-географічні, історично-географічні); антропосферні: (економічно-географічні, географії промисловості, географії сільського господарства, географії транспорту, географії зв'язку, географічно-будівничі, геоурбаністичні, георуралістичні); біосоціосферні (поведінково-географічні, географії природних ресурсів, рекреаційно географічні, країнознавчі географічно-краєзнавчі); професіосферні (географічні сфери послуг, медично географічні, географії туризму, географічно-дозвіллієві, географії науки, географічно-торгівельні, географічно-фінансові, політично-географічні, військово- географічні, картографічні, геоінформаційні системні, дистанційно зондувальні); методологічної фахової компоненти (компетенції методологічні фахові професійної орієнтації – наскрізні методології навчання географії, методологічні суспільно-географічно-дослідницькі, методології педагогічних досліджень, фізико-географічні дослідницькі, педагогічні, психологічні, інклюзивні); професійно-орієнтованої компоненти (компетенції професійно-орієнтовані (репродуктивні) – проєктувально-планувальні територіального призначення, екологічні здоров'язбережувальні людини, геоінформаційно моніторингові, територіального/регіонального менеджменту, безпеки життєдіяльності, стратегічні зі сталого розвитку).

Завдяки розробленому критеріальному апарату оцінювання рівнів сформованості профорієнтаційної компетентості майбутніх учителів географії (низький, достатній, середній та високий) за критеріями – нативний (природовідповідність), спеціальний суспільний (профілізація), організаційно-методичний (регіональна привабливість) та професійно-орієнтувальний (стратегія розвитку територій) здійснено діагностику сформованості показники рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності до профільного навчання (у компетенціях 4-х блоків) встановлено (у %) у КГ та ЕГ майбутніх учителів географії за обраними критеріями та визначено рівні сформованості (табл. 3.3-табл.3.8).

Таблиця 3.3

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за нативним критерієм (природовідповідність) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групам | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| Рівні | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 8 | 18,6 | 9 | 20,5 | 9 | 20,9 | 8 | 18,6 | 9 | 21,4 | 9 | 21,4 | 8 | 18,2 | 8 | 17,8 |
| Середній | 11 | 25,6 | 11 | 25 | 10 | 23,3 | 11 | 25,6 | 9 | 21,4 | 9 | 21,4 | 12 | 27,3 | 12 | 26,7 |
| Достатній | 17 | 39,5 | 17 | 38,6 | 16 | 37,2 | 16 | 37,2 | 15 | 35,8 | 14 | 33,4 | 15 | 34,1 | 16 | 35,5 |
| Низький | 7 | 16,3 | 7 | 15,9 | 8 | 18,6 | 8 | 18,6 | 9 | 21,4 | 10 | 23,8 | 9 | 20,4 | 9 | 20 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

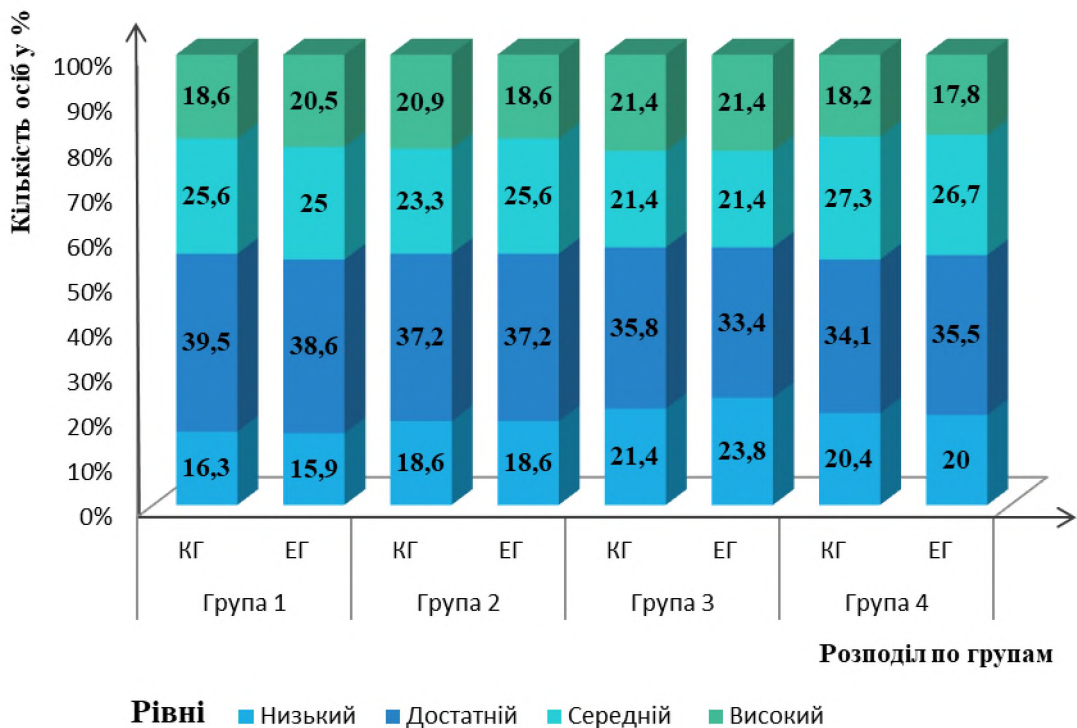


Рис. 3.1 Рівні сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за нативним критерієм (природовідповідність) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту

Таблиця 3.4

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за спеціальним суспільним критерієм (профілізація) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групах | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| Рівні | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 5 | 11,6 | 6 | 13,6 | 6 | 13,9 | 7 | 16,3 | 6 | 14,3 | 5 | 11,9 | 5 | 11,4 | 5 | 11,1 |
| Середній | 10 | 23,3 | 9 | 20,5 | 9 | 20,9 | 7 | 16,3 | 8 | 19,1 | 8 | 19 | 14 | 31,8 | 15 | 33,3 |
| Достатній | 16 | 37,2 | 17 | 38,6 | 16 | 37,3 | 15 | 34,9 | 14 | 33,3 | 16 | 38,1 | 14 | 31,8 | 14 | 31,1 |
| Низький | 12 | 27,9 | 12 | 27,3 | 12 | 27,9 | 14 | 32,5 | 14 | 33,3 | 13 | 31 | 11 | 25 | 11 | 22,5 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

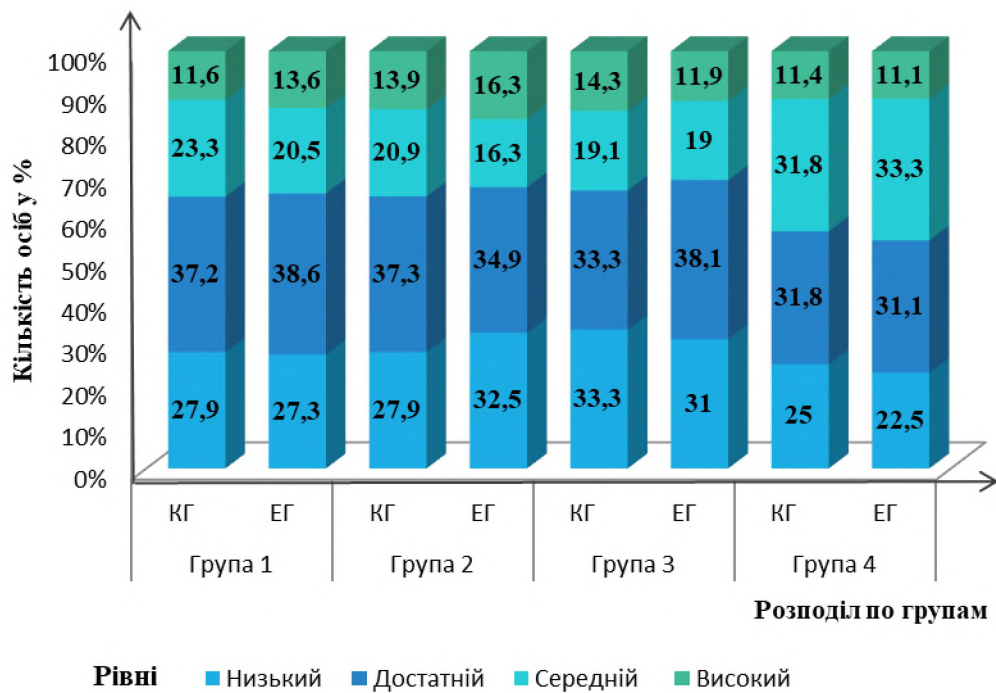


Рис. 3.2 Рівні сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за спеціальним суспільним критерієм (профілізація) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту

Таблиця 3.5

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за організаційно-методичним критерієм (регіональна привабливість) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групам | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| Рівні | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 2 | 4,6 | 3 | 6,8 | 2 | 4,6 | 2 | 4,6 | 1 | 2,4 | 2 | 4,8 | 2 | 4,5 | 1 | 2,2 |
| Середній | 8 | 18,6 | 9 | 20,5 | 8 | 18,6 | 7 | 16,2 | 8 | 19 | 8 | 19 | 7 | 15,9 | 8 | 17,8 |
| Достатній | 18 | 41,9 | 17 | 38,6 | 16 | 37,2 | 17 | 39,6 | 17 | 40,5 | 16 | 38,1 | 16 | 36,4 | 16 | 35,6 |
| Низький | 15 | 34,9 | 15 | 34,1 | 17 | 39,6 | 17 | 39,6 | 16 | 38,1 | 16 | 38,1 | 19 | 43,2 | 20 | 44,4 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

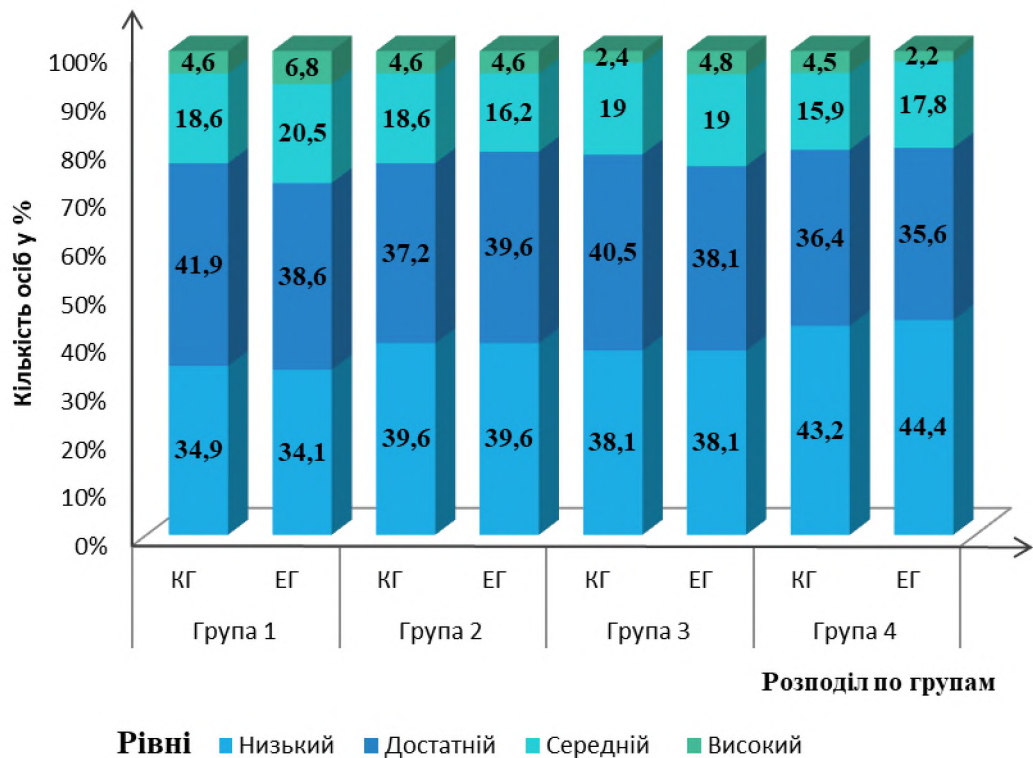


Рис. 3.3 Рівні сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за організаційно-методичним критерієм (регіональна привабливість) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту

Таблиця 3.6

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за професійно-орієнтувальним критерієм (стратегія розвитку) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групам | ЗВО-1 | | | | ЗВО- 2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО- 4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 5 | 11,6 | 4 | 9,1 | 3 | 7,0 | 4 | 9,3 | 4 | 9,5 | 4 | 9,5 | 4 | 9,1 | 5 | 11,1 |
| Середній | 7 | 16,3 | 8 | 18,2 | 6 | 14,0 | 7 | 16,3 | 6 | 14,3 | 7 | 16,7 | 7 | 15,9 | 7 | 15,6 |
| Достатній | 11 | 25,6 | 10 | 22,7 | 12 | 27,9 | 11 | 25,6 | 13 | 31,0 | 14 | 33,3 | 14 | 31,8 | 14 | 31,1 |
| Низький | 20 | 46,5 | 22 | 50 | 22 | 51,1 | 21 | 48,8 | 19 | 45,2 | 17 | 40,5 | 19 | 43,2 | 19 | 42,2 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

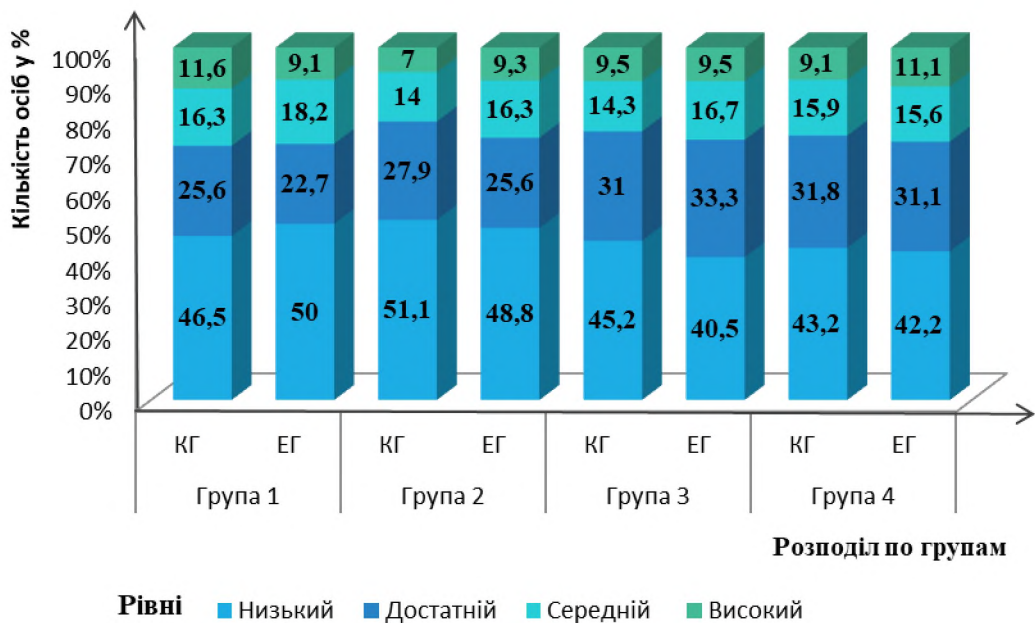


Рис. 3.4 Рівні сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за професійно-орієнтувальним критерієм (стратегія розвитку) у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту

Таблиця 3.7

Зведені показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту, у %

| Критерії | нативний | | | | спеціальний суспільний | | | | організаційно-методичний | | | | професійно-орієнтувальний | | | |
|---------------|------------|------------|------------|------------|------------------------|------------|------------|------------|--------------------------|------------|------------|------------|---------------------------|------------|------------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| Рівні | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 34 | 19,8 | 34 | 19,5 | 22 | 12,8 | 23 | 13,2 | 7 | 4,0 | 8 | 4,6 | 16 | 9,3 | 17 | 9,8 |
| Середній | 42 | 24,4 | 43 | 24,7 | 41 | 23,8 | 39 | 22,4 | 31 | 18,0 | 32 | 18,4 | 26 | 15,1 | 29 | 16,7 |
| Достатній | 63 | 36,6 | 63 | 36,3 | 60 | 34,9 | 62 | 35,6 | 67 | 39,0 | 66 | 37,9 | 50 | 29,1 | 49 | 28,1 |
| Низький | 33 | 19,2 | 34 | 19,5 | 49 | 28,5 | 50 | 28,8 | 67 | 39,0 | 68 | 39,1 | 80 | 46,5 | 79 | 45,4 |
| Всього | 172 | 100 | 174 | 100 | 172 | 100 | 174 | 100 | 172 | 100 | 174 | 100 | 172 | 100 | 174 | 100 |

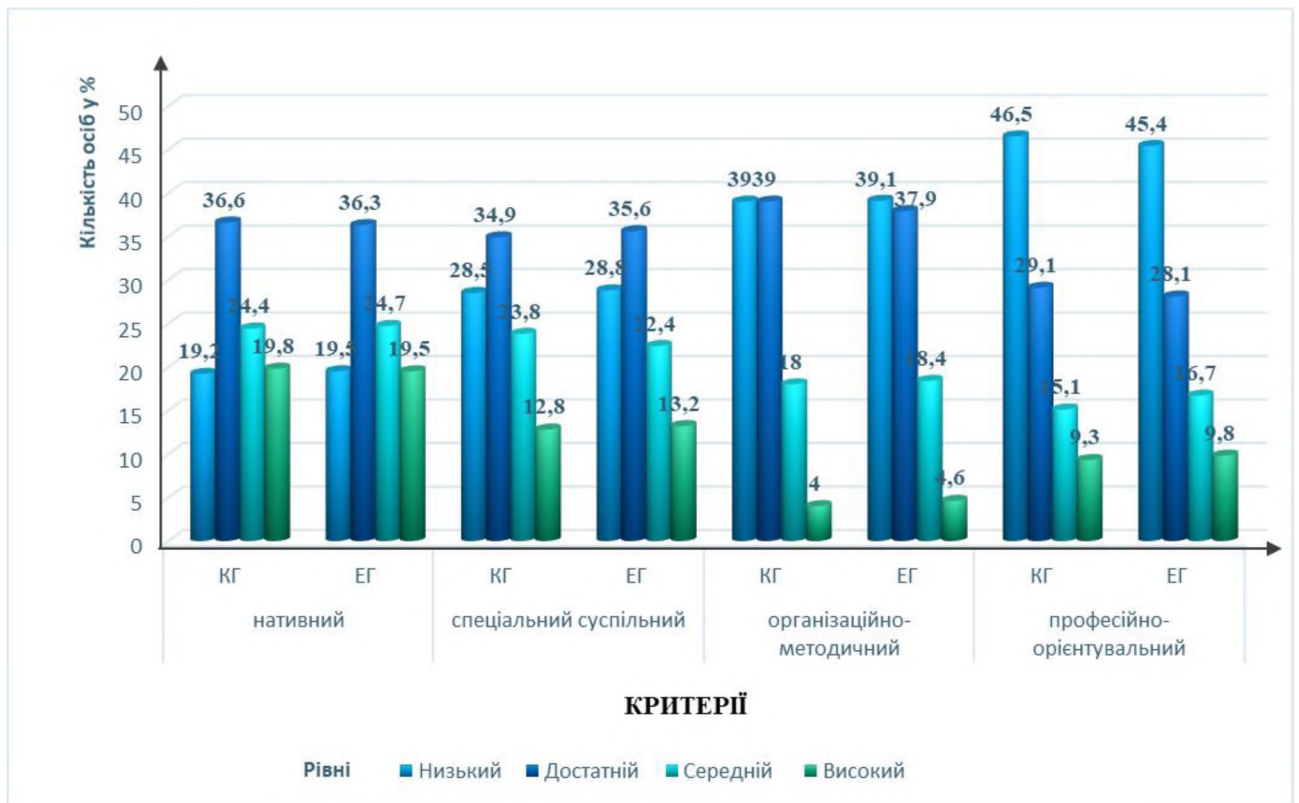


Рис. 3.5 Зведені показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту

Представлено у таблицях 3.3.-3.7 та рисунках 3.1-3.5 результати – показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) етапі експерименту: низький (відповідно 19,2 і 19,5% за нативним критерієм, 28,5 і 28,8% – за спеціальним суспільним, 39,0 і 39,1% – за організаційно-методичним, 46,5 і 45,4% – за професійно-орієнтувальним); достатній (36,6 і 36,3% за нативним критерієм, 34,9 і 35,6% – за спеціальним суспільним, 39,0 і 37,9% – за організаційно-методичним, 29,1 і 28,1% – за професійно-орієнтувальним); середній (24,4 і 24,7% за нативним критерієм, 23,8 і 22,4% – за спеціальним суспільним, 18,0 і 18,4% – за організаційно-методичним, 15,1 і 16,7% – за професійно-орієнтувальним) та високий (19,8 і 19,5% за нативним критерієм, 12,8 і 13,2% – за спеціальним суспільним, 4,0 і 4,6% – за організаційно-методичним, 9,3 і 9,8% – за професійно-орієнтувальним).

Формувальний – організаційно-методичний агрегований етап педагогічного експерименту організовано завдяки розробленому авторському агрегованому комплексу навчально-методичного супроводу організаційно-методичного блоку структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання (зміст і структуру візуалізовано на рис. 3.6), який складається з освітніх ресурсів: навчально-методичний та методичний посібники «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», навчально-методичне забезпечення – методичні рекомендації для практичних, лабораторних занять, модульних контрольних робіт, навчальних практик, самостійної роботи та засобів діагностики: метеорології і кліматології, гідрології та океанології, економічної і соціальної географії України, історії суспільно-географічних досліджень, географії релігій, поведінкової географії, медичної географії та менеджменту природних ресурсів; авторських новацій форм організації освітнього процесу («Я» - проект безпечного простору профільного навчання; семінарське заняття на тему «План

| | | | | | |
|---|--|---|---------------|----------------|----------------|
| <p>якості: добросесність, гідність, порядність, правдивість самопредставлення, самовідданість, повага до гідності, почуття гумору, доброзичливість; гуманність, футуризм у намірах і діях, перфекціонізм, прагматизм; любов до життя, людей, наукової діяльності; природовідповідність, соціальна доцільність, екологічна освіченість та любов до природи, космополітизм, інноваційність, демократичність, допитливість; цікавість до різноманітних аспектів світобудови – природи, культури, соціальних явищ, економічних процесів; системне, критичне мислення; гнучкість та адаптабельність до нових умов, напрямів досліджень та технологій; організаційні якості – ефективно організувати свою роботу, планувати дослідження, маршрути подорожей, експедицій та вміння працювати з різними видами географічних даних; креативність та інноваційність, відповідальність, уважність та кмітливості; інтелігентність, толерантність, виваженість, прагнення вчитися новому, стресостійкість, самопрограмованість і прогностичність</p> | | <p>загальні здібності – пізнавальні, творчі, самопрезентації, самоаналізу, комунікативно-творчі, партнерства, організаційні, управлінські, лідерські, психо-емоційні, позитивного інтелекту; розвивати творчі здібності учнів і сприяти формуванню творчої діяльності; аналітичного, критичного, інтелектуально-евристичного мислення</p> | | | |
| здатності | | | | | |
| <p>системні – усвідомлювати проблеми та суперечності, обирати та обґрунтовувати власну позицію, коректно сприймати позицію інших і оцінювати їх, знаходити шляхи вирішення проблем, здійснювати самоконтроль та самокритику; розвитку мотиваційно-креативної активності; активізації навчально-пізнавальної діяльності; естетичного сприйняття, полікультурного виховання; працювати з картами, інтерпретувати та використовувати їх для візуалізації та пояснення географічних даних, явищ, процесів, створювати картографічні твори; орієнтуватись на місцевості за допомогою компасу та топографічних карт, визначати місцезнаходження за картою, в просторі за допомогою компасу, читати та інтерпретувати топографічні карти; працювати з ГІС, збирати, аналізувати та візуалізувати географічні дані за допомогою спеціальних інструментів та технологій</p> | | <p>аналітична – аналізувати процеси і явища, які відбуваються в біосоціогеосистемах, тенденції екологічного, соціально-економічного, політичного розвитку держав, регіонів, територій з притаманними їм національними, етнічними, демографічними особливостями; вимірювати параметри природного середовища і оцінювати географічні явища і процесів</p> | | | |
| | | <p>дослідницькі – планувати та проводити географічні дослідження, використовуючи різні методи та засоби збору даних – метеорологічні, гідрологічні, кліматичні, ландшафтознавчі, комплексні економіко-географічні дослідження, планувати маршрути в географічному просторі, враховуючи топографію, природні умови та інші фактори</p> | | | |
| компетенції | | | | | |
| <p>спеціальні природничо-географічної складової компетенцій у компонентах компетентності</p> | | <p>спеціальні суспільно-географічні складові компетенцій у компонентах компетентності</p> | | | |
| | | соціосферна | антропосферна | біосоціосферна | професіосферна |
| готовність | | | | | |
| методологічна фахова | | професійно-орієнтована (репродуктивна) | | | |
| компетенції | | | | | |
| <p>методології навчання географії; методологічні суспільно-географічно-дослідницькі; педагогічні та методологічні педагогічних досліджень; психологічні; інклюзивні</p> | | <p>проектувально-планувальні територіального призначення, екологічні здоров'язбережувальні людини; геоінформаційно моніторингові; територіального регіонального менеджменту; безпеки життєдіяльності; стратегічні зі сталого розвитку</p> | | | |
| компетентність/відповідальність | | | | | |
| соціального захисту, біоетики, екологічної та академічної культури, професійної академічної культури, географії культури (навчання, наукових досліджень та інноватики) | | | | | |

Рис. 3.6 Зміст і структура профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії до профільного навчання

безпекового коридору закладів освіти»; віртуальна експедиція «Безпечна маршрутизація»; краєзнавча практика – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України).

Розроблено зміст і структуру профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії до профільного навчання у:

- якостях і загальних здібностях; здатностях (системних, аналітичних і дослідницьких);
- компетенціях – спеціальних природничо-географічної складової компетенцій у компонентах компетентності;
- специфічних суспільно-географічних складових компетенцій у компонентах компетентності (соціосферна, антропосферна, біосоціосферна та професосферна);
- готовності (методологічна фахова та професійно-орієнтована (репродуктивна));
- компетенціях – методології навчання географії, методологічних суспільно-географічно-дослідницьких, педагогічних та методології педагогічних досліджень, психологічних та інклюзивних; проєктувально-планувальних територіального призначення, екологічних здоров'язбережувальні людини, геоінформаційно моніторингових, територіально/регіонального менеджменту, безпеки життєдіяльності та стратегічних зі сталого розвитку;
- компетентностях/відповідальності соціального захисту, біоетики, екологічної та академічної культури, професійної академічної культури, географії культури (навчання, наукових досліджень та інноватики).

3.3. Процедура оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання зі застосуванням авторського агрегатованого комплексу у формуальному етапі експерименту

Критерії та рівні оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання застосовано у наскрізній процедурі анкетування згідно розробленої структурно-логічної організації освітнього процесу їх професійної підготовки. Наскрізню процедуру анкетування здійснено за розробленими анкетами у показниках знань і умінь у компетенціях:

1. Оцінювання природничо-географічної компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії (показники – знання і вміння у компетенціях) – анкети №1 – 5.

Анкета №1. Оцінка у компетенціях природничо-географічної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|---------------------------------|-------|-------|-------|
| | | * (D) | * (C) | * (B) | * (A) |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| Компетенції базові нативні <i>Загальні фізично-географічні землезнавчі</i> | | | | | |
| Знати: тезаурус, методологічні засади землезнавства і наук про Землю; гіпотези походження Всесвіту та Сонячної системи, історію розвитку уявлень про Землю, географічні параметри та її будову, розвитку географії; роль та географічне значення гравітаційного, магнітного і теплового поля Землі у процесах на земній кулі | Вміти: давати загальну характеристику Землі та пояснювати її географічні параметри; оперувати доказами і параметрами руху Землі навколо своєї осі та Сонця, обґрунтовувати їх географічні впливи, розв'язувати задачі на осьове обертання та орбітальний рух Землі, здійснювати визначення місцевого і поясного часу | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|---------------------------------|-------|-------|-------|
| | | * (D) | * (C) | * (B) | * (A) |
| <p>Знати: параметри і впливи осьового та орбітального рухів Землі; сучасні уявлення про еволюцію, склад, організацію і функціонування географічної оболонки; причинно-наслідкові, функціонально-просторові та логічні зв'язки взаємодії Природи і суспільства; глобальні і регіональні зміни географічної оболонки під впливом людини та їх наслідки</p> | <p>Вміти: обґрунтовувати географічні закономірності, застосовувати знання про космічно-земні зв'язки; характеризувати будову, властивості географічної оболонки, пояснювати закономірності, особливості її розвитку і функціонування як системи; встановлювати та пояснювати причинно-наслідкові, функціональні, просторові зв'язки взаємодії структурних елементів ГО; описувати природні комплекси</p> | | | | |
| <i>Регіональні фізично-географічні материків і океанів</i> | | | | | |
| <p>Знати: методи дослідження океанів і материків; особливості природи Світового океану (тектонічну структуру і рельєф дна, властивості вод, закономірності зміни їх солоності і температури, типи водних мас, сучасні тенденції зміни рівня Світового океану, хвилювання в океанах і морях, органічний світ і закономірності поширення життя в океані, донні відклади, ресурси, фізико-географічне районування Світового океану)</p> | <p>Вміти: виокремлювати та характеризувати основні етапи дослідження та освоєння океанів і материків, демонструвати маршрути подорожей великих мандрівників на картах; пояснювати загальні особливості природи океанів і материків, причинно-наслідкові зв'язки між континентами та океанами; здійснювати комплексну фізико-географічну характеристику океанів за типовим планом (фізико-географічне положення, розміри, характер берегової лінії; історія дослідження та освоєння; риси геологічної будови і рельєфу дна; донні відклади і мінеральні ресурси; кліматичні умови і кліматичні пояси; органічний світ; природні ресурси; екологічні проблеми; фізико-географічне районування)</p> | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-------|-------|-------|
| | | * (D) | * (C) | * (B) | * (A) |
| <p>Знати: глобальні зв'язки між океанами і материками; типові плани характеристики океан і материків; особливості фізико-географічного положення, тектонічної, геологічної будови, рельєфу, клімату, поверхневих вод материка; поширення та основні риси географічних поясів і природних зон, характерні риси одиниць регіонального фізико-географічного поділу материків</p> | <p>Вміти: компонувати типовий план характеристики материка (фізико-географічне положення, тектонічна структура і рельєф, клімат, внутрішні води, географічні пояси і природні зони, регіональний огляд); визначити географічні наслідки особливостей фізико-географічного положення материка; пояснювати особливості тектонічної, геологічної будови, рельєфу материка; розкривати залежність орографічних одиниць від тектонічної будови материка,</p> | | | | |
| | <p>Вміти: демонструвати на карті тектонічні структури; пояснювати вплив кліматотвірних чинників на формування клімату материка; наводити поділ материків на кліматичні пояси та області, аналізувати і порівнювати кліматичні особливості, демонструвати пояси на</p> | | | | |
| | <p>карті; здійснювати комплексну характеристику річкових систем, озер, географічних поясів і природних зон, називати та давати комплексну характеристику регіональних одиниць материка за типовим планом, показувати їх на карті</p> | | | | |

«Загальне землезнавство» є обов'язковим освітнім компонентом, входить до блоку науково-предметної підготовки, який реалізовано у першому семестрі першого року навчання (2 змістовні модулі – 1. Історія розвитку сучасного землезнавства. Загальнопланетарні властивості Землі; 2. Географічна оболонка Землі). Курс розраховано на 90 годин (3 кредити ECTS), з яких 39 години відведено на самоосвіту та спрямовано на формування системи знань щодо

теоретичних основ сучасного землезнавства; основних фізичних властивостей Землі як планети Сонячної системи; загальних закономірностей будови, розвитку і функціонування географічної оболонки як цілісного планетарного природного комплексу.

У результаті вивчення дисципліни «Загальне землезнавство» студенти оволоділи знаннями про етапи розвитку географічних досліджень від античних часів до сучасності; гіпотези та теорії, які пояснюють походження Всесвіту, Сонячної системи та Землі як планети; історію розвитку уявлень про Землю та її будову; географічні наслідки параметрів Землі як планети; роль та географічне значення гравітаційного, магнітного і теплового поля Землі у процесах на земній кулі; докази, параметри і наслідки осьового та орбітального рухів Землі; сучасні уявлення про будову, організацію і функціонування географічної оболонки; причинно-наслідкові, функціонально-просторові зв'язки взаємодії природи і суспільства, глобальні і регіональні зміни географічної оболонки під впливом людини та їх наслідки. Майбутні учителі географії набули умінь давати загальну характеристику Землі як планети та пояснювати географічні наслідки її параметрів; наводити основні докази і параметри руху Землі навколо своєї осі та Сонця, обґрунтовувати їх географічні наслідки; застосовувати знання про космічно-земні зв'язки при розгляді конкретних географічних закономірностей; характеризувати будову, властивості географічної оболонки, пояснювати основні її закономірності, особливості розвитку і функціонування як цілісної системи; встановлювати та пояснювати причинно-наслідкові, функціональні, просторові зв'язки взаємодії структурних елементів географічної оболонки; характеризувати природні комплекси, їх склад, структуру, функціонування та взаємозв'язки; до самостійного проведення досліджень фізико-географічних об'єктів та природних комплексів.

Важливою складовою якісної підготовки студентів є навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Відповідно до програми обов'язкової навчальної дисципліни «Загальне землезнавство» розроблено

авторську програму, навчально-методичний посібник, конспекти лекцій, демонстраційні навчально-методичні матеріали (інтерактивні презентації, відео-, картографічні матеріали, що допомагатимуть студентам краще зрозуміти та запам'ятати основні концепції та парадигми загального землезнавства), засоби діагностики – комплекти тестів для поточного контролю, модульного контролю, перелік питань для підсумкового контролю, пакет ККР, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=5021>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://meet.google.com/stx-hbns-qcx>). Авторський навчально-методичний посібник «Загальне землезнавство» містить завдання до лабораторних занять з питань цілісності, кругообігу речовин, ритмічних явищ у географічній оболонці, зональних та азоняльних проявів Землі, взаємозв'язків у географічних системах, задачі на осьове обертання та орбітальний рух Землі, визначення місцевого і поясного часу за географічною довготою тощо, теоретичні відомості до кожної теми заняття, тематичний картографічний матеріал, рисунки, структурно-логічні схеми. Тематика та змістове наповнення лабораторних занять відповідає програмі лекційного курсу, а їх виконання сприяло поглибленню й систематизації у студентів цілісної системи знань та вмінь необхідної при вивченні подальших фахових географічних дисциплін.

Діагностика знань студентів передбачає поточний (усне опитувань під час аудиторних занять, тематичні письмові роботи у формі тестів, підготовку та захист есе, проєктних робіт, здача мінімуму географічної номенклатури), модульний (модульна контрольна робота, яка включає набір тестових завдань, відкриті теоретичні запитання, практичні завдання (задачі на осьове обертання та орбітальний рух Землі, визначення місцевого і поясного часу за географічною довготою, роботу з картою) та підсумковий (іспит) контроль.

Анкета №2. Оцінка біосферної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і вмінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|-----|-----|-----|
| | (D) | (C) | (B) | (A) |
| Компетенції частково базові: | | | | |
| <i>Біогеографічна</i> | | | | |
| <p>Знати: понятійно-термінологічний апарат; структуру біосфери та здатність організмів до адаптації; закономірності географічного поширення біо- та ландшафтного різноманіття</p> | <p>Вміти: визначати рослини і тварини реліктових, ендемічних, рідкісних та зникаючих видів; читати геоботанічні та зоогеографічні карти, картографувати ареали окремих видів та таксонів живих організмів; складати біогеографічний опис регіону; здійснювати комплексне характеризування флористичних, фауністичних, біотичних регіонів суходолу, Світового океану та біомів суходолу за типовими планами та їх порівняльний аналіз; аналізувати проблеми раціонального використання і охорони біоресурсів</p> | | | |
| <i>Ландшафтознавча</i> | | | | |
| <p>Знати: історію розвитку вчення про географічний ландшафт; типологічну і регіональну класифікацію ландшафтів; концепцію просторової організації ландшафтів; закон нерівнозначності взаємодії природних чинників; архітектуру та семантику, динаміку і розвиток ландшафтів; методи дослідження і картографування ландшафтів; перспективи, напрями і методики (також прикладних) ландшафтознавчих розвідок</p> | <p>Вміти: розрізняти етапи зародження і становлення вчення про ландшафт, характеризувати академічні ландшафтознавчі школи; виокремлювати критерії і показники визначення типологічних і регіональних одиниць ландшафтного поділу території, розрізняти їх на карті ландшафтів України; називати природні та морфологічні компоненти, які утворюють структуру рівнинного і гірського ландшафту; застосовувати закон нерівнозначності природних компонентів-факторів; досліджувати, описувати за типовим планом ландшафтні комплекси різного морфологічного і таксономічного рангу; масштабувати карти ландшафтних комплексів;</p> | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| | опанувати методику загальнонаукових ландшафтознавчих досліджень; оцінювати господарську сприятливість ландшафтів | | | | |

Анкета №3. Оцінка педосферної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| Компетенції частково базові: <i>Географічно ґрунтознавча</i> | | | | | |
| Знати: основні класифікації ґрунтів, склад, структуру і властивості ґрунту; закономірності географічного поширення ґрунтів; генезис, морфологію та класифікацію ґрунтів ґрунтово-біокліматичних поясів та областей земної кулі; особливості та структуру ґрунтово-географічного районування та використання ґрунтів різних ґрунтових зон; агроекологічну характеристику ґрунтів України; особливості ґрунтового покриву континентів світу | Вміти: аналізувати ґрунтоутворюючі породи, розкривати роль основних ґрунтовірних чинників, живих організмів, клімату, рельєфу у ґрунтоутворенні, аналізувати загальну схема процесу ґрунтоутворення; визначати механічний, хімічний, структурний склад ґрунту, визначати вміст гумусу, вологи в ґрунті, кислотність та лужність ґрунтів; використовувати на практиці знання про морфологію і класифікацію ґрунтів, їх фізичні властивості; розкривати загальні закономірності географії типів ґрунтів; аналізувати структуру земельних ресурсів світу та окремих субрегіонів; описувати ґрунтові розрізи | | | | |

Анкета №4. Оцінка гідросферної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|------|------|------|
| | | *(D) | *(C) | *(B) | *(A) |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| Компетенції частково базові: <i>Гідрологічна, Океанологічна, Гляціологічна</i> | | | | | |
| Знати: історію розвитку науки гідрології як науки та її місце у вивченні географічної оболонки; основні фізичні, хімічні, аномальні властивості та склад природних вод, особливості їх розподілу по окремих частинах гідросфери Землі; властивості та значення механізмів колообігу води, його видів, класифікації водних об'єктів, їх гідрологічні особливості | Вміти: визначати фізико-хімічні властивості води; пояснювати механізми формування колообігу води та їх значення; трактувати рівняння водного балансу для глобального колообігу води | | | | |
| Знати: будову річок і її басейнів, її морфометричні характеристики та річкових водозборів; джерела живлення і класифікації річок, особливості формування, характеристики річкового стоку та його розподіл на земній кулі; механізм течії річок, руху води і наносів в руслі річок, особливості вимірювання швидкості течії річки; руслові процеси та деформацію русел; особливості рівневого, термічного, зимового і гідрохімічного режиму річок; | Вміти: визначити вододіли та виділяти басейни стоку; визначити морфометричні і фізико-географічні характеристики річкового басейну і річкової системи; обчислювати основні характеристики стоку річки, витрати води за максимальною швидкістю водного потоку річки; будувати поперечний переріз русла річки і план річки в ізобатах; визначити і обчислювати морфометричні характеристики озера, побудувати план озера в ізобатах | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|------|------|------|
| | | *(D) | *(C) | *(B) | *(A) |
| розподіл у річок на земній кулі, будову, походження, типи, закономірності поширення озер на земній кулі, її термічний, льодовий, гідрохімічний режим; будову, морфологію, походження, типи, гідрографію, живлення, водний баланс, термічний режим і закономірності поширення боліт; походження, типи, властивості, закономірності поширення підземних вод; особливості утворення, роботи льодовиків, типи і закономірності їх поширення на земній кулі | Вміти: пояснювати загальні закономірності будови, функціонування, динаміки та еволюції льодовиків, ґрунтових вод, Світового океану; на фізичних картах світу показувати найкрупніші водні об'єкти суходолу (річки, озера, водосховища, канали, водоспади) та частини Світового океану (океани, моря, затоки, протоки); визначати параметри оцінки наслідків впливу техногенної діяльності людини на гідрологічні об'єкти | | | | |
| Знати: Світовий океан, його частини, властивості океанічних вод, ресурси та проблеми його охорони | | | | | |

Вивчення навчальної дисципліни «Гідрологія та океанологія» розраховано на 90 навчальних годин (3 кредити ECTS), з яких 51 годину виділено на аудиторні заняття, 39 годин – на самостійну роботу. Курс вивчався у першому семестрі першого року навчання та охоплював 3 змістові модулі – 1. Гідрологія вод суходолу. Гідрологія річок; 2. Гідрологія озер та водосховищ, боліт, льодовиків та підземних вод; 3. Гідрологія океанів і морів.

Змістове наповнення дисципліни сприяє формуванню у майбутніх учителів географії базових знання щодо загальних закономірностей будови гідросфери, її походження та розвиток, морфологічних, фізичних, хімічних властивостей та закономірностей поширення водних об'єктів суходолу (річки, озера, болота, водосховища, льодовики), океанів, морів; методів вивчення водних об'єктів; розкриває практичне значення географо-гідрологічного вивчення водних об'єктів і гідрологічних процесів для господарської діяльності та вирішення завдань охорони природи. Під час вивчення курсу студенти засвоїли знання про основні фізичні, хімічні, аномальні властивості та склад

природних вод; особливості розподілу води на земній кулі та по окремих частинах гідросфери; механізми формування кругообігу води, його види, властивості та значення; будову річки і річкових басейнів, основні морфометричні характеристики річки та річкових водозборів; джерела живлення і класифікації річок, механізм течії річок, руху води, річковий стік, основні характеристики стоку, закономірності розподілу на земній кулі; рівневий, термічний, зимовий і гідрохімічний режим річок; будову, морфологію, походження, типи, гідрографію, живлення, водний баланс, термічний режим і закономірності поширення боліт на земній кулі; походження, типи, властивості, закономірності поширення підземних вод на земній кулі; особливості утворення, роботи льодовиків, типи і закономірності їх поширення на земній кулі; Світовий океан, його частини, властивості океанічних вод, ресурси та проблеми охорони, що допомогли розвинути такі уміння: пояснювати механізми формування кругообігу води та їх значення; визначати вододіли та виділяти басейни стоку; визначати морфометричні і фізико-географічні характеристики річкового басейну і річкової системи; обчислювати основні характеристики стоку річки, витрати води за максимальною швидкістю водного потоку річки; визначати і обчислювати морфометричні характеристики озера, побудувати план озера в ізобатах; пояснювати загальні закономірності будови, функціонування, динаміки та еволюції льодовиків, ґрунтових вод, Світового океану; визначати параметри оцінки наслідків впливу техногенної діяльності людини на гідрологічні об'єкти.

Розроблено авторську програму, методичні рекомендації, конспекти лекцій, демонстраційні навчально-методичні матеріали (мультимедійні презентації, відеоматеріали, анімації, які відображають механізми процесів та явищ, що відбуваються у складових гідросфери та закономірності за якими вони розвиваються), графіки та картографічні матеріали, які ілюструють гідрологічні та океанографічні дані про стан водних об'єктів, зміни у складових водних об'єктів, розподіл водних ресурсів на земній кулі, засоби діагностики, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ

імені Михайла Драгоманова Moodle
 (https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=7703) та віртуальній кімнаті
 Google Classroom (https://classroom.google.com/c/NjMy MTU
 xMTQ2Nzkw?cjc=o2jr26s).

Методичні розробки лабораторних занять включають теоретичні та практичні завдання, розрахунково-графічні роботи, методичні вказівки до їх виконання, запитання для самоконтролю, індивідуальні завдання для самостійної роботи, картографічні і графічні матеріали, структурно-логічні схеми.

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою поточного, модульного та підсумкового контролю. Поточний контроль під час лабораторних занять включає усне опитування, проміжне тестування, підготовку та захист проєктних робіт, складання мінімуму географічної номенклатури. Вивчення кожного змістового модуля завершується модульною контрольною роботою, яка включає тестові завдання, відкриті запитання, роботу з картою.

Анкета №5. Оцінка літосферної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії

| Показники знань і вмінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | | |
|---|--|-----|-----|-----|--|
| | (D) | (C) | (B) | (A) | |
| Компетенції частково базові: <i>Геологічна</i> | | | | | |
| Знати: теорії походження і внутрішню будову Землі, основні етапи геологічної історії Землі; методи та хімічний склад та причини змін земної кори, закономірності поширення та способи міграції хімічних елементів в ній, геохімічні бар'єри; речовинний склад земної кори (мінерали і гірські породи, родовища корисних копалин); речовинний і мінеральний склад, структурно-текстурні | Вміти: використовувати гірничий компас, поляризаційний мікроскоп та прилади; ідентифікувати основні класи мінералів, гірських порід; будувати літологічні колонки та геологічні розрізи; читати, аналізувати та будувати картосхеми основних геологічних структур і корисних копалин, визначати їх застосування та походження | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| особливості, властивості гірських порід та їх класифікацію | | | | | |
| Знати: процеси мінералоутворення, стани, форми, фізичні властивості мінералів, їх класифікацію та методи вивчення; ендегенні геологічні процеси: магматизм, тектонічні рухи земної кори і дислокаційні процеси; екзогенні геологічні процеси: чинники, форми і наслідки фізико-хімічного і біологічного вивітрювання гірських порід | Вміти: характеризувати геологічну будову певної території та історію її розвитку; розшифровувати тектонічні рухи земної кори, визначати їх причини та наслідки; їх вік і походження; описувати відшарування гірських порід та екзогенні геологічні процеси | | | | |
| Знати: геологічну роль – вітру, тимчасових і постійних водостоків, льодовиків і водно-льодовикових потоків, морських і підземних вод, геологічну роль озер і боліт; методи відносної і абсолютної геохронології; геохронологічну і стратиграфічну шкалу; принципи побудови геологічних і палеогеографічних карт; методологію і методи геологічних досліджень | Вміти: характеризувати роль екзогенних геологічних процесів у формуванні речовинного складу, утворенні осадових гірських порід, ґрунтів, корисних копалин, форм рельєфу та визначати чинники впливу на характер та інтенсивність екзогенних процесів; користуватися геохронологічною та хроностратиграфічною шкалами; вміти визначити викопні організми | | | | |
| <i>Геоморфологічна</i> | | | | | |
| Знати: історичний генезис геоморфології; форми та елементи форм рельєфу, їх класифікації за морфометричними ознаками, генезисом, сутність масштабно-генетичної класифікації рельєфу; активні і пасивні, ендегенні та екзогенні чинники та циклічність рельєфоутворення; гіпсометричну і батиметричну характеристики; позитивні і негативні форми, | Вміти: розкривати зміст геоморфологічного тезаурусу; пояснювати закономірності і чинники формування та поширення генетичних типів і форм рельєфу; визначати основні форми рельєфу, їх морфологічні елементи за топографічними картами; аналізувати і складати геоморфологічні карти і профілі; встановлювати дешифрувальні ознаки форм рельєфу за допомогою аеро- і космічних знімків | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| конвергентність форм, ярусність, контрастність рельєфу; основні структурні елементи земної кори | | | | | |
| Знати: ендегенні процеси рельєфоутворення: тектонічні, неотектонічні рухи, рельєфоутворюючу роль землетрусів; форми рельєфу ендегенного походження: рівнинний і гірський рельєф материків та рельєф дна Світового океану; екзогенні процеси та їх рельєфоутворюючу роль: процеси фізичного, хімічного, біологічного вивітрювання, вплив поверхневих вод і флювіальний рельєф; вплив підземних вод і карстовий та псевдокарстовий рельєф | Вміти: визначати за тематичними картами райони поширення різних форм і типів рельєфу, показувати їх на карті; визначати типи морфоструктурного рельєфу дна океану, порівнювати рельєфи дна океанів; встановлювати взаємозв'язки між походженням і розмірами морфоструктурного рельєфу материків, порівнювати рельєф окремих материків, пояснювати причини його формування | | | | |
| Знати: діяльність льодовиків і гляціальний та флювіогляціальний рельєф; дію вітру та еоловий рельєф; гравітацію і гравітаційні форми рельєфу; діяльність морських вод і береговий рельєф; дію низьких температур повітря і криогенний рельєф; вплив людини і антропогенний рельєф; методи геоморфологічних досліджень і особливості геоморфологічного картографування | Вміти: вміти визначати морфологію і морфометрію окремих форм рельєфу на різних материках; складати геоморфологічну характеристику регіонів; проводити польові візуальні і інструментальні геоморфологічні дослідження | | | | |
| <i>Палеографічна</i> | | | | | |
| Знати: тезаурус палеогеографії, місце та взаємозв'язки серед географічних наук; методи реконструкції палеогеографічних ситуацій; етапи та функціональні особливості розвитку географічної оболонки Землі у вікових зрізах | Вміти: застосовувати палеогеографічну інформацію для встановлення етапізацій розвитку географічної оболонки Землі, тлумачити формування геосфер (географічних процесів і явищ); аналізувати палеогеографічні карти, здійснювати літологічний та | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| | біономічний фаціальний аналіз і застосовувати аналітику у географічних дослідженнях, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у розвитку та еволюції складових географічної оболонки Землі; використовувати методики палеогеографічних реконструкцій рельєфу, клімату, ґрунтів, органічного світу | | | | |

Анкета №6. Оцінка атмосферної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <i>Компетенції часткової базові з метеорології і кліматології</i> | | | | | |
| Знати: хімічний склад, будову та особливості атмосфери Землі та фізичні процеси, що в ній відбуваються; параметри характеристик фізичного стану атмосфери, закономірності виникнення, розвитку різномасштабних атмосферних (закони випромінювання) процесів і явищ | Вміти: визначати роль газових складових атмосфери в атмосферних процесах; охарактеризувати фізичні явища і процеси, що відбуваються в атмосфері, встановлювати їх причинно-наслідкові зв'язки і закономірності розвитку | | | | |
| Знати: спектральний склад сонячної та земної радіації, географічний розподіл сумарної на земній поверхні, особливості засвоєння сонячної енергії та випромінювання земної поверхні (ефективне випромінювання) та атмосфери, складові і географічний розподіл радіаційного балансу, особливості теплового режиму, шляхи теплообміну земної поверхні та атмосфери; особливості змін | Вміти: визначати особливості радіаційного режиму території - інтенсивність сонячної інсоляції, відбиту, поглинуту і сумарну радіацію, альбедо, радіаційний і тепловий баланс та аналізувати тематичні карти радіаційного балансу Землі; характеризувати тепловий режим земної поверхні та атмосфери, визначати типи річного перебігу та розраховувати зміну температур з висотою | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| температури в атмосфері з висотою, географічний розподіл температури повітря на Землі | | | | | |
| Знати: характеристики вологості повітря, класифікації хмар та їх особливості, умови утворення атмосферних опадів та їх класифікацію, загальні закономірності розподілу опадів на Землі; одиниці вимірювання тиску, особливості його зміни з висотою та в горизонтальному напрямку, центри дії атмосфери | Вміти: характеризувати режим, визначати показники вологості повітря – абсолютну і відносну, фактичну і максимальну пружність, дефіцит вологості, точку роси, рівні конденсації і сублімації водяної пари; розраховувати атмосферний тиск у різних пунктах, аналізувати карти ізобар та баричної топографії; пояснювати особливості виникнення вітрів з урахуванням сукупної дії різноманітних сил, аналізувати режим повторюваності вітру | | | | |
| Знати: рух повітря в атмосфері, сили, які впливають на швидкість та напрям вітру, його різновиди; особливості та типи повітряних мас, механізми формування, типи атмосферних фронтів; особливості циркуляції атмосфери та циркуляції атмосфери в тропічних, помірних та високих широтах, причини та райони зародження мусонів | Вміти: визначати роль, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки циркуляції атмосфери у формуванні погодних умов, атмосферних фронтів, циклонів і антициклонів, місцевих вітрів | | | | |
| Знати: особливості взаємозв'язків між характером атмосферних та природних процесів і явищ на поверхні Землі; місцеві ознаки погоди (класифікацію та межі їх поширення); чинники формування клімату Землі в цілому та в конкретних природних (ландшафтних) умовах; методи та методіку проведення метеорологічних спостережень, методи | Вміти: характеризувати чинники формування клімату, виділяти, характеризувати кліматичні пояси і типи клімату Землі, показувати на карті межі кліматичних поясів та їх області; складати кліматичний опис певних територій; визначати та обґрунтовувати наслідки змін клімату на життєдіяльність людства; проводити метеорологічні спостереження, інтерпретувати | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| обробки метеорологічних даних | метеорологічну і синоптичну інформацію | | | | |

Навчальна дисципліна «Метеорологія і кліматологія» є обов'язковою, входить до блоку науково-предметної підготовки та сприяє формуванню у студентів системи знань про газовий склад, будову, властивості атмосфери Землі як невід'ємного елемента географічного середовища, що разом із іншими складовими географічної оболонки (формами земної поверхні, гідросферою, біогенними компонентами) визначає умови життєдіяльності людини, різноманіття природних умов; способів опису стану атмосфери, фізичних процесів, що протікають у ній, закономірностей формування погоди і клімату та їх впливу на стан довкілля, практичних навичок у вимірюванні, аналізі та прогнозуванні метеорологічних процесів, погодних явищ. Дисципліна «Метеорологія і кліматологія» вивчалась у другому семестрі першого року навчання та розрахована на 90 годин (3 кредити ECTS), з яких 34 години відведено на самоосвіту. Програма вивчення дисципліни містить 2 змістовні модулі: 1. Склад, будова і властивості атмосфери; 2. Основи кліматології.

У результаті вивчення дисципліни «Метеорологія і кліматологія» студенти набули знань про: хімічний склад, будову, загальні особливості атмосфери Землі та фізичні процеси, що в ній відбуваються; параметри, що характеризують фізичний стан атмосфери, закономірності виникнення, розвитку різномасштабних атмосферних процесів, явищ; особливості взаємозв'язків між характером атмосферних процесів, явищ і природних процесів, що відбуваються на поверхні Землі; загальні закономірності формування погоди та її місцеві ознаки; методи та методику проведення метеорологічних спостережень, методи обробки метеорологічних даних; чинники, які впливають на формування клімату Землі та межі їх поширення. На основі набутих знань були сформовані вміння: визначати роль газових складових атмосфери в атмосферних процесах; визначати та характеризувати фізичні явища і процеси, що відбуваються в атмосфері, встановлювати їх

причинно-наслідкові зв'язки і закономірності розвитку; визначати особливості радіаційного режиму території; характеризувати тепловий режим земної поверхні та атмосфери, режим вологості повітря; визначати роль циркуляції атмосфери у формуванні погодних умов, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки виникнення і переміщення різних циркуляційних систем; проводити метеорологічні спостереження та опрацьовувати метеорологічну і синоптичну інформацію; характеризувати чинники формування клімату; виділяти, характеризувати кліматичні пояси і типи клімату Землі, складати кліматичний опис певних територій; визначати та обґрунтовувати можливі наслідки зміни клімату на життєдіяльність людства та галузі світової економіки.

Відповідно до програми обов'язкової навчальної дисципліни розроблено авторську програму, методичні рекомендації, конспекти лекцій, демонстраційні навчально-методичні матеріали (навчальні відеоматеріали, анімації, які відображають механізми зародження, протікання метеорологічних процесів та явища, які відбуваються в атмосфер, їхні взаємозв'язки та наслідки, інтерактивні презентації, графіки та картографічні матеріали, які візуалізують динаміку метеорологічних величин і кліматичних показників в часі та просторі, кліматичні характеристики різних регіонів та їх зміни), засоби діагностики, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=3900>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://classroom.google.com/c/NTY5NTI1NDCyNDFa?cjc=xdaeity>).

Методичні рекомендації «Метеорологія і кліматологія» для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) розроблено з врахуванням теоретичних та практичних завдань, типових задач з метеорології, методичних вказівок до їх виконання, запитань для самоконтролю, індивідуальних завдань для самостійної роботи, картографічних і графічних матеріалів. До кожної теми лабораторного заняття підібрано понятійно-категоріальний апарат, що сприяв кращому опануванню студентами теоретичних основ даного курсу та

формули, які пояснюють закономірності атмосферних процесів для забезпечення формування практичних умінь їх застосовування.

Діагностика знань студентів передбачає: поточний контроль – усне опитування, тестування, виконання групових або індивідуальних проєктів, практичних завдань (аналіз метеорологічних даних, розв'язання типових задач метеорології, побудова синоптичних пуансонів, карт погоди); модульний контроль – тестові завдання, відкриті запитання та роботу з картою; підсумковий контроль – залік.

2. Оцінювання суспільно-географічної компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії (показники – компетенції) – анкети №7–10.

Анкета №7. Оцінка соціосферної складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і умінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | | |
|---|---|-----|-----|-----|--|
| | (D) | (C) | (B) | (A) | |
| <i>Компетенції спеціальні часткові соціосферно-географічні: Регіонально-економічні та соціально-географічні</i> | | | | | |
| Знати: науковий предмет, об'єкт, теорію і методи регіональної економічної та соціальної географії; етіологію формування розвитку і розміщення макрорегіонів світу, рівень і характер соціальної та регіональної економічної інтеграції країн світу | Вміти: аналізувати – регіональні економіко- і соціально-географічні закономірності формування і розвитку держав; регіональні відміни в рівнях соціально-економічного розвитку різних типів держав; складати регіональні комплексні економіко- та соціально географічні характеристики окремих субрегіонів, регіонів та держав; давати оцінку сучасного рівня і характеру економічної інтеграції держав | | | | |
| <i>Спеціальні часткові географічного народорозселення(демографічні, етнографічні, працегеографічні, географічно-міграційні)</i> | | | | | |
| Знати: предмет, об'єкт, тезаурус, закони народонаселення, його демографічну структуру, | Вміти: аналізувати – динаміку чисельності населення світу, окремих регіонів та чинники, що | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| закономірності процесів та особливості демографічної політики в країнах світу | визначають її; інтерпретувати дані про природний рух населення, виділяти групи країн з різними показниками народжуваності, смертності, природного приросту, пояснювати причини різноманіття в країнах різних типів, узагальнювати чинники, що впливають на них; визначати темпи росту і приросту населення, чинники, що формують їх, складати і аналізувати карти темпів і приросту населення, порівнювати динаміку для конкретних територій, темпів приросту населення основних регіонів світу | | | | |
| Знати: расову, етнічну та релігійну структуру населення; типи міграції населення та їх види, територіальні відмінності інтенсивності міграційних потоків та стратегії міграційної політики | Вміти: аналізувати та інтерпретувати дані міграційних рухів населення та їх просторово-часову мінливість; аналізувати соціологічні теорії і концепції про расові та етнічні процеси ідентифікації | | | | |
| Знати: географію трудових ресурсів, моделі ринку праці, безробіття та його види; особливості розміщення, розселення населення, міські й сільські форми розселення та їх регіональні відмінності; взаємодії населення і навколишнього середовища | Вміти: розкривати структуру працересурсного потенціалу на основі статистичного аналізу, досліджувати баланси трудових ресурсів регіонів, країн світу, визначати напрями вдосконалення структури зайнятості; застосовувати механізми формування робочої сили в ринкових умовах, аналізувати моделі ринків праці, проблем зайнятості та безробіття; розкривати особливості розселення та чинники, що їх зумовлюють; аналізувати міські та сільські системи розселення | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <i>Спеціальні часткові соціально-географічні</i> | | | | | |
| Знати: тезаурус соціальної географії, її структуру, місце в системі географічних наук; концепції, етапи та напрями розвитку і досліджень соціальної географії; концепції соціальної організації, розвитку території та чинники соціально-просторової диференціації | Вміти: визначати взаємини між навколишнім природним середовищем і суспільством, виробництвом, суспільно-просторовими процесами і формами організації життя людей; обґрунтовувати значення чинників впливу на геопросторову організацію соціально-географічних явищ та процесів за сферами: демографічній, охороні здоров'я, культури, освіти і науки, конфесійній, соціальній та професіосферах | | | | |
| Знати: геопросторові закономірності соціальної сфери суспільства та її складових; методи та методики соціально-географічних досліджень | Вміти: окреслювати геопросторові особливості соціально-географічних процесів за сферами; проводити комплексні соціально-географічні дослідження територіальних суспільних систем різного рівня організації за типами природокористування | | | | |
| <i>Географії культури</i> | | | | | |
| Знати: понятійно-термінологічний апарат в галузі культури та мистецтва, концепції формування та закономірності розвитку культури, її структуру, форми вияву; напрями суспільно-географічних досліджень феномену культура; особливості геокультурної ситуації в світі та в Україні, географію елементів матеріальної і духовної культури, культурних інновацій та спадщини | Вміти: визначати чинники та закономірності розвитку галузі культури та мистецтва, процесів культурно-територіального системоутворення; встановлювати та пояснювати взаємини між етногенезом, культурогенезом, соціогенезом та розвитком складових навколишнього природного середовища | | | | |
| Знати: просторово-часові закономірності трансформацій традиційної культури в світі та Україні; роль академічної культури у позитивному моделюванні та прогнозуванні | Вміти: визначати та обґрунтовувати специфіку трансформацій культури населення країни, регіону відповідно до регіональних і глобальних тенденцій; | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| сталого розвитку | самостійно добирати та опрацьовувати інформаційну базу в процесі геокультурних досліджень, проводити наукові дослідження культури територіальних соціумів – культурних ландшафтів, регіонів; вміти пояснювати особливості сучасних соціально-економічних, політичних процесів через призму геокультурних | | | | |
| <i>Лінгвістично-географічні</i> | | | | | |
| Знати: понятійно-термінологічний апарат, школи лінгвогеографії; мовні сім'ї народів світу та особливості геопросторової організації мовних груп населення, мовних явищ; чинники, що впливають на особливості територіального розміщення мовних груп населення, розвиток мовних явищ | Вміти: аналізувати та інтерпретувати лінгвістичні атласи, геопросторові особливості поширення мови та її діалектів на певній території та чинники, що впливають на цей процес; визначати та обґрунтовувати вплив географічних чинників на поширення, асиміляцію, розвиток (консерватизм/мовні інновації) мов, діалектів; збирати, опрацьовувати та картографувати лінгвістичний матеріал | | | | |
| <i>Географії релігій</i> | | | | | |
| Знати: методологічні аспекти пізнання релігійних процесів; основоположні ідеї релігійно-філософських, нетрадиційних учінь і культів, сутність та особливості віровчень національних і світових релігій | Вміти: орієнтуватися у просторово-часових аспектах розвитку та функціонування релігій; досліджувати чинники впливу на формування конфесійної структури населення, окремих регіонів і країн світу | | | | |
| Знати: системні підходи територіальної організації релігії в просторі, часі в природних і соціально-економічних умовах; конфесійну структуру регіонів світу; проблеми та перспективи розвитку релігійної сфери в світі та Україні | Вміти: аналізувати сучасну релігійну ситуацію в Україні, давати обґрунтоване пояснення проблем релігійного розвитку | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <i>Географії рівня та якості життя</i> | | | | | |
| Знати: понятійно-термінологічний апарат наукового напрямку «Географія якості життя населення»; концепції, наукові доробки зарубіжних і вітчизняних наукових шкіл та сучасні напрями досліджень якості життя населення | Вміти: встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між географічним середовищем і суспільством та особливостями якості життя населення на різних територіальних рівнях та за типами природокористування | | | | |
| Знати: зміст, структуру, індикатори та показники якості життя населення; чинники забезпечення якості життя: економічні, соціальні, екологічні, соціокультурні та інші | Вміти: визначати та обґрунтовувати вплив економічних, соціальних, екологічних, соціокультурних та інших чинників на формування якості життя населення; застосовувати на практиці методики дослідження якості життя населення, проводити географічну типологізацію територій | | | | |
| Знати: геопросторові аспекти різноманіття якості та специфіки способу життя населення; міжнародні, національні рейтинги та типології територій за показниками якості життя; теоретико-методологічні аспекти дослідження якості життя населення на різних територіальних рівнях | Вміти: здійснювати умовиводи зі <i>SWOT-аналізу якості життя населення території різних рангів</i> , визначати оптимальні шляхи соціально-економічного, еколого-безпечного розвитку територій | | | | |
| <i>Географії способу життя</i> | | | | | |
| Знати: тезаурус та генезис становлення і розвитку наукового напрямку «Географія способу життя»; місце географії способу життя в системі суспільно-географічних, освітньо-педагогічних та соціально-поведінкових наук, її зв'язок зі складовими географії; методологічні підходи до географічного вивчення способу життя; чинники, що зумовлюють особливості та | Вміти: здійснювати комплексну характеристику способу життя населення; визначати особливості геопросторової диференціації способу життя; обґрунтовувати семантику природних, соціально-демографічних, етнічних, культурно-релігійних, психологічних, економічних, медичних, політичних та академічних чинників на спосіб життя | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| геопросторові відмінності способу життя; сучасні трансформаційні тенденції способу життя населення країн за рівнем економічного та соціального розвитку суспільства | населення; діагностувати особливості основних типів способу життя населення регіонів світу та України | | | | |
| <i>Гендерно-географічні</i> | | | | | |
| Знати: сучасні теорії, тезаурус та концепції гендерної географії; теоретичні та методичні аспекти у формуванні географічних засад управління гендерними диспропорціями; міжнародне правове законодавство та їх інституційні проекти у галузі гендеру | Вміти: проводити дослідження у сфері гендерної проблематики: здійснювати моніторинг гендерної рівності, виявляти та аналізувати тенденції, просторові характеристики гендерних диспропорцій на ринку праці, в освітній, науковій, технологічній сферах, в державному управлінні; складати та аналізувати <i>гендерний</i> профіль регіону, країни | | | | |
| Знати: прогнози розвитку гендерну як соціальної статі у суспільстві в реформаційний період | Вміти: обґрунтовувати вплив ідентифікаторів соціального, економічного та еколого-безпечного розвитку держав на формування гендерних диспропорцій; виявляти етапи взаєморозвитку та взаємодії суспільної і гендерної компонент, їх відповідність сучасному рівню соціальних, виробничо-технологічних систем та систем управління | | | | |
| <i>Гуманістично-географічні</i> | | | | | |
| Знати: зміст і семантику гуманістичного підходу для пізнання географічних феноменів; закономірності сприйняття людиною просторових географічних феноменів, природи, навколишнього природного середовища, образу ландшафту (життєвого простору) світу | Вміти: застосовувати гуманістичний підхід при дослідженні географічних феноменів (ландшафту, регіону, геоекологічних проблем); розраховувати показники та аналізувати параметри привабливості ландшафтів різних типів на основні статистичного аналізу оцінок, будувати графічні трьохвимірні моделі, що описують | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| | взаємодію факторів сприйняття ландшафтів | | | | |
| Знати: особливості впливу соціокультурних чинників, досвіду, когнітивних процесів на сприйняття людиною простору та її поведінкову мотивацію (позиціонування); основні підходи врахування закономірностей сприйняття людиною ландшафту, простору при ландшафтному та територіальному плануванні | Вміти: аналізувати зміст карт ментального районування та здійснювати ментальну структурування географічного простору на основі наукових досліджень; встановлювати та обґрунтовувати специфіку взаємозв'язків між моделлю поведінки людини в просторі, досвідом і знаннями; особливостями сприйняття нею географічного середовища; приналежністю її до культурної, етнічної, соціальної спільноти | | | | |
| <i>Історично-географічні</i> | | | | | |
| Знати: об'єкт, предмет, методи та наукові завдання історичної географії, особливості її становлення як окремої галузі знань; характерні риси формування і розвитку географічного світогляду у історичних періодах; особливості взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем на різних етапах історичного розвитку; розселення, просторові форми та міграційні потоки в історичних аспектах | Вміти: застосовувати положення і методи історичної географії для вирішення соціальних і професійних завдань; розкривати закономірності розвитку історико-географічних досліджень та обґрунтовувати їх практичне значення; аналізувати природні та суспільні об'єкти і процеси у просторово-часових масштабах; аналізувати політичну карту світу і державний устрій в різні історичні епохи | | | | |
| Знати: формування міжнародного географічного поділу праці в історичному аспекті; економіко-географічні аспекти історичного процесу формування світової та регіональних систем господарства; особливості історичного та культурного розвитку країн | Вміти: давати оцінку демографічним процесам на різних етапах історичного розвитку; визначати вплив природних умов на особливості розселення та господарську діяльність населення; визначати рівень та особливості соціально-економічного розвитку держав і регіонів на різних стадіях їх розвитку; | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| | аналізувати характер впливу природокористування на довкілля на різних етапах розвитку суспільства | | | | |

Навчальна дисципліна «Економічна і соціальна географія України» входить до блоку обов'язкових дисциплін циклу науково-предметної підготовки. Її зміст спрямовано на засвоєння студентами фундаментальних знань щодо науково-методичних основ функціонування економіки України з урахуванням сучасних трансформаційних процесів в політичному та економічному розвитку світу, потенціалу і географічного розподілу ресурсів, населення, виробництва та інфраструктури в Україні і за її межами; формування навичок дослідження секторальної та територіальної структури економічної системи України та визначення перспектив їх розвитку, особливостей соціально-економічного розвитку та соціальної і економічної безпеки регіонів у ринкових умовах.

Курс вивчався у сьомому (модулі – 1.Суспільно-політичні та природні передумови розвитку України; 2.Етно-демографічні процеси в Україні та восьмому (модуль 3. Національна економіка України: особливості розвитку та впровадження процесів сталого розвитку) семестрах четвертого року навчання та розрахований на 150 годин (5 ECTS), з яких 81 годину відведено на самоосвіту.

Результатом вивчення дисципліни «Економічна і соціальна географія України» є опановані знання про основні риси і особливості економіко-географічного, геополітичного положення України; структуру, регіональний розподіл та рівень забезпечення природними ресурсами, проблеми їх освоєння та експлуатації; сучасний стан, регіональні особливості та проблеми демографічних, міграційних, етнічних та розселенських процесів в Україні; сучасний стан та особливості регіонального розподілу працересурсного потенціалу України, структуру зайнятості, проблеми використання ресурсу праці в Україні та шляхи раціонального використання трудових ресурсів,

характер сучасної економічної ситуації в Україні, основні показники соціально-економічного розвитку держави; основні риси та особливості галузево-функціональної і територіальної структури промислового комплексу; основні риси розвитку, геопросторові особливості розміщення галузей економіки України, основні форми міжнародного економічного співробітництва, географію, проблеми та шляхи розвитку міжнародних економічних відносин України в контексті національних інтересів. На основі набутих знань у студентів сформувались уміння: здійснювати оцінку економіко-географічного положення України; давати господарську оцінку природних умов і ресурсів з метою раціонального природокористування; аналізувати сучасну демографічну ситуацію, географію ринку праці, міграції, міські та сільські системи розселення та обґрунтовувати їх вплив на розвиток господарства України; аналізувати тенденції розвитку й функціонування галузей економіки України; визначати роль і місце держави в міжнародному поділі праці в умовах глобалізації світової економіки.

Відповідно до програми навчальної дисципліни «Економічна і соціальна географія України» розроблено авторську програму, методичні рекомендації, конспекти лекцій, демонстраційні навчально-методичні матеріали, які включають інтерактивні та візуальні засоби (мультимедійні презентації, відеоматеріали, анімації, графіки, інтерактивні карти), які відображають сучасні тенденції та в динаміці особливості соціально-демографічного, соціально-економічного розвитку України, засоби діагностики, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.edu.edu.ua/course/view.php?id=4076>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://classroom.google.com/c/NTcxOTg2MzM3ODQ2?cjc=oiEqf6y>).

Методичні розробки включають теоретичні та практичні завдання, графічно-розрахункові роботи, які спрямовано на дослідження особливостей формування та заселення території України, соціально-географічних основ народонаселення, демографічних аспектів формування працересурсного

потенціалу, проблем зайнятості і безробіття, поселенської мережі, регіональних систем розселення, їх соціальної ефективності, закономірностей розвитку і територіальної організації продуктивних сил в умовах ринкових трансформацій, структурних зрушень і напрямів соціально-економічного розвитку економіки України, запитання для самоконтролю, індивідуальні завдання для самостійної роботи, картографічні і графічні матеріали, рисунки. Виконання практичних завдань сприяло набуттю реального досвіду у проведенні аналізу економічної та соціальної сфери регіонів України, розвитку навичок вирішення практичних завдань у сфері соціально-економічного розвитку території.

Діагностика знань студентів здійснювалась з допомогою поточного, модульного та підсумкового контролю. Поточний контроль передбачав усне опитування, проміжне тестування, підготовку проектних робіт, активну участь у дискусійних панелях; модульний контроль – контрольні роботи, які складаються з тестових завдань, теоретичних запитання та практичних завдань (робота з картою); підсумковий контроль – іспит.

Навчальна дисципліна «Географія релігій» є вибірковою і розрахована на 90 навчальних годин (3 кредити ECTS), з яких 44 годин виділено на аудиторні заняття, 46 годин – на самостійну роботу. Курс вивчається у сьомому семестрі четвертого року навчання. Програма курсу включає 2 змістові модулі: 1. Історико-географічні аспекти розвитку та поширення релігій світу; 2. Релігії України.

Цільовим результатом вивчення дисципліни «Географія релігій» є формування у студентів системи теоретичних знань про релігійно-філософські вчення; релігійну карту світу, перспективи її зміни; особливості релігійних процесів та розвиток релігійної сфери в регіонах України, розуміння ролі релігії у світі та її взаємозв'язків з географічним середовищем, культурою, етнічними групами та глобальними процесами, прикладні вміння визначати та обґрунтовувати основні принципи та чинники територіальних відмінностей в георелігійних процесах. У результаті вивчення дисципліни «Географія релігій»

студенти набули знань про основні ідеї та вчення релігій; закономірності територіальної організації релігії; конфесійну структуру регіонів, основні проблеми розвитку релігійної сфери. Ці знання допоможуть студентам глибше розуміти релігійні процеси та їх взаємозв'язок з географічними, соціокультурними та політичними аспектами сучасного світу. Також у студентів формуються вміння: орієнтуватися у просторово-часових аспектах розвитку та функціонуванні релігій; визначати та досліджувати чинники, які впливають на релігійну приналежність населення в різних регіонах і країнах світу; аналізувати сучасну релігійну ситуацію в Україні, давати обґрунтоване пояснення проблем релігійного розвитку. Ці уміння допоможуть студентам краще розуміти складність релігійних явищ у просторовому та історичному контексті та аналізувати їх вплив на суспільство.

Навчально-методичне забезпечення дисципліни «Географія релігій» представлено авторською програмою, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, демонстраційними навчально-методичними матеріалами, які включають візуальні та інтерактивні засоби, що допомагають краще зрозуміти особливості розвитку, поширення та впливу релігійних систем на просторову організацію світу (мультимедійні презентації, відеоматеріали, анімації, які ілюструють історичні аспекти зародження, поширення та сучасні тенденції розвитку релігійних систем у різних частинах світу, традиції, обряди та культурні практики різних релігійних спільнот; інтерактивні графіки та картографічні матеріали, що візуалізують динамічні зміни в розподілі релігійних груп на глобальному та регіональному рівнях в ретроспективі, відображають розташування релігійних об'єктів, засоби діагностики у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=7084>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://classroom.google.com/c/NTcxOTg2MjU4Mjkz?cjc=57y3os6>). Методичні розробки практичних занять містять теоретичні та практичні завдання, що включають аналіз статистичних даних та аналітичних матеріалів про розподіл

різних релігійних груп у світі або в певному регіоні, дослідження глобальних тенденцій у релігійній структурі населення, зокрема динаміки чисельності послідовників різних релігійних вірувань, визначення чинників, що їх зумовлюють, дослідження територіальних особливостей релігійного складу населення світу (релігійних макрорегіонів світу), релігійних традицій, вплив релігійного фактора на міжнародні відносини, місця віри в структурі/соціальної природи релігійних конфліктів, їх геопросторової локалізації, релігійної структури населення України, тенденцій у сфері суспільно-географічних відносин; запитання для самоконтролю; індивідуальні завдання для самостійної роботи; картографічні, статистичні і графічні матеріали.

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою поточного, модульного та підсумкового контролю. Поточний контроль включає усне опитування, виконання домашніх завдань, проміжне тестування, підготовку та захист есе, проєктних робіт, активну участь у дискусійних панелях з актуальних питань (геопросторові тенденції у поширенні релігій, релігійних течій у сучасному світі, їх вплив на економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток суспільства у різних регіонах світу та світі в цілому, особливості взаємодії релігійних спільнот та їх вплив на культурний та соціальний ландшафт та природне середовище, роль релігії у виникненні та регулюванні конфліктів, географія релігійних конфліктів у різних частинах світу, розвиток релігійного туризму у певних регіонах/країнах та соціальний й економічний ефекти від його становлення).

Вивчення кожного змістового модуля завершується модульною контрольною роботою, яка включає тестові завдання, відкриті запитання, роботу з картою. Підсумковий контроль результатів навчання здійснюється шляхом проведення заліку.

Анкета №8. Оцінка антропосферної компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| Компетенції спеціальні часткові антропосферні: <i>Економічно-географічні</i> | | | | | |
| Знати: дефінітивні поняття економічної географії, теорії та концепції просторового розвитку і дислокації соціально-економічної діяльності; семантику економіки в умовах глобалізації та транснаціоналізації | Вміти: здійснювати комплексне оцінювання галузей економіки; визначати та обґрунтовувати вплив чинників на розміщення, розвиток галузей економіки та їх трансформації в територіальній організації | | | | |
| Знати: систему чинників впливу на розміщення та розвиток галузей економіки; особливості трансформацій зрушення галузей економіки в постіндустріальному суспільстві; теоретико-методичні аспекти економічного районування територій та регіональної економічної політики; методи економіко-географічних досліджень країн та регіонів | Вміти: складати комплексу характеристику економіки регіону (оцінку ресурсозабезпечення розвитку регіонів, рівнів їх спеціалізації та ефективності господарювання); складати SWOT-аналіз регіональної економічної політики країни, регіону | | | | |
| <i>Географії промисловості</i> | | | | | |
| Знати: об'єктно-предметне поле географії промисловості, її місце в системі географічних наук та фахової підготовки студентів-географів; передумови та чинники формування, історію розвитку та трансформаційних перетворень, розміщення і територіальної організації промислових комплексів в світі та Україні | Вміти: визначати передумови і чинники впливу на формування, функціонування та розміщення промислових комплексів; аналізувати стан розвитку промислового комплексу територій різних рангів | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <p>Знати: галузево-функціональну структуру та особливості територіальної організації промисловості, теоретико-методичні аспекти дослідження промислових комплексів; сучасні глобальні тенденції розвитку промисловості в країнах з різним рівнем економічного розвитку</p> | <p>Вміти: скласти комплексно-економіко-географічну характеристику галузевої та територіальної структури промисловості світу та України; здійснювати SWOT-аналіз промислових комплексів територій різних рангів, на основі висновків визначати напрями підвищення ефективності та покращення результативності галузей промисловості, скласти стратегічні плани їх розвитку</p> | | | | |
| <i>Географії сільського господарства</i> | | | | | |
| <p>Знати: об'єктно-предметну структуру географії сільського господарства, її місце в системі географічних наук та фахової підготовки географів; показники, чинники впливу формування та параметри дослідження розвитку аграрної галузі економіки; зміст та форми сільського господарства та аграрного бізнесу в світі й Україні</p> | <p>Вміти: проводити комплексні економіко-географічні дослідження галузей сільського господарства та агробізнесу; визначати та аналізувати вплив чинників на формування, розвиток і розміщення галузей сільського господарства в країнах світу та Україні</p> | | | | |
| <p>Знати: принципи, закономірності рекогносцировки сільського господарства та аграрного бізнесу; зміст та напрями трансформацій в аграрному секторі, альтернативного <i>агрокористування</i>; особливості галузевої структури та геопросторової організації галузей сільського господарства; сучасні риси та географію ринків сільськогосподарської сировини, продовольства України та країн світу</p> | <p>Вміти: проводити економіко-географічні дослідження ринків сільськогосподарської сировини і продовольчих товарних ринків; оцінювати рівень продовольчої безпеки регіонів і країн, визначати загрози продовольчій безпеці та чинники, що їх зумовлюють</p> | | | | |
| <i>Географії транспорту</i> | | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <p>Знати: об'єктно-предметне поле транспортної географії, її місце в системі географічних наук та фахової підготовки майбутніх географів; передумови та чинники формування історії розвитку, основні параметри, структуру, особливості галузевої структури та показники діяльності транспортної системи світу</p> | <p>Вміти: визначати та обґрунтовувати місце і роль транспортних систем в розвитку економіки країни та регіонів; розкривати особливості формування та функціонування транспортної системи; визначати та обґрунтовувати вплив природних, історичних, економічних та екологічних чинників на ефективність діяльності окремих видів транспорту</p> | | | | |
| <p>Знати: регіональні транспортні системи світу, їх особливості та відмінності; сутність та завдання транспортної логістики, структуру та географію світового ринку логістичних послуг, світових логістичних операторів</p> | <p>Вміти: визначати та обґрунтовувати економічну доцільність використання різних видів транспорту у регіоні на основі оцінки економічних показників, <i>показників екологічності роботи транспорту</i> та впливу на навколишнє природне середовище; за допомогою картографічних методів, теорії графів визначати оптимальні транспортні маршрути</p> | | | | |
| <i>Географії зв'язку</i> | | | | | |
| <p>Знати: об'єктно-предметне поле географії зв'язку, її місце в системі географічних наук та фахової підготовки географів; підходи, зміст і структуру до класифікації телекомунікаційних послуг за використанням засобів зв'язку та ступенем документованості інформації; історико-географічні аспекти еволюції та розвитку, геопросторові відмінності рівні розвитку сфери телекомунікаційних послуг; географію та масштаби охоплення користувачів лідерами міжнародного ринку телекомунікаційних послуг</p> | <p>Вміти: визначати та обґрунтовувати місце сфери телекомунікаційних послуг в економіці країни та зайнятості населення; дослідити особливості розвитку та трансформаційних перетворень на ринку телекомунікаційних послуг, визначити та обґрунтувати чинники впливу та стратегії економічного розвитку країни; діагностувати трансформаційні перетворення на міжнародному ринку, особливості розвитку ринку телекомунікаційних послуг в Україні та перспективи їх розвитку</p> | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <i>Географічно будівничі</i> | | | | | |
| Знати: об'єктно-предметну сферу географії будівництва, її місце в системі географічних наук та фахової підготовки географів; історико-географічні особливості впливу природних та соціально-економічних чинників на розвиток будівельної галузі та процесу будівництва; особливості структурної організації та показники розвитку будівельної галузі | Вміти: визначати та пояснювати особливості впливу природних, соціально-економічних і еколого-безпечних чинників на розвиток будівельної галузі | | | | |
| Знати: територіальні відмінності у розвитку будівельної індустрії в країнах світу з різним рівнем економічного розвитку; геопросторові особливості розвитку будівельної галузі, географії макро-виробників будівельної продукції, експортерів будівельних послуг на світовому будівельному ринку; зміст, чинники, які впливають на формування ринку житла та класифікація об'єктів житлової і комерційної нерухомості; особливості житлового фонду житла в Україні | Вміти: аналізувати територіальні форми організації будівельної індустрії; окреслювати територіальні відмінності будівельної галузі в країнах світу та визначати чинники, що їх зумовлюють; аналізувати вплив чинників розвитку та формування ринку житла, комерційної нерухомості; встановлювати галузеву структуру промисловості будівельних матеріалів, аналізувати тенденції житлового фонду України | | | | |
| <i>Геоурбаністичні</i> | | | | | |
| Знати: понятійно-термінологічний апарат, концепції геоурбаністики; історико-географічні, соціальні-економічні, еколого-безпечні, політичні та містобудівні аспекти розвитку міст, міських урбоecosystem; чинники, що визначають загальні закономірності територіальної організації міста та системи міських утворень; сучасні трансформації міського простору, особливості | Вміти: визначати сучасні тенденції і проблеми розвитку урбанізації, міст та міських систем в Україні та світі; обґрунтовувати роль і значення міст у розселенні населення, геопросторовій організації господарства, міжнародних відносинах; пояснювати вплив глобалізації та ринкових трансформацій на характер функціонування міст і міських систем, структурні зрушення в просторовому розвитку міст; аналізувати та прогнозувати | | | | |

| Показники знань і умінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| процесів урбоекосистем, зміст концепції формування «міст майбутнього»; сучасні темпи, масштаби, тенденції розвитку процесів урбанізації у світі та Україні; сутність та особливості міжнародного досвіду реалізації міської політики | можливу динаміку розвитку міських поселень, визначати пріоритети розвитку публічних просторів в світі та Україні; застосовувати закономірності і моделі розселення для обґрунтування раціональної організації урбанізованих систем, визначення проблем та перспектив їх розвитку | | | | |
| Знати: теоретичні та прикладні аспекти застосування геоінформаційних систем і технологій в урбаністичних дослідженнях | Вміти: ідентифікувати, аналізувати та оцінювати економічні, соціальні та екологічні наслідки процесів урбанізації у просторово-часовій перспективі та пропонувати шляхи їх розв'язання із застосуванням сучасних підходів до міського планування | | | | |
| <i>Георуралістичні</i> | | | | | |
| Знати: понятійно-термінологічний апарат, «дослідницьке поле» та історико-географічний аспект розвитку георуралістики; теоретико-методичні засади комплексного суспільно-географічного дослідження (зокрема сільських територій); закономірності впливу природних, соціально-економічних та еколого-безпечних чинників на розвиток місцевості регіону (також сільської); загальні риси, рівень, територіальні відмінності в розвитку окремих функцій місцевості регіону (сільської); сучасні особливості прогнозування розвитку територій; особливості соціально-економічної та психологічної природи брендингу територій регіону | Вміти: розкрити особливості етапів розвитку наукового пізнання місцевості, його відповідність сучасним аграрним запитам суспільства; здійснювати комплексне суспільно-географічне дослідження сільської місцевості для цілей територіального управління; визначати особливості розвитку окремих типів місцевості у розрізі всіх її складових: агроєкосистеми, економічного простору, соціального, навколишнього природного середовища і ментального образу та розробити пропозиції щодо удосконалення їх функціонального розвитку у перспективі; визначити вихідні положення для розробки концепції брендингу сталого розвитку сільської території (в тому числі другої природи) | | | | |

Анкета №9. Оцінка біосоціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і вмінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | | |
|--|--|-----|-----|-----|--|
| | (D) | (C) | (B) | (A) | |
| Компетенції спеціальні часткові біосоціосферні: <i>Поведінково-географічні</i> | | | | | |
| <p>Знати: основні наукові підходи до вивчення взаємодії людини та навколишнього середовища, особливості її сенсорного сприйняття; чинники впливу на формування середовищних уявлень людини; особливості сприйняття людиною міського простору, сільських територій, природних ландшафтів та моделі її поведінки в цих середовищах; принципи формування абрисів регіонів, держав світу та особливості сприйняття їх людиною; регулятори індивідуальної та суспільної поведінки: нормативні системи, системи культурних цінностей; просторові відмінності системи культурних цінностей, національного характеру та соціотипової поведінки етносів; базові методи та методики досліджень поведінкової географії</p> | <p>Вміти: аналізувати – концепції, теорії взаємодії людини та навколишнього середовища, механізми формування середовищних уявлень людини, системи культурних цінностей регіонів, поведінки людини в різних ситуаціях та просторах; обґрунтовувати особливості впливу регуляторів індивідуальної та суспільної поведінки на життєдіяльність людини</p> | | | | |
| <i>Географії природних ресурсів</i> | | | | | |
| <p>Знати: класифікації, види та закономірності утворення, методологічні принципи еколого-економічної оцінки природних ресурсів; еколого-економічну характеристику природних ресурсів, їх роль у розвитку економіки країни, рівень ресурсозабезпечення та ресурсоощадності окремих країн та регіонів світу; механізми державного і публічного управління та регулювання у сфері охорони та відтворення збалансованого</p> | <p>Вміти: пояснювати закономірності формування природних ресурсів; визначити ступінь впливу природно-ресурсного потенціалу на розвиток економіки країни; застосовувати основні методи аналізу використання природних оцінок, встановлювати вартість природних ресурсів; визначити економічну ефективність ресурсовикористання</p> | | | | |

| | | | | | |
|--|---|--|--|--|--|
| <p>природокористування природних ресурсів; інноваційні підходи для усунення проблем передбачення та запобігання збалансованого природокористування та охорони навколишнього середовища; основні <i>напрями ресурсозбереження</i> у країнах світу, сучасні тенденції та проблеми ресурсощадності в Україні</p> | <p>країнах світу; аналізувати – світовий досвід впровадження ресурсозберігаючих технологій та перспективні шляхи й заходи з ресурсозбереження</p> | | | | |
| <i>Рекреаційно географічні</i> | | | | | |
| <p>Знати: тезаурус, методи дослідження рекреаційної географії та рекреалогії; структуру, географію туристсько-рекреаційних ресурсів та особливості їх впливу на формування рекреаційного потенціалу території; семантику геопросторової організації галузевої і територіальної структури рекреаційних об'єктів господарювання</p> | <p>Вміти: оцінювати забезпеченість територій за рекреаційним потенціалом; характеризувати галузі рекреаційного господарства; визначати особливості галузевої та територіальної структури рекреаційного господарства країни, чинники, що їх зумовили</p> | | | | |
| <p>Знати: закономірності, суть, структуру, типи та рівні ТРС, їх властивості, особливості функціонування; умови, чинники, принципи та критерії рекреаційного районування; таксономічні одиниці рекреаційного районування України та світу, особливості їх рекреаційно-туристичного потенціалу</p> | <p>Вміти: встановлювати потреби рекреантів, закономірності впливу стереотипів рекреаційних форм, їх особливості розвитку, функціонування рекреаційних об'єктів, географію туристичних рухів; розробляти та верифікувати моделі рекреацій-них та ревіталізаційних систем України і світу; здійснити структурно-організаційний та структурно-функціональний аналіз потенціалу рекреаційних районів України і світу</p> | | | | |
| <i>Країнознавчі</i> | | | | | |
| <p>Знати: об'єкт, предмет, методи та наукові завдання країнознавства; методологічні засади пізнання і дослідження країн та регіонів; особливості формування і розвитку політичної та економічної карти</p> | <p>Вміти: аналізувати вплив природних, соціально-економічних, еколого-безпечних та інституційних чинників на територіальну організацію та структуру господарства держав; складати</p> | | | | |

| | | | | | |
|---|--|--|--|--|--|
| світу; основи систематизації країн за кількісними та якісними ознаками; соціально-економічну, функціонально-господарську та територіальну структури світового господарства | порівняльні країнознавчі характеристики об'єктів політико-територіального, міжнародно-правового, суспільно-економічного та екологічного статусу | | | | |
| Знати: особливості трансформаційних та глобалізаційних процесів у світовому господарстві в контексті їх впливу на процеси регіональної інтеграції національних господарств; сучасні тенденції глобальної етнокультурної консолідації та перспективи збереження культурного розмаїття світу | Вміти: визначати міжнародний поділ праці та його роль у світовому господарстві; здійснювати статистичний аналіз аспектів, які відображають рівень соціально-економічного розвитку держав світу | | | | |
| <i>Географічно-краєзнавчі</i> | | | | | |
| Знати: методологію сучасного краєзнавства; організаційно-методичні та управлінські аспекти краєзнавства; потенціал та специфіку використання місцевих природних, історико-культурних, соціально-економічних, екологічних ресурсів для туристичного формування потенціалу регіону | Вміти: розробляти стратегії програми та здійснювати туристсько-краєзнавчі дослідження рідного краю; оцінювати туристсько-рекреаційний потенціал території; розробляти туристичні продукти, популяризувати збереження автентичності, етнокультурної природної спадщини рідного краю; проектувати народно-краєзнавчі заходи; адаптувати краєзнавчий матеріал до організації туристсько-краєзнавчої роботи | | | | |

Вибіркова навчальна дисципліна «Поведінкова географія» розрахована на 90 навчальних годин (3 ECTS), з яких 36 годин виділено на аудиторні заняття, 54 години – на самостійну роботу. Курс реалізовано у восьмому семестрі четвертого року навчання (2 змістові модулі – 1.Теоретичні основи поведінкової географії. Загальнонаукові основи формування просторових знань; 2.Пізнання простору та поведінка). Вивчення навчальної дисципліни сприяє опануванню майбутніми учителями географії теоретичними знаннями, уміннями та навичками, спрямованими на засвоєння основних сучасних концепцій просторовості поведінки людини, факторів впливу на формування просторових уявлень людини про території та місця й механізмів сприйняття

середовища людини (спільнот людей); особливостей формування поведінкових реакцій людини на зовнішні умови, критеріїв суспільної поведінки як основних регуляторів суспільної/соціальної та особистісної поведінки.

У результаті вивчення дисципліни «Поведінкова географія» студенти здобули знання про основні теоретичні підходи та концепції вивчення взаємодії людини та навколишнього середовища; принципи сенсорного сприйняття людиною навколишнього середовища; чинників, що впливають на формування у людини просторових уявлень та сприйняття місцевості, територій (міського простору, сільських територій, природних ландшафтів та моделі її поведінки в цих середовищах), взаємодії людини з різними типами середовищ; принципи та фактори, що впливають на уявлення та сприйняття людиною окремих регіонів та держав; регулятори поведінки людини як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях, просторові відмінності культурних цінностей і соціотипової поведінки етносів; методи та методики досліджень поведінкової географії. Набуті в процесі вивчення дисципліни знання дозволили студентам розв'язувати практичні завдання в галузі географії, соціології, плануванні міст, регіонального розвитку, а також аналізувати соціально-економічні проблеми з контексті впливу на поведінку людей та сприяли формуванню вмінь аналізувати концепції, теорії взаємодії людини з географічним середовищем; розуміти вплив географічних факторів на поведінку та розвиток суспільства; визначати чинники та механізми їх впливу на формування уявлень людини про оточуючий світ, включаючи культурні, соціальні та інші аспекти; аналізувати системи культурних цінностей регіонів, країн, розуміти їх вплив на поведінку людини, характер її взаємодії з навколишнім середовищем; критично оцінювати взаємозв'язки між географічними умовами, культурними, соціальними чинниками та поведінкою людей; обґрунтовувати особливості впливу регуляторів індивідуальної та суспільної поведінки на життєдіяльність людини; досліджувати моделі поведінки людини в різних умовах, ситуаціях та просторах; застосовувати географічні методи та методики для дослідження поведінкових аспектів.

Навчально-методичне забезпечення дисципліни «Поведінкова географія» представлено авторською програмою, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, демонстраційними навчально-методичними матеріалами, які включають візуальні та інтерактивні засоби (мультимедійні презентації, відеоматеріали), що допомагають зрозуміти основні концепції та підходи поведінкової географії, взаємозв'язки між географічним простором та поведінкою людей, вплив емоційно-почуттєвої сфери на просторову поведінку людини, параметри функціонального включення індивіда в середовище, моделі взаємодії людини і природного середовища, чинники, що впливають на формування образу територій, її бренду, осі територіального брендингу, соціокультурні аспекти формування просторових уявлень, характерологічні особливості народів світу та специфіку їх впливу на конативний компонент індивідів і спільнот у різних сферах життєдіяльності, моделі фахової культури, особливості її впливу на сприйняття середовища та формування просторових уявлень, засоби діагностики, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=7704>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://classroom.google.com/c/NjY5NjEyODY2MjAz?cjc=a5dnzvk>).

Методичні розробки практичних занять містять теоретичні та практичні завдання щодо включають дослідження впливу ландшафтів населених пунктів на сприйняття індивідуумами простору, образно-географічних уявлень людства про певну територію, розробки концепції брендингу населеного пункту (місця проживання) на основі власного бачення; вивчення моделей поведінки людини в різних ситуаціях (моделей електоральної поведінки, поведінки туриста); характерологічних особливостей та поведінкового аспекту етносів світу; запитання для самоконтролю; індивідуальні завдання для самостійної роботи; картографічні, статистичні і графічні матеріали.

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою поточного, модульного та підсумкового контролю. Поточний контроль включає усне

опитування, тестування, захист проєктних робіт, участь у дискусійних панелях на актуальні теми, зокрема моделі взаємодії людини і природного середовища, трансформації у взаємодії суспільства і природи в сучасному світі, географічні образи та імідж територій, держав, міст та чинники, що впливають на їх формування, відмінності у просторовому образі міста і села, гендерні відмінності поведінки та сприйняття, особливості національного характеру та ціннісної орієнтації народів світу та його вплив на ділове спілкування, культурні параметри на робочому місці, моделі організаційної культури. Модульна контрольна робота містить тестові завдання та відкриті запитання, підсумковий контроль – залік.

На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах інтенсивного освоєння природно-ресурсного потенціалу особливо актуальним постало питання ефективного менеджменту використання природних ресурсів. Тому нагальним постало вирішення завдань, пов'язаних з оптимізацією природокористування. Вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Менеджмент природних ресурсів» передбачає ознайомлення студентів з сучасними тенденціями та інноваційними технологіями у сфері збалансованого природокористування, формування системи практичних знань та умінь у сфері управління природними ресурсами і охорони довкілля, соціально-економічних аспектів природокористування і природоохоронного законодавства, еколого-економічного світогляду. Курс розраховано на 90 годин (3 кредити ECTS), з яких 42 годин виділено на аудиторні заняття, 48 годин – на самостійну роботу та реалізовано у шостому семестрі третього року навчання (2 змістові модулі – 1. Природні ресурси, їх класифікації та підходи до оцінки; 2. Теоретико-методичні засади ресурсозбереження).

Вивчення курсу забезпечило формування у студентів розуміння еколого-економічної сутності природних ресурсів та її ролі у розвитку економіки; здобуття знань про геопросторові відмінності у рівнях ресурсозабезпечення, механізми та нормативно-законодавчу базу управління природними ресурсами для ефективного та сталого використання ресурсів, сучасні тенденції,

інновації у галузі раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, напрями ресурсозбереження у країнах світу, тенденції та проблеми у сфері природокористування в Україні. Набуті знання допомогли розвинути у майбутніх учителів географії уміння пояснювати закономірності формування та геопосторової організації природних ресурсів; здійснювати оцінку природно-ресурсного потенціалу з урахуванням його екологічних та економічних аспектів, аналізувати та визначати економічну ефективність моделей ресурсовикористання в країнах світу, їх досвід у впровадженні ресурсозберігаючих технологій та політики ресурсозбереження. Засвоєні знання та набуті уміння дозволяють студентам ефективно вирішувати проблеми у сфері управління природними ресурсами, впроваджувати ефективні практики та технології управління природними ресурсами для забезпечення сталого розвитку та збереження навколишнього середовища, розробляти та реалізовувати проекти та програми з раціонального використання природних ресурсів та збереження довкілля в Україні.

Відповідно до програми навчальної дисципліни розроблено авторську програму, методичні рекомендації, конспекти лекцій, демонстраційні навчально-методичні матеріали, які включають інтерактивні та візуальні засоби (мультимедійні презентації, відеоматеріали, анімації, графіки реальних даних про запаси природних ресурсів у різних країнах та обсяги їх видобутку і сучасні тенденції їх використання), інтерактивні карти, які відображають геопросторовий розподіл природних ресурсів, їхній вплив на розвиток регіонів, засоби діагностики, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=5949>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://classroom.google.com/c/Njg0Mjg5OTYyMjg1>). Методичні розробки включають теоретичні та практичні завдання, які спрямовано на вивчення нормативно-правового забезпечення менеджменту природних ресурсів та екологічного менеджменту, закономірностей формування, розподілу та використання природних ресурсів у світі,

міжнародних аспектів економіки природокористування, вітчизняного та зарубіжного досвіду впровадження інновацій у сфері природокористування, розрахунково-графічні роботи з розрахунку вартісної оцінки природних ресурсів (мінеральних, лісових, земельних, водних), методичні вказівки до їх виконання, запитання для самоконтролю, індивідуальні завдання для самостійної роботи, картографічні і графічні матеріали.

Оцінювання знань студентів проводиться за допомогою поточного, модульного та підсумкового контролю. Формами поточного контролю є усне опитування, проміжне тестування, захист проєктів, участь у дискусійних панелях з таких актуальних питань як вплив людської діяльності на природне середовище, стратегії мінімізації її негативних наслідків; ефективні практики та технології управління природними ресурсами; програми з ресурсозбереження та екологічного управління у різних країнах світу для забезпечення сталого розвитку; кадастрові та реєстраційні системи природних ресурсів у світі тощо; формою модульного контролю – контрольні роботи, які містять тестові завдання, відкриті запитання, роботу з картою; підсумкового – залік.

Віртуальна експедиція безпечної маршрутизації (Додаток И)

Екскурсійний маршрут «Біла Церква – шлях крізь віки» спрямовано на ознайомлення з багатовіковою історією культурної спадщини та пам'ятками архітектури одного з найстаріших міст України; формування у майбутніх учителів географії знань про потенціал та специфіку використання місцевих туристсько-рекреаційних ресурсів в краєзнавчо-туристичній роботі; умінь в організації та проведенні краєзнавчих екскурсій, розробці маршрутів, підготовці інформаційних матеріалів, популяризації, збереженні культурної спадщини рідного краю; географічно-краєзнавчих компетенцій біосоціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності.

В розробці представлено детальний маршрут екскурсії, що включає основні зупинки і об'єкти для огляду (13 об'єктів), їх описи (історію, значення).

Анкета № 10. Оцінка професіосферної компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і вмінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | | |
|--|---|-----|-----|-----|--|
| | (D) | (C) | (B) | (A) | |
| Компетенції спеціальні часткові професіосферні: <i>Географічні сфери послуг</i> | | | | | |
| <p>Знати: об'єкт, предмет і методологічні засади вивчення окремих галузей географії сфери; місце і роль сервісної індустрії в забезпеченні оптимальних умов підприємництва, якості й безпеки життєдіяльності людей; етапи проектування індустрії сервісу в регіонах, світі та Україні; територіальну організацію мереж індустрії сервісу, закономірності формування і вектори руху послуг: сектор фінансування, географічні зміни фінансових ринків світу; науково-дослідні та проектно-конструкторські роботи і трансфер технологій у світі; транспортне обслуговування; послуги зв'язку; медичні, освітні послуги; транскордонний сервіс міжнародного туристичного ринку; громадське харчування; споживча Інтернет-торгівля</p> | <p>Вміти: виявляти особливості, етапи розвитку та аналізувати умови формування територіальних сервісних систем і окремих видів обслуговування; здійснювати добір принципів для встановлення закономірностей територіальної організації сервісних систем з врахуванням мережових характеристик, потужності і напрямів переміщень руху послуг; розробляти систему та здійснювати моніторинг сервісних галузей і територіальних соціально-економічних, екологічних систем за ієрархічними рангами; аналізувати регіональну забезпеченість послугами сервісних галузей (в т.ч. академічного сервісу просвітництва, освіти й науки)</p> | | | | |
| <i>Медично географічні</i> | | | | | |
| <p>Знати: тезаурус та теоретико-методичні засади медичної географії; історико-географічні особливості розвитку медичної географії в світі та Україні; природні і соціально-економічні чинники впливу на поширення хвороб людини (за класами, віковими групами)</p> | <p>Вміти: оперувати базовими категоріями та поняттями медичної географії; аналізувати вплив природних та соціально-економічних чинників на здоров'я населення, виникнення та поширення хвороб</p> | | | | |
| <p>Знати: географію</p> | <p>Вміти: здійснювати медико-</p> | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| неінфекційних, інфекційних і паразитарних хвороб, нозоареали хвороб; медико-географічні особливості – регіонів і країн світу, проведення медичних реформ; територіальної організації системи охорони здоров'я в країнах світу і Україні; методологія медико-географічних досліджень | географічну характеристику регіонів і країн світу; визначати головні медико-географічні проблеми України, аналізувати регіональні особливості та ефективність організації системи охорони здоров'я в Україні | | | | |
| <i>Географії туризму</i> | | | | | |
| Знати: методологічні основи та понятійно-методичну базу географії туризму як прикладної галузі знань; умови та чинники впливу на розвиток туристичних спеціалізацій; особливості геопросторової організації природних, природно-антропогенних, історико-культурних рекреаційних ресурсів країн світу та України | Вміти: оцінювати вплив туристсько-рекреаційних ресурсів на формування туристичного потенціалу країни; оцінювати туристсько-рекреаційний потенціал території для розвитку перспективних видів туризму; характеризувати рівень розвитку туристичної індустрії в країнах світу | | | | |
| Знати: функції, форми, види туризму та їх значення для сталого розвитку країни; географію видів та напрями потоків рухів міжнародного туризму; суть стратегії розвитку основних видів внутрішнього туризму, особливості національного туристичного ринку, напрями туристичних рухів; чинники впливу на напрями туристичних потоків; сучасні тенденції, моделі та перспективи розвитку туризму в світі та Україні | Вміти: визначати специфіку формування туристичного потенціалу та індустрії країн світу, регіонів України; аналізувати статистику, яка відображає рівень освоєння туристичного потенціалу та індустрії в країнах світу; розробляти соціокультурні проекти для організації маршрутів згідно попиту рекреантів | | | | |
| <i>Географічно-дозвіллеві</i> | | | | | |
| Знати: теоретико-методологічні основи та понятійно-методичну базу, основні функції, напрями дозвілля, види діяльності у | Вміти: досліджувати поведінку дозвілля населення, визначати чинники впливу на її формування | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| галузі географії дозвілля; історико-географічні аспекти розвитку напрямів дозвілля згідно до змін культурпотенціалу вільного часу, зумовлених соціально-економічними, екологічними та соціокультурними настроями населення світу | | | | | |
| Знати: структуру та геопросторові особливості розміщення об'єктів інфраструктури дозвілля; особливості геопросторової поведінки людей у вільний час та географію просторів для організації дозвілля населення в країнах світу та України; інноваційні технології у сфері дозвілля | Вміти: досліджувати особливості геопросторової закономірності поведінки людей у вільний час та організації просторів для управління дозвіллевою діяльністю в країнах світу та України; розробляти програми організації вільного часу різночинних груп населення, проекти і <i>сценарії</i> заходів. | | | | |
| <i>Географії науки</i> | | | | | |
| Знати: об'єкт, предмет, методи та наукові завдання географії науки; методологію галузевої, просторової та організаційної структур науки; історичні передумови розвитку сучасної світової науки | Вміти: користуватися джерельною базою з географії науки, аналізувати їх і формулювати висновки | | | | |
| Знати: особливості трансформаційних та глобалізаційних процесів у світовому господарстві в контексті їх впливу на розвиток наукових досліджень; основні кількісні та якісні показники рівня розвитку науки в країнах і регіонах світу; закономірності геопросторової організації наукового процесу у світі, окремих країнах, у тому числі і України | Вміти: здійснювати просторовий аналіз розвитку науки в окремих країнах та Україні, графічно відображати статистичну інформацію, створювати картосхеми; застосовувати набуті знання в своїх дослідженнях і навчальних практиках | | | | |
| <i>Географічно-торгівельні</i> | | | | | |
| Знати: характерні особливості, моделі, форми | Вміти: опрацьовувати статистичну інформацію, | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|--|-----|-----|-----|
| | (D) | (C) | (B) | (A) |
| та види міжнародної, міжрегіональної та внутрішньої торгівлі; організаційно-правові аспекти міжнародних торговельних операцій | здійснювати кон'юнктурні дослідження міжнародної торгівлі | | | |
| Знати: сучасні світові ринки сировини і продовольства, промислових товарів, послуг, технологій, робочої сили, капіталів; географію та особливості товарної структури міжнародної торгівлі в країнах з різним рівнем економічного розвитку та Україні; класифікацію та географію міжнародних ярмарок, виставок, аукціонів, бірж; особливості розвитку та сучасний стан виставкового бізнесу, біржової торгівлі в Україні; метрику економічної ефективності зовнішньої торгівлі | Вміти: окреслювати та аналізувати загальні риси і тенденції розвитку міжнародної, міжрегіональної та внутрішньої торгівлі; визначати та аналізувати загальні риси зовнішньої торгівлі і торговельної політики України та давати оцінку її ефективності; визначати та аналізувати місце і роль України в світовій торгівлі | | | |
| <i>Географічно-фінансові</i> | | | | |
| Знати: методологію та понятійно-методичну базу географії фінансів; історико-географічні аспекти виникнення, становлення та розвитку міжнародних фінансових ринків; структуру світового ринку фінансів, особливості і принципи функціонування його складових; географію лідерів приватних та державних суб'єктів міжнародного фінансового ринку; моделі регулювання фінансових ринків та географію <i>реалізації</i> концепцій; особливості функціонування фінансових ринків в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку; специфіку інтеграції України | Вміти: аналізувати стан міжнародних валютно-фінансових відносин; визначати сучасні ризики та трансформації на міжнародному ринку фінансів; працювати з міжнародними статистичними джерелами, систематизувати та аналізувати інформаційні масиви даних; визначати проблеми та шляхи підвищення інвестиційної привабливості України для міжнародних партнерів | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| у світовий фінансовий простір, географію фінансових партнерів, напрями і масштаби їх взаємодії | | | | | |
| <i>Політично-географічні</i> | | | | | |
| Знати: об'єктно-предметне поле політичної географії, історичні етапи її формування, розвиток політико-географічних ідей, будову, структурні елементи, періодизацію розвитку геопросторової політичної організації світу, семантику політичної карти світу | Вміти: розкривати зміст основних концепцій політичної географії; аналізувати – сучасну політичну карту світу, територіально-політичні системи різних ієрархічних рівнів, політико-географічну ситуацію в окремих регіонах, країнах світу, геополітичні та політико-географічні концепції їх розвитку | | | | |
| Знати: особливості геополітичної ситуації в окремих регіонах світу; форми просторової організації політичних протистоянь світу, географію військово-політичних конфліктів; характеристики політико-географічного та геополітичного положення, особливості геополітики України на міжнародній арені | Вміти: визначати особливості державних кордонів; характеризувати форми правління та державного устрою країн світу; виявляти географічні особливості сучасних воєнно-політичних конфліктів та обґрунтовувати причини їх виникнення і наслідки; визначати місце України у світовому політичному просторі | | | | |
| <i>Військово-географічні</i> | | | | | |
| Знати: теоретико-методологічні основи та понятійно-методичну базу військової географії, предметну область їх дослідження; особливості сучасної геополітичної ситуації у світі, центри сили, географію військових конфліктів у світі, чинники, що їх зумовили та особливості театру воєнних дій | Вміти: аналізувати особливості геополітичної ситуації в світі, регіоні; визначати особливості географічного середовища території та оцінювати впливу на проведення військових операцій та дій | | | | |
| Знати: геопросторовий аспект військової діяльності в світі, воєнно-політичні | Вміти: використовувати географічну інформацію ДЗЗ, картографічні методи і ГІС- | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| блоки, військові лідери країни світу, доктринальні положення їхніх збройних сил та тенденції розвитку військово-промислового комплексу; прогнози можливих сухопутних і морських театрів військових дій | технології, географічні інструменти, обладнання при вирішенні військових проблем | | | | |
| <i>Картографічні</i> | | | | | |
| Знати: властивості, структуру, класифікації та види, елементи математичної основи географічних карт; принципи вибору і побудови їх математичної основи; правила проектування системи умовних знаків на картах; види картографічної генералізації та картографічних проєкцій; сутність тематичного картографування, способи картографічного зображення для тематичних карт; історію, методи і способи використання карт у практичній діяльності | Вміти: читати та користуватися географічними картами; розв'язувати практичні задачі за топографічними картами; використовувати методи картографічної генералізації при створенні топографічних карт; проектувати систему картографічних знаків, здійснювати генералізацію явищ, складати тематичні карти; обчислювати і будувати елементи математичної основи карти; будувати карти за допомогою програмних продуктів ГІС (ArcGIS) | | | | |
| <i>Геоінформаційні системні, дистанційно зондувальні</i> | | | | | |
| Знати: структуру, функції геоінформаційних систем, методичні аспекти тематичного геоінформаційного картографування; моделі, бази даних в середовищі ГІС та особливості їх створення і використання; функціонал та аналітичні можливості методів географічного аналізу та картографування | Вміти: користуватись інтерфейсом ГІС-пакету для створення тематичних просторових баз даних, тематичного картографування; застосовувати аналітичні можливості сучасних інструментальних ГІС для дослідження природних комплексів, господарських територіальних систем | | | | |
| Знати: принципи застосування ГІС в прикладних, наукових розробках, освітній діяльності; сутність, принципи ДЗЗ, фізичні основи отримання даних ДЗЗ | Вміти: використовувати ГІС-технології під час викладання географії у закладах освіти; дешифрувати об'єкти Землі з різних галузей знань на аеро- та космічних знімках; застосовувати метрику ГІС- | | | | |

| Показники знань і вмінь у компетенціях | | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|---------------------------------|-----|-----|-----|
| | | (D) | (C) | (B) | (A) |
| та сфери їх застосування; сутність дешифрування та інтерпретації космічних знімків і аерознімків, прилади та програмне забезпечення для інтерпретації космічних знімків; зміст інтерпретації метеорологічних характеристик, геологічних та тектонічних структур, елементів гідрографії, рослинного покриву, ґрунтів | моніторингу об'єктів на дистанційних матеріалах | | | | |

Навчальна дисципліна «Медична географія» є вибірковою, її вивчення розраховано на 90 навчальних годин (3 ECTS), з яких 42 годин виділено на аудиторні заняття, 48 годин – на самостійну роботу. Курс опановувався у шостому семестрі третього року навчання (2 змістові модулі: 1. Теоретичні аспекти медичної географії. Чинники захворюваності та здоров'я населення; 2. Географічні особливості захворюваності населення. Система охорони здоров'я в різних країнах світу).

Вивчення навчальної дисципліни сприяє розвитку у майбутніх учителів географії розуміння впливу природних, соціально-економічних та інших факторів на здоров'я людини, медико-географічну ситуацію в регіонах світу, Україні; глобальних тенденцій у сфері охорони здоров'я і можливих шляхів вирішення проблем здоров'я.

У результаті вивчення дисципліни «Медична географія» студенти опанували знання про: природні і соціально-економічні чинники, що впливають на виникнення та поширення хвороб людини за класами та віковими групами населення; географію неінфекційних, інфекційних та паразитарних хвороб, включаючи їх нозоареали; медико-географічні особливості окремих регіонів і країн світу, особливості проведення медичних реформ у них; особливості територіальної організації системи охорони здоров'я в країнах світу і Україні, можливі шляхи її оптимізації; індикатори,

методи і методики медико-географічних досліджень. Набуті знання сприяли розвитку таких умінь: аналізувати вплив природних та соціально-економічних чинників на здоров'я населення, виникнення та поширення різних хвороб; здійснювати медико-географічну характеристику регіонів і країн світу; визначати головні медико-географічні проблеми України, ідентифікувати чинники, які впливають на здоров'я населення України, аналізувати регіональні особливості захворюваності та здоров'я населення, особливості організації системи охорони здоров'я в Україні.

Розроблено авторську програму, методичні рекомендації, конспекти лекцій, демонстраційні навчально-методичні матеріали (мультимедійні презентації, відеоматеріали, анімації, які розкривають особливості впливу природних, соціально-економічних чинників на здоров'я населення, тенденції у зміні показників здоров'я населення (середня тривалість життя, захворюваність на конкретні групи хвороб), структуру причин смертності; географії поширення захворювань; особливості функціонування систем охорони здоров'я, доступу до медичних послуг в різних країнах світу та Україні), графіки реальних даних з медичної статистики, інтерактивні карти, які демонструють географічний розподіл, часово-просторову динаміку захворювань, епідемій, пандемій, засоби діагностики, які розміщено у віртуальному навчальному середовищі УДУ імені Михайла Драгоманова Moodle (<https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=7702>) та віртуальній кімнаті Google Classroom (<https://classroom.google.com/c/NTk2ODQuMDU2Nzk4?cjc=r3w7nwf>). Методичні розробки практичних занять містять теоретичні та практичні завдання, що передбачають аналіз даних медичної статистики, геопросторового розподілу показників захворюваності, забезпечення медичними послугами, вплив глобальних змін, таких як зміни клімату, забруднення довкілля, дефіцит чистої прісної води, економічна нестабільність, демографічні тенденції на здоров'я населення, запитання для самоконтролю, індивідуальні завдання для самостійної роботи, картографічні і графічні матеріали.

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою поточного, модульного та підсумкового контролю. Поточний контроль передбачав усне опитування, проміжне тестування, підготовку есе, проєктних робіт, участь у дискусійних панелях з таких актуальних питань медичної географії (глобальні епідемії, доступ до медичної допомоги та фактори впливу на здоров'я тощо); модульний зріз знань – тестові завдання, відкриті запитання, роботу з картою; підсумковий контроль результатів навчання та компетентностей – залік за умови успішного проходження всіх етапів поточного контролю.

3. Оцінювання методологічної фахової компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії (показники – компетенції) у анкеті №11.

Анкета №11. Оцінка методологічної фахової складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і умінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | | |
|--|--|-----|-----|-----|--|
| | (D) | (C) | (B) | (A) | |
| Компетенції методологічні фахові професійної орієнтації: <i>Наскрізнi методологiї навчання географiї</i> | | | | | |
| Знати: концептуальні основи шкільної географічної освіти на сучасному етапі реформування НУШ; структуру та зміст рекомендованих навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з географії; історію розвитку методики навчання географії в Україні; методи географічних і педагогічних досліджень та технології організації освітнього процесу з географії; принципи, засоби навчання географії, дидактичні особливості та методики застосування у освітньому процесі | Вміти: орієнтуватися в освітньому просторі, формувати особистісно-орієнтоване і динамічне середовище життєдіяльності учнів; застосовувати теоретичні знання з методики, психолого-педагогічних та географічних наук, етнопедагогіки для практичної організації освітнього процесу; забезпечувати цілісну єдність досягнення мети відповідності змісту, методів, засобів, організаційних форм навчання | | | | |
| Знати: типології та структуру традиційних та | Вміти: аналізувати зміст і структуру програм та | | | | |

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|--|
| <p>інтерактивних форм уроків навчання географії; завдання виховного процесу особистості школяра під час урочної, позаурочної та позакласної роботи; функції планування освітньо-виховної роботи в школах (класах); методики апробації альтернативних методик і форм навчання в класах з поглибленим вивченням географії; методики організації самостійної науково-дослідної роботи учнів в профільній школі</p> | <p>підручників, здійснювати їх аналіз; розробляти зміст та способи подання навчального матеріалу відповідно віковим особливостям учнів; планувати навчально-виховну роботу з географії, складати тематичні, поурочні та позакласні плани; моделювати види і типи навчальних занять, самостійну роботу учнів, організовувати різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності на уроках географії; застосовувати та впроваджувати ефективні методи, форми, засоби, технології навчання; здійснювати психолого-педагогічне та науково-методичне оцінювання уроків; здійснювати моніторинг та корекцію знань і умінь учнів з географії, розвивати рефлексивне мислення у них; планувати і проводити навчальні екскурсії (природничі, виробничі) факультативні заняття; керувати позаурочною та позакласною роботою з географії</p> | | | | |
| <p>Знати: будову, завдання та методики формування компетенцій при освоєнні курсів «Загальної географії», «Материків та океанів», «Україна у світі: природа, населення», «Україна і світове господарство»; особливості вивчення, забезпечення курсів географії «Географія: регіони та країни», «Географічний простір Землі» на рівні стандарту та згідно профільного навчання; організаційні умови створення опорних і функціональних класів з поглибленим</p> | <p>Вміти: аналізувати, узагальнювати та впроваджувати проводити педагогічні дослідження з актуальних проблем шкільної географії та методики її навчання; педагогічні інновації та практично-корисний досвід освоєння шкільної географії; підвищувати власний загальноосвітній і фаховий рівень шляхом самоосвіти та самоменеджменту; адаптувати основні географічні поняття і закономірності географічних процесів до</p> | | | | |

| | | | | | |
|--|---|--|--|--|--|
| <p>вивченням географії; забезпечувати формування знань про будову, закономірності розвитку географічної оболонки Землі, взаємозв'язки між компонентами природного комплексу під час вивчення курсу «Загальна географія» (6 клас); сформувати знання про природу материків та океанів, населення та його життєдіяльність у різних природних умовах при освоєнні курсу «Материки та океани» (7 клас); фізико-географічні умови, природно-ресурсний потенціал, територіальну організацію населення та екологічний стан довкілля при освоєнні курсу «Україна у світі: природа, населення» (8 клас); сформувати знання про тенденції розвитку національного та світового господарства і місце України при міжнародному поділі праці під час вивчення курсу «Україна і світове господарство»</p> | <p>віку учнів; забезпечувати спостереження за погодою, складати її описи учнями; розв'язувати задачі з використанням різних масштабів, здійснювати визначення на топографічному плані та за географічною картою; сформувати в учнів уміння визначати та пояснювати причинно-наслідкові зв'язки між будовою земної кори, рельєфом, кліматотвірними чинниками і типами клімату, ресурсами, закономірностями змін природних комплексів; користуватися приладами та обладнанням для проведення метеорологічних спостережень, складати короткочасні прогнози погоди місцевості, господарську оцінку кліматичних умов і ресурсів України; визначати на топографічній карті напрямки, відстані, площі, географічних і прямокутних координат, висоти точок, прокладати маршрути за топографічною картою та здійснювати їх тлумачення; планувати освітньо-виховну роботу під час вивчення курсів географії «Географія: регіони та країни», «Географічний простір Землі» у старшій школі на рівні стандарту у профільному навчанні; встановлювати та пояснювати зв'язки в системі «природа-населення-економіка»; обґрунтовувати вплив природних, соціально-економічних, політичних та історичних умов розвитку на розміщення населення і господарства</p> | | | | |
|--|---|--|--|--|--|

| <i>Методологічні суспільно-географічно-дослідницькі</i> | | | | |
|--|--|--|--|--|
| <p>Знати: методологічні та методичні підходи до вивчення конкретних суспільно-географічних об'єктів, процесів; концепції, принципи та методи суспільно-географічних досліджень, їх зміст, функції та можливу сферу застосування; специфіку джерельної бази суспільно-географічної інформації та вимоги до інформації ; методи збору та методику обробки суспільно-географічних даних, представлення інформації</p> | <p>Вміти: складати програму проведення суспільно-географічного дослідження; працювати з джерельною базою, здійснювати відбір, систематизацію, аналіз суспільно-географічної інформації для розв'язання практичних проблем; представляти результати опрацювання суспільно-географічної інформації, готувати аналітичні записки на основі її аналізу, картографічні матеріали</p> | | | |
| <p>Знати: напрями формалізації у географічних дослідженнях; сутність методик проведення геодемографічних урбаністичних досліджень, планування міського простору, дослідження промислових, сільськогосподарських підприємств, транспортних, рекреаційних комплексів; предмет, об'єкт, завдання, методику проведення регіональних досліджень, основні напрями і можливості застосування кожної групи методів на різних етапах дослідження; особливості застосування сучасних технологій у наукових суспільно-географічних дослідженнях з огляду на соціальний запит</p> | <p>Вміти: застосувати на практиці суспільно-географічні методи дослідження; досліджувати демографічну ситуацію, просторову структуру міста, організацію роботи промислового та сільськогосподарського підприємства, транспорту систему, населеного пункту, розміщення підприємств сфери послуг; проводити комплексні дослідження регіону – обирати і застосовувати методи регіональних досліджень для вирішення теоретичних і прикладних завдань розвитку регіону; проводити суспільно-географічні дослідження з використанням новітніх технологій та отримання науково-обґрунтованих результатів</p> | | | |
| <i>Методологічні педагогічні</i> | | | | |
| <p>Знати: понятійно-категоріальний апарат педагогічного дослідження; систему методологічних підходів, особливості їх</p> | <p>Вміти: працювати з джерельною базою дослідження; моделювати етапи науково-педагогічного</p> | | | |

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|--|
| <p>використання у науково-педагогічних дослідженнях; інформаційне забезпечення науково-педагогічних досліджень; концептуальні основи, головні етапи та методи науково-педагогічних досліджень; сутність, види педагогічного експерименту, особливості його використання у науково-дослідній роботі; види науково-дослідної роботи студентів; загальні вимоги до підготовки, оформлення та захисту курсових (бакалаврських) робіт</p> | <p>дослідження; застосувати методи науково-педагогічного дослідження; здійснювати констатувальний експеримент у науково-дослідній роботі; використовувати математичний інструментарій у науково-дослідній роботі, аналізувати та інтерпретувати результати наукового пошуку; проектувати та моделювати науково-педагогічне дослідження у процесі виконання курсової (бакалаврської) роботи, під час педагогічної практики</p> | | | | |
| <i>Фізико-географічні дослідницькі</i> | | | | | |
| <p>Знати: концептуальні засади організації та методики проведення прикладних фізико-географічних досліджень; методи геофізичних і геохімічних фізико-географічних досліджень; джерельну базу фізико-географічної інформації, методи і прийоми їх аналізу; методи і прийоми оформлення результатів фізико-географічного дослідження</p> | <p>Вміти: обґрунтовувати концептуальні засади і методичний апарат фізико-географічного дослідження, формулювати поняття про об'єкт, предмет і мету та основні завдання дослідження; планувати і проводити польові експедиційні та стаціонарні дослідження природних умов і ресурсів території; спостерігати, описувати і картографувати їх просторову структуру і властивості; планувати і проводити дистанційні (аерокосмічні) дослідження, дешифрувати елементи земної поверхні за аерокосмічними фотознімками; планувати і проводити дослідження фізичних властивостей природних комплексів, інтерпретувати отримані</p> | | | | |

| | | | | | |
|---|---|--|--|--|--|
| | дані для виявлення закономірностей функціонування, динаміки і розвитку природних комплексів; планувати і проводити дослідження поширення, міграції, розсіювання та акумуляції хімічних елементів в природних комплексах; збирати та аналізувати джерела інформації про природні умови і природні ресурси території дослідження; застосовувати різноманітні методи і прийоми для оформлення результатів фізико-географічного дослідження | | | | |
| <i>Педагогічні</i> | | | | | |
| Знати: тезаурус педагогічної науки, структуру, функції та завдання педагогічної системи; історичні аспекти становлення та розвитку педагогіки як науки; сутність, зміст та методи науково-педагогічного дослідження; особливості становлення, формування та соціалізації особистості учня; закономірності, функції та етапи процесу навчання (особливо профільного); концептуальні положення і сучасні тенденції системи освіти в світі та Україні | Вміти: оперувати основними поняттями курсу; застосовувати методологічні основи і методи науково-педагогічних досліджень, виокремлювати педагогічні проблеми; використовувати на практиці знання про психолого-фізіологічні особливості учнів різного віку; аналізувати ефективність педагогічних умов розвитку й соціалізації учнів в процесі профільного навчання та виховання | | | | |
| Знати: зміст та функції педагогічної діяльності вчителя нової української школи; форми організації освітнього процесу, закони, закономірності, принципи, методи та технології навчання; сутність, мету, механізми, принципи, методи, напрями та етапи процесу виховання в школі; організаційні форми виховної | Вміти: застосовувати знання з дидактики при розв'язанні професійних завдань; здійснювати добір ефективних методів, засобів, форм навчання в педагогічній ситуації, згідно індивідуальних та особливих потреб учнів; | | | | |

| | | | | | |
|---|---|--|--|--|--|
| <p>роботи в школі; особливості формування учнівського колективу та розвитку учнівського самоврядування як соціалізації учнів</p> | <p>структуру педагогічної діяльності розкривати як її суб'єкта, використовувати особистісний потенціалу при вирішенні педагогічних завдань</p> | | | | |
| <p>Знати: сутність і закономірності побудови-взаємодії учителя та учнів на засадах партнерської взаємодії, методичної роботи в школі, змісту основних державних документів в системі освіти; механізми використання особистісного потенціалу для вирішення педагогічних завдань навчання і виховання, напрями і засоби професійного самовдосконалення</p> | <p>Вміти: розробляти модель взаємодії «учитель-учень-батьки учнів» на основі педагогіки партнерства; аналізувати, узагальнювати педагогічний досвід колег-педагогів та власний педагогічний досвід, також приймати ефективні рішення при вирішенні професійних задач; розробляти і здійснювати програму професійного самовдосконалення та розвитку</p> | | | | |
| <i>Психологічні</i> | | | | | |
| <p>Знати: предмет, зміст та методи психології; особливості розвитку психіки та свідомості різних вікових періодів (з перебігом вікових психологічних криз); особливості розвитку пізнавальної сфери: психологічні відчуття та сприйняття, їх властивості; сутність, види, індивідуальні відмінності вияву пізнавальних процесів; специфіку розвитку емоційно-вольової сфери та індивідуально-психологічних властивостей особистості; психологію навчання, учіння, виховання, педагогічної діяльності (зокрема особистості учителя)</p> | <p>Вміти: розкривати сутність психіки, свідомості, пізнавальних процесів особистості у різні вікові періоди</p> | | | | |
| <p>Знати: методики діагностики психологічних властивостей особистості відповідно до її віку</p> | <p>Вміти: визначати – індивідуально-психологічні особливості особистості, причини їх виникнення, аналізувати та прогнозувати її поведінку; застосовувати методики та корекції</p> | | | | |

| | | | | | |
|---|---|--|--|--|--|
| | діагностики різних психологічних властивостей особистості відповідно до її віку | | | | |
| <i>Інклюзивні</i> | | | | | |
| Знати: понятійно-термінологічний апарат, завдання, принципи інклюзивної освіти та її місце в системі освіти; документи, які регулюють інклюзивне навчання в Україні; особливості психофізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами; специфіку організації освітнього процесу та педагогічні технології в умовах інклюзивного навчання | Вміти: будувати гармонійні відносини з особами з особливими освітніми потребами, їхніми сім'ями; складати індивідуальну програму розвитку та індивідуальний план навчання учнів з особливими освітніми потребами; проєктувати освітнє середовище, навчально-методичне забезпечення згідно з особливостями психофізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами | | | | |

4. Оцінювання професійно-орієнтованої компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії (показники – компетенції) у анкеті №12.

Анкета №12. Оцінка професійно-орієнтованої (репродуктивної) складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання

| Показники знань і умінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|--|---|-----|-----|-----|
| | (D) | (C) | (B) | (A) |
| Компетенції професійно-орієнтовані (репродуктивні): <i>Проектувально-планувальні територіального призначення</i> | | | | |
| Знати: термінологію у галузі територіального планування; зміст правового та технічного регулювання територіального планування території; зарубіжний досвід у галузі територіального планування; цілі, завдання та функції стратегічного планування територій; порядок, етапи, | Вміти: аналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід у галузі територіального планування; здійснювати комплекс оцінку ресурсної та соціально-економічної бази регіону; визначати та застосовувати найбільш ефективні методи | | | |

| | | | | | |
|--|---|--|--|--|--|
| <p>методи дослідження, які застосовуються у територіальному плануванні; основні елементи планувальної структури та функціональних зон території; науково-методичні засади розпланування території населених пунктів</p> | <p>планування та прогнозування розвитку території відповідно до особливостей її історичного, економічного і соціального розвитку; визначати особливості та перспективи планувальної структури і функціональне зонування території</p> | | | | |
| <i>Екологічні здоров'язбережувальні людини</i> | | | | | |
| <p>Знати: закономірності та наслідки взаємодії людини і навколишнього середовища; особливості впливу факторів природного середовища на організм людини; особливості та наслідки впливу соціально-технологічних та медико-біологічних чинників на стан здоров'я населення; екологічні фактори здоров'я людини; напрями збереження і поліпшення здоров'я населення; шляхи збереження оптимальних параметрів природного, культурного, техногенного середовища; економічні механізми забезпечення екологічної безпеки</p> | <p>Вміти: аналізувати процеси, що відбуваються в екосистемах різного рівня; визначати характер, спрямованість і наслідки впливу на екосистеми форм діяльності людини; визначати способи захисту навколишнього середовища від антропогенних забруднень; визначати та пояснювати причинно-наслідкові зв'язки природних, соціально-технологічних та медико-біологічних чинників щодо здоров'я людини; визначати джерела та фактори негативного впливу на людину, оцінювати ризики для здоров'я та розробляти механізми і програми їх усунення; планувати профілактичні заходи з метою забезпечення збереження здоров'я на рівні окремих цільових груп</p> | | | | |
| <i>Геоінформаційно моніторингові</i> | | | | | |
| <p>Знати: основні принципи, структурну організацію і можливості ГІС; особливості моніторингу просторових явищ та процесів; методи опрацювання даних моніторингу земної поверхні; інструменти та методи аналізу ГІС при вирішенні моніторингових задач</p> | <p>Вміти: здійснювати збір просторової та атрибутивної інформації; використовувати ГІС для ведення моніторингу навколишнього природного середовища; формувати необхідну (змістовну) для конкретного ГІС проекту базу даних; проводити картографічне</p> | | | | |

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|--|
| | <p>накладання шарів, картографічне моделювання; використовувати методи інтерполяції; створювати змістовно нові картографічні матеріали; здійснювати ретроспективний аналіз змін стану природного середовища з використанням сучасного інструментарію картографічних методів; використовувати для реалізації проекту програмне забезпечення типу QGIS</p> | | | | |
| <i>Територіального/регіонального менеджменту</i> | | | | | |
| <p>Знати: цілі та завдання менеджменту території; особливості розвитку соціально-демографічної, галузево-функціональної структури території; методи та методика комплексної оцінки території; форми, методи планування та механізми реалізації стратегічного плану розвитку територій</p> | <p>Вміти: визначати основні показники розвитку території, їх структурні пропорції та тенденції зміни; здійснювати аналіз соціально-економічної бази, природно-ресурсного потенціалу території та визначати актуальні проблеми розвитку території; оцінювати інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність території; визначати цілі розвитку територій, визначати їх сильні та слабкі сторони; розробляти концепцію, стратегію та програму соціально-економічного розвитку території</p> | | | | |
| <i>Безпеки життєдіяльності</i> | | | | | |
| <p>Знати: принципи, методи і засоби безпечного життя і діяльності людини; правову базу України з безпеки життєдіяльності та охорони праці; фізіологію та психологію людини, механізми підтримки здоров'я; характеристики навколишнього та антропогенного середовища життєдіяльності людини;</p> | <p>Вміти: вирізняти небезпечні чинники навколишнього середовища та аналізувати їх вплив на життєдіяльність людини; розробляти та впроваджувати системи заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини; забезпечувати особисту безпеку та</p> | | | | |

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|--|
| психологічні та фізіологічні аспекти безпечної життєдіяльності; класифікацію ситуацій оцінювання небезпек і ризиків за різними ознаками; засоби і заходи забезпечення безпеки людини; правила надання першої допомоги потерпілим | колективну безпеку у надзвичайних ситуаціях; надавати невідкладну допомогу потерпілим | | | | |
| <i>Стратегічні зі сталого розвитку</i> | | | | | |
| Знати: цілі, завдання, принципи, проблеми, напрямки і концепції сталого розвитку та стратегій сталого розвитку суспільства; історичні аспекти інституалізації концепції сталого розвитку суспільства та вектори сталості і розвитку; складові сталого розвитку, особливості регулювання та реалізації державної політики щодо їх розвитку у країнах з різним рівнем розвитку; цілі сталого розвитку до 2030 року, шляхи їх досягнення та особливості адаптації до національних особливостей; систему вимірів сталого розвитку – індикатори та індекси сталого розвитку, методи їх розрахунку; особливості реалізації концепції сталого розвитку в Україні; особливості впровадження стратегії сталого розвитку у сферу освіти | Вміти: аналізувати стан сталого розвитку в країнах за заданими показниками; аналізувати ефективність заходів впровадження концепції сталого розвитку з урахуванням стану розвитку; здійснювати розрахунки індексних показників сталого розвитку; використовувати комплекс наборів індикаторів сталого розвитку; застосувати набуті знання про основи сталого розвитку в освітній діяльності | | | | |

Семінар «План безпекового коридору закладу освіти» (Додаток Е)

Мета семінару – ознайомити його учасників з принципами та вимогами до створення безпекового коридору в закладі освіти (далі ЗО), сформувати здатності до ефективних дій в умовах надзвичайних ситуацій з метою забезпечення ефективною та безпечною евакуації. Програма семінару передбачала: теоретичне навчання – розгляд дискусійних панелей «Організація та підготовка коридору безпечної евакуації. Основні характеристики», «Сутність та особливості надзвичайних ситуацій (ракетні обстріли, пожежа, хімічна, радіаційна небезпека). Порядок дій і проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій», «Алгоритм дій

учасників освітнього процесу під час евакуації» та практичне навчання – практично-тренувальне заняття з евакуації учасників освітнього процесу та тренінг «Як зберегти власний спокій та учнів/студентів під час евакуації».

Результатом проведеного семінару стало сформованість необхідних знань, умінь для створення ефективного безпечного коридору евакуації в ЗО та компетенцій екологічних здоров'язбережувальних людини і безпеки життєдіяльності професійно-орієнтованої (репродуктивної) складової профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії.

Програма краєзнавчої практики – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України (Додаток Ж)

Краєзнавча практика – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України (3 ECTS) проводиться у 6 семестрі та сприяє опануванню майбутніми учителями географії методами та методикою комплексного дослідження природно-ресурсного, історико-культурного, соціально-економічного потенціалу регіону. Програма практики передбачала виконання практичних завдань: дослідження параметрів природних умов та ресурси регіону, особливостей їх територіальної диференціації, впливу природних комплексів на розвиток і спеціалізацію економіки регіону; потенціалу історико-культурної спадщини регіону, її впливу на формування іміджу, ідентичності та розвиток економіки регіону; здійснення комплексної оцінки соціально-економічного стану регіону з метою визначення потенціалу пріоритетних напрямів його розвитку (аналіз галузевої, функціональної та територіальної структури господарства регіону практики, зокрема транспортної та соціальної інфраструктури, їх сильні та слабкі сторони; можливостей використання промислових підприємств та підприємств агробізнесу як туристичних атракцій; розробку концепції розвитку регіону, яка враховуватиме виявлені потреби та проблеми населення, бізнесу, глобальні тенденції розвитку світового господарства та сприятиме сталому розвитку регіону). Під час проходження практики майбутні учителі географії здобули компетенції стратегічні зі сталого

розвитку, територіального/регіонального менеджменту, проєктувально-планувальні територіального призначення професійно-орієнтованої (репродуктивної) складової, методологічні суспільно-географічно-дослідницькі методологічної фахової складової та географічно-краєзнавчі біосоціосферної компоненти профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії, які проявляються у здатностях: здійснювати пошук, збір та обробку фактичних даних, науково-аналітичних матеріалів, які відображають соціально-економічний стан регіону; SWOT-аналіз розвитку галузей регіону з метою визначення його конкурентних переваг, можливостей для його розвитку, а також проблем і загроз; досліджувати технологічні, економічні та геопросторові особливості діяльності, потенціал промислових підприємств, підприємств агробізнесу та установ соціально-культурної сфери для сталого розвитку регіону; організовувати та проводити краєзнавчі маршрутні, стаціонарні, експедиційні спостереження і дослідження, складати комплексну краєзнавчу характеристику регіону; оформлювати та представляти результати досліджень перед аудиторією; формулювати висновки та пропозиції щодо успішного управління регіоном, які сприятимуть його розвитку та покращенню якості життя його мешканців.

Навчальна практика охоплює підготовчий, польовий та заключний етапи. Під час польового етапу практики студенти досліджували та здійснювали оцінку параметрів природних умов і ресурсів (земельних, водних, лісових, рекреаційних тощо), визначали закономірності їх геопросторового розподілу та значення для економіки регіону; досліджували суспільно-географічні об'єкти: промислові та сільськогосподарські підприємства, які відображають економічний потенціал і розвиток регіону та можливості їх використання як туристичних атракцій; соціально-гуманітарні установи, які є основою соціальної інфраструктури та забезпечують розвиток і добробут населення, сервісні підприємства, які потенційно можуть стати об'єктами туристичного попиту (готелі, ресторани, кафе, музеї, розважальні заклади, екскурсійні агентства), об'єкти природно-заповідного фонду, подієві ресурси та існуючі

туристичні маршрути регіону; пам'ятки культури, архітектури (храми, замки, палаци, старовинні будівлі, архітектурні комплекси та інші об'єкти, які є важливими історичними та культурними символами регіону) та археології; предмети матеріальної культури (знаряддя праці, вироби народних промислів, одяг, національну кухню, традиційні методи приготування та сервірування їжі, етнографічні комплекси та місцеві традиції, фольклор, що виражають культурне розмаїття та ідентичність місцевого населення та можуть стати джерелом поповнення бюджету регіону через розвиток туризму. На заключному етапі студенти на основі зібраних матеріалів склали колективний звіт, в якому наведено результати SWOT-аналізу розвитку регіону: оцінка географічного положення, природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу, аналіз їх можливостей для розвитку регіону, зокрема туризму та рекреації, інноваційних галузей тощо, рекомендації щодо стратегій розвитку регіону; результати комплексних досліджень суспільно-географічних об'єктів; розробки краєзнавчо-туристичних маршрутів/туру вихідного дня, програми екскурсії; концепції бренду та бренд-бук регіону проведення практики (логотип, фірмовий шрифт, фірмові кольори, гасло) за результатами регіонального аналізу регіону; картографічні матеріали, графіки, статистичні таблиці, фотодокументи, що відображають регіональну привабливість регіону практики.

5. Оцінювання профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії до профільного навчання (показники – компетенції) у анкеті №13.

Анкета №13. Оцінка компетентності/відповідальності майбутніх вчителів географії до профільного навчання

| Показники знань і умінь у компетенціях | Рівні сформованості компетенцій | | | |
|---|---|-----|-----|-----|
| | (D) | (C) | (B) | (A) |
| <i>Соціального захисту</i> | | | | |
| <i>Знати:</i> форми, інструменти соціального захисту населення; | <i>Вміти:</i> застосовувати на практиці набуті теоретичні | | | |

| | | | | | |
|---|--|--|--|--|--|
| <p>соціальні стандарти; нормативно-правове забезпечення в сфері соціального захисту; види соціальних ризиків та механізми їх компенсації; моделі соціальної політики та їх основні складові елементи; позитивні практики систем соціального захисту населення в зарубіжних країнах; аспекти соціальної відповідності; соціально-економічні аспекти сталого розвитку</p> | <p>знання для вирішення проблем соціального захисту; дотримуватись соціальних стандартів та реалізовувати їх в професійній діяльності; визначати і обґрунтовувати актуальні процеси у соціальній сфері та соціальному забезпеченні; аналізувати суспільні процеси, пов'язані з соціальним розвитком України; оцінювати ефективність різних моделей соціального захисту; обґрунтовувати вплив глобалізації, демографічних змін, війських дій на систему соціального захисту; встановлювати взаємозв'язки між економічним зростанням, соціальною справедливістю, екологічною стійкістю та розробляти рекомендації для їхньої інтеграції в державну політику та практику з метою забезпечення сталого розвитку та покращення якості життя населення</p> | | | | |
| <i>Біоетики</i> | | | | | |
| <p>Знати: історію становлення біоетики як науки, теоретичні основи, правові та законодавчі аспекти біоетики, нормативно-правову базу біоетики в Україні та на міжнародному рівні; основні етичні теорії та принципи, які застосовуються у біомедичних дослідженнях; біоетичні проблеми та способи їх вирішення</p> | <p>Вміти: аналізувати етичні питання, пов'язані з біомедичними дослідженнями та практикою; застосовувати етичні теорії та принципи до конкретних ситуацій; виявляти та аргументувати етичні аспекти у професійній діяльності; дотримуватись принципів Європейського кодексу академічної доброчесності з метою забезпечення стандартів етичної поведінки в наукових дослідженнях і освітній діяльності, пов'язаних з біоетикою</p> | | | | |
| <i>Екологічної культури</i> | | | | | |
| <p>Знати: основні поняття та принципи екологічної культури; наслідки впливу діяльності людини на довкілля; основи екологічної етики та</p> | <p>Вміти: визначати та аналізувати екологічні наслідки діяльності людини; реалізовувати принципи екологічної етики у</p> | | | | |

| | | | | | |
|---|---|--|--|--|--|
| <p>відповідальності; нормативно-правове забезпечення сфери охорони довкілля; принципи сталого розвитку та екологічного управління; глобальні екологічні проблеми на регіональному і місцевому рівнях</p> | <p>професійній діяльності та повсякденному житті; приймати та впроваджувати екологічно обгрунтовані рішення з дотриманням вихідних положень нормативно-правової бази; здійснювати екологічну просвіту та освіту</p> | | | | |
| <i>Академічної культури</i> | | | | | |
| <p>Знати: загальні принципи академічної доброчесності, етичні норми наукових досліджень та викладання; процедури забезпечення якості академічної культури, міжнародний та український досвід; особливості усного та письмового наукового мовлення; композиційні та мовні стандарти наукового тексту; правила цитування, оформлення бібліографії; прийоми аргументації, нормативно-правові засади боротьби з академічною недоброчесністю у освітньому процесі, наукових дослідженнях та шляхи боротьби з нею; види та моделі академічної мобільності; специфіку наукової комунікації; принципи та функції авторського права, способи та механізми захисту інтелектуальної власності</p> | <p>Вміти: дотримуватися принципів академічної доброчесності в науковій та професійній діяльності; організувати та проводити наукові дослідження на принципах Європейського кодексу академічної доброчесності; аргументовано доводити власні думки, гіпотези, висновки; створювати унікальний академічний текст та оформлювати його відповідно до чинних норм</p> | | | | |
| <i>Географії культури (навчання, наукових досліджень та інноватики)</i> | | | | | |
| <p>Знати: географічну картину світу; мову географії (факти, цифри, назви географічних об'єктів, процесів, явищ) та карти, понятійно-термінологічний апарат географічної науки; методи географії</p> | <p>Вміти: застосовувати систему географічних знань, умінь, географічну термінологію у професійній діяльності та повсякденному житті; застосувати новітні технології, методи та підходи для дослідження та розуміння географічних об'єктів, процесів та явищ</p> | | | | |

Таблиця 3.8

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за нативним критерієм (природовідповідність) у КГ і ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групах | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 11 | 25,6 | 17 | 38,6 | 10 | 23,3 | 16 | 37,2 | 11 | 26,2 | 15 | 35,7 | 12 | 27,3 | 16 | 35,5 |
| Середній | 17 | 39,5 | 20 | 45,5 | 9 | 20,9 | 19 | 39,5 | 15 | 35,7 | 12 | 28,6 | 12 | 27,3 | 14 | 31,1 |
| Достатній | 11 | 25,6 | 6 | 13,6 | 17 | 39,5 | 8 | 18,6 | 10 | 23,8 | 11 | 26,2 | 11 | 25 | 10 | 22,3 |
| Низький | 4 | 9,3 | 1 | 2,3 | 7 | 16,3 | 2 | 4,7 | 6 | 14,3 | 4 | 9,5 | 9 | 20,4 | 5 | 11,1 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

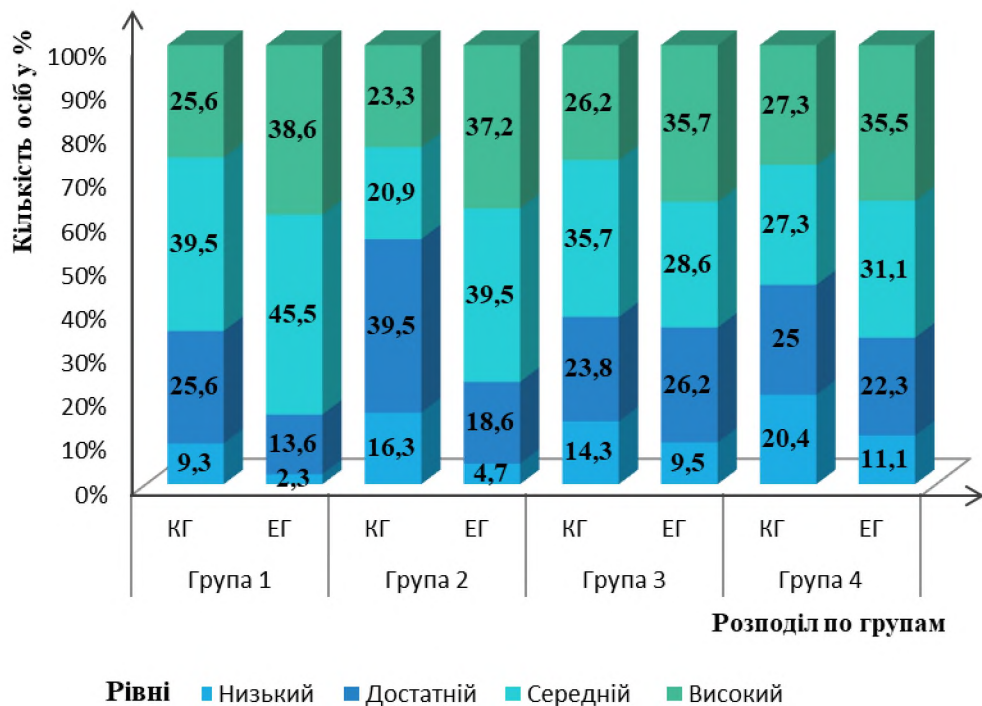


Рис. 3.7 Рівні сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за нативним критерієм (природовідповідність) у КГ і ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі

Таблиця 3.9

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за спеціальним суспільним критерієм (профілізація) у КГ і ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групах | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| Рівні | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 8 | 18,6 | 12 | 27,3 | 7 | 16,3 | 12 | 27,9 | 9 | 21,4 | 15 | 35,7 | 10 | 22,7 | 14 | 31,1 |
| Середній | 11 | 25,6 | 17 | 38,6 | 13 | 30,3 | 14 | 32,5 | 10 | 23,8 | 12 | 28,6 | 12 | 27,3 | 16 | 35,6 |
| Достатній | 16 | 37,2 | 9 | 20,5 | 14 | 32,5 | 10 | 23,3 | 12 | 28,6 | 8 | 19,1 | 11 | 25 | 8 | 17,8 |
| Низький | 8 | 18,6 | 6 | 13,6 | 9 | 20,9 | 7 | 16,3 | 11 | 26,2 | 7 | 16,6 | 11 | 25 | 7 | 15,5 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

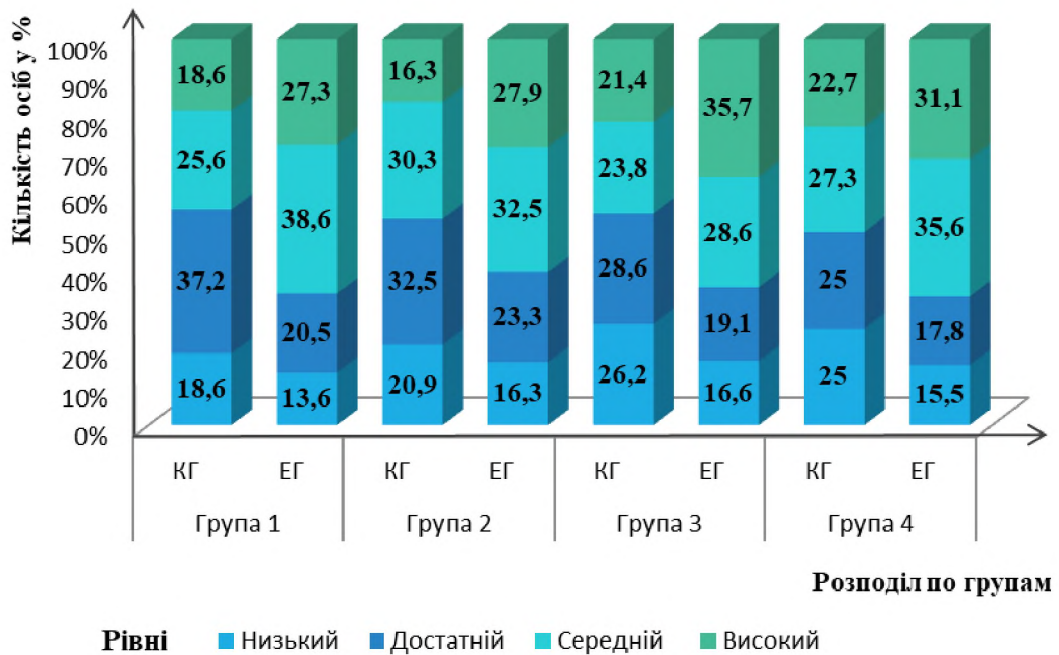


Рис. 3.8 Показники рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за спеціальним суспільним критерієм (профілізація) у КГ і ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі

Таблиця 3.10

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за організаційно-методичним критерієм (регіональна привабливість) у КГ і ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групах | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 4 | 9,3 | 15 | 34,1 | 5 | 11,6 | 14 | 32,5 | 4 | 9,5 | 12 | 28,6 | 5 | 11,4 | 11 | 24,4 |
| Середній | 10 | 23,3 | 16 | 36,4 | 11 | 25,6 | 17 | 39,6 | 11 | 26,2 | 16 | 38,1 | 10 | 22,7 | 17 | 37,8 |
| Достатній | 16 | 37,2 | 7 | 15,9 | 15 | 34,9 | 8 | 18,6 | 16 | 38,1 | 8 | 19 | 20 | 45,5 | 10 | 22,2 |
| Низький | 13 | 30,2 | 6 | 13,6 | 12 | 27,9 | 4 | 9,3 | 11 | 26,2 | 6 | 14,3 | 9 | 20,4 | 7 | 15,6 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

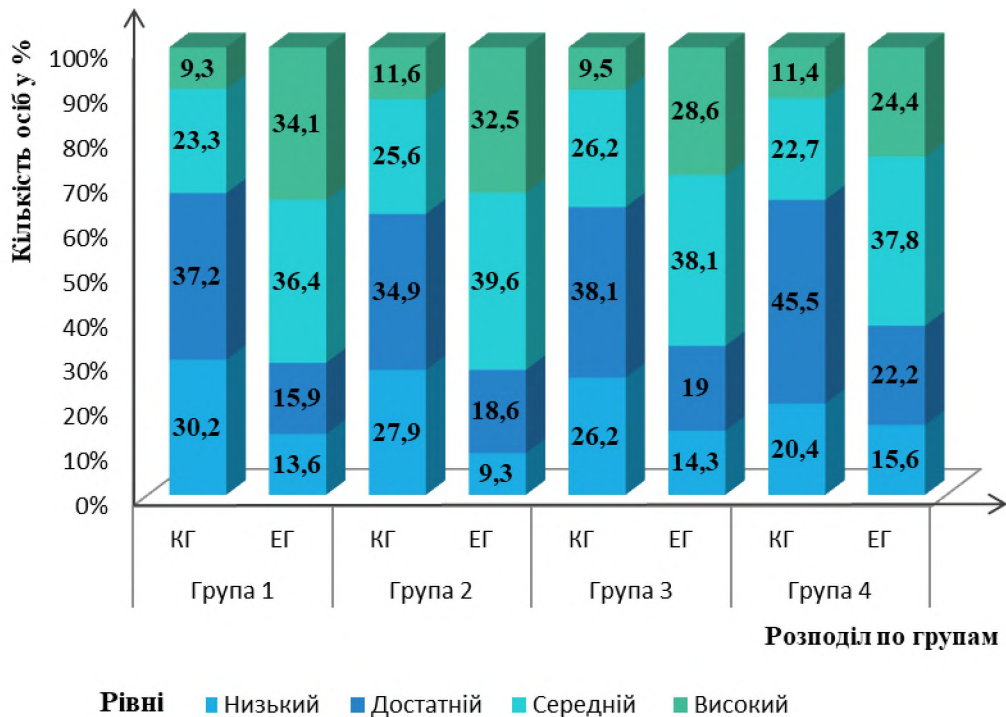


Рис. 3.9 Показники рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за організаційно-методичним критерієм (регіональна привабливість) у КГ і ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі

Таблиця 3.11

Показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за професійно-орієнтувальним критерієм (стратегія розвитку) у КГ і ЕГ на формульованому (організаційно-методичному агрегатованому) етапі експерименту, у %

| Розподіл по групах | ЗВО-1 | | | | ЗВО-2 | | | | ЗВО-3 | | | | ЗВО-4 | | | |
|--------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % | к-сть | % |
| Високий | 8 | 18,6 | 12 | 27,2 | 8 | 18,6 | 13 | 30,2 | 9 | 21,4 | 12 | 28,6 | 6 | 13,6 | 12 | 26,7 |
| Середній | 10 | 23,3 | 16 | 36,4 | 11 | 25,6 | 17 | 39,6 | 10 | 23,8 | 14 | 33,3 | 10 | 22,7 | 15 | 33,4 |
| Достатній | 13 | 30,2 | 8 | 18,2 | 14 | 32,6 | 3 | 6,9 | 13 | 31 | 10 | 23,8 | 18 | 41 | 10 | 22,2 |
| Низький | 12 | 27,9 | 8 | 18,2 | 10 | 23,2 | 10 | 23,3 | 10 | 23,8 | 6 | 14,3 | 10 | 22,7 | 8 | 17,7 |
| Всього | 43 | 100 | 44 | 100 | 43 | 100 | 43 | 100 | 42 | 100 | 42 | 100 | 44 | 100 | 45 | 100 |

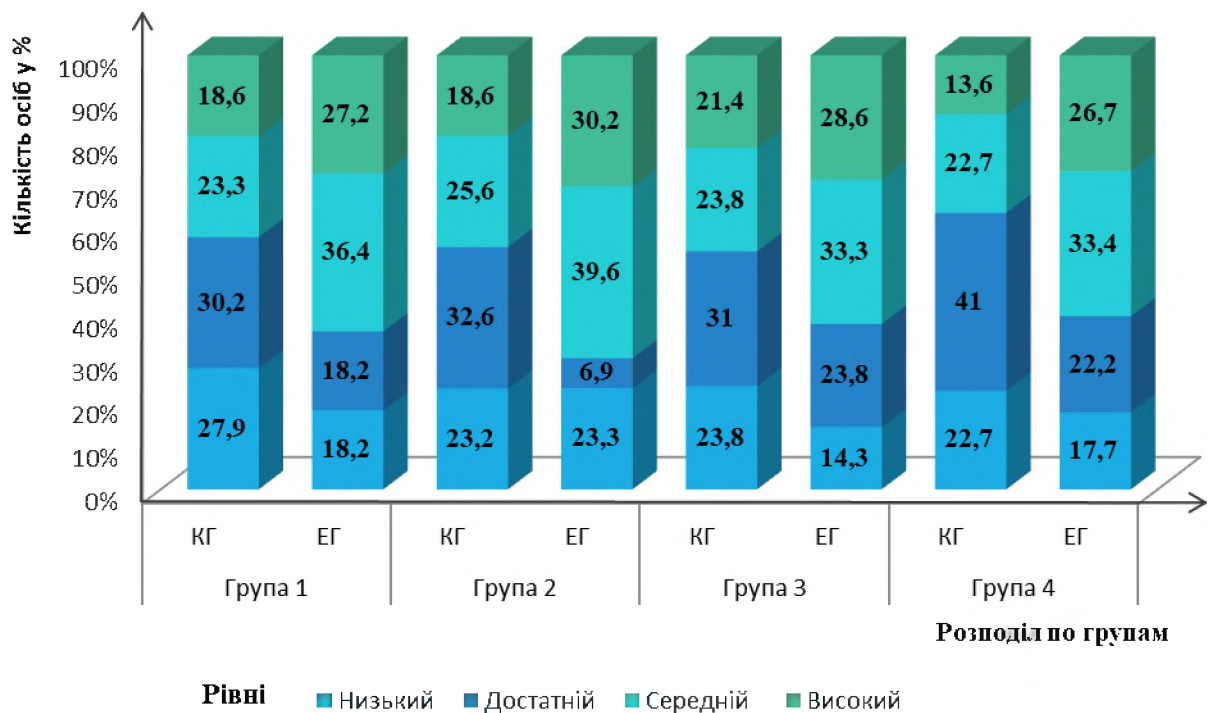


Рис. 3.10 Показники рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання за професійно-орієнтувальним критерієм (стратегія розвитку) у КГ і ЕГ на формульованому (організаційно-методичному агрегатованому) етапі

Таблиця 3.12

Зведені показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у КГ і ЕГ на формульованому (організаційно-методичному агрегатованому) етапі експерименту, %

| Критерії | нативний | | | | спеціальний суспільний | | | | організаційно-методичний | | | | професійно-орієнтувальний | | | |
|---------------|------------|------------|------------|------------|------------------------|------------|------------|------------|--------------------------|------------|------------|------------|---------------------------|------------|------------|------------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| | К-сть | % | К-сть | % | К-сть | % | К-сть | % | К-сть | % | К-сть | % | К-сть | % | К-сть | % |
| Високий | 44 | 25,6 | 64 | 36,8 | 34 | 19,8 | 53 | 30,5 | 18 | 10,5 | 52 | 30 | 31 | 18,0 | 49 | 28,2 |
| Середній | 53 | 30,8 | 63 | 36,2 | 46 | 26,7 | 59 | 33,9 | 42 | 24,4 | 66 | 37,9 | 41 | 23,9 | 62 | 35,6 |
| Достатній | 49 | 28,5 | 35 | 20,1 | 53 | 30,8 | 35 | 20,1 | 67 | 38,9 | 33 | 18,9 | 58 | 33,7 | 31 | 17,8 |
| Низький | 26 | 15,1 | 12 | 6,9 | 39 | 22,7 | 27 | 15,5 | 45 | 26,2 | 23 | 13,2 | 42 | 24,4 | 32 | 18,4 |
| Всього | 172 | 100 | 174 | 100 | 172 | 100 | 174 | 100 | 172 | 100 | 174 | 100 | 172 | 100 | 174 | 100 |

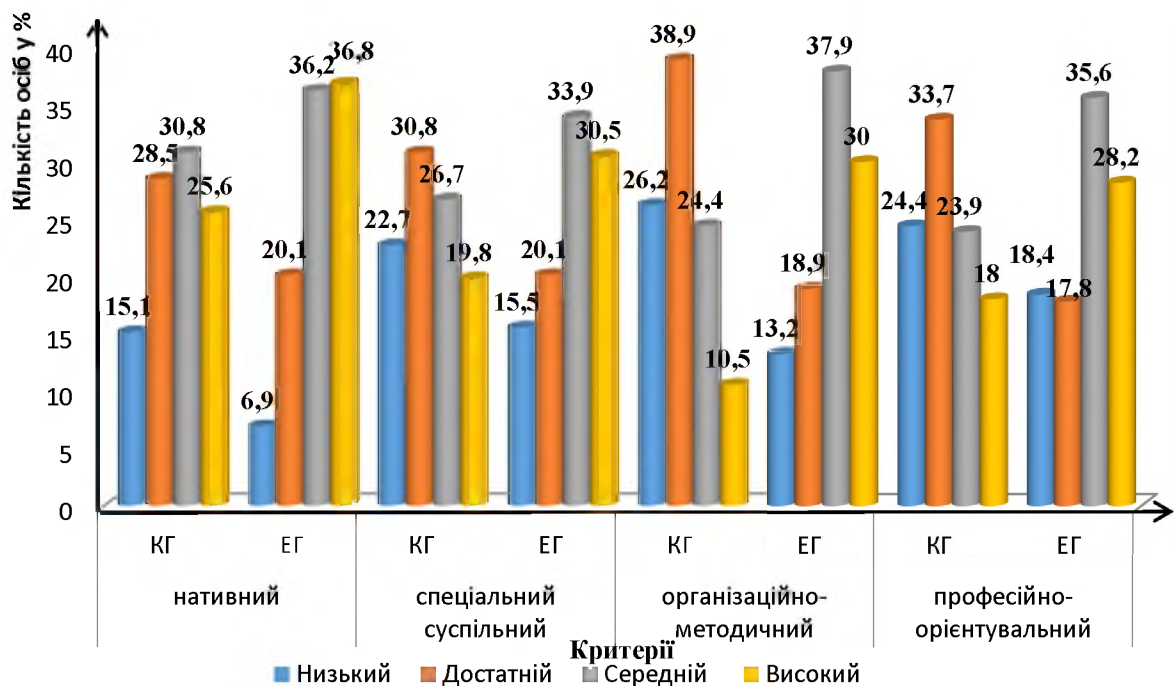


Рис. 3.11 Зведені показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у КГ і ЕГ на формульованому (організаційно-методичному агрегатованому) етапі експерименту

Таблиця 3.13

Порівняльний аналіз рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання до і після педагогічного експерименту, у %

| Критерії | нативний | | | | спеціальний суспільний | | | | організаційно-методичний | | | | професійно-орієнтувальний | | | |
|-----------|----------|-------|------|-------|------------------------|-------|------|-------|--------------------------|-------|------|-------|---------------------------|-------|------|-------|
| | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | | КГ | | ЕГ | |
| Рівні | До | Після | До | Після | До | Після | До | Після | До | Після | До | Після | До | Після | До | Після |
| Високий | 19,8 | 25,6 | 19,5 | 36,8 | 12,8 | 14,8 | 13,2 | 30,5 | 4,0 | 10,5 | 4,6 | 30 | 9,3 | 18 | 9,8 | 28,2 |
| Середній | 24,4 | 30,8 | 24,7 | 36,2 | 23,8 | 26,7 | 22,4 | 33,9 | 18,0 | 24,4 | 18,4 | 37,9 | 15,1 | 23,9 | 16,7 | 35,6 |
| Достатній | 36,6 | 28,5 | 36,3 | 20,1 | 34,9 | 30,8 | 35,6 | 20,1 | 39,0 | 38,9 | 37,9 | 18,9 | 29,1 | 33,7 | 28,1 | 17,8 |
| Низький | 19,2 | 15,1 | 19,5 | 6,9 | 28,5 | 22,7 | 28,8 | 15,5 | 39,0 | 26,2 | 39,1 | 13,2 | 46,5 | 24,4 | 45,4 | 18,4 |
| Всього | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |

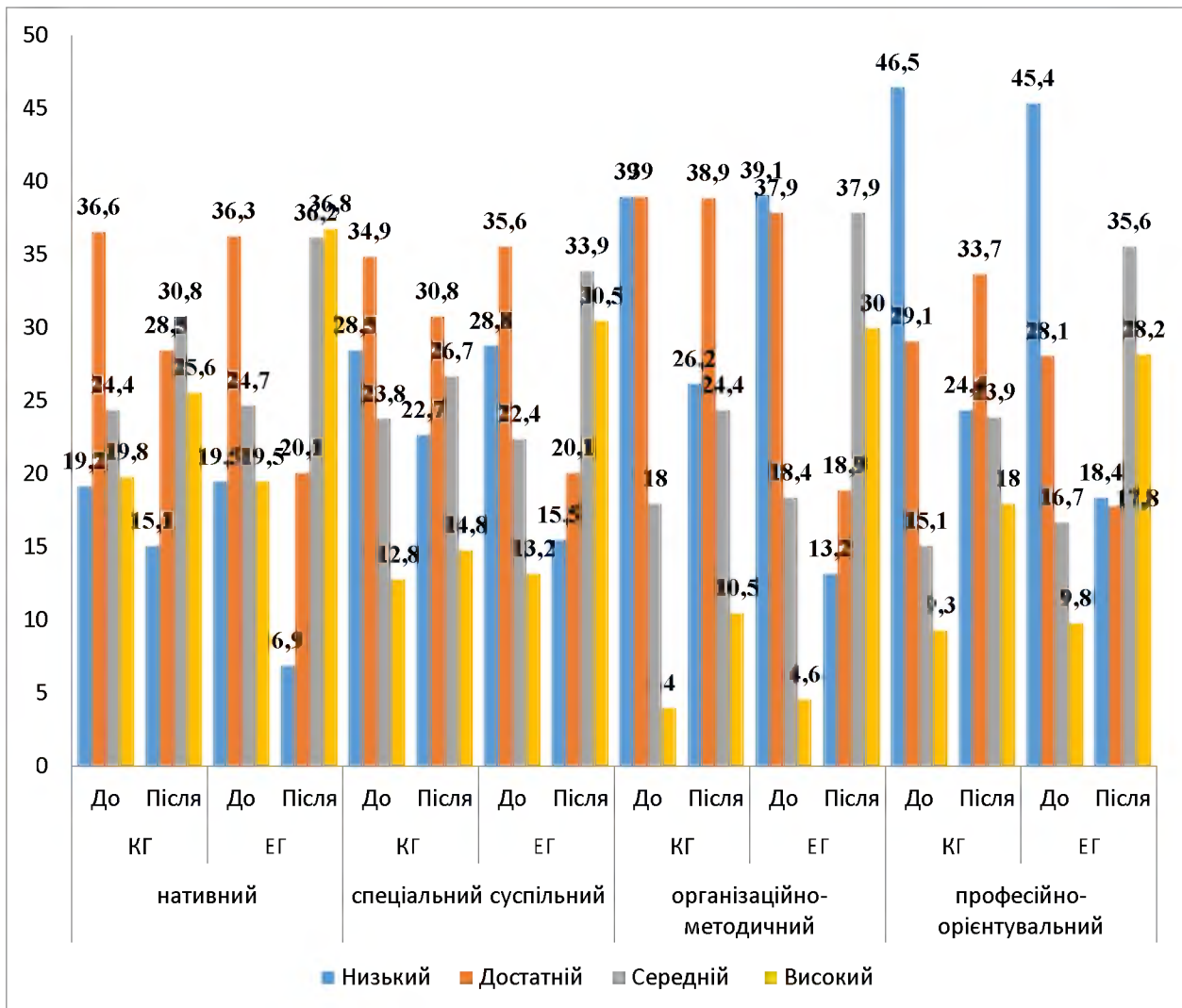


Рис. 3.12 Порівняльний аналіз рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання до і після педагогічного експерименту, у %

Таблиця 3.14

Зведені показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії до профільного навчання у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) та формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапах експерименту, у %

| Рівні | Групи | Критерії | | | | | | | | | | | |
|-----------|-------|----------|------|-------|------------------------|------|-------|--------------------------|------|-------|---------------------------|------|-------|
| | | нативний | | | спеціальний суспільний | | | організаційно-методичний | | | професійно-орієнтувальний | | |
| | | К | Ф | Δ | К | Ф | Δ | К | Ф | Δ | К | Ф | Δ |
| Високий | КГ | 19,8 | 25,6 | +5,8 | 12,8 | 19,8 | +7,0 | 4,0 | 10,5 | +6,5 | 9,3 | 18,0 | +8,7 |
| | ЕГ | 19,5 | 36,8 | +17,3 | 13,2 | 30,5 | +17,3 | 4,6 | 30,0 | +25,4 | 9,8 | 28,2 | +18,4 |
| Середній | КГ | 24,4 | 30,8 | +6,4 | 23,8 | 26,7 | +2,9 | 18,0 | 24,4 | +6,4 | 15,1 | 23,9 | +8,9 |
| | ЕГ | 24,7 | 36,2 | +11,5 | 22,4 | 33,9 | +11,4 | 18,4 | 37,9 | +19,5 | 16,7 | 35,6 | +18,9 |
| Достатній | КГ | 36,6 | 28,5 | -8,1 | 34,9 | 30,8 | -4,1 | 39,0 | 38,9 | -0,1 | 29,1 | 33,7 | +4,6 |
| | ЕГ | 36,3 | 20,1 | -16,2 | 35,6 | 20,1 | -15,5 | 37,9 | 18,9 | -19,0 | 28,1 | 17,8 | -10,3 |
| Низький | КГ | 19,2 | 15,1 | -4,1 | 28,5 | 22,7 | -5,8 | 39,0 | 26,2 | -12,8 | 46,5 | 24,4 | -22,1 |
| | ЕГ | 19,5 | 6,9 | -12,6 | 28,8 | 15,5 | -13,3 | 39,1 | 13,2 | -25,9 | 45,4 | 18,4 | -27,0 |

Узагальнено та систематизовано зведені показники оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії до профільного навчання у КГ і ЕГ на констатувальному (скринінговому) та формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапах експерименту. Завдяки розробці – структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання; структурно-логічної схеми систематизації змісту географічних наук, а також структурно-логічної схеми організації формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання з пропозиціями елективних курсів з географії за різними профілями навчання та авторському агрегатованому комплексу навчально-методичного супроводу організаційно-методичного блоку моделі з удосконаленням методичним організатором – забезпечення загальної фізичної географії «Загальне землезнавство», «Метеорологія і кліматологія», їх курсів

лекцій (Moodle), зокрема «Гідрологія та океанологія», методичних рекомендацій з навчальної практики метеорології та кліматології; у галузі спеціальної географії в забезпеченні соціальної та регіональної економічної географії курсів лекцій, методичних розробок для практичних занять та науково-методичних комплексів «Історія суспільно-географічних досліджень», «Географія релігій» (Moodle); форми та методи професійної підготовки майбутніх учителів географії до профорієнтаційної роботи в умовах профільного навчання встановлено позитивну динаміку в ЕГ на формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі дослідження.

Відповідно оцінювання рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії до профільного навчання (у %) позитивну динаміку в ЕГ відмічено на середньому та високому рівні (+11,5; +17,3 нативного; +11,4; +17,3 спеціального суспільного; +19,5; +25,4 організаційно-методичного; +18,9; +18,4 професійно-орієнтувального) усіх критеріїв, що пов'язано зі негативним приростом дельти на низькому та достатньому рівні (-12,6; -16,2 нативного; -13,3; -15,5 спеціального суспільного; -25,9; -19,0 організаційно-методичного; -27,0; -10,3 професійно-орієнтувального) за усіма критеріями та свідчить про ефективність авторських напрацювань у реалізації та верифікації педагогічного експерименту.

Висновки до третього розділу

Результатами експериментальної перевірки ефективності впровадження структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та верифікації в заданих умовах (формування кадрового потенціалу для забезпечення регіональної привабливості впровадження стратегій територіального розвитку на засадах розробленої та апробованої освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності

для сталого розвитку у ході проєктної діяльності МОН України; синхронізація процедур і методик їх здійснення структурно-логічної організації освітнього процесу із врахуванням природовідповідності, розвитку потенціалу ефективності освіти і науки для професійної та соціальної зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання з метою профорієнтації майбутніх здобувачів освіти на забезпечення регіональну привабливість; структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості) виокремлено та реалізовано ключові етапи педагогічного експерименту (камеральний, мотиваційний (пізнавально-спонукальний), констатувальний (скрінінговий) та формувальний (організаційно-методичний агрегатований), обґрунтовано результати релевантності науково-дослідної роботи з експертною перевіркою.

Встановлено у ході мотиваційного етапу педагогічного дослідження напрями мотивації за цільовим призначенням профорієнтації в умовах професійного навчання майбутніх учителів географії. Оцінювання мотивації до професійної діяльності в здобувачів освіти ЗВО експериментального майданчика (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника та Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка) підтверджено, що конативність від процесу та результатів професійної діяльності значною мірою співвідноситься з оптимальністю спонукального комплексу педагогічного заохочення майбутніх учителів географії (позитивно значимий зв'язок, $r=+0,407$), що потрактовано як задоволення майбутніх учителів в особистій стратегії обрання професії та кваліфікації, а саме чим вищий/оптимальніший рівень їх педагогічного впливу на мотиваційну поведінку здобувачів освіти, тим краща релевантність досягнення цільової мети профорієнтації різночинних категорій груп регіонального представлення в ЗВО для профільного навчання в

ЗЗСО (значно вагоміша міра оцінки параметрів внутрішньої і зовнішньої позитивної мотиваційної поведінки і незначна міра дорівнює зовнішній негативній мотивації).

На констатувальному (скрінінговому) етапі дослідження здійснено діагностику зрізу залишкових знань у здобувачів освіти КГ і ЕГ за формулярами контрольних робіт ректорського нагляду була аліквотною. Зріз знань здійснено покроково згідно з розробленою методикою оцінювання за структурними компонентами (компетенціями та компетентностями 4-х блоків) складових профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії.

На формувальному (організаційно-методичному агрегатованому) етапі педагогічного експерименту показники рівнів сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності до профільного навчання встановлено (у %) у КГ та ЕГ майбутніх учителів географії відповідно за розробленим критеріальним апаратом – низький (відповідно 15,1 і 6,9% за нативним критерієм, 22,7 і 15,5% – за спеціальним суспільним, 26,2 і 13,2% – за організаційно-методичним, 24,4 і 18,4% – за професійно-орієнтувальним); достатній (28,5 і 20,1% за нативним критерієм, 30,8 і 20,1% – за спеціальним суспільним, 38,9 і 18,9% – за організаційно-методичним, 33,7 і 17,8% – за професійно-орієнтувальним); середній (30,8 і 36,2% за нативним критерієм, 26,7 і 33,9% – за спеціальним суспільним, 24,4 і 37,9% – за організаційно-методичним, 23,9 і 35,6% – за професійно-орієнтувальним) та високий (25,6 і 36,8% за нативним критерієм, 19,8 і 30,5% – за спеціальним суспільним, 10,5 і 30% – за організаційно-методичним, 18,0 і 28,2% – за професійно-орієнтувальним). Встановлено позитивну динаміку сформованості складових компонентів профорієнтаційної компетентності до профільного навчання встановлено на рівнях за критеріями у %: нативним – високий рівень у КГ (+5,8) та ЕГ (+17,3); середній у КГ (+6,4) та ЕГ (+2,0); спеціальним суспільним – високий у КГ (+7,0) та ЕГ (+17,3); середній у КГ (+2,9) та ЕГ (+11,4); організаційно-методичним – високим у КГ (+6,5) та ЕГ (+25,4), середній у КГ

(+6,4) та ЕГ (+19,5); професійно-орієнтувальним – високим у КГ (+8,7) та ЕГ (+18,4), середнім у КГ (+8,9) та ЕГ (+18,9), а також достатнім у КГ (+4,6).

Експертне оцінювання ефективності структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу з формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання здійснено уповноваженими експертами за параметральною метрикою встановлення рівнів її сформованості за розробленим інтегрованим питальником оцінювання якостей, здібностей, здатностей, готовності, компетенцій та компетентності/відповідальності. Колективне експертне оцінювання у звіті загального експертного заключення представлено в сукупній кількості набраних балів (за 100-бальною шкалою) зі встановлення ефективності (індивідуальні висновки експертів враховано як персональні для уповноважених експертів вищої академічної кваліфікації). Отже, варто здійснити умовивід, що застосування структурно-функціональної моделі для структурно-логічної організації освітнього процесу з формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання сприяло позитивній динаміці сформованості компетентності.

Список використаних джерел до третього розділу

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Пологовська Ю.Ю. Загальне землезнавство: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 124 с.
3. Пологовська Ю.Ю. Метеорологія і кліматологія: методичний посібник. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. 165 с.
4. Професійна освіта: словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища пік., 2000. 149 с.
5. Zamfir C. Un Sociolog Despre Muncă, si Satisfac ,tie; Editura Politică: Bucure ,sti, România, 1980. pp. 15–40

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторське розв'язання проблеми формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності запропонованої моделі. Проведене дослідження й отримані результати щодо розв'язання визначеної проблеми визначили підстави для таких висновків:

1. Здійснено дефінітивний аналіз понятійно-категоріального апарату проблеми формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання у психолого-педагогічній та науково-методичній літературі. Розкрито в авторському баченні дефініції понять «профільне навчання», «процес формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії», що потрактовано як освітнє явище, а саме: об'єкт дослідження, предметне поле якого цілеспрямовано на задоволення соціального замовлення на професійну підготовку та розвиток учителів географії зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) для профільного навчання (зокрема ЗЗСО) у трикомпонентній структурі змісту і структури навчання учнів старшої школи (8-11 класи) – інваріативного базового, профільного та варіативного за напрямами та профілями, визначеними в Концепції профільного навчання до 2027 року (2013 р.), відповідно – суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний, а також згідно з Проектом Державного стандарту профільної середньої освіти (2023 р.), у якому передбачено профорієнтацію на 9 основних освітніх галузей – мовно-літературну, математичну, природничу, соціально-збережувальну, технологічну, громадську та історичну, мистецьку, інформатичну, фізичної культури та спорту; рівень організації опанування навчальних дисциплін (старшої школи) для профільного навчання реалізується згідно з обов'язковими засобами технічного регулювання (Держстандарту базової і повної середньої освіти (2020 р.)); узгоджується для базових або

дотичних профільних предметів у загально-, конкретно- та міждисциплінарно-наукових академічних аспектах опанування навчального змісту елективних дисциплін у ЗВО; визначається в змісті рекомендованих навчальних програм (МОН України) поглибленого вивчення з профорієнтацією на майбутній фах і середовище професійної зайнятості; форми організації профільного навчання – внутрішньоінституційну (ЗЗСО) – профільні функціональні класи, фахово-орієнтовані й динамічні групи в поліпрофільних і спеціалізованих ЗЗСО (зокрема за індивідуальним планом і персональною нормативною програмою); зовнішньоінституційну – міжінституційні комплекси (консорціуми) районних, територіально-громадських, освітньо-ландшафтних, інтернатних, опорних (з інтернатом при школі), навчально-виховних комплексних (установ), навчально-виробничих (комбінатах), базових ЗЗСО в структурі ЗВО – профільні й функціональні фахово-орієнтовані групи, колективи, спільноти; спеціалізовано-інституційні установи – ліцейного, вузькопрофільного, опорного (для сільської місцевості), поліпрофільного типу укомплектування класів; семантику культури предметного поля галузі знань географії, яка забезпечує формування рівнів культури (соціальної, екологічної, економічної, політичної, правової, художньо-естетичної, інформаційної, комунікаційної), тому виокремлено профілі навчання та запропоновано профільні спецкурси/факультативи додаткового опанування профілів – фізико-математичного, фізичного; екологічного; агрохімічного; історичного, історико-філологічного; правового; соціально-філософського; економічного; іноземної філології; технологічного; інформаційно-технологічного; художньо-естетичного; спортивного; військово-спортивного; медичного; біологічного профілю; інтелектуальна, креаційна системна діяльність у сфері освіти, науки й інноватики в системі професійної підготовки та розвитку в системних видах діяльності (навчально-науково-пізнавальної, системного аналізу ресурсної бази; кадрового, матеріально-технічного, соціального, інфраструктурного забезпечення; науково-, навчально-методичного, інформаційно-технологічного, консультативно-дорадчого соціально-правового сервісу і супроводу; прогнозування, моделювання,

проектування та конструювання освітнього, виховного, дослідницького процесів, планів і програм, проєктів освітніх, наукових, соціальних стратегій розвитку інституцій і напрямів організації; оцінювання й експертизи ефективності традиційних і модернізованих моделей підготовки, методик організації навчання, наукового дослідництва; коригування невідповідностей системи управління якістю освіти), яка здійснюється у ЗВО та співпраці з ЗЗСО, громадським самоврядуванням і стейкхолдерами у циклах процедур – профільного навчання – допрофільної підготовки (курсів і факультативів за вибором, профільної орієнтації, консалтингу, інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, дисциплінарних гуртків і предметних конкурсів з профільного діагностичного (освітньо-фахових здатностей, мотивацій, ревалентності допрофільного навчання), профільним орієнтуванням (до освітньо-фахових профілів, проектуванням портативних траєкторій вибору профіля, формування фахово-орієнтованих засобів і технік навчання), фахового консалтингу і дорадництва; організаційно-методичні процедури структурно-логічної та структурно-функціональної організації освітнього процесу (формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії) циклів загальної, професійної (психолого-педагогічна та науково-предметна) підготовки структурно-логічного змісту блоків географічних наук (фундаментальний, прикладний спеціальний, системоутворювальний методологічний, системоутворювальний професійно-орієнтований), структурно-логічної організації освітнього процесу ОПП 014.07 Середня освіта (Географія) в етапах організації: пускового, академічного, психолого-педагогічного, природничо-географічного, суспільно-географічного, діагностичного, професійно-орієнтованого блоку дисциплін та результативного блоку засобів діагностики і державної атестації; Я – самовизначення, становлення, вдосконалення, розвитку, кар’єрного росту для пролонгованої професійної зайнятості та самозайнятості в нарощенні потенціалу профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для

профільного навчання та набуття відповідності у сфері географічної культури та культури географії в педагогічній еліті.

2. Проаналізовано структурно-логічну та структурно-функціональну будову профорієнтаційної компетентності учителів географії. Установлено семантику профорієнтаційної роботи учителів географії в умовах профільного навчання та її роль у свідомому професійному самовизначенні учнів: напрями, структуру, форми організації профільного навчання та етапи його впровадження в ЗЗСО; методичні аспекти викладання географії на профільному рівні; структурні елементи професійної орієнтації (професійна просвіта, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація); етапи профорієнтаційної роботи зі здобувачами освіти в ЗЗСО; змістові лінії профорієнтаційної роботи сучасних учителів географії в умовах профільного навчання. Обґрунтовано добір форм та методів профорієнтаційної роботи для створення професійно-орієнтованого середовища та забезпечення наскрізної ефективної профорієнтації в ЗЗСО, а саме: інформаційно-довідкових; діагностичних; морально-емоційної підтримки; активізації професійного самовизначення; надання допомоги в конкретному виборі й прийнятті рішення щодо вибору професії.

3. Розроблено та обґрунтовано зміст і структуру сформульованої генези «профорієнтаційна компетентність майбутніх учителів географії для профільного навчання» у змісті та будові синергетичного комплексу професіограми – системи вимог до якостей та морально-етичних рис, здібностей, здатностей (системних, аналітичних, дослідницьких), компетенцій спеціальних – природничо-географічної, суспільно-географічної (соціосферної, антропосферної компоненти, спеціальні суспільно-географічної складової біосоціосферної, професіосферної) компоненти та готовності (методологічна фахова та професійно-орієнтована (репродуктивна) компоненти у компетенціях), компетенцій складових компонент сформованості (профорієнтаційної компетентності/відповідальності) компетентностей – соціального захисту, біоетики, екологічної та академічної культури,

професійної академічної культури, культури географії (навчання, наукових досліджень, проектування та інноватики). Розроблено критеріальний апарат параметральної метрики дослідження: природовідповідності – нативний, профілізації – спеціальний суспільний, призначення регіональної привабливості – організаційно-методичний, стратегії розвитку територій освітніх ландшафтів – професійно-орієнтувальний критерії; виокремлено рівні оцінювання – низький, достатній, середній та високий.

4. Виокремлено та теоретично обґрунтовано організаційно-методичні умови формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. Першою організаційно-методичною умовою визначено нарощення кадрового потенціалу для формування регіональної привабливості в реалізації стратегій територіального розвитку шляхом реалізації освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; другою – синергія структурно-логічної організації освітнього процесу із забезпечення природовідповідності, нарощення академічного потенціалу ефективності освіти і науки до пролонгованої зайнятості учителів географії в умовах профільного навчання для профорієнтації на регіональну привабливість; третьою – структурно-логічна організація освітнього процесу формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та задоволення попиту соціального замовлення професійних середовищ зайнятості.

5. Обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель структурно-логічної організації освітнього процесу з формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. У структурі моделі виокремлено 7 взаємопов'язаних блоків, у яких обґрунтовано мету (цільовий блок), підходи, принципи і функції (методологічний), засоби, форми, методи організації освітньої діяльності, етапи формування компетентності (процесуальний), організаційно-методичні умови, компоненти (профілі) формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання (організаційно-

методичний блок), професійні середовища зайнятості та представництво ЗВО (працеорієнтований блок), критеріальну метрику, діагностику рівнів сформованості компетентності (релевантний блок). Забезпечено впровадження структурно-логічної організації освітнього процесу з формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання та методики проведення педагогічного дослідження.

Здійснено експериментальну перевірку результативності структурно-функціональної моделі структурно-логічної організації освітнього процесу зі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів географії для профільного навчання. Отримані результати засвідчують позитивну динаміку сформованості профорієнтаційної компетентності в студентів ЕГ порівняно зі студентами КГ, що доводить ефективність авторської моделі й дієвість її реалізації. Результативність експертизи підтверджено 92 балами переважної більшості висновків експертної групи.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Система профорієнтаційних знань та вмінь, якими має володіти учитель
ЗЗСО**

| Загальні знання | Спеціальні знання |
|--|--|
| Знати: | |
| <ul style="list-style-type: none"> – анатоμο-фізіологічні, вікові, психологічні, індивідуальні особливості учнів та специфіку профорієнтаційної роботи з різними освітньо-віковими групами; – основи педагогічного управління процесом саморозвитку та формування професійних намірів учнів; – зміст, форми, методи та принципи проведення професійної орієнтації; – особливості кон'юнктури та тенденції на ринку праці; – орієнтація в методах профорієнтаційної діагностики; – орієнтація в навчальних планах і програмах викладання профільних предметів | <ul style="list-style-type: none"> – класифікації професій, кваліфікаційні характеристики професій; – специфіку профорієнтації на професії різних галузей економіки від промисловості до сфери послуг; – специфіку проведення професійних проб, складання карт оптанта; – зміст, призначення професіограми |
| Загальні вміння | Спеціальні вміння |
| Вміти: | |
| <ul style="list-style-type: none"> – встановлювати міжособистісний контакт, організувати міжособистісну взаємодію з суб'єктами профорієнтаційного процесу на принципах педагогіки партнерства; – проводити діагностику професійних якостей учнів, виявляти мотиви професійного самовизначення та розвивати професійні інтереси, нахили, професійну спрямованість особистості; – створювати умови для професійного самовизначення школярів; – планувати та проводити профорієнтаційну роботу під час навчально-виховного процесу (урок, гурток, факультатив тощо); – адаптувати зміст навчальної дисципліни відповідно до профілю класу, підбирати профорієнтаційні засоби відповідно до тем вивчення дисципліни | <ul style="list-style-type: none"> – орієнтуватись у світі сучасних професій; – розробляти та користуватись професіограмами професій; – співвідносити індивідуальні особливості учнів з кваліфікаційними вимогами професій; – складати карту оптанта; – розробляти освітньо-професійну траєкторію школяра, виступати її модератором; – прогнозувати, перевіряти результативність профорієнтаційної підготовки учнів та коригувати за потреби перебіг педагогічного процесу |

Програма вікенду «Моя професія – менеджер з туризму»:

День перший

9:00 – 10:00 Реєстрація та привітання учасників

10:00 – 11:00 Зустріч з представниками кафедри ЗВО, яка здійснює підготовку фахівців за ОПП 242 Туризм

11:00 – 13:00 Зустріч з представниками туристичної фірми/компанії, обговорення трендів на туристичному ринку, перспектив розвитку галузі, професійних вимог до менеджерів з туризму

13:00 – 14:00 Обід

14:00 – 16:30 Workshop з представниками представниками туристичної фірми/компанії з розробки туристичного продукту, буклетів, налагодження комунікації з клієнтами, логістики тощо

16.30 – 17.00 Дружня вечеря

17.00 – 19.00 Екскурсія вечірнім містом

День другий

9:00 – 11:00 Лекція з побудови особистого професійного бренда в туристичній галузі. Історія успіху.

11:00 – 11:30 Кава-брейк

11:30 – 15:00 Ділові й рольові ігри з розробки та продажу туристичного продукту, спілкування з рекреантами тощо

15:00 – 17:00 Майстер-клас із приготування страви місцевої кухні або країни світу

17:00-18:00 Підсумковий вечір

Програма вікенду «Кар’єрні можливості техніка геоінформаційних систем, картографа, геодезиста»:

День перший

9:00 – 10:00 Реєстрація та привітання учасників

10:00 – 11:00 Зустріч з представниками кафедри ЗВО, яка здійснює підготовку фахівців за відповідними ОПП.

11:00 – 13:00 Зустріч з розробниками геоінформаційних систем, інженерами-геодезистами

13:00 – 14:00 Обід

14:00 – 16:30 Workshop «Використання елементів ГІС та ДЗЗ при проведенні географічних дослідженнях»

16.30 – 17.00 Дружня вечеря

17.00 – 19.00 Геоігри

День другий

9:00 – 12:00 Майстер-клас з проведення топографічно-геодезичних робіт на місцевості.

12:00 – 13:00 Дружній обід

13:00 – 16:00 Workshop «Технології web-картографування». Розробка web-додатків.

16:00 – 18:00 Географічне віче

Порівняльна характеристика загальної частини освітніх програм ЗВО (014 Середня освіта (Географія))

| Критерій | ЗВО | Стандарт вищої освіти України | Український державний університет імені Михайла Драгоманова | Університет Григорія Сковороди в Переяславі (УГСП) | Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника | Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка |
|--|-----|-------------------------------|---|---|---|---|
| Освітня програма | - | | 014 Середня освіта (Географія) | 014 Середня освіта (Географія) | 014 Середня освіта (Географія) | 014 Середня освіта (Географія) |
| Тип диплому та обсяг ОП | - | | Диплом бакалавра, 240 кредитів ЄКТС | Диплом бакалавра, 240 кредитів ЄКТС | Диплом бакалавра, 240 кредитів ЄКТС | Диплом бакалавра, 240 кредитів ЄКТС |
| Термін навчання | - | | 3 роки 10 місяців | 3 роки 10 місяців | 3 роки 10 місяців | 3 роки 10 місяців |
| Рівень вищої освіти | | | бакалавр | | | |
| Галузь знань | - | | 01 Освіта/ Педагогіка | 01 Освіта/ Педагогіка | 01 Освіта / Педагогіка | 01 Освіта/ Педагогіка |
| Спеціальність | - | | 014.07 Середня освіта (Географія) | 014.07 Середня освіта (Географія) | 014.07 Середня освіта (Географія) | 014.07 Середня освіта (Географія) |
| Професійна кваліфікація, яка присвоюється за ОП (за наявності) | - | | Бакалавр середньої освіти. Вчитель географії | Бакалавр середньої освіти (Географія). Вчитель географії базової середньої освіти | Бакалавр середньої освіти | Бакалавр середньої освіти. Вчитель географії |
| Придатність до працевлаштування | - | | Сфера працевлаштування – заклади загальної середньої освіти. Фахівець здатний виконувати зазначену професійну роботу згідно з Державним класифікатором України «Державний | 2320 Вчитель закладу загальної середньої освіти Професійна діяльність у галузі освіти та дотичних до неї сферах (відповідно діючого класифікатора професій України ДК 003:2010 (зі змінами): 232 Викладачі середніх | Сфера працевлаштування – заклади загальної середньої освіти. Фахівець здатний виконувати зазначену професійну роботу (за ДК 003:2010) та змінами до національного класифікатора професій ДК 003:2010, які | Фахівець здатний виконувати зазначену професійну роботу (за ДК 003:2010): 2320 Вчитель закладів загальної середньої освіти та спеціалізованої освіти; 2359.2 Організатор позакласної та |

| | | | | | |
|--|--|---|---|---|---|
| | | класифікатор професій (зі змінами)». Первинні посади: 2320 Вчитель закладу загальної середньої освіти та спеціалізованої освіти | навчальних закладів; 234 Вчителі спеціалізованих навчальних закладів; 2351 Професіонали в галузі методів навчання | затверджено 25 жовтня 2021 р. наказом Міністерства економіки України). 2320 Вчителі закладів загальної середньої освіти (вчитель географії закладу загальної середньої освіти); 2359 Інші професіонали в галузі освіти та навчання (організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми) | позашкільної виховної роботи з дітьми; 2359.2 Педагог - організатор |
|--|--|---|---|---|---|

Порівняльна характеристика програмних компетентностей ЗВО

| ЗВО Програмні компетентно-сті | Стандарт вищої освіти України | Український державний університет імені Михайла Драгоманова | Університет Григорія Сковороди в Переяславі (УГСЦ) | Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника | Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка |
|--|--------------------------------------|---|--|--|--|
| Інтегральна компетентність | | Здатність розв'язувати спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти за предметною спеціальністю «Середня освіта (Географія), що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії і методики | Здатність здобувача вищої освіти вирішувати складні професійні задачі та практичні проблеми у галузі сучасної педагогіки та методики навчання географії або у процесі навчання, що передбачає застосування новітніх технологій і методів навчання, характеризується комплексністю та | Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані завдання, педагогічні ситуації та практичні проблеми в професійно-педагогічній діяльності, що передбачають застосування теоретичних положень педагогіки, психології та методики навчання географії, характеризуються | Здатність розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук та географічної науки і характеризуються комплексністю та невизначеністю педагогічних умов |

| | | | | | |
|-------------------------|--|--|---|--|---|
| | | навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти | невизначеністю умов і вимог до професійної, навчальної та дослідницької діяльності | комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі | організації освітньо-виховного процесу в основній (базовій) середній школі |
| Загальні компетентності | | <p>ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.</p> <p>ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.</p> <p>ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.</p> <p>ЗК5. Здатність діяти</p> | <p>ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як громадянина України, усвідомлювати цінності демократії, верховенства права, свобод людини, особисту відповідальність за захист Батьківщини.</p> <p>ЗК2. Здатність узагальнювати основні категорії предметної області в контексті суспільного розвитку.</p> <p>ЗК3. Здатність вчитися, оволодівати знаннями і використовувати сучасні інформаційні технології.</p> <p>ЗК4. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК5. Здатність до письмової й усної комунікації державною мовою.</p> <p>ЗК6. Здатність використовувати знання</p> | <p>ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, прийняття на цій основі адекватних рішень у професійній діяльності.</p> <p>ЗК2. Здатність до самостійного вивчення нових методів і форм роботи та використання новітніх педагогічних технологій у практичній діяльності, підвищення професійної майстерності.</p> <p>ЗК3. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел у педагогічній діяльності.</p> <p>ЗК4. Здатність бути креативним, генерувати нові ідеї, творчо підходити до розв'язання практичних професійних ситуацій.</p> <p>ЗК5. Здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися</p> | <p>ЗК1. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК2. Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів).</p> <p>ЗК3. Здатність реалізувати свої права і</p> |

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|---|
| | | <p>автономно, приймати обгрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів). ЗК6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня. ЗК7. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні,</p> | <p>іноземної мови в освітньо-професійній діяльності. ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК8. Готовність використання інформаційних і комунікаційних технологій в професійній діяльності. ЗК9. Здатність соціально відповідально і свідомо діяти на засадах етичних мотивів. ЗК10. Здатність до адаптації та готовність діяти в нових ситуаціях. ЗК 11. Здатність ефективно спілкуватися з групами та окремими особами. ЗК 12. Сприйняття та повага різноманітності та мультикультурності.</p> | <p>державною мовою у професійній діяльності. ЗК6. Здатність реалізувати громадянські права й обов'язки, проявляти соціальну й громадянську активність. ЗК7. Здатність до використання іноземних мов у професійній діяльності. ЗК8. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології, програмне забезпечення та інтегрувати їх в освітнє середовище. ЗК9. Здатність планувати та раціонально моделювати власну траєкторію навчання упродовж життя (навчання та самоосвіта), коригувати власну професійну діяльність в контексті основних професійних вимог до вчителя. ЗК10. Здатність до міжособистісної взаємодії при вирішенні професійних вимог до вчителя. ЗК11. Здатність</p> | <p>обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях. ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 8. Здатність грамотно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК9. Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності. ЗК10. Здатність до</p> |
|--|--|--|--|--|---|

| | | | | | |
|--|--|---|--|--|--|
| | | <p>наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.</p> <p>ЗК9. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку.</p> <p>ЗК10. Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього</p> | | <p>здійснювати дослідницьку та інноваційну діяльність, генерувати нові ідеї, творчо підходити до розв'язання освітніх та наукових проблем.</p> <p>ЗК12. Здатність поважати погляди представників інших культур, оцінювати різноманіття та мультикультурність, враховувати гендерний чинник при взаємодії у колективі.</p> <p>ЗК13. Здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, дотримуватися у своїй діяльності моделей поведінки, які відповідають чинному законодавству України; слугувати зразком громадянина-патріота для учнів, батьків, колег;</p> <p>ЗК14. Здатність самокритично оцінювати власну роботу, вдосконалювати та розвивати власні пізнавальні і творчі навички.</p> <p>ЗК15. Здатність</p> | <p>адаптації та дії в новій ситуації</p> |
|--|--|---|--|--|--|

| | | | | | |
|---|--|---|--|--|--|
| | | процесу | | ефективного розв'язання освітніх проблем і ситуацій нестандартними способами. ЗК16. Здатність застосовувати знання, уміння, цінності й досвід в практичній діяльності у царині збереження здоров'я в освітньому середовищі основної і старшої школи та створення сприятливих психолого-педагогічних умов для формування здорового способу життя учнів | |
| Спеціальні (фахові, предметні) компетентності | | <p>ФК1. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.</p> <p>ФК2. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.</p> <p>ФК3. Здатність доцільно і критично</p> | <p>ФК1. Здатність до формування в учнів загальних і предметних компетентностей та міжпредметних зв'язків на уроках географії.</p> <p>ФК2. Здатність демонструвати знання про структуру географії, предмет її дослідження, етапи історії розвитку, значення для суспільства.</p> <p>ФК3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів під час</p> | <p>ФК1. Наявність системи наукових знань із дисциплін фундаментальної та професійної підготовки, Здатність до їх застосування на практиці.</p> <p>ФК2. Здатність вільно оперувати фаховими поняттями і термінами для вирішення професійних завдань.</p> <p>ФК3. Володіння методикою навчання географії, проведення виховної роботи, використання</p> | <p>ФК1. Здатність демонструвати знання про структуру географії, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку, значення для суспільства.</p> <p>ФК2. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і</p> |

| | | | | |
|--|---|---|--|--|
| | <p>використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).</p> <p>ФК4. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.</p> <p>ФК5. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.</p> <p>ФК6. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва,</p> | <p>вивчення географії в закладах загальної середньої освіти, застосовувати методи діагностування навчальних досягнень учнів з географії, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів.</p> <p>ФК4. Здатність належно використовувати географічну термінологію, ефективно і вільно передавати географічні поняття, концепції, парадигми, ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами на різних рівнях (локальному, регіональному, глобальному).</p> <p>ФК5. Здатність забезпечувати охорону життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), їхньої рухової активності в навчально-виховному процесі та позаурочній</p> | <p>інформаційно-комунікаційних та інформаційних технологій навчання.</p> <p>ФК4. Здатність розв'язувати широке коло проблем та задач шляхом розуміння їх фундаментальних основ, використання як теоретичних, так і експериментальних методів.</p> <p>ФК5. Здатність майбутнього вчителя (випускника) вирішувати стандартні та проблемні професійні завдання, які виникають в освітній практиці основної і старшої школи, на основі сформованих знань про теоретичні засади побудови змісту загальної географічної освіти, спроможність обґрунтовано обирати прийоми, засоби, технології, форми організації навчання, адекватні дидактичній ситуації.</p> <p>ФК6. Здатність працювати із навчально-методичною</p> | <p>суспільних територіальних комплексів.</p> <p>ФК3. Здатність використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).</p> <p>ФК4. Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності.</p> <p>ФК 5. Здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати досліджень,</p> |
|--|---|---|--|--|

| | | | | | |
|--|--|--|--|---|--|
| | | <p>просторових процесів і форм організації життя людей.</p> <p>ФК7. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону.</p> <p>ФК8. Здатність організовувати навчальний процес з вивчення географічних дисциплін у закладах загальної середньої освіти на засадах особистісно-орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів під час педагогічної практики.</p> <p>ФК9. Здатність застосовувати експериментальні навички у фаховій сфері для перевірки гіпотез та дослідження явищ та</p> | <p>діяльності.</p> <p>ФК6. Здатність до організації комунікації учнів, створення рівноправного, справедливого освітнього середовища.</p> <p>ФК7. Здатність до критичного аналізу, самодіагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.</p> <p>ФК8. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків «природа-людина-господарство», розуміти та пояснювати стратегію збалансованого розвитку людства.</p> <p>ФК9. Здатність вивчати психологічні особливості засвоєння учнями навчальної географічної інформації з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції навчально-виховного процесу у закладі загальної середньої освіти.</p> <p>ФК10. Здатність до комплексного</p> | <p>та науково-географічною літературою, систематично підвищувати професійно-педагогічну кваліфікацію.</p> <p>ФК7. Здатність застосовувати методи навчання, методичні прийоми, технології навчання, розвитку, критичного мислення, мобільного навчання, компетентнісно-орієнтованого навчання з метою формування в учнів предметних компетентностей та ключових компетентностей до життя у суспільстві.</p> <p>ФК8. Здатність використовувати сучасні методологічні засади предметної спеціалізації, теорії та історії географічної науки для орієнтування у сучасних напрямках галузевих наукових досліджень, використання їх елементів в освітньо-професійній діяльності.</p> <p>ФК9. Здатність кваліфіковано аналізувати</p> | <p>застосовувати їх у професійній діяльності.</p> <p>ФК6. Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту з освітньої галузі «Природознавство» в основній (базовій) середній школі.</p> <p>ФК7. Здатність до пошуку джерел географічної інформації та її наукового опрацювання і використання, зокрема, порівняння, аналізу і представлення на основі географічних методів і підходів, у тому числі інформаційних технологій.</p> <p>ФК 8. Здатність вивчати</p> |
|--|--|--|--|---|--|

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|--|
| | | <p>проводити експерименти шляхом моделювання фізико-, суспільно-географічних процесів, соціально-педагогічних ситуацій .</p> <p>ФК10. Здатність застосовувати картометричні методи аналізу для оцінки різних географічних ситуацій, володіти методами створення цифрових картографічних матеріалів, формування просторових баз даних, проведення просторового аналізу з використанням ГІС-технологій.</p> <p>ФК11. Здатність розбиратися у сучасній геополітичній ситуації, політико-географічних проблемах з метою формування особистості з адекватною громадянською позицією, з'ясовувати небезпечні глобальні тенденції і глобальні проблеми розвитку людства та здійснювати пошуки шляхів їх подолання</p> | <p>планування, організації та здійснення навчальних проектів в галузі географії, підготовки аналітичної звітної документації та презентацій.</p> <p>ФК11. Здатність розуміти, аналізувати особливості та взаємозв'язки фізико-географічних явищ, процесів, об'єктів.</p> <p>ФК12. Здатність визначати і характеризувати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів та форм організації життя людей у регіонах України та світу.</p> <p>ФК13. Здатність визначати роль і місце Української держави у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи,</p> | <p>навчальні матеріали, добирати альтернативні підручники, атласи, посібники, які найбільше відповідають цілям і умовам навчання, розробляти навчально-методичні матеріали для проведення занять.</p> <p>ФК10. Здатність актуалізовувати та застосовувати комунікативні знання, навички, уміння, установки, здобутий досвід, а також індивідуально-психологічні якості особистості задля успішного здійснення педагогічної комунікативної діяльності з школярами, батьками, колегами</p> | <p>психологічні особливості засвоєння учнями навчальної інформації з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції освітньо-виховного процесу у середній школі.</p> <p>ФК9. Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах.</p> <p>ФК10. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах.</p> <p>ФК11. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем та людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.</p> <p>ФК12. Здатність</p> |
|--|--|--|--|--|--|

| | | | | | |
|--|--|--|---|--|---|
| | | | <p>населення і господарства. ФК14. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю. ФК15. Здатність забезпечити формування в учнів цінностей громадянськості і демократії. ФК16. Здатність використовувати комунікаційні технології організації процесу міжособистісного спілкування</p> | | <p>встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України. ФК13. Здатність до пізнання історії розвитку земної кори і Землі загалом, фізико-географічних умов минулого для розуміння сучасної природи Землі. ФК14. Здатність розуміти будову Всесвіту як однієї з найважливіших сторін тривалого і складного шляху пізнання людством навколишньої природи і свого місця в ній, сучасної наукової картини світу. ФК15. Здатність використовувати знання теоретичних основ краєзнавства для оцінки природних умов, розвитку економіки,</p> |
|--|--|--|---|--|---|

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|---|
| | | | | | <p>населення та соціальної сфери рідного краю.</p> <p>ФК16. Здатність використовувати знання нормативно-законодавчої бази, теоретичних основ рекреаційної географії для аналізу функціонування туризму та оцінки можливостей його розвитку в окремих регіонах.</p> <p>ФК17. Здатність застосовувати знання і вміння з основ вищої математики, інформатики, геофізики, геохімії для цілісного засвоєння змісту географічної освіти.</p> <p>ФК18. Здатність визначати й характеризувати основні чинники розвитку світової економіки, тенденції та наслідки глобалізаційних процесів у суспільстві, особливості та форми геопросторової організації суспільства.</p> <p>ФК19. Здатність давати оцінку географічним</p> |
|--|--|--|--|--|---|

| | | | | | |
|--|--|--|--|--|---|
| | | | | | <p>процесам та явищам для подальшого прогнозування особливостей співпраці країн на глобальному та регіональному рівнях. ФК20. Здатність розуміти методологію пізнання економічних явищ і процесів, законів, закономірностей, рушійних сил розвитку суспільного виробництва для найбільш повного задоволення матеріальних і соціально-економічних потреб</p> |
|--|--|--|--|--|---|

| ЗВО Критерій | Український державний університет імені Михайла Драгоманова | <i>Університет Григорія Сковороди в Переяславі (УГСП)</i> | Прикарпатський національний універси- тет імені Василя Стефаника | Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка |
|-------------------------|---|--|---|---|
| Цілі програми | Підготувати компетентного та конкурентоспроможного вчителя географії для роботи у Новій українській школі. Сформувати у здобувачів освіти загальні, фахові та інтегральні компетентності на основі засвоєного здобувачами вищої освіти змісту загальнонаукових, | Підготовка висококваліфікованих бакалаврів середньої освіти (Географія), здатних виконувати професійні завдання та обов'язки освітнього та інноваційного характеру в галузі сучасної педагогіки та методики навчання географії, забезпечення | Надання якісних освітніх послуг, спрямованих на підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі освіти, що володіють фаховими знаннями і здатні вирішувати типові професійні завдання щодо організації і здійснення навчально-виховного | Забезпечити підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних учителів географії, здатних професійно розв'язувати складні спеціалізовані завдання і практичні проблеми у галузі 01 Освіта / Педагогіка (за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія)), застосовуючи |

| | | | | |
|---|--|--|---|---|
| | географічних і психолого-педагогічних дисциплін для здійснення ефективної професійної діяльності та виконання професійних завдань освітнього, науково-дослідницького та інноваційного характеру в галузі сучасної географічної науки, педагогіки, здатності до виробничої діяльності в закладах загальної середньої освіти | фундаментальної теоретичної, практичної та наукової підготовки, формування загальних та професійних компетентностей для самостійної педагогічної діяльності в умовах базового рівня закладів загальної середньої освіти, враховуючи регіональний контекст Київської області | процесу з географії. Освітня програма спрямована на формування професійних компетентностей майбутніх учителів географії з фаховими інтересами до постійної самоосвіти та професійного самовдосконалення, впровадження інноваційних технологій, що забезпечить високий рівень їх конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці | сучасні психологопедагогічні теорії, методики, технології, самонавчання, дослідження, впровадження інновацій |
| ОК: Обов'язкові дисципліни навчання (загальна підготовка) | <ol style="list-style-type: none"> Українська мова (за професійним спрямуванням) Історія української державності Українська культура Філософія Громадянська освіта та основи демократії Академічна культура Іноземна мова Цифрові освітні технології (педагогічні) Культура здоров'я особистості <p>Разом 30 кредитів ЄКТС</p> | <ol style="list-style-type: none"> Історія України. Історія культури України. Захист Батьківщини Філософія Українська мова Іноземна мова Безпека життєдіяльності. Здоров'язбережувальні основи підготовки вчителя Інформаційно-комунікаційні технології в освіті Інфомедійна грамотність Фізична культура <p>Разом 30 кредитів ЄКТС</p> | <ol style="list-style-type: none"> Історія України Українська мова (за професійним спрямуванням) Історія української культури Філософія Іноземна мова (перша) Вища математика з основами математичної статистики <p>Разом 21 кредит ЄКТС</p> | <ol style="list-style-type: none"> Історія України та національної культури Українська мова (за проф. спрямуванням) Філософія Іноземна мова Культура безпеки Людина й навколишнє середовище Інформаційно-технічні засоби навчання Сучасні інформаційні технології Фізичне виховання* <p>Разом 33 кредити ЄКТС</p> |
| Обов'язкові дисципліни | <ol style="list-style-type: none"> Психологія Педагогіка | <ol style="list-style-type: none"> Основи наукових досліджень та | <ol style="list-style-type: none"> Іноземна мова (англійська) | <ol style="list-style-type: none"> Педагогіка Психологія |

| | | | | |
|---|--|--|--|--|
| <p>навчання (професійна підготовка)</p> | <ol style="list-style-type: none"> 3. Етика та естетика 4. Методика навчання географії 5. Геологія 6. Загальне землезнавство 7. Картографія з основами топографії 8. Метеорологія і кліматологія 9. Гідрологія та океанологія 10. Геоморфологія 11. Геоінформаційні системи та технології 12. Основи дистанційного зондування Землі 13. Географія населення і розселення 14. Суспільна географія 15. Історична географія 16. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства 17. Основи ландшафтознавства 18. Фізична географія материків і океанів 19. Географія світового господарства 20. Методи і методика географічних досліджень 21. Регіональна економічна і соціальна | <p>академічного письма</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Педагогіка. Історія педагогіки. Методика виховної роботи 3. Основи інклюзивної освіти 4. Психологія. Основи конфліктології 5. Методика навчання географії в базовій школі 6. Основи педагогічної майстерності 7. Вступ до фаху 8. Геологія з основами палеонтології. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства 9. Картографія з основами топографії 10. Основи технологій виробництва 11. Загальне землезнавство 12. Фізична географія материків і океанів 13. Ландшафтознавство 14. Географія світового господарства 15. Геоекологія. Екологічна географія 16. Етногеографія 17. Географія Київської області 18. Регіональна економічна і | <ol style="list-style-type: none"> 2. Психологія середньої освіти 3. Педагогіка середньої освіти 4. Методика викладання географії та організації позакласної роботи 5. Географічні задачі та методика їх розв'язування 6. Інформаційні технології в організації навчально-виховного процесу з географії 7. Вступ до спеціальності 8. Хімія з основами геохімії 9. Фізика з основами геофізики 10. Картографія з основами топографії 11. Інформатика та та основи ПС 12. Загальне землезнавство 13. Геологія 14. Геоморфологія 15. Метеорологія і кліматологія 16. Загальна гідрологія 17. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства 18. Біогеографія 19. Ландшафтознавство | <ol style="list-style-type: none"> 3. Освітні технології 4. Методика навчання географії 5. Геологія 6. Загальне землезнавство 7. Метеорологія і кліматологія 8. Методи географічних досліджень 9. Загальна гідрологія 10. Геоморфологія 11. Основи суспільної географії 12. Біогеографія 13. Картографія з основами топографії 14. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства 15. Географія населення 16. Історична географія 17. Ландшафтознавство 18. Географія материків і океанів 19. Фізична географія України 20. Географія світового господарства 21. Економічна та соціальна географія України 22. Регіональна економічна і соціальна географія 23. Курсова робота <p>Разом 117 кредитів ЄКТС</p> |
|---|--|--|--|--|

| | | | | |
|-----------------------------|---|---|---|---|
| | <p>географія</p> <p>22. Географія України</p> <p>23. Рекреаційна географія</p> <p>24. Поведінкова географія</p> <p>25. Курсова робота 2 курс</p> <p>26. Курсова робота 3 курс</p> <p>27. Курсова робота 4 курс</p> <p>Разом 120 кредитів ЄКТС</p> | <p>соціальна географія</p> <p>19. Географія України</p> <p>20. Біогеографія</p> <p>21. Курсова робота з фахових дисциплін</p> <p>22. Курсова робота з методики навчання географії</p> <p>Разом 117 кредитів ЄКТС</p> | <p>20. Основи суспільної географії</p> <p>21. Політична географія світу</p> <p>22. Географія населення</p> <p>23. Географія світового господарства</p> <p>24. Фізична географія материків і океанів</p> <p>25. Фізична географія України</p> <p>26. Суспільна географія України</p> <p>27. Регіональна суспільна географія світу</p> <p>28. Курсова робота 2 курс</p> <p>29. Курсова робота 3 курс</p> <p>Разом 144 кредити ЄКТС</p> | |
| <p>Практична підготовка</p> | <p>1. Геологія</p> <p>2. Метеорологія і кліматологія</p> <p>3. Картографія з основами топографії</p> <p>4. Гідрологія</p> <p>5. Геоморфологія</p> <p>6. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства</p> <p>7. Комплексна економіко-географічна практика</p> <p>8. Комплексна фізико-географічна (ландшафтна) практика</p> <p>9. Навчальна педагогічна</p> | <p>1. Навчально-польова практика з картографії з основами топографії, з геології з основами палеонтології</p> <p>2. Навчально-польова практика з загального землезнавства</p> <p>3. Навчально-польова практика з геоекології</p> <p>4. Комплексна географічна практика</p> <p>5. Ознайомлююча практика в ЗЗСО</p> <p>6. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО</p> | <p>1. Навчально-ознайомлювальна практика в закладах середньої освіти</p> <p>2. Виробнича цільова педагогічна практика в школі</p> <p>3. Атестація (екзамен)</p> <p>4. Атестація (захист кваліфікаційної роботи)</p> <p>Разом 15 кредитів ЄКТС</p> | <p>1. Польова практика з геології, геоморфології, гідрології, метеорології</p> <p>2. Польова практика з ґрунтознавства, топографії, сезонних спостережень в природі</p> <p>3. Польова практика з ландшафтознавства, краєзнавства</p> <p>4. Комплексна маршрутна практика</p> <p>5. Виробнича педагогічна практика</p> <p>6. Атестація (Комплексний кваліфікаційний екзамен)</p> |

| | | | | |
|---|---|--|--|---|
| | <p>практика</p> <p>10. Виробнича педагогічна практика</p> <p>11. Культурологічна практика (безвідривна, позакредитна)</p> <p>12. Підготовка бакалаврської роботи</p> <p>Разом 33 кредити ЄКТС</p> | <p>7. Виробнича педагогічна практика з географії в ЗЗСО: 6-9 класи</p> <p>8. Атестація здобувачів освітнього рівня бакалавр</p> <p>Разом 33 кредити ЄКТС</p> | | Разом 30 кредитів ЄКТС |
| Загальний обсяг обов'язкових компонентів | 180 кредитів ЄКТС | 180 кредитів ЄКТС | 180 кредитів ЄКТС | 180 кредитів ЄКТС |
| ВК: Вибіркові дисципліни (блоки) навчання | <p>Вибірковий блок дисциплін «Іноземна мова»</p> <p>1. Практичний курс іноземної мови (18)</p> <p>2. Фонетика (3)</p> <p>3. Лексикологія (3)</p> <p>4. Теорія і практика перекладу (3)</p> <p>5. Методика викладання іноземної мови (3)</p> <p>Вибірковий блок дисциплін «Туристсько-краєзнавча робота»</p> <p>1. Основи туризму (3)</p> <p>2. Краєзнавство (3)</p> <p>3. Теорія та методика організації туристсько-краєзнавчої діяльності учнів (3)</p> <p>4. Географія природної та культурної спадщини</p> | <p>1. Дисципліна вільного вибору студента 1 (3)</p> <p>2. Дисципліна вільного вибору студента 2 (3)</p> <p>3. Дисципліна вільного вибору студента 3 (3)</p> <p>4. Дисципліна вільного вибору студента 4 (3)</p> <p>5. Дисципліна вільного вибору студента 5 (3)</p> <p>6. Дисципліна вільного вибору студента 6 (3)</p> <p>7. Дисципліна вільного вибору студента 7 (3)</p> <p>8. Дисципліна вільного вибору студента 8 (3)</p> <p>9. Дисципліна вільного вибору студента 9 (3)</p> <p>10. Дисципліна вільного вибору студента 10 (3)</p> <p>11. Дисципліна вільного</p> | <p>1. Дисципліна вільного вибору студента 1 (3)</p> <p>2. Дисципліна вільного вибору студента 2 (6)</p> <p>3. Дисципліна вільного вибору студента 3 (6)</p> <p>4. Дисципліна вільного вибору студента 4 (3)</p> <p>5. Дисципліна вільного вибору студента 5 (3)</p> <p>6. Дисципліна вільного вибору студента 6 (3)</p> <p>7. Дисципліна вільного вибору студента 7 (6)</p> <p>8. Дисципліна вільного вибору студента 8 (3)</p> <p>9. Дисципліна вільного вибору студента 9 (3)</p> <p>10. Дисципліна вільного вибору студента 10 (3)</p> <p>11. Дисципліна вільного</p> | <p>1. Вибіркові компоненти загальної підготовки (12)</p> <p>2. Вибіркові компоненти професійної підготовки (48)</p> |

| | | | | |
|---|---|---|---|-----------------------|
| | <p>світу і України (6)</p> <p>5. Туристське екскурсознавство з основами організації подорожей (3)</p> <p>6. Основи музеєзнавства (3)</p> <p>7. Культурно-пізнавальний туризм (6)</p> <p>8. Спортивний туризм і орієнтування (3)</p> <p>Вибіркові комопненти загальної підготовки</p> <p>1. Дисципліна 1 (3)</p> <p>2. Дисципліна 2 (3)</p> <p>3. Дисципліна 3 (3)</p> <p>Вибіркові поглибленої підготовки за спеціальністю</p> <p>1. Дисципліна 1 (3)</p> <p>2. Дисципліна 2 (3)</p> <p>3. Дисципліна 3 (3)</p> <p>4. Дисципліна 4 (6)</p> <p>5. Дисципліна 5 (6)</p> | <p>вибору студента 11 (3)</p> <p>12. Дисципліна вільного вибору студента 12 (3)</p> <p>13. Дисципліна вільного вибору студента 13 (3)</p> <p>14. Дисципліна вільного вибору студента 14 (3)</p> <p>15. Дисципліна вільного вибору студента 15 (3)</p> <p>16. Дисципліна вільного вибору студента 16 (3)</p> <p>17. Дисципліна вільного вибору студента 17 (3)</p> <p>18. Дисципліна вільного вибору студента 18 (3)</p> <p>19. Дисципліна вільного вибору студента 19 (3)</p> <p>20. Дисципліна вільного вибору студента 20 (3)</p> | <p>вибору студента 11 (3)</p> <p>12. Дисципліна вільного вибору студента 12 (3)</p> <p>13. Дисципліна вільного вибору студента 13 (3)</p> <p>14. Дисципліна вільного вибору студента 14 (6)</p> <p>15. Дисципліна вільного вибору студента 15 (6)</p> | |
| Загальний обсяг вибірових дисциплін (блоків) навчання | 60 кредити ЄКТС | 60 кредити ЄКТС | 60 кредитів ЄКТС | 60 кредит ЄКТС |

**Перелік тем лабораторних занять навчальної дисципліни «Загальне
землезнавство»**

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|--|------------------------|
| 1. | Теоретико-методологічні та методичні засади загального землезнавства | 2 |
| 2. | Історія розвитку загального землезнавства | 4 |
| 3. | Системобудова Всесвіту. Сонячна система | 4 |
| 4. | Земля в космічному просторі. Форми, розміри та основні фізичні властивості Землі як планети | 4 |
| 5. | Рухи Землі та їх наслідки. Осьове обертання Землі | 4 |
| 6. | Рухи землі та їх наслідки. Орбітальний рух Землі | 4 |
| 7. | Географічна оболонка як особливе утворення. Будова та динаміка географічної оболонки | 4 |
| 8. | Організація географічної оболонки | 4 |
| 9. | Антропосфера: сучасний етап розвитку географічної оболонки. Глобальні проблеми людства в системі «суспільство-природа» | 4 |
| | Разом | 34 |

Перелік тем лабораторних занять навчальної дисципліни «Гідрологія та океанологія»

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|--|------------------------|
| 1. | Гідрологія як наука, її місце у вивченні географічної оболонки. Розподіл води на Землі, кругообіг, властивості та значення | 2 |
| 2. | Гідрологія річки. Гідрографічні характеристики річки та річкового басейну. Річкова долина і русло | 2 |
| 3. | Водний режим річок і річковий стік. Термічний і льодовий режим річок. Хімізм річкових вод | 2 |
| 4. | Гідрологія озер та водосховищ | 2 |
| 5. | Гідрологія боліт, льодовиків та підземних вод | 2 |
| 6. | Загальні відомості про Світовий океан: структура, елементи, рельєф дна і донні відклади. Хімічний склад і фізичні властивості вод Світового океану. Термічний і льодовий режими океанів і морі | 3 |
| 7. | Рух води у Світовому океані. Загальна циркуляція вод світового океану | 2 |
| 8. | Ресурси Світового океану | 2 |
| | Разом | 17 |

Перелік тем лабораторних занять навчальної дисципліни «Метеорологія і кліматологія»

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|--|------------------------|
| 1. | Теоретико-методологічні та методичні засади метеорології і кліматології. Хімічний склад і будова атмосфери | 2 |
| 2. | Сонячна, земна й атмосферна радіація. Радіаційний режим атмосфери | 4 |
| 3. | Тепловий режим земної поверхні та атмосфери. Термодинаміка атмосфери | 4 |
| 4. | Вода в атмосфері. Закономірності географічного розподілу складових водного балансу | 4 |
| 5. | Атмосферний тиск та циркуляція атмосфери | 4 |
| 6. | Синоптичний аналіз та прогноз. Місцеві ознаки погоди | 2 |
| 7. | Клімат та чинники його формування. Класифікація кліматів. Мезо– та мікроклімат | 4 |
| 8. | Клімат та кліматичні ресурси України. Біоклімат | 4 |
| | Разом | 28 |

Перелік тем лабораторних занять навчальної дисципліни «Економічна і соціальна географія України»

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|--|------------------------|
| 1. | Теоретико-методичні аспекти економічної і соціальної географії України. Україна на економічній та політичній карті світу. Економіко-географічне і геополітичне положення України та його господарська оцінка | 2 |
| 2. | Історичні та політико-географічні особливості формування території та адміністративно-територіального устрою України | 2 |
| 3. | Господарська оцінка природно-ресурсного потенціалу України | 4 |
| 4. | Демографічна ситуація в Україні: чисельність населення і його динаміка, природний та механічний рух населення. Українська діаспора | 3 |

| | | |
|-----|---|-----------|
| 5. | Працересурсний потенціал та ринок праці населення України. Регіональні ринки праці | 2 |
| 6. | Етнічний та конфесійний склад населення України, його особливості, динаміка та територіальні відмінності | 2 |
| 7. | Розселення населення України | 2 |
| 8. | Загальна характеристика економіки України та механізми імплементації цілей сталого розвитку | 2 |
| 9. | Паливно-енергетичний комплекс України: особливості розвитку, функціонування та геопросторової організації | 2 |
| 10. | Металургійний комплекс України: особливості розвитку, функціонування та геопросторової організації | 2 |
| 11. | Машинобудівний комплекс України: особливості розвитку, функціонування та геопросторової організації. Військово-промисловий комплекс України | 2 |
| 12. | Хімічний та лісопромисловий комплекс України. Промисловість будівельних матеріалів України | 2 |
| 13. | Аграрний сектор економіки України. Харчова промисловість України | 2 |
| 14. | Соціальна сфера України: особливості розвитку, функціонування та геопросторової організації | 2 |
| 15. | Транспортно-логістична система України. Основні напрями інтеграції України у міжнародну транспортно-логістичну систему | 2 |
| 16. | Місце та роль України у світовому госопдарстві, інтеграція України в міжнародну модель сталого розвитку. Напрями і географія зовнішньоекономічної діяльності України та її роль в розвитку національної економіки | 2 |
| | Разом | 35 |

Перелік тем практичних занять навчальної дисципліни «Поведінкова географія»

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|--|------------------------|
| 1. | Теоретико-методичні аспекти становлення та розвитку поведінкової географії. Історія становлення поведінкової географії | 2 |
| 2. | Формування просторових знань: механізм сприйняття середовища людиною та особливості територіальної поведінки | 2 |
| 3. | Образно-географічні уявлення територій та методики аналізу територіальних образів | 2 |
| 4. | Інформаційне поле сприйняття середовищної інформації. Поведінка та її регулятори | 4 |
| 5. | Соціокультурні аспекти формування просторових уявлень. Характерологічні особливості народів світу. Поведінковий (конативний) компонент | 2 |
| | Разом | 12 |

Перелік тем практичних занять навчальної дисципліни «Менеджмент природних ресурсів»

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|--|------------------------|
| 1. | Теоретико-методичні аспекти менеджменту природних ресурсів. Природно-ресурсний потенціал. Структура природних ресурсів | 2 |
| 2. | Економічна оцінка природних ресурсів: підходи, методи, види оцінок та критерії. Економічна оцінка мінерально-сировинних ресурсів | 2 |
| 3. | Економічна оцінка природних ресурсів. Комплексна оцінка земельних та водних ресурсів | 2 |
| 4. | Економічна оцінка лісових ресурсів та біологічних ресурсів. Природні рекреаційні ресурси: методичні підходи до оцінки та типи оцінок | 2 |
| 5. | Ресурсозбереження як еколого-орієнтована діяльність. Напрями та ефекти ресурсозбереження | 2 |
| 6. | Світовий досвід впровадження ресурсозберігаючих технологій. Розвиток ринку ресурсозбереження в Україні. Сучасні проблеми ресурсовикористання в Україні | 2 |
| 7. | Галузеві особливості ресурсоощадної діяльності й стале управління природними ресурсами | 2 |
| | Разом | 14 |

Перелік тем практичних занять навчальної дисципліни «Медична географія»

| № п/п | Назва теми | Кількість годин |
|--------------|---|------------------------|
| 1. | Теоретико-методологічні засади медичної географії. Історичний розвиток медичної географії. Сучасні напрями наукових досліджень | 2 |
| 2. | Природне середовище як фактор впливу на здоров'я людини. Медична кліматологія та кліматотерапія. Соціально-економічні та антропогенні фактори впливу на стан здоров'я населення | 2 |
| 3. | Географія неінфекційних захворювань та генетичних хвороб | 2 |
| 4. | Географія інфекційних та трансмісивних захворювань. Ареали природних вогнищ інфекційних хвороб. Пандемічні хвороби | 2 |
| 5. | Медико-географічні особливості окремих регіонів світу. Моделі системи охорони здоров'я | 2 |
| 6. | Медико-географічні особливості України. Регіональні особливості організації системи охорони здоров'я в Україні | 2 |
| 7. | Медико-географічне районування і прогнозування | 2 |
| | Разом | 14 |

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного контролю

Навчальна дисципліна «Загальне землезнавство»

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-----------------------------|---|----------------------------------|--------------------|---------------|
| 1. | Відповіді та активність під час практичних занять | 3 | 9 | 27 |
| 2. | Виконання лабораторних робіт | 0,55 | 9 | 5 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 7,5 | 2 | 15 |
| 4. | Проектні роботи | 8 | 1 | 8 |
| 5. | Номенклатура | 1 | 5 | 5 |
| Підсумковий рейтинговий бал | | | | 60 |
| | Іспит | | | 40 |

Навчальна дисципліна «Гідрологія та океанологія»

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-------------------------------------|---|----------------------------------|--------------------|------------|
| 1. | Відповіді та активність під час практичних занять | 5 | 8 | 40 |
| 2. | Виконання практичних робіт | 1,2 | 8 | 10 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 15 | 2 | 30 |
| 4. | Проектні роботи | 5 | 2 | 10 |
| 5. | Номенклатура | 2 | 5 | 10 |
| Підсумковий рейтинговий бал (залік) | | | | 100 |

Навчальна дисципліна «Метеорологія і кліматологія»

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-------------------------------------|---|----------------------------|-----------------|------------|
| 1. | Відповіді та активність під час лабораторних занять | 5 | 8 | 40 |
| 2. | Виконання лабораторних робіт | 1,2 | 8 | 10 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 15 | 2 | 30 |
| 4. | Проектні роботи | 10 | 2 | 20 |
| Підсумковий рейтинговий бал (залік) | | | | 100 |

Навчальна дисципліна «Економічна і соціальна географія»

7 семестр

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-----------------------------|---|----------------------------|-----------------|------------|
| 1. | Відповіді та активність під час практичних занять | 3,5 | 7 | 25 |
| 2. | Виконання лабораторних робіт | 0,7 | 7 | 5 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 10 | 2 | 20 |
| 4. | Проектні роботи | 5 | 2 | 10 |
| Підсумковий рейтинговий бал | | | | 60 |
| 5. | Іспит | | | 40 |

8 семестр

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-----------------------------|---|----------------------------|-----------------|------------|
| 1. | Відповіді та активність під час практичних занять | 3 | 9 | 27 |
| 2. | Виконання лабораторних робіт | 0,55 | 9 | 5 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 9 | 2 | 18 |
| 4. | Проектні роботи | 5 | 2 | 10 |
| Підсумковий рейтинговий бал | | | | 60 |
| 5. | Іспит | | | 40 |

Навчальна дисципліна «Поведінкова географія»

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-------------------------------------|---|----------------------------------|--------------------|------------|
| 1. | Відповіді та активність під час практичних занять | 5 | 6 | 30 |
| 2. | Виконання практичних робіт | 2 | 5 | 10 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 10 | 2 | 20 |
| 4. | Проектні роботи | 10 | 3 | 30 |
| Підсумковий рейтинговий бал (залік) | | | | 100 |

Навчальна дисципліна «Менеджмент природних ресурсів»

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-------------------------------------|---|----------------------------------|--------------------|------------|
| 1. | Відповіді та активність під час практичних занять | 5 | 7 | 35 |
| 2. | Виконання практичних робіт | 2 | 7 | 15 |
| 3. | Модульна контрольна роботи | 10 | 2 | 20 |
| 4. | Проектні роботи | 10 | 3 | 30 |
| Підсумковий рейтинговий бал (залік) | | | | 100 |

Навчальна дисципліна «Медична географія»

| № з/п | Вид діяльності | Коефіцієнт (вартість виду) | Кількість робіт | Сума балів |
|-------------------------------------|---|----------------------------------|--------------------|------------|
| | Відповіді та активність під час практичних занять | 5 | 8 | 40 |
| | Виконання практичних робіт | 1,2 | 8 | 10 |
| | Модульна контрольна роботи | 10 | 2 | 20 |
| | Проектні роботи | 10 | 3 | 30 |
| Підсумковий рейтинговий бал (залік) | | | | 100 |

Семінар «План безпекового коридору закладу освіти»

Мета: ознайомити учасників семінару з принципами та вимогами до створення безпекового коридору в закладі освіти (далі ЗО), сформувати здатності до ефективних дій в умовах надзвичайних ситуацій з метою забезпечення ефективної та безпечної евакуації.

Місце проведення: заклад загальної середньої освіти/заклад вищої освіти.

Інформаційно-теоретична підготовка: Кодекс цивільного захисту від 2.10.2012р. № 5403-VI (із змінами); Постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015р. № 409 «Про затвердження Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій» (із змінами); від 30 жовтня 2013 р. № 841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» (із змінами); розроблені Державною службою з надзвичайних ситуацій «Вимоги та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття у закладі освіти», «Примірний алгоритм дій населення за сигналами оповіщення цивільного захисту «Увага всім», «Повітряна тривога», «Рекомендації населення при загрозі радіаційної та хімічної небезпеки», «Рекомендації населенню при загрозі радіаційної небезпеки в умовах воєнного стану», розроблений МОН України «Алгоритм дій для вчителя під час сигналу «Повітряна тривога», внутрішні документи ЗО «Інструкція щодо алгоритму дій працівників під час повітряної тривоги», методичні рекомендації МОН «Про організацію 2023/2024 навчального року в закладах загальної середньої освіти» (лист МОН № 1/12186-23 від 16.08.2023 р.), листи МОН «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (№ 1/3872-22 від 04.04.2022 р.), «Про рекомендований порядок дій на випадок виникнення загроз соціального та воєнного характеру» (№ 1/12583-22 від 25.10.2022 р.).

Кількість годин: 5 годин, з них теоретичне навчання – 2 години, практичне навчання – 3 години.

План семінару:

Теоретичне навчання

1. Організація та підготовка коридору безпечної евакуації. Основні характеристики.
2. Сутність та особливості надзвичайних ситуацій (ракетні обстріли, пожежа, хімічна, радіаційна небезпека). Порядок дій і проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій.
3. Алгоритм дій учасників освітнього процесу під час евакуації.

Практичне навчання

1. Моделювання евакуації коридором безпечної маршрутизації в умовах надзвичайної ситуації.
2. Тренінг «Як зберегти власний спокій та учнів/студентів під час евакуації».

Теоретичне навчання проходить у формі обговорення, тренінгу, під час якого розкриваються ключові аспекти теми семінару. На початку заняття обговорюються нормативні документи, рекомендації, якими керуються ЗО з метою організації безпечної евакуації. Евакуація – це організований процес виведення або вивезення людей з небезпечних зон, де існує загроза їхньому життю або здоров'ю, а також переміщення матеріальних і культурних цінностей для їхнього збереження. Основна мета евакуації – забезпечити безпеку людей та зберегти їх життя. Далі характеризуємо загальні вимоги до евакуаційних шляхів та виходів, що включають ряд обов'язкових критеріїв, які повинні бути враховані при розробці коридору безпечної маршрутизації в ЗО:

- *коридор безпечної маршрутизації* – це простір, який забезпечує безпечний шлях евакуації людей під час надзвичайних ситуацій та включає в себе коридори, сходи, які забезпечують вихід з будівлі, фойє, тамбури та холи, які слугують вихідними точки для руху до евакуаційних шляхів; використання під час евакуації шляхів сполучення, пов'язаних з механічним приводом (ліфти та ескалатори) не рекомендується або може бути обмеженим;

- **відсутність перешкод** – коридор та виходи повинні бути завжди доступними та незаблокованими; вільним від перешкод, таких як меблі, обладнання, устаткування тощо; на дверях із склом та перегородках із склом має бути наклеєно захисну плівку,
- **ширина та пропускна здатність** – коридор повинен бути достатньо широким для проходження великої кількості людей без тиску та перешкоди; мінімальна ширина евакуаційних виходів визначається місцевими будівельними нормами та стандартами, але зазвичай вона не менше 1,2 метра; приміщення, в якому перебуває понад 50 осіб, повинно мати щонайменше два евакуаційних виходи, які відповідають будівельним нормам та стандартам;
- **наявність показників напрямку руху** – коридори безпечної евакуації, виходи повинні бути позначені яскравими та чіткими знаками, які вказують напрямок руху до безпечного місця, що допоможе людям швидше знайти шлях до виходу в умовах паніки або обмеженої видимості;
- **наявність системи оповіщення** – необхідно заздалегідь встановити системи аварійного оповіщення та пожежної сигналізації; це можуть бути внутрішні радіотрансляційні мережі мовлення, **селекторний зв'язок**, звукові та світлові сигнали тривоги;
- **підсвітка** – у випадку евакуації в темну пору доби або в умовах обмеженої видимості важливо мати належне освітлення, що допоможе людям знайти шлях до безпечного місця;
- **забезпечення доступності для осіб з обмеженими можливостями** – наявність підйомних платформ, ременів безпеки та іншого спеціального обладнання;

Важливою частиною ефективної підготовки до безпечного організованого руху під час евакуації у надзвичайних ситуаціях є розробка та виконання плану евакуації, який складається з графічної і текстової частини. Графічна частина – це план поверху або приміщення, де позначено евакуаційні виходи і шляхи (основні, запасні або резервні), місця розташування засобів оповіщення та

пожежогашіння. Текстова частина плану евакуації являє собою таблицю, яка містить інструкції щодо дій персоналу при загрозі або у разі виникнення надзвичайних ситуацій, яка затверджується керівником об'єкта.

Далі розглядаємо принципи роботи «Департаменту безпеки ЗО з питань надзвичайних ситуацій»-центрального органу управління та координації з питань безпеки та евакуації учасників освітнього процесу та інших працівників закладу. Департамент забезпечує систематичну та організовану підготовку до надзвичайних ситуацій, відповідає за централізоване управління та координацію всіх аспектів безпеки під час евакуації, забезпечує комунікацію та злагоджену співпрацю між різними відділами та працівниками ЗО, встановлює зв'язок і співпрацю з місцевими службами цивільного захисту, пожежною охороною, швидкою допомогою та іншими екстреними службами, що є критично важливим для забезпечення максимальної безпеки та зменшує наслідки негативних подій.

Структура департаменту включає такі підрозділи:

1. **Керівний апарат** (керівництво ЗО, відповідальна особа з питань цивільного захисту, яка пройшла необхідне навчання) – відповідальний за стратегічне планування, координацію дій, виконання нормативних вимог щодо цивільного захисту, забезпечення закладу необхідними матеріально-технічними ресурсами, (обладнання, засоби захисту, медичні препарати тощо).
2. **Відділ організаційно-методичної роботи (працівники закладу)** – працює над розробкою методичних матеріалів для працівників закладу, учнів/студентів, їх батьків, проведення навчальних заходів, організацію тренувань та навчань з питань цивільного захисту.
3. **Відділ зв'язку та інформаційних технологій (працівники закладу)** – забезпечує зв'язок та інформаційну підтримку під час надзвичайних ситуацій.
4. **Група оперативного реагування** – формується з працівників закладу, які пройшли відповідне навчання з метою оперативного реагування у

надзвичайних ситуаціях, координування дій персоналу під час евакуації та організації допомоги постраждалим.

5. *Відділ практичної підготовки* – до складу входять працівники ДСНС, правоохоронних органів, закладів охорони здоров'я, які залучаються до проведення навчань, тренінгів.

Далі працівники ДСНС розповідають учасникам семінару порядок дій та проведення евакуації у випадку хімічної та радіаційної небезпеки, ракетних обстрілів, пожежі, особливості надання медичної допомоги у разі отруєння небезпечними хімічними речовинами, радіоактивного зараження. Учасники семінару вивчають порядок та відмінності звукового оповіщення населення при виникненні надзвичайних ситуацій. Оповіщення у воєнний час або при виникненні надзвичайної ситуації здійснюється за допомогою спеціальних сигналів:

- повітряна тривога/відбій повітряної тривоги
- загроза радіаційного зараження / радіаційне зараження;
- загроза хімічного зараження / хімічне зараження;
- загроза біологічного зараження / біологічне зараження.

Розкриття питання алгоритмізації дій учасників освітнього процесу під час евакуації проходить у формі обговорення/дискусії.

Вивчення питання передбачає з розгляд таких аспектів:

1. Інструкція щодо алгоритму дій працівників ЗО під час евакуації у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації;
2. Вміст тривожної валізки учителя;
3. Вміст тривожної валізки здобувача освіти.

Далі учасники семінару з представником відділу організаційно-методичної роботи визначають ефективні способи налагодження взаємодії з батьками здобувачів освіти в умовах надзвичайних ситуаціях та під час евакуації. Необхідно попередньо створити груповий чат в месенджерах WhatsApp, Telegram, Viber, в соціальних мережах Facebook та у випадку надзвичайної ситуації повідомляти батькам про поточну ситуацію, перебіг

евакуації. В чат буде доцільно надсилати поради інструкції та пам'ятки щодо дій в надзвичайних ситуаціях. Створення групового чату допоможе забезпечити ефективну комунікацію з батьками та навколишнім світом за потреби.

Інструктажі щодо поведінки у разі надзвичайних ситуації, евакуації є важливими складовими підготовки до таких ситуацій. Технічні рішення щодо безпеки та евакуації повинні бути доповнені організаційними заходами – регулярними навчаннями та тренуваннями. Це допоможе перевірити ефективність планів евакуації та підготувати учасників освітнього процесу до правильних й оперативних дій у випадку надзвичайних ситуацій.

Практична підготовка. Практична частина семінару передбачає практично-тренувальне заняття з евакуації учасників освітнього процесу та тренінг «Як зберегти власний спокій та учнів/студентів під час евакуації».

Практично-тренувальне заняття з евакуації учасників освітнього процесу передбачає:

1. Ознайомлення учасників семінару з евакуаційними шляхами в ЗО, виходами з приміщення, правилами поведінки під час евакуації в разі пожежі або інших надзвичайних ситуацій;
2. Вправи з налагодження комунікації під час евакуації, використання радіозв'язку або інших засобів зв'язку;
3. Евакуаційні вправи – симуляція надзвичайної ситуації, яка передбачає евакуацію коридором безпечної маршрутизації, що дозволить провести аналіз ефективності системи евакуації та ідентифікувати можливі проблеми або вузькі місця, які можуть ускладнити евакуацію в реальній надзвичайній ситуації, а учасникам семінару набути необхідних навичок для безпечної евакуації;
4. Розробку альтернативних маршрутів евакуації в разі блокування основних маршрутів чи інших обставин, які можуть перешкодити їх використанню.

Тренінг «Як зберегти власний спокій та учнів/студентів під час евакуації» є важливою складовою підготовки персоналу ЗО до реагування на екстрені ситуації та передбачає розгляд проявів реакцій на стрес, які можуть виникати у

педагогів та учнів/студентів під час евакуації, способи їх подолання, надання підтримки; технік керування емоціями та стресом; навчання ефективним способам комунікації та створення атмосфери безпеки і спокою під час евакуації.

Екологічне маркування небезпеки

| | |
|---|--|
|  | <p>«АВАРІЯ НА АТОМНІЙ СТАНЦІЇ» – вказується час, місце, масштаб аварії, інформація про радіаційну обстановку для населення. Необхідно герметизувати приміщення, прийняти йодні препарати, укрити продукти, воду, корми. Надалі діяти відповідно вказівкам штабу ЦЗ.</p> <p>«РАДІАЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА» – подається у населених пунктах, у напрямку яких рухається радіаційна хмара. Необхідно прийняти 6 таблеток із гнізда №4 аптечки АІ-1, надіти засоби захисту, взяти документи, продукти та укритися у сховищах.</p> |
|  | <p>«АВАРІЯ НА ХІМІЧНОНЕБЕЗПЕЧНОМУ ОБ'ЄКТІ» – вказується час, місце, масштаб аварії, райони, яким загрожує небезпека, інформація про дії населення, (залишатися на місці або збиратися для евакуації).</p> <p>«ХІМІЧНА ТРИВОГА» – подається при загрозі хімічного або біологічного нападу. При хімічній тривозі прийняти таблетку з пенала з гнізда №2, при біологічному нападі - 5 таблеток препарату із гнізда №5 аптечки АІ-1, надіти засоби захисту і укритися у захисних спорудах.</p> |
|  | <p>«ЗЕМЛЕТРУС» – надається повідомлення про загрозу землетрусу або його початок. Необхідно відключити газ; воду; електрику; взяти одяг; документи; цінності; вийти на відкриту місцевість.</p> |
|  | <p>«ЗАТОПЛЕННЯ» – повідомляється район, у якому очікується повінь. Необхідно: відключити газ; електрику; взяти одяг; документи; цінні речі; продукти харчування; залишатися у вказаному місці для евакуації.</p> |



1. папір;
2. ручка, олівець, 2-3 маркери;
3. блокнот із твердою палітуркою;
4. ліхтарик та додаткові батарейки до нього/них;
5. аптечка;
6. маленьке радіо на батарейках + батарейки;
7. свисток;
8. вода, стаканчики;
9. термоковдри (щоб вберегтися від холоду);
10. декілька упаковок великих сміттєвих пакетів;
11. декілька вінілових перчаток;
12. мотузка;
13. маски для всіх дітей;
14. скотч та ножиці;
15. відро (бажано складне, замість туалету);
16. туалетний папір або рулон паперових рушників;
17. вологі серветки;
18. розкладна клейонка;
19. мультитул;
20. енергетичні батончики для всіх дітей класу/групи

Вміст невідкладного евакуаційного рюкзака для класу/групи



1. пляшка питної води;
2. поживні батончики або снеки, сухофрукти;
3. записка, у якій вказані ПІБ дитини, контактні дані батьків та найближчих родичів (імена, телефони, адреси);
4. завантажені в хмарному середовищі документи дитини
5. телефон та заряджений павербанк;
6. індивідуальний набір необхідних ліків з запасом на кілька днів;
7. комплект змінної білизни та одягу;
8. улюблена іграшка (за потреби)

Вміст невідкладного евакуаційного рюкзака для учня ЗЗСО



Міністерство освіти і науки України
Назва закладу освіти

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

наказом директора ЗО № _____

від « _____ » _____ 20 ____ р № _____

Інструкція № _____
щодо алгоритму дій працівників ЗО № _____
під час евакуації
у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації

1. Евакуація здійснюється за відповідним звуковим сигналом, який активує адміністрація, представник з відділу зв'язку та інформаційних технологій або особа, яка перша почула сигнал повітряної тривоги. Важливо, щоб сигнал евакуації був чітким та всім розповсюджувався одночасно. Це допоможе уникнути паніки та забезпечить організовану евакуацію.
2. Почувши сигнал «Повітряна тривога», педагогічний персонал повинен:
 - подати здобувачам освіти сигнал про евакуацію, а батьків учнів ЗЗСО – про евакуацію дітей до безпечного місця;
 - провести короткий інструктаж, нагадати правила поведінки та правила евакуації – «не кричи, не панікуй, не біжи, не штовхайся, не повертайся, уважно слухай сигнал цивільного захисту!»;
 - порахувати здобувачів освіти відповідно до списку;
 - наказати взяти з собою власні речі, особисту тривожну валізу;
 - взяти із собою список/журнал здобувачів освіти класу/групи, тривожну валізу, сумку для невідкладної допомоги;
 - вимкнути світло, зачинити двері і вікна;

- перевірити безпечність маршруту для евакуації;
 - супроводити здобувачів освіти до укриття.
3. Під час евакуації можна об'єднувати два класи/групи. Тоді під час переміщення один вчитель очолює колону, а інший завершує колону дітей двох класів/груп.
 4. Евакуація здійснюється до певного визначеного місця.
 5. Після прибуття на визначене місце, перевірити наявність усіх здобувачів освіти за списком. У випадку відсутності когось з них, повідомити адміністрацію.
 6. В укритті провести інструктаж для здобувачів освіти та зайняти позиції відповідно до типу НС.
 7. Заспокоюємо здобувачів освіти, надаємо їм необхідну психолого-педагогічну підтримку.
 8. Повідомити адміністрацію ЗО та батьків здобувачів освіти, що дісталися безпечного місця.
 9. Група оперативного реагування перевіряє приміщення закладу на відсутність у них учасників освітнього процесу та працівників закладу та по завершенню перевірки прямують до найближчого укриття, координують дії, рух учасників процесу під час евакуації.

Інструкцію розробив

З інструкцією ознайомлені:

ІІІ працівників ЗО

Програма краєзнавчої практики – регіональна привабливість у стратегії сталого розвитку України

Комплексний підхід до розвитку території включає збереження середовища життєдіяльності регіонального соціуму, ефективне використання ресурсного потенціалу, збереження та відродження культурно-духовного потенціалу, соціально-економічний розвиток та впровадження інновацій та новітніх технологій, які визначають основні орієнтири стратегії її розвитку. Краєзнавство має потужний інтеграційний потенціал в реалізації ідей сталого розвитку регіону і спрямовано на формування національно-історичної самосвідомості, збереження та розвиток культурно-історичні традиції; конструювання регіонів (країв) в якості просторових систем життєзабезпечення населення шляхом досягнення збалансованості між соціально-економічним, демографічним і природно-ресурсним потенціалом території; комплексну оцінку ресурсного потенціалу регіональних природно-господарських систем та пропорційності між складовими працересурсного і економічного, економічного і демографічного, економічного і природно-ресурсного потенціалу, які допомагають визначити сильні і слабкі місця в соціально-економічному розвитку території та визначити ефективні шляхи забезпечення її сталого розвитку; дослідження рівнів якості життя населення та геопросторових відмінностей у забезпеченні соціально-гарантованих стандартів якості і рівня життя населення; популяризацію ідей сталого розвитку регіону серед місцевого населення [12].

Використання краєзнавства з метою пізнання моделі «регіонального розвитку» передбачає різні підходи [12]: історичний – допомагає дослідити тенденції розвитку регіону в ретроспективі, отримати більш повне розуміння динаміки розвитку регіону і визначити ключові фактори, які впливають на його трансформацію в часі; природничий – спрямований на дослідження компонентів природного середовища, вплив людини на формування природно-територіальних комплексів; соціальний підхід – спрямований на вивчення

систем розселення населення у регіональних соціально-економічних системах, взаємозв'язків між виробничою, соціальною інфраструктурою та поселенською мережею; економічний підхід – передбачає вивчення регіональних соціально-економічних комплексів як самостійних відтворювальних систем, умов і чинників комплексоутворення, ресурсний потенціал, рівень господарського освоєння території, галузевої і територіальної структури економіки з метою виявлення диспропорції між ресурсами і виробництвом, окремими галузями господарства, окреслити перспективні шляхи подальшого розвитку; екологічний підхід використовують з метою вивчення взаємозв'язків між регіональними соціально-економічними комплексами і навколишнім середовищем, аналізу впливу діяльності людини на природне середовище та визначення шляхів зменшення цього впливу.

Програма практики

1. Опис краєзнавчої практики

Рік підготовки – 3

Семестр – 6

Кількість тижнів – 2

Кількість кредитів – 3

Загальна кількість годин – 90

Вид контролю – залік

2. Мета практики: оволодіння методами та методикою комплексного дослідження природно-ресурсного, історико-культурного, соціально-економічного потенціалу регіону; розробка та обґрунтування концептуальних засад розвитку регіону.

Завдання практики:

- дослідити параметри природних умов та ресурси регіону, особливості їх територіальної диференціації, а також вплив природних комплексів на розвиток і спеціалізацію економіки регіону;
- дослідити потенціал історико-культурної спадщини регіону, проаналізувати

- її вплив на формування іміджу, ідентичності та розвиток економіки регіону;
- здійснити комплексну оцінку соціально-економічного стану регіону з метою визначення потенціалу пріоритетних напрямів його розвитку: проаналізувати особливості галузевої, функціональної та територіальної структури господарства регіону практики, зокрема транспортної та соціальної інфраструктури, їх сильні та слабкі сторони; визначити можливості використання промислових підприємств та підприємств агробізнесу як туристичних атракцій;
- визначити та розробити концепцію розвитку регіону, яка враховуватиме виявлені потреби та проблеми населення, бізнесу, глобальні тенденції розвитку світового господарства та сприятиме сталому розвитку регіону;
- сформувати навички аналітично-конструктивної обробки та самостійного дослідження.

Студент повинен знати:

- закономірності, принципи і чинники розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів;
- сучасні підходи до управління територіями у контексті регіонального розвитку;
- практичне значення регіонального підходу до управління соціально-економічним розвитком територій;
- загальні тенденції соціально-економічного розвитку регіону проходження практики; основні підприємства регіону, профіль їх діяльності, взаємозв'язки і напрями взаємодії на ринку та значення для економіки;
- методи, підходи до вивчення та оцінки соціально-економічного розвитку регіону з метою визначення загальних тенденцій, проблем, можливостей розвитку регіону та розробки рекомендації щодо поліпшення його економічного, соціального та екологічного розвитку;
- принципи та методичні підходи до краєзнавчих досліджень регіону, розробки краєзнавчих маршрутів; правила та технічні вимоги до організації

і проведення краєзнавчих екскурсій.

Студент повинен вміти:

- здійснювати пошук, збір та обробку фактичних даних, науково-аналітичних матеріалів, які відображають соціально-економічний стан регіону, ВВП, безробіття, рівень життя, демографічні характеристики, обсяги виробництва, рівень інвестицій, використання природних, матеріальних, трудових ресурсів, виявляти взаємозв'язки та взаємозалежності між ними;
- здійснювати SWOT-аналіз розвитку галузей регіону з метою визначення його конкурентних переваг, можливостей для його розвитку, а також проблем і загроз;
- досліджувати технологічні, економічні та геопросторові особливості діяльності та потенціал промислових підприємств, підприємств агробізнесу та установ соціально-культурної сфери для сталого розвитку регіону;
- організовувати та проводити краєзнавчі маршрутні, стаціонарні, експедиційні спостереження і дослідження, складати комплексну краєзнавчу характеристику регіону;
- формлювати та представляти результати досліджень перед аудиторією;
- сформулювати висновки та пропозиції щодо успішного управління регіоном, які сприятимуть його сталому розвитку та покращенню якості життя його мешканців.

3. Програма краєзнавчої практики

Об'єктами дослідження є промислові підприємства та підприємства агробізнесу, об'єкти транспортної, енергетичної інфраструктури, освітні та медичні заклади, культурні та спортивні об'єкти, які формують соціальну інфраструктуру регіону, туристичні підприємства (готелі, ресторани та інші заклади гостинності, санаторно-курортні заклади, спа-центри, які пропонують лікувально-оздоровчі послуги для туристів), науко-дослідні установи.

Формами проведення практики є: наукова експедиція; маршрутні спостереження; стаціонарне дослідження території (району практики); глибинне інтерв'ю та фокус-групи з місцевими жителями; навчально-виробничі

екскурсії на підприємства промислової та аграрної сфери, підприємства сфери послуг; камеральна обробка зібраної інформації – складання краєзнавчо-географічних профілів та характеристик регіону, оформлення звіту, виклад матеріалів зведеної обробки даних у текстовій формі, формі статистичних рядів (рядів розподілу і рядів динаміки), таблиць, графіків (діаграм, картограм, картодіаграм).

Методи практики: польові комплексні спостереження природних, історико-культурних, суспільно-географічних, зокрема туристських об'єктів з записом матеріалів спостереження, соціологічні методи та методи інтерв'ювання, статистичний, порівняльно-географічний, картографічний, ГІС-технологій, SWOT-аналізу, моделювання та прогнозування, регіонального аналізу.

Навчальна практика включає підготовчий, польовий та заключний етапи.

Підготовчий етап передбачає ознайомлення студентів з метою і завданнями практики, методами та прийомами роботи під час практики; підбір навчального матеріалу, обладнання та створення бази даних літературних джерел, картографічних матеріалів та банку статистичних даних. Студенти вивчають методику проведення комплексного краєзнавчого дослідження регіону; визначають найбільш ефективні методи і їх можливості для отримання комплексної та об'єктивної інформації про особливості розвитку регіону; соціальні програми та стратегії розвитку регіону для розуміння та аналізу соціальних аспектів життя в даному регіоні та розробки пропозицій для його поліпшення, обговорення ініціатив з місцевими органами влади та колегами. В рамках етапу заплановано зустрічі студентів з працівниками апарату управління регіону з метою визначення та обговорення проблем і перспектив розвитку регіону, а також окреслення напрямів дослідження.

Польовий етап – основний етап практики і передбачає дослідження краєзнавчого потенціалу регіону. На цьому етапі здійснюється загальний огляд регіону практики з метою оцінки його географічних, екологічних умов, економічного потенціалу, соціокультурних особливостей та інших

характеристик, які можуть впливати на специфіку проведення дослідження, та безпосередній вибір об'єктів для вивчення. Після цього студенти під керівництвом викладача складають програму дослідження, означають методи, які відповідають дослідницьким запитам та забезпечать найбільш достовірні результати.

Здійснення комплексних краєзнавчих досліджень суспільно-географічних об'єктів в польових умовах першочергово передбачає облаштування бази практики (експедиції), яка має розташовуватись або в населеному пункті, або ж недалеко від нього. Далі учасники експедиції проводять рекогносцировку району практики.

Оскільки розвиток туристичної індустрії залишається одним із пріоритетних напрямів економічного і культурного розвитку суспільства, адже використання потенціалу туристсько-рекреаційних ресурсів та культурної спадщини сприяє приваблення інвестицій та створенню нових робочих місць, розвитку місцевої економіки та підтримки місцевої ідентичності, студентам було запропоновано дослідити туристсько-рекреаційний потенціал регіону та розробити краєзнавчо-туристичний маршрут/тур вихідного дня.

Під час другого етапу практики студенти досліджують та здійснюють оцінку параметрів природних умов і ресурсів (земельних, водних, лісових, рекреаційних тощо), визначають закономірності їх геопросторового розподілу та значення для економіки регіону; вивчають суспільно-географічні об'єкти: промислові та сільськогосподарські підприємства, які відображають економічний потенціал і розвиток регіону та можливості їх використання як туристичних атракцій; соціально-гуманітарні установи, які є основою соціальної інфраструктури та забезпечують розвиток і добробут населення, сервісні підприємства, які потенційно можуть стати об'єктами туристичного попиту (готелі, ресторани, кафе, музеї, розважальні заклади, екскурсійні агентства), об'єкти природно-заповідного фонду, подієві ресурси та існуючі туристичні маршрути регіону; пам'ятки культури, архітектури (храми, замки, палаци, старовинні будівлі, архітектурні комплекси та інші об'єкти, які є

важливими історичними та культурними символами регіону) та археології; предмети матеріальної культури (знаряддя праці, вироби народних промислів, одяг, національну кухню, традиційні методи приготування та сервірування їжі, етнографічні комплекси та місцеві традиції, фольклор, що виражають культурне розмаїття та ідентичність місцевого населення та можуть стати джерелом поповнення бюджету регіону через розвиток туризму.

Студенти поділяються на бригади (4–5 осіб). Керівники практики постійно консультують студентів, надають певну допомогу, здійснюють перевірку зробленої ними роботи.

Заключний етап практики, під час якого студенти аналізують, перевіряють, уточнюють зібрані матеріали та складають колективний звіт, в якому наведено результати SWOT-аналізу розвитку регіону: оцінка географічного положення, природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу, аналіз їх можливостей для розвитку регіону, зокрема туризму та рекреації, інноваційних галузей тощо, рекомендації щодо стратегій розвитку регіону; результати комплексних досліджень суспільно-географічних об'єктів; розробки красназавчо-туристичних маршрутів/туру вихідного дня, програми екскурсії; концепції бренду та бренд-бук регіону проведення практики (логотип, фірмовий шрифт, фірмові кольори, гасло) за результатами регіонального аналізу регіону; подають картографічні матеріали, графіки, статистичні таблиці, фотодокументи, що відображають географічну специфіку та регіональну привабливість регіону практики.

Загальні вимоги до оформлення звіту: цільова направленість; чіткість побудови; логічна послідовність викладу матеріалу; глибина досліджування і повнота висвітлення питань; стислість і точність формулювань; конкретність викладу результатів роботи; доведеність висновків та обґрунтованість рекомендацій; грамотне оформлення, наявність графічного (картографічного) матеріалу, відповідних схем, графіків та фотоматеріалів. Звіт має бути написаний в єдиному науковому стилі, грамотно і правильно оформлений, зброшурований у тверду або м'яку обкладинку.

Також звіт вміщує щоденник, який студенти здають разом із груповим звітом. В щоденнику відображено щоденну роботу під час практики, послідовно задокументовано результати досліджень за монографічним вивченням об'єктів в регіоні практики: природних, господарських, історико-культурних тощо.

Перелік видів діяльності студентів на період проходження практики:

- збір та аналіз економічних (ВВП, рівень безробіття, обсяги виробництва, інвестиції), соціальних (демографічні показники, освіта, охорона здоров'я), екологічних даних, які відображують загальні тенденції розвитку регіону, з метою визначення сильних і слабких сторін та можливостей для його розвитку;
- екскурсії на підприємства, до організацій, установ, в музеї, виставкові зали тощо, збір та опрацювання статистичних матеріалів, отриманих під час екскурсій, згідно форми;
- складання комплексної характеристики суспільно-географічних об'єктів: економічних (промислового/сільськогосподарського/туристичного підприємства), соціальних (освітніх закладів, медичних установ, культурних центрів тощо), історико-культурних, етнографічних, пам'яток архітектури та природи;
- замальовки і фотографування різних суспільно-географічних об'єктів;
- розробка краєзнавчо-туристичного маршруту/ туру вихідного дня (в залежності від туристсько-рекреаційного потенціалу регіону), опис місцевих особливостей культури і побуту населення;
- розроблення картографічних матеріалів, веб-додатка для краєзнавчо-туристичного маршруту із означенням об'єктів культурної, історичної спадщини, закладів ресторанного господарства та розміщення;
- розробка концепції бренду регіону та бренд-буку;
- розробка рекомендацій щодо поліпшення економічного, соціального та екологічного розвитку регіону.

4. Форми та методи контролю

Форми звітності студента про практику. Підсумки краєзнавчої практики підводяться у формі колективного захисту звіту, презентації розробки туристичного маршруту, web-додатку.

Норми оцінювання роботи студентів під час практики.

Контроль успішності студентів за результатами проходження практики відповідно до вимог Болонського процесу оцінюється за шкалою ECTS. Контроль успішності проходження практики студентів включає суму балів за окремими видами польових і камеральних робіт. Студенту зараховується проходження комплексної економіко-географічної практики за умови виконання всіх видів робіт і отримання не менше 60 балів за 100-бальною шкалою. У випадку отримання студентом менше 34 балів, проходження практики не зараховується і призначається повторний курс. Якщо студент набрав від 35 до 59 балів, проходження практики не зараховується, але надається можливість повторного складання заліку.

Норми оцінювання роботи студентів під час практики

| № п/п | Вид діяльності студентів-практикантів | Кількість балів |
|-------|--|-----------------|
| 1. | Польовий етап (ознайомлення з виробничим процесом підприємств, активність під час екскурсій на підприємства) | 10 |
| 2. | Ведення індивідуального польового щоденника | 10 |
| 3. | Виконання індивідуального завдання в колективному звіті - змістовність, оформлення, захист, відповідь | 20 |
| 4. | Групова робота (розробка краєзнавчо-туристичного маршруту, web-додатку, концепції бренду та бренд-буку) | 50 |
| 5. | Залік (повнота і послідовність відповіді на залікові запитання) | 10 |
| | Разом | 100 |

5. Методичні рекомендації

Вивчення основних галузей економіки регіону включає аналіз структури та обсягів виробництва, тенденцій розвитку, проблем та перспектив.

Вступ

Розділ I. Економіко-географічне дослідження господарського комплексу району

1.1 Природні та суспільно-географічні чинники формування та розвитку регіону

- 1.1.1 Особливості економіко-географічного положення.
- 1.1.2 Історико-географічні особливості розвитку.
- 1.1.3 Природні умови та ресурси.
- 1.1.4 Населення та трудові ресурси.
- 1.1.5 Транспортний фактор.

Розділ II. Галузева структура та особливості територіальної організації економіки регіону

- 2.1 Роль та значення господарського комплексу регіону в економічному розвитку країни.
- 2.2 Функціональний розвиток галузей промисловості.
- 2.3. Функціональний розвиток галузей аграрної сфери.
- 2.4. Соціально-географічна характеристика невиробничої сфери.

Розділ III. Зовнішньоекономічні зв'язки та інвестиційна діяльність.

- 3.1 Експортно-імпортний потенціал
- 3.2. Особливості інвестиційної діяльності

Розділ IV. Проблеми та перспективи розвитку регіону дослідження.

- 4.1 Проблеми регіонального розвитку регіону дослідження.
- 4.2 Перспективи розвитку.
 - 4.2.1 Концепція бренду та бренд-буку регіону.
 - 4.2.2 Розробка туристичного продукту регіону дослідження (розробка краєзнавчо-туристичного маршруту/ туру вихідного дня).

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

План комплексного дослідження промислового підприємства

- 1. Назва підприємства та географічне положення.
 - 1.1 Організаційно-економічні основи функціонування підприємства.
 - 1.2 Час створення та історія розвитку підприємства.

- 1.3 Організаційно-управлінська структура.
- 1.4 Кадрове забезпечення та система управління персоналом.
- 1.5 Фінансові відносини та маркетингове управління.
2. Головні риси технологічного процесу, основні засоби виробництва.
3. Продукція підприємства та виробничий менеджмент (управління виробництвом, запасами, якістю продукції і технічним обслуговуванням обладнання, постачальницькі та дистрибуційні відносини).
4. Транспорт та логістика підприємства.
5. Економіко-географічна характеристика зв'язків підприємства.
6. Проблеми та перспективи розвитку підприємства (стратегії, впровадження інновацій).
7. Можливості використання підприємства, як туристичної атракції.

План комплексного дослідження сільськогосподарського підприємства

1. Загальна характеристика господарства (опис основних параметрів та характеристик сільськогосподарського підприємства, таких як розмір, структура власності, організаційна форма тощо).
2. Природні передумови сільськогосподарського виробництва (аналіз кліматичних, ґрунтових та інших природних факторів, які впливають на сільськогосподарське виробництво).
3. Економічні передумови сільськогосподарського виробництва (огляд економічних факторів, таких як доступність ресурсів, ринкові умови, фінансова стабільність тощо).
4. Виробнича структура і спеціалізація сільськогосподарського виробництва (опис основних галузей та напрямків сільськогосподарського виробництва, таких як рослинництво, тваринництво, агротуризм тощо).
5. Галузі рослинництва (огляд основних видів рослинництва, вирощуваних на господарстві, їх характеристика та технології вирощування).
6. Галузі тваринництва (опис основних видів тваринництва, що проводяться на господарстві, їх характеристика та умови утримання).
7. Собівартість і рентабельність виробництва.

8. Транспорт та логістика підприємства.
9. Економіко-географічна характеристика зв'язків підприємства.
10. Проблеми та перспективи розвитку господарства (аналіз можливостей та загроз, що впливають на майбутній розвиток сільськогосподарського підприємства, включаючи можливості розширення, впровадження нових технологій, диверсифікацію тощо).
11. Можливості використання підприємства, як туристичної атракції (відвідування сільськогосподарських пейзажів (ферми, пасовиська).

Програма краєзнавчо-туристичного маршруту повинна бути розроблена з урахуванням потенціалу історичних, культурних та природних особливостей конкретного регіону, а також інтересів туристів. Окрім відвідання природних, історико-культурних, соціально-економічних об'єктів туристичної інфраструктури, до програми маршруту доцільно включати об'єкти, які знайомлять екскурсантів з етнографічним та культурним спадком національних меншинств, етнічних груп регіону, традицій, звичаями, фольклором та мистецтвом, кулінарними традиціями, національними стравами тощо, які сприятимуть розвитку в регіоні етнографічному, гастрономічному, сільському зеленому туризму.

Програма краєзнавчо-туристичного маршруту

1. Визначення тематики маршруту та складання маршрутної карти із зазначенням точок маршруту (позначення маркерами визначних місць), які заплановано відвідати.
2. Опис визначних об'єктів: пояснення історії, культурного значення та цікавих фактів про кожне місце, яке включено до маршруту.
3. Екскурсійна програма: розклад активностей, запланованих під час маршруту, включаючи організовані екскурсії, відвідини музеїв, культурні заходи тощо.
4. Пізнавальні активності: пропозиції для відвідувачів щодо вивчення інтерактивних виставок, участь у майстер-класах, спілкування з місцевими мешканцями тощо.

5. Рекомендації щодо харчування та проживання: перелік кафе, ресторанів, готелів або інших місць для ночівлі та їх адреси.
6. Інформація про безпеку та зручності: поради щодо безпеки під час подорожі, доступності громадського транспорту, вбиралень, місць для відпочинку тощо.
7. Культурно-просвітницька інформація: матеріали про місцеву культуру, традиції, мову та звичаї, що допоможуть відвідувачам краще зрозуміти місцеве середовище.
8. Контактна інформація: контакти туристичних центрів, організаторів маршруту або екскурсійних груп для отримання додаткової інформації та підтримки.

План опису туристичних об'єктів природного походження

1. Назва об'єкту та його географічне положення.
2. Категорія об'єкту за його основним видом природної системи, до якої він належить, природоохоронний статус.
3. Наукова, пізнавальна, естетична цінність об'єкта.
4. Короткий опис основних особливостей та характеристик об'єкту, доступність для огляду.
5. Вказівка на види туризму, для яких об'єкт є привабливим (наприклад, еко-туризм, гірський туризм тощо).
6. Візуальне представлення об'єкту (фото, відео-матеріали).

План опису суспільно-географічних об'єктів (культурні об'єкти, історичні, археологічні, архітектурні пам'ятники, музеї тощо):

1. Назва об'єкту та його географічне положення.
2. Категорія об'єкту за його основним призначенням або функціями.
3. Наукова, пізнавальна, естетична цінність об'єкту: обґрунтування важливості об'єкту з наукової, пізнавальної та естетичної точок зору.
4. Характеристика об'єкту: короткий опис основних особливостей та характеристик об'єкту, оцінка поточного стану об'єкту, включаючи його ремонт, реставрацію та загальний вигляд, доступність для огляду.

5. Види туризму, в яких можна використати його потенціал.
6. Візуальне представлення об'єкту (фото, відео-матеріали).

6. Основні й допоміжні інформаційні джерела.

Базова література:

1. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. -2-ге вид. К.: Альтерпрес, 2012. 444 с.
2. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Методичні рекомендації до проходження економіко-географічного розділу навчальної комплексної фізико-економіко-географічної практики студентів географічного факультету: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2015. 62 с
3. Гладкий О. В. Менеджмент регіонального розвитку: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2013. 246 с.
4. Інструменти регіонального розвитку в Україні: навчальний посібник/ за ред. Вакуленка В М., Берданової О.В. К., 2013. 285 с.
5. Корнус А.О., Корнус О.Г., Сюткін С.І., Данильченко О.С. Навчальна практика з географічних дисциплін: навчально-методичний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 100 с.
6. Маковецька Л.О. Методичні рекомендації для проходження виробничої практики студентами спеціальності «Географія». Луцьк, 2021. 35 с.
7. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2005. 253 с.
8. Менеджмент регіонального розвитку. Навчально-методичний комплекс з дисципліни: навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» КПІ ім. Ігоря Сікорського./ уклад.: Кузнєцова К.О., Манаєнко І.М. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 81 с.
9. Методичні вказівки до проведення виробничої практики на підприємстві (установі) для спеціальності 106 Географія / укладачі О.Г. Корнус, А.О. Корнус, О.С. Данильченко, С.І. Сюткін, Б.М. Нешатаєв, О.М. Король. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 28 с.

10. Немець К.А., Немець Л.М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. 225 с.
11. Немець Л. М., Сегіда К. Ю. Методичні рекомендації щодо проходження економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики студентів 1 курсу напряму підготовки «Географія». Харків, 2014. 20 с.
12. Обозний В.В., Недбайло Л.О. Туризм і краєзнавство в Малій академії наук: пошуково-дослідницька робота. Київ: вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 195 с.
13. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей. Київ: Академвидав, 2010. 248 с.
14. Пуртов В. Ф., Третяк В. П., Кудінова М. М. Регіонально-адміністративний менеджмент: навчальний посібник. Х.: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2013. 312 с.
15. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.

Допоміжна література:

1. Батіг А.І. та ін. Планування та організація діяльності аграрного підприємства: Посібник. К.: Аграрна освіта, 2003. 425 с.
2. Берест Р.Я., Безручко Л.С. Туристичне краєзнавство: тексти лекцій для студентів ВНЗ туристичного профілю. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. 311 с.
3. Білецький М.І., Ванда І.В., Котик Л.І. Соціальна географія: навчальний посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 468 с.
4. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: монографія. К.: Друкарня МВС України, 2009. 346 с.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. 112 с.
6. Коновалова Н.І. Методика соціальних та економіко-географічних досліджень: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 1998. 88 с.

7. Обозний В.В., Недбайло Л.О. Краєзнавство і туризм в Малій академії наук: пошуково-дослідницька робота: навчальний посібник-практикум. К.: Видавництво НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2013. 117с.
8. Пилипенко І.О., Мальчикова Д.С. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області): навчальний посібник. Херсон, 2007. 112 с.
9. Ровенчак І.І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 240 с.
10. Салюк М.Р. Методичні матеріали до виконання практичних робіт з курсу методи географічних досліджень (для студентів напряму підготовки 6.040104–Географія). Ужгород: «УжНУ», 2016. 38 с.

Віртуальна експедиція безпечної маршрутизації

В умовах соціальної турбулентності, пандемії, військових дій та розвитку інтернет-технологій віртуальні екскурсії стають особливо актуальними: віртуальний маршрут є безпечним, адже дозволяє його учасникам досліджувати природу і культуру країн світу, рідного краю, залишаючись в безпеці; віртуальні екскурсії доступні для більшої аудиторії рекреантів, незалежно від їхнього місця проживання, фізичної активності або фінансового стану, а використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій, віртуального середовища дозволяє створити захоплюючий екскурсійний продукт та мотивувати екскурсантів безпосередньо відвідати екскурсійні об'єкти, що сприятиме розвитку туризму в регіоні, створенню нових можливостей для економічного зростання громад.

Екскурсійний маршрут «Біла Церква – шлях крізь віки» знайомить екскурсантів з багатомілітиною історією культурної спадщини та пам'ятками архітектури одного з найстаріших міст України. Пішохідна екскурсія розрахована на чотири – п'ять години і має протяжність 5,5 кілометри, з них 1,5 км в межах центральної частини міста та 4 км на території дендропарку «Олександрія». Завдяки можливостям віртуального середовища учасники екскурсії за 1 годину зможуть відчути атмосферу міста та поставити запитання гіду.



Рис. Екскурсійний маршрут «Біла Церква – шлях крізь віки»

Ресурс інформаційної підтримки URL: <https://earth.google.com/earth/d/14SH0cQrgNNx2NjQ4heLMZPyun1inwvgd?usp=sharing>

Екскурсійний маршрут розпочинається на вулиці Ярослава Мудрого – відправна точка Замкова гора – серце міста. На маршруті екскурсії передбачено 13 зупинок, а кількість об'єктів показу – 15 (без атрактивних об'єктів у Державному дендрологічному парку «Олександрія»). Екскурсійний маршрут є пішохідним та проходить через: вул. Ярослава Мудрого – вул. Дружби – вул. Соборна площа – вул. Замкову – вул. Млинову – вул. Леся Курбаса – вул. Театральну – вул. Торгова площа – вул. Леся Курбаса – вул. Героїв 72-ї Бригади — бульвар Олександрійський. Можливе використання транспортних засобів (електросамокат, авто, громадський транспорт) за побажанням екскурсантів.

Перелік об'єктів показу екскурсійного маршруту

| № п/п | Об'єкт показу, адреса | Тривалість огляду об'єкту показу | Тривалість переходу на інший об'єкт |
|-------|---|--|-------------------------------------|
| 1. | Замкова гора, пам'ятник Ярославу Мудрому, Георгіївська церква, вулиця Дружби, 4 | 20 хв. | |
| 2. | Білоцерківський краєзнавчий музей, Соборна площа, 4 | з екскурсією по музею 60 хв | 3 хв. |
| 3. | Костел святого Івана Хрестителя, вулиця Дружби, 4 | з екскурсією по музею, підйомом на дзвіницю 30 хв. | 3 хв. |
| 4. | Білоцерківський національний аграрний університет, вулиця Соборна площа, 8/1 | 15 хв. | 3 хв |
| 5. | Старий водяний млин, вулиця Замкова, 37 | 5 хв | 5 хв |
| 6. | Спасо-Преображенський кафедральний собор, Микільська церква, вулиця Млинова, 10 | 30 хв. | 7 хв |
| 7. | Торгові ряди (БРУМ), вулиця Леся Курбаса, | 20 хв. | 10 хв. |
| 8. | Велика хоральна синагога (Технологіко-економічний Коледж БНАУ), вулиця Театральна, 2/21 | 5 хв. | 5 хв. |
| 9. | Меморіал дітям-жертвам Голокосту та Праведникам народів світу, Торгова площа, 12 | 5 хв. | 4 хв. |
| 10. | Пам'ятник Шолом-Алейхему, вулиця Леся Курбаса, 4 | 5 хв | 5 хв |
| 11. | Зимовий палац Браницьких, вулиця Героїв 72-ї Бригади, 7 | 10 хв | 8 хв |
| 12. | Ансамбль споруд Поштової станції (1825-1833), вулиця Героїв 72-ї Бригади, 41-45 | 10 хв. | 12 хв. |
| 13. | Державний дендрологічний парк «Олександрія», м. Біла Церква, -13 | 120 хв. | 38 хв/10 хв.громадським транспортом |



**Пам'ятник Ярославу
Мудрому**

1 Русі від нападів кочівників. Назва міста Юр'їв (Гюргев) походить від християського імені Ярослава Мудрого – Юрій (Георгій). У місті проживало змішане населення: руські вихідці, берендеї, полонені ляхи, печеніги, які рятуючись від половців, приєдналася до Руської землі (Київ та прилеглі території) для боротьби з ними.



Замкова гора, 2021 р.

1 Серцем міста була Замкова гора – дитинець міста. У північній частині дитинця в XI столітті (1051 р.) було побудовано єпископський храм св. Георгія – покровителя та заступника міста, що в народі отримав назву «біла церква» і згодом дав нинішню назву місту – Біла Церква. В XI-XII столітті Юр'їв був центром Пороської єпархії і юр'ївські єпископи часто заміняли київських митрополитів у їх відсутність. Впродовж XI-XII століття Юр'їв брав активну участь у боротьбі з половцями і зазнав багато розрух і пожеж. Під час походу хана Тугоркана у 1095 року місто було спалено, але у 1103 році було знову відбудовано як інші міста Поросся. У 1155 році городище знову зазнає руйнувань, а у 1240 році було розоране до тла монголо-татарами і на Замковій горі zostалися руїни церкви святого св. Георгія. Життя на Замковій горі припинилося до середини XVI століття. У 1311 році поблизу міста на річці Роток було вщент розбито татарське військо, що стало початком звільнення західно-руських князівств і сприяло відродженню городища, яке стало називатися Біла Церква. Нова назва міста – Біла Церква фігурує в польсько-литовській хроніці з 1362 року.



**Свято-Георгіївський храм,
2021 р.**

Храм Святого Георгія Побідоносця було відновлено у 2013 році майже на тому ж місці, де в 1032 році князь Ярослав Мудрий заклав перший храм та дитинець міста Юр'єва. Храм досить компактний, пофарбований в білий колір, але місцями залишено нештукатурені фрагменти цегляної кладки з фресками, щоб зберегти історичну автентичність споруди. При будівництві церкви архітектори дотримувались принципів архітектури і технологій будівництва середньовіччя – споруда триапсидна з чотирма стовпами, високими вікнами-бійницями, фасади завершуються трилопасною лінією, профільовані пілястри піднімаються угору снопами вертикальних ліній, а центром композиції фасадів є дуже розвинутого профілю портали, що надає їй характерної архітектурної автентичності княжої епохи, а в стіни вбудовано 300 глечиків, які допомагають створити більш ясний та глибокий звук під час богослужінь та інших подій. Для внутрішнього оздоблення було обрано візантійський стиль [5].



**Рис.1 Музеєфіковані підмурівки
храму на Замковій горі**



Рис.2 Замкова гора, 2021р.



Краєзнавчий музей

знахідки, історичні артефакти, предмети побуту та мистецтва, що відображають історію та культурний розвиток місцевого населення. У музеї зберігається багата етнографічна, нумізматична колекція, колекція предметів козацької доби, письмових і фотодокументів, стародруків XVI–XIX ст. Художнє зібрання має нечисленні збережені картини із колекції Браницьких (полотна XVII–XIX ст.) та твори сучасних художників міста. Музей налічує 22 виставкові зали [8].

Слід зазначити, що територія, на якій збудовано краєзнавчий музей, має давню історію. У 1550 році, щоб запобігти загарбницьким нападам, київський воєвода Семен Фрідріх Глібович Пронський силами місцевого населення розпочинає будівництво замку на Замковій горі, де колись була Юр'ївська фортеця. Навколо замку пролягав вал із стіною з дубового частоколу і чотири баштами на полях зверху. До складу замкового комплексу входили господарські приміщення – кухні, пекарні, комори, конюшні та військові приміщення – цейхауз (приміщення для зберігання зброї, спорядження, обмундирування, провіанту), порохівня, приміщення для гармат. В другій половині XVII та протягом XVIII століття фортеця включала в себе верхній та нижній замки. Нижній замок розташовувався на місці сучасних Замкових провулків та, ймовірно, був адміністративним і житловим центром фортеці, де знаходились казарми, амуніційні склади, верхній замок – безпосередньо на Замковій горі і мав чотири бастіони та, ймовірно, виконував функції оборонної споруди. Обидва замки були оточені ровом.

Після Другого поділу Речі Посполитої у 1793 році за наказом Катерини II фортецю було повністю зруйновано.



Рис.3 Віртуальна модель замку на Замковій горі, 1552 р. [11]

Під час археологічних досліджень у 2011-2013 рр. на місці посаду білоцерківського замку археологи знайшли артефакти часів доби Київської Русі та прикраси часів Гетьманщини (12 золотих предметів та перламутрового бісеру) [10].



Рис.4 Q-код на відео-огляд Замкової гори з пташиного польоту

У 1774 році сейм Речі Посполитої передає у подарунок Білоцерківське староство графу Ксаверію Браницькому і до XX століття Білоцерківщина стає власністю сім'ї Браницьких, які зробили вагомий внесок у соціально-економічний та культурний розвиток Білої Церкви. Сім'я Браницьких ініціювала та фінансувала будівництво об'єктів соціальної інфраструктури

(церкви, монастирі, школи та інші установи), активно підтримувала культурне життя міста, спонсорує художні проекти та заходи.



Римо-католицький костел св. Іоанна Хрестителя

значення, адже свого часу на цьому місці знаходилася католицька каплиця для польського гарнізону. Костел являє собою двоярусну споруду, зведену у стилі класицизму, заввишки 27 метрів. Будівля має форму латинського хреста, східна частина містить напівкруглу апсиду, а західна частина – вежі, на одній з них встановлено старовинний годинник із дзвонами, а іншу вінчають шість дзвонів. Костел всередині розписано монументальним живописом, оздоблено орнаментальним ліпленням італійських майстрів, що додає краси, вишуканості та розкоші, а підлога вимощена різнокольоровими мармуровими плитами. Встановлення у 1990 році у костелі органу стало важливою подією для міста, оскільки орган є не лише музичним інструментом, але і частиною культурної спадщини. Нині в будівлі функціонує обласний зал камерної та органної музики, а у вихідні дні проводиться богослужіння [9].



Рис.5 Внутрішнє оздоблення Римо-католицького костелу св. Іоанна Хрестителя



4

Комплекс споруд гімназії

Комплекс споруд гімназії є пам'яткою цивільної архітектури місцевого значення. Корпус чоловічої гімназії був зведений упродовж 1843-1848 рр. на кошти графів Браницьких. У 1863 році за сприяння директора гімназії М. Чалого, при гімназії було відкрито парафіяльне училище, а в 1890 році – жіноча гімназія. У Білоцерківській жіночій гімназії функціонував додатковий педагогічний клас (8-й рік навчання) і можна було здобути педагогічну. У 1920 році приміщення було передано сільгосптехнікуму (нині Національний Білоцерківський аграрний університет). У 1931-1935 рр. за проектом архітектора А. Кобелева було добудовано триповерховий корпус.

Комплекс споруд гімназії є пам'яткою цивільної архітектури місцевого значення. Корпус чоловічої гімназії був зведений упродовж 1843-1848 рр. на кошти графів Браницьких. У 1863 році за сприяння директора гімназії



5

Водяний млин на р. Рось

Старий водяний млин, кам'яну греблю та два дерев'яних мости на ній, які сполучали два береги збудувала на свої кошти навесні 1830 року графиня Олександра Браницька. Старий водяний млин є пам'яткою архітектури місцевого значення.



6

Спасо-Преображенський собор

храмі повинно було розміститися три престоли. Храм збудовано в стилі класицизму за типовим проектом Одеського кафедрального собору, створеного за кресленнями італійського архітектора Фраполлі. Споруда заввишки 40 м, має форму хреста та високу барабанну баню з позолоченим хрестом. Східний і західний входи храму оформлені чотирьохколонними портиками, південний –

Спасо-Преображенський собор був побудований в 1839 році в дворі напівзруйнованої Микільської церкви за сприяння графині Олександри Браницької, де вона й була похована пізніше. За задумом пані Браницької, у

шестиколонними портиками доричного ордера. На фасаді будівлі над прямокутними віконними отворами, декорованими сандриками, розміщуються пілястри та фігурні карнизи. Ці деталі надають споруді величозного та вишуканого вигляду, а також відображають вплив класичних архітектурних зразків. Всередині храм був розписаний монументальним олійним живописом, який на жаль не зберігся.



Рис.6 Спасо-Преображенський собор та будівлі чоловічої і жіночої гімназій, кінець XIX століття



Рис.7 Спасо-Преображенський собор, 1941 р.



Микільська церква

величною трипрестольною кам'яною церквою. Проте через історичні обставини будівництво не було завершено. У 1799 році храм постраждав від пожежі, а в 1839 році після освячення Преображенського собору північна частина будівлі була розібрана. У 1852 році настоятель Преображенського собору Петро Лебединцев відновив зруйновану південну частину церкви, що збереглася донині. Церковна будівля зведена у стилі козацького бароко. Згідно архівних даних, храм на початку XX століття прикрашали два

Історія Микільської церкви відображає складність та турбулентність періоду, у якому вона була зведена. У 1706 році Іван Мазепа та білоцерківський полковник Костянтин Мокієвський заклали зведення церкви, що мала стати

старовинні триярусні іконостаси, що були точною копією головного іконостасу Київського Софіївського собору [5].



Торгові ряди (БРУМ)

В 1801 – 1806 роках Ксаверій Браницький у центрі міста звів комплекс торгових рядів (БРУМ – Браницьких універсальний магазин). В Білій Церкві проживало дуже багато шляхти і прибутків сім'я Браницьких від них не мали, тому 15 жовтня 1806

року граф уклав договір з єврейською общиною, який дав згоду на поселення і будівництво в місті. Спорудження торгових рядів стимулювало розселення довкола них євреїв від купців другої, третьої гільдії до дрібних торгівців і ремісників. Ксаверій Браницький надавав євреям в оренду землю від 30 до 80 м² та кредити на забудову, що стимулювало будівництво навколо торгових рядів помешкань представників єврейської общини. Через 15 років і національний склад населення Білої Церкви значно змінився: з 6480 осіб, що проживали в місті – 1100 були євреями. Торгові ряди приносили Браницьким великий прибуток. Саме тут проходили найбільші в Київській губерній ярмарки – Миколаївська (з 9 по 19 травня) і Преображенська (з 1 по 11 серпня). Письменник Іван Нечуй-Левицький доволі часто бував на цих ярмарках та збирав народний колорит для своїх творів.

Торгові ряди було зведено за архітектурним проектом Домініка Ботані. Площа комплексу становила близько 5000 м², що дозволяло розмістити на його території 85 крамниць. Торгові ряди зведені в стилі класицизму, а їх геометрія відображала конфігурацію майдану, сприяючи комерційній активності та соціальній взаємодії. Ряди звернуті на площу відкритими аркадами, що перериваються парадно оформленими портиками, які розміщені по осі чотирьох фасадів. Проїзд у внутрішній двір оформлений двоколонними портиками з трикутними фронтонами та оздоблений рельєфним зображенням родового герба Браницьких. Відкритий внутрішній двір має площу 1300 м². У

зв'язку з перепадом рельєфу його північно-західна частина піднята на високий цоколь з підвалом. По периметру комплексу перед зовнішніми входами до торгових залів розташовані криті аркові галереї. Слід зазначити, що комплекс і донині виконує первинне призначення [5].



8

Велика Хорольна синагога, 2021 р.

зведення зробив граф Владислав Браницький.

Наприкінці XIX – початку XX століття довкола Торгової площі було розташовано близько 10 синагог. Збудована у 1855 році у стилі еклектики, Велика Хорольна синагога є символом релігійної та культурної спадщини

єврейської общини. Значний внесок у її



Велика Хорольна синагога, XIX ст.

переплановано та суттєво змінено зовнішній вигляд. Будівля синагоги визнана пам'яткою архітектури. Нині в будівлі синагоги знаходиться Технологіко-економічний коледж Білоцерківського національного аграрного університету.

На жаль, цінний інтер'єр синагоги – відомий віртуозним різьбленням високий на три поверхи «уренкойдеш» (вівтар), «балемер» (катедра) було цілковито знищено у 1929 році, внутрішній простір

переплановано та суттєво змінено



Рис.8 Вулиця Театральна



Меморіал дітям-жертвам Голокосту та Праведникам народів світу

очевидців, перші розстріли дітей відбувалися саме на Торговій площі, на місці, де відкрито Меморіал. Це був один із перших масових розстрілів за часів Другої Світової війни в Білій Церкві. Вцілому, під час окупації міста нацистами було розстріляно від 4,5 до 7 тисяч осіб єврейської національності. Автором проекту є архітекторка Мирослава Бублій. У центрі композиції – Зірка Давида з відбитками дитячих долонь та ранами від куль. По різні боки на Зірці – вислови. Праворуч на стіні – імена людей, які рятували євреїв під час Голокосту і були визнані Праведниками народів світу. Стіна Меморіалу щороку поповнюється новими іменами людей, які удостоєні звання Праведника народів світу [12].



Пам'ятник письменнику Шолом-Алейхему

саме у Білій Церкві. Автором скульптури став Максим Василенко. Пам'ятник встановили неподалік будинка письменника, в якому він жив і працював протягом 1883-1887 рр. Нажаль, будинок було знищено під час Другої

27 серпня 2019 р. у місті Біла Церква відбулося відкриття Меморіалу дітям-жертвам Голокосту та Праведникам народів світу. У серпні 1941 року у місті німецькі окупанти розстріляли 90 дітей єврейської національності. Згідно свідчень

13 вересня 2020 року у Білій Церкві відбулося відкриття пам'ятника єврейському письменнику, основоположнику сучасної художньої літератури мовою їдиш – Шолом-Алейхему. Встановлення пам'ятника драматургу у місті є символічним, адже Соломон Наумович Рабинович (справжнє ім'я письменника) розпочав свій творчий шлях

світової війни. Цікавими елементами пам'ятника є арка з героями творів Шолом-Алейхема, стільчик, на якому можна посидіти та «поспілкуватися» з драматургом.



Зимовий палац Браницьких

Палац збудований у стилі класицизму, на що вказують такі архітектурні деталі як пластичність форм, прорізані прямокутні вікна та виділений чотириколонним портиком парадний вхід. Це дерев'яна, чотирикутна за своїм планом споруда: двоповерхова з боку фасаду і триповерхова з тильної сторони. Нажаль, первісне планування не збереглось, нинішнє є коридорним. Зимова резиденція Браницьких – цінний зразок цивільної архітектури України кінця XVIII ст. та є пам'яткою архітектури національного значення. Нині в колишньому маєтку графів Браницьких розміщується музична школа та архів [5].

Зимовий палац Браницьких був побудований на березі річки Рось, на захід від Замкової гори в 1796 році як зимова резиденція (влітку родина мешкала в маєтку на території парку «Олександрія»).

Палац збудований у стилі



1 – будинок дворянських зібрань, 2 – Зимовий палац Браницьких, 3 – будинок ксьондза, 4 - костел св. Іоанна Хрестителя

Рис.9 Ансамбль споруд збудованих за кошти родини Браницьких, 1875 р.



Ансамбль споруд поштової станції

Ансамбль споруд поштової станції було зведено в 1825 році за кошти родини Браницьких. Ансамбль займав площу близько 1,5 га. та був розділений на дві частини з різними функціональними складовими. Перша частина з поштовим будинком, ямською та готелем, що були центральною точкою для обслуговування подорожуючих, де вони могли отримати поштові послуги, зупинитися на відпочинок. Друга частина з каретним приміщенням, конюшнею на 16 коней і кузнею були важливими елементами інфраструктури для подорожей у минулому. Слід зазначити, що в 1846 році, під час роботи у складі історико-археографічної комісії, в готелі комплексу зупинявся Тарас Шевченко, а у повісті «Прогулянка з задоволенням і без моралі» поет описав приїзд до Білої Церкви та його перебування у «заїзді», який виконував роль поштового двору. Станційний будинок, готель і ямщицька разом складають цілісний комплекс, виконаний у стриманому класичному стилі, утворюючи одне ціле архітектурне об'єднання «курдонер». Станційний будинок був центральним елементом комплексу та являв собою будівлю прямокутної форми з центральною одноповерховою частиною, фланкованою двоповерховими ризалітами, до яких з боку двору примикали одноповерхові прибудови та чотириколонними портиками тосканського ордера на ризалітах. Кутки другого поверху прикрашали пілястри [5].



Рис.10 Проектна пропозиція ревіталізації ансамблю комплексу поштової станції, 2020 р.[6]

Від ансамблю споруд поштової станції до дендропарку «Олександрія» можна дістатися на авто, громадському транспорті або прогулятися бульваром Олександрійським та побачити Алею сучасних скульптур, народний-символ міста – скульптуру «Білка».



Рис.11 Народний-символ міста Біла Церква – скульптура «Білка»



Рис.12 Алея сучасних скульптур, м. Біла Церква

Кожна скульптура має свою унікальну історію, символічне значення про що може розповісти за допомогою QR-кодів.



**Центральний вхід до дендропарку
«Олександрія»**

В 1793 – 1799 рр. графи Браницькі розпочали будівництво великого ландшафного парку, яке продовжувалося до 1829 року. Парк було розбито на березі річки Рось на площі понад 200 десятин, на що витрачено понад 4 млн. карбованців.

Нині площа парку становить 400,67 га. Автором проекту та першим забудовником парку був відомий архітектор Мюффо, архітектором, який побудував більшість споруд в парку – Домінік Ботані, а завершеного вигляду твору садово-паркового мистецтва надав садівник Август Станге зі Львова. Візитівкою парку та улюбленим місцем відпочинку для гостей сім'ї Браницьких була оранжерея з великою колекцією пальм та рідкісних і екзотичних рослин: алое дерево, котре заплітало своїм гілками цілу стіну оранжереї, два дерева китайської троянди, з яких збирали до 200 тис. троянд щороку, померанцеве дерево віком більше 200 років, закуплене у короля Польщі Станіслава Августа тощо. Також були величезні теплиці, в тому числі теплиці з ананасами та інжиром. Багато в парку було і архітектурних будівель: літній палац Олександри Браницької, царський та танцювальний павільйони, китайська бесідка, будинки для гостей та дітей, будинок подарунків, червоний і турецький будинки. Прикрашали парк колонада-амфітеатр «Луна», павільйони «Руїни», «Ротонда», гроти та багато скульптур і колон. У долинах трьох балок із ключовою водою були влаштовані ставки, фонтани, водоспади, побудовані китайський і арковий містки, підвісний місток.

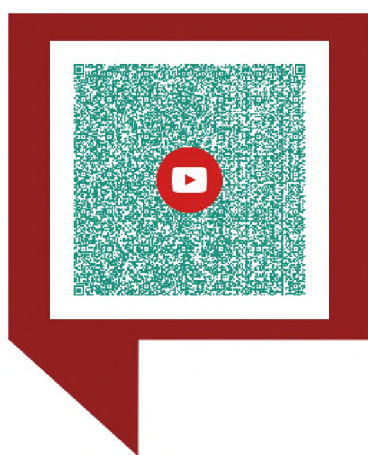
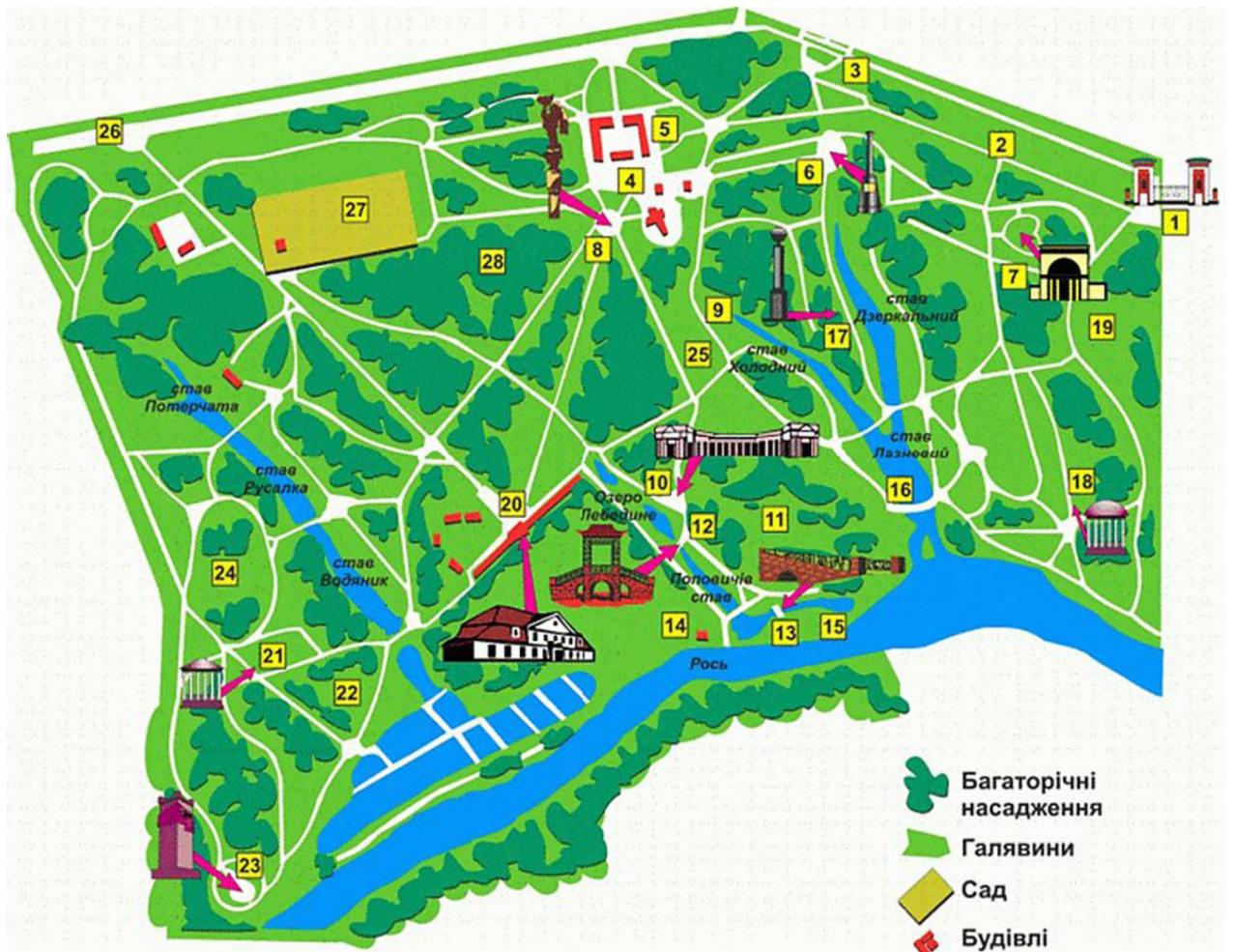


Рис.13 Q-код на відео-огляд дендропарку «Олександрія»



- | | | | |
|---------------------------------------|---------------------------|------------------------|-------------------------------|
| 1 – Головний вхід в парк Олександрія | 8 - Пам'ятний знак | 15 - Колона Енса | 22 - Нагірна галявина |
| 2 - Головна алея | 9 - Джерело «Лев» | 16 – Павільйон «Руїни» | 23 - Палієва гора |
| 3 - Північний вхід в парк Олександрія | 10 – Колонада «Луна» | 17 - Колона «Глобус» | 24 - Горіхова галявина |
| 4 - Палацовий комплекс | 11 - Велика поляна | 18 - Альтанка | 25 - Мала галявина |
| 5 - Композиція «Варна» | 12 - Китайський місток | 19 – Новий парк | 26 - В'їзд в парк Олександрія |
| 6 - Колона «Пелікан» | 13 - Арочний місток | 20 - Дирекція, музей | 27 - Сад «Мур» |
| 7 – Павільйон «Ротонда» | 14 - Турецький будиночок) | 21 – Альтанка | 28 - Діброва |

Рис.14 Карта дендропарку «Олександрія» [4]



Рис.15 Китайський місток [3]



Рис.16 Павільйон «Руїни»



**Рис.17 Колонада-амфітеатр
«Луна»**



Рис.17 Павільйон ротонда



Рис.18 Сад «Мур» [4]

Дізнатись більше інформації про історію Білою Церкви під час екскурсії допоможе квест у пошуку 12 міні-скульптур, розміщених у центральній частині міста. Кожна міні-скульптура розповідає цікаві факти з історії міста. Квест допоможе зробити екскурсію більш захоплюючою та пізнавальною для її учасників.

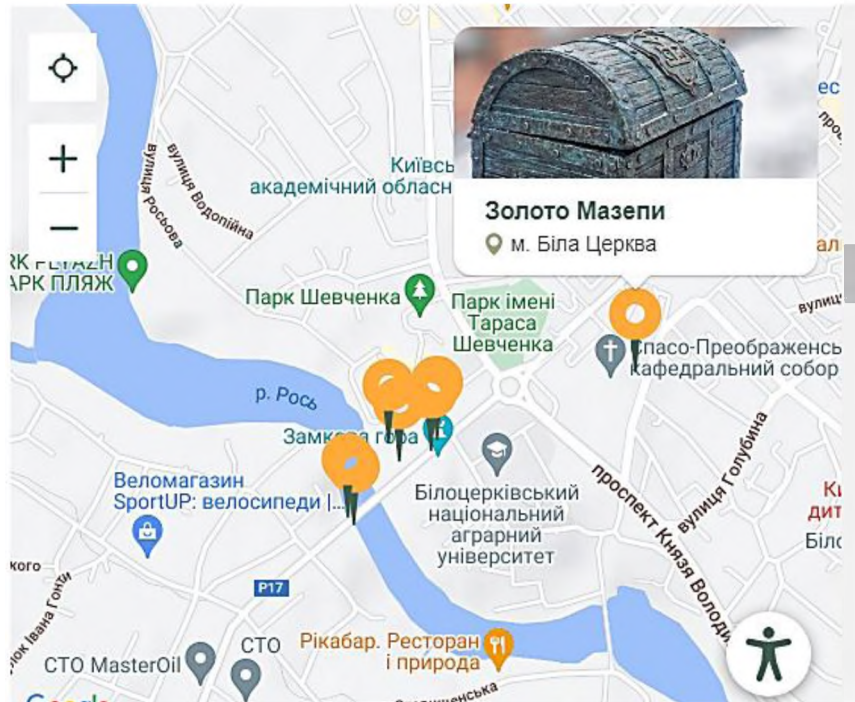
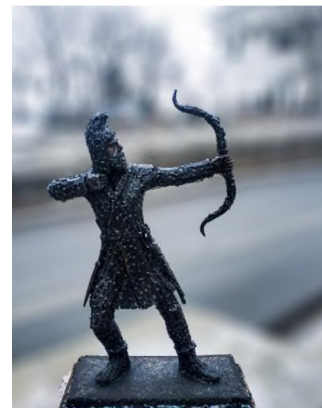


Рис.19 Фрагмент карти квест-подорожі [7]



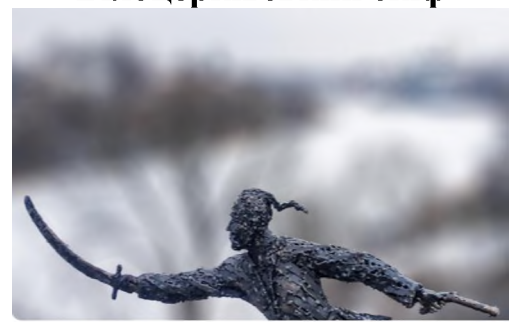
Ключ Ярослава



Білоцерківський скіф



Змієві вали



«Голка» Микита Швачка

Список використаних джерел:

1. Івченко А.С. Україна. Північ. К.: ДНВП «Картографія», 2009. 120 с.
2. Юхименко П.І., Гай А.І., Репрінцев В.В. та інші. Біла Церква. Шлях крізь віки. Біла Церква: «Буква», 1994. 384 с.
3. <https://www.alexandria-park.com.ua/gallery/landscape/>
4. <https://www.alexandria-park.com.ua/>
5. <https://www.bctravel.com.ua/category/interest/center/>
6. <https://bc-news.com.ua/vlada/item/4181-stara-poshta-deputaty-vyrishuvaly-chy-zberehty-arkhitekturnu-pam-iatku>
7. <https://kyivregiontours.gov.ua/blog/skulpturky-bc>
8. Краєзнавчий музей <file:///C:/Users/Admin/Desktop/%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81/istoriya-muzeyu.htm>
9. https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/13848_kostel-svyatogo-ioanna-krestitelya.htm
10. <https://zaxid.net/news/>
11. https://new.bc-rada.gov.ua/zhyteliam/hromadskyi_biudzhet/hromadskyi_biudzhet_za_2021_rik/proiekty/
12. https://new.bc-rada.gov.ua/pro_misto/novyny/kozhen_khto_nyshchyt_dushu_odnu_nyshchyt_tsilyi_svit_kozhen_khto_riatuie_dushu_odnu_riatuie_ves_svit.html
13. 048_zamkova_hora_virtualna_podorozh_v_mynule.html

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії:

1. **Пологовська Ю.Ю., Щабельська В.Г.** Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries: collective monograph*. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. P.2. pp. 533-552.

Статті в наукових фахових виданнях України:

2. **Пологовська Ю.Ю.** Критерії, показники та рівні сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії в умовах профільного навчання. *Витоки педагогічної майстерності. Серія педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 22. С. 174-180.

3. **Пологовська Ю.Ю.** Інноваційні педагогічні технології як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. СХХХХІ (141). С. 167-181.

4. **Пологовська Ю.Ю.** Зміст форми та методи формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2019. (№ 67), Т.2. С.117-123.

5. Бажанова С., **Пологовська Ю.**, Канцур І. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Економіка і суспільство*. [Електронний ресурс]. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1280/1234>.

6. Бажанова С.Є., **Пологовська Ю.Ю.**, Бикова М.Д. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. Вип. № 5 (23) 2022. С. 168-180.

7. **Пологовська Ю.Ю.** Методика організації профільного навчання в практиці роботи сучасної школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*:

міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. Вип. 60. Том 3. С. 231-235.

Статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних

8. **Пологовська Ю.Ю.** Організаційно-педагогічні умови формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2020 № VII (86). pp. 39-44 (закордонне періодичне видання, що внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

9. Rozhi I., Humenyuk H., Fomin M., Moskalenko M., **Pologovska Iu.**, Shchabelska V. An Integral Model of Training of Future Teacher of Geography for the Local History and Tourism Work on the Basis of Competence Approach. A Proposal for Transitional Forms of Education. *Revista Romanea scapentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol.14. pp. 363-391 (закордонне видання, що індексується у Web of Science).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. **Пологовська Ю.Ю.**, Щабельська В.Г. Дидактичні основи формування профорієнтаційної компетенції у майбутніх вчителів географії до профільного навчання у старшій школі. *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції (Херсон 8-9.10. 2015 р.)*. С. 439-444.

11. **Пологовська Ю.Ю.** Метод проектів як засіб формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції*. (Ужгород, 23-24.06.2017 р.). С. 80-84.

12. **Пологовська Ю.Ю.** Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії методом ситуативного аналізу. *Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні*

проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (Херсон, 5-6.10.2017 р.). С.194-197.

13. **Пологовська Ю.Ю.** Формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії на принципах контекстного навчання. *Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи»* (Київ, 30-31.10.2017 р.). С.464-468.

14. **Пологовська Ю.Ю.** Нові підходи до організації та проведення профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді в умовах інформатизації суспільства. *Матеріали III міжнародної науково-методичної конференції «Основні напрями розвитку педагогічної науки»* (Рівне, 07-08.12.2018 р.). С. 132-134.

15. **Пологовська Ю.Ю.** Квазіпрофесійна діяльність як сучасна технологія формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення»* (Херсон, 3-4 жовтня 2019 р.). С. 198-200.

16. Butkaliuk K., Shchabelska V., Vykova M., **Pologovska Iu.** Socio-geographical concept of labor market monitoring and regional employment policy formation. *IV International Scientific Congress «Society of Ambient Intelligence – 2021» (ISCSAI 2021)*. SHS Web Conf. Kryvyi Rih, Ukraine, April 12-16, 2021. Vol. 100. pp.1-7.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

17. Щабельська В.Г., **Пологовська Ю.Ю.** Комплексна економіко-географічна практика: методичні рекомендації. Збірник наскрізних програм навчальних та виробничих практик студентів Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 72-75.

18. **Пологовська Ю.Ю.**, Щабельська В.Г. Природно-заповідний фонд у структурі рекреаційного природокористування Київської області. *Зарубіжна*

колективна монографія з природничих наук «*Scientific developments of Ukraine and EU in the area of natural sciences*». 2020. Р.2. pp. 557-580.

19. Машіка Г.В., **Пологовська Ю.Ю.**, Бикова М.Д. Сучасні тенденції розвитку екологічного туризму в Україні умовах пандемії Covid-19. *Науково-практичний журнал «Екологічні науки»*. 2021. № 2 (35). С. 146-153.

20. Щабельська В.Г., Бикова М.Д., **Пологовська Ю.Ю.** Інноваційно-інвестиційний потенціал економіки України». *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Економіка»*. 2021. № 21(49). С. 19-26.

21. Щабельська В.Г., **Пологовська Ю.Ю.**, Бикова М.Д. Особливості розвитку логістики туристичних послуг в Україні». *Економічний науково-практичний журнал Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 75. С.117-122.

22. **Пологовська Ю.Ю.** Метеорологія і кліматологія: методичний посібник. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. 165 с.

23. **Пологовська Ю.Ю.** Загальне землезнавство: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 124 с.

Відомості про апробацію результатів дисертації

| № з/п | Назва конференції, конгресу, симпозиуму, семінару, школи | Місце та дата проведення | Форма участі |
|-------|---|---------------------------------------|--------------|
| 1. | Міжнародна науково-практична конференція «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» | Херсон, 8-9.10.2015 р. | очна, виступ |
| 2. | IV міжнародна науково-практична конференція «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» | Ужгород, 23-24.06.2017 р. | заочна |
| 3. | VII міжнародна науково-практична конференція «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» | Херсон, 5-6.10.2017 р. | заочна |
| 4. | Міжнародна науково-методична конференція «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи» | Київ, 30-31.10.2017 р. | очна, виступ |
| 5. | III міжнародна науково-методична конференція «Основні напрями розвитку педагогічної науки» | Рівне, 07-08.12.2018 р. | тези |
| 6. | VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» | Херсон, 3-4 жовтня 2019 р. | заочна |
| 7. | IV International Scientific Congress «Society of Ambient Intelligence – 2021» | Kyvyi Rih, Ukraine, April 12-16, 2021 | заочна |